

EXECUCIÓ PENAL FEMENINA A CATALUNYA DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA COMPARADA

DEBATS, DADES, INDICADORS I TALLERS PARTICIPATIUS

ELISABET ALMEDA SAMARANCH (COORD.)

COL·LECCIÓ

DONES I SISTEMA PENAL

00
00
01

EXECUCIÓ PENAL FEMENINA A CATALUNYA DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA COMPARADA

DEBATS, DADES, INDICADORS I TALLERS PARTICIPATIUS

ELISABET ALMEDA SAMARANCH (Coordinadora)

EQUIP DE RECERCA

Elisabet Almeda Samaranch, Dino Di Nella, Eugenia Ustrell Mussons, Maria
Pilar Olivan Gomez, Sandra Obiol Frances, Ana Collado Sevilla, Clara Camps
Calvet i Victoria Berzosa Francos

COL·LECCIÓ

Dones i Sistema Penal

01

 COPALQUI
EDITORIAL

Almeda Samaranch Elisabet (Coord.) (2010): *Execució penal femenina a Catalunya des d'una perspectiva feminista comparada. Debats, dades, indicadors i tallers participatius*. Col·lecció: Dones i Sistema Penal. Número 01, Barcelona. Copalqui Editorial.

CDU: 001 Ciència i coneixement en general. Divulgació i coneixement en general. Divulgació de la ciència. 141.72 Feminisme. 003 Ciències socials en general. 343 Dret penal. 36 Treball social. Ajuda social 613.83 Drogues
I. Presons de dones II. Dones preses III. Execució penal femenina.

Il·lustració de la tapa: Cristina Beltrán Mayoral "Brotes entre rejas"
Disseny i maquetació: Pablo Casals

ISBN: 978-84-939783-7-2

Edició: 1a Ed. 2010

Quantitat d'exemplars (impressió promocional): 90

© Elisabet Almeda Samaranch (Coord.)

© Copalqui Editorial, 2010

Carrer Rabassa 27 2n 1era, 08024 Barcelona, Espanya

www.copalqui.org

Obra sota Llicència Creative Commons Reconeixement-Nocomercial-SenseObraDerivada 3.0.Unported license. Llicència Completa i permisos més allà de la cobertura indicada poden consultar-se a: www.copalqui.org

Imprès a: Associació d'Acció Social i Cultural Adalquí

ÍNDEX

PRIMERA PART: Presentació de la recerca	7
1. Objectius generals, específics i operatius	7
2. Plantejament metodologic	8
2.1 Presentació i característiques de les tècniques de recollida d'informació	10
2.2 Fases de treball i cronograma	11
2.3 Descripció d'activitats i tasques	14
SEGONA PART: L'aproximació teòrica	
Execució penal femenina i indicadors des d'un enfocament no androcentric	21
1. Particularitats de l'execució penal femenina	
Introducció. Per un enfocament no androcèntric. Àmbits temàtics i eixos transversals. Les criminologies feministes.	21
1.1 Condicions desiguals de partida i d'entrada al sistema penitenciari	35
1.2 Espais de reclusió de les dones i les seves conseqüències	38
1.3 Diversitat i heterogeneïtat de la població femenina empresonada	47
1.4 La maternitat a les presons	51
1.5 Sexualitat i relacions afectives a les presons	60
1.6 El tractament penitenciari: El model de la "domesticitat"	63
1.7 Control, disciplina i correcció: L'estereotip de la "dona conflictiva"	69
1.8 Cos i salut mental: medicalització de les dones preses. L'estereotip de la "dona històrica demandant"	72
2. Indicadors de l'execució penal femenina des d'una	75

perspectiva no androcèntrica	
2.1 Necessitat i justificació	75
2.2 Indicadors possibles	78
2.3 Indicadors desitjables	80
2.4 Antecedents normatius i requeriments des de les polítiques públiques	81

TERCERA PART: La recerca quantitativa

Anàlisi de les estadístiques sobre execució penal femenina a Catalunya **87**

Presentació: reflexions sobre les estadístiques i dades disponibles	87
---	-----------

1. Dades oficials explotades estadísticament: Anàlisi de l'execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu	93
--	-----------

1.1 Metodologia general de l'anàlisi	93
--------------------------------------	-----------

1.2 Estudi de les fonts documentals analitzades	98
---	-----------

1.2.1 Catalunya	98
-----------------	-----------

1.2.2 Espanya i Europa	108
------------------------	------------

1.3 Radiografia de la població reclusa a Catalunya en el marc espanyol i europeu	114
--	------------

1.3.1 Dades generals de la població reclusa (o condemnada)	115
--	------------

1.3.1.1 Totals de població reclusa i la seva evolució	115
---	------------

1.3.1.2 Població reclusa femenina i masculina	122
---	------------

1.3.1.3 Població reclusa estrangera	129
-------------------------------------	------------

1.3.2 Dades sociològiques de la població reclusa	145
--	------------

1.3.2.1 Edat	145
--------------	------------

1.3.2.2 Nacionalitat	158
----------------------	------------

1.3.3 Dades penals i penitenciàries de la població reclusa	166
--	------------

1.3.3.1 Situació processal-penal de la població empresonada	166
---	------------

1.3.3.2 Delicte	180
-----------------	------------

1.3.3.3 Condemna	200
------------------	------------

1.3.3.4 Centres penitenciaris	204
1.3.3.5 Descriptors de “rehabilitació”	210
1.3.3.6 Descriptors de “disciplina i control”	234
1.3.3.7 Dades sanitàries	247
2. Dades oficials no explotades estadísticament: Anàlisi de les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya en relació a l’execució penal femenina	250
2.1 Metodologia general de l’anàlisi	250
2.2 Estructura i continguts de les bases de dades	251
2.3 Indicadors possibles des d’una perspectiva no androcèntrica	258
2.3.1 Condicions de partida i d’entrada al sistema penitenciari desiguals	258
2.3.2 Espais de reclusió de les dones i les seves conseqüències	264
2.3.3 La maternitat a les presons, relacions de parella i relacions familiars	268
2.3.4 El tractament penitenciari: El model de la “domesticitat”	281
2.3.5 Control, disciplina i correcció: L’estereotip de la “dona conflictiva”	287
QUARTA PART: La recerca qualitativa	289
1. Metodologia de treball per a la recopilació d’informació i producció de dades qualitatives	289
1.1 Finalitats. Objectius i modalitat de treball	289
1.2 Metodologia de treball	292
1.3 Programa d’activitats desenvolupats	295
2. Tallers de treball i Plenaris	298
2.1. Diagnòstic participatiu. Principals aspectes. Reflexions sobre les dones en conflicte llei penal. Diagnòstic sobre la situació de les dones a la presó i les possibilitats de reinserció social	298
2.2. Plenari dels tallers de treball sobre diagnòstic	316

2.3. Propostes d'intervenció. Iniciatives d'intervenció per a la reintegració sociocomunitària i el tractament penitenciari. Millora de la qualitat de vida de les dones a la presó i processos d'inserció social.	319
2.4. Plenari dels tallers de treball sobre propostes d'intervenció	326
3.Observacions finals	328
A MENA DE CONCLUSIONS	331
LLISTAT DE TAULES I GRÀFICS DE LA RECERCA QUANTITATIVA	347
DOCUMENTACIÓ I BIBLIOGRAFIA CITADA I DE REFERÈNCIA	361

PRIMERA PART

Presentació de la recerca

1. Objectiu general i objectius específics i operatius

Objectiu general:

Analitzar, des d'una perspectiva no androcèntrica i comparada, les estadístiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya sobre l'execució penal femenina, per tal de proposar nous indicadors quantitatius i qualitatius, apropar-nos adequadament a les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses i millorar la qualitat de la seva atenció integral".

Objectius específics:

- Millorar el coneixement dels perfils de les dones privades de llibertat per incidir en les seves necessitats i expectatives, des d'una atenció integral i de qualitat envers aquestes dones.
- Aprofundir en l'anàlisi i producció de dades estadístiques oficials i proposar indicadors específics sobre dones recluses i ex-recluses, des d'una perspectiva no androcèntrica.
- Propender a l'intercanvi intersectorial de coneixements i experiències

entre els diversos agents implicats i relacionats amb l'execució penal femenina.

- Contribuir a la visibilització i reducció dels prejudicis, discriminacions i opressions que pateixen les dones recluses i ex-recluses per raons de gènere.

Objectius operatius:

- Construir un marc teòric a partir de la revisió bibliogràfica catalana, espanyola i europea sobre l'execució penal femenina i els indicadors que permeten visibilitzar-la.
- Analitzar quantitativament les dades oficials sobre la població sota execució penal femenina a Catalunya que publica l'administració pública catalana.
- Estudiar comparativament les dades oficials de Catalunya amb les d'Espanya en el context de la Unió Europea.
- Fer una aproximació qualitativa a l'execució penal femenina, a través d'informants clau dels sectors implicats en la producció i/o utilització de les dades envers aquesta temàtica, tals com acadèmics, tècnics i professionals de l'àrea de les polítiques d'execució penal femenina; responsables i tècnics de producció de dades estadístiques; comunicadors socials, i les mateixes dones recluses i/o exrecluses.
- Promoure accions d'intercanvi, difusió i divulgació dels resultats del projecte.

2. Plantejament metodològic

La complexitat del que implica l'execució penal femenina, així com el seu caràcter transversal com a qüestió social, fa imprescindible una exhaustiva anàlisi basat en la combinació metodològica de tècniques de recerca quantitatives i qualitatives. Es tracta d'aportar un nou enfocament als estudis de l'execució penal femenina combinant la perspectiva quantitativa amb la qualitativa, les estadístiques i les dades amb la seva utilització i els relats, amb els seus continguts i discursos, tot fet amb models de treballs innovadors i rigurosos. Només d'aquesta manera podrem aprehendre tota la realitat de les dones recluses i ex-recluses i el conjunt de les seves discriminacions i opressions. Per aquest motiu, ha estat necessari

constituir un equip de recerca interdisciplinar, ja que únicament la confluència de diversos especialistes d'àmbits com la sociologia, l'economia, el dret o les polítiques socials, garantitza una perspectiva suficientment ampla i comprensiva de l'objecte d'estudi. El projecte de recerca s'enmarca en cinc fases principals diferenciades alhora que complementàries entre sí, per tal d'assolir els objectius generals, específics i operatius proposats, al llarg de tres semestres durant els quals algunes d'aquestes fases es superposen parcialment.

Inicialment es realitza una anàlisi de caràcter exploratori que permet l'ampliació dels coneixements actuals de l'equip de recerca, la construcció del marc teòric del projecte i la revisió bibliogràfica catalana, espanyola i europea en l'àmbit d'anàlisi per poder, amb posterioritat, comparar el marc teòric amb els indicadors ja existents sobre l'execució penal femenina.

Seguidament, es fa l'anàlisi quantitatiu de les dades oficials sobre població reclusa femenina de Catalunya, que ja han estat explotades estadísticament pel Departament de Justícia. S'obtenen dades de fonts secundàries, concretament de diversos documents produïts per l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (dades setmanals, mensuals, semestral....) i d'altres documents puntuals o monogràfiques que hagin anat sorgint darrerament, relacionades amb l'àmbit de la recerca, com el document sobre "Descriptors estadístics de les dones a les presons de Catalunya". Es fa l'anàlisi estadística de les dades i, finalment, l'estudi dels resultats per extreure'n les conclusions tenint en compte, sempre que es pugui la comparació a nivell espanyol i en el context de la Unió Europea.

Tanmateix, a part de l'anàlisi de les dades periòdiques que produeix el propi Departament de Justícia, també interessa obtenir dades primàries per ampliar la informació de la que es disposa, i per tenir en compte més dades no explotades oficialment i, que segons els nostres estudis previs, també fan falta si es vol tenir una perspectiva no androcèntrica de la realitat de les dones sota règim d'execució penal. Així es que també es realitza un estudi de cas a Catalunya a partir d'un treball de camp amb les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Posteriorment, es treballa en l'adquisició d'informació i producció de dades qualitatives, a partir de la realització d'unes Jornades de treball sota la modalitat de seminaris-tallers semipresencials i intersectorials amb

informants claus sobre la formació, producció i utilització de dades sobre execució penal femenina. Dissenyar un dispositiu logístic i operatiu per celebrar les jornades, amb totes les taules rodones i tallers proposats, fer les transcripcions dels estudis presentats i en darrer terme, dur a terme el buidat d'informació per redactar-ne les conclusions. Amb tot el material resultant, s'elabora finalment la proposta per un nou conjunt sistemàtic d'indicadors no androcèntrics d'execució penal femenina.

2.1 Presentació i característiques de les tècniques de recollida d'informació

Les tècniques de recolecció d'informació a utilitzar per a processar i analitzar els seus resultats són les següents:

- 1) Cerca bibliogràfica i realització d'un estat de la situació actualitzat, revisant la bibliografia existent sobre la temàtica a tractar i incloent la cerca del marc normatiu que regula la producció estadística envers les polítiques relacionades amb l'execució penal femenina.
- 2) Sistematització, Manipulació i Anàlisi estadístic de les dades contingudes a) en diversos documents produïts pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (i d'accès restringit), b) en les dades oficials sobre població reclusa espanyola, publicades i d'accès obert per tothom (a diferència de les anteriors) pel govern espanyol (concretament per l'Institut Nacional d'Estadística) i c) en els butlletins periòdics del "Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE", que contenen dades sobre la població reclusa en els diversos països europeus.
- 3) Aplicació del mètode de seminari-taller semipresencial i intersectorial, a partir de la realització d'unes jornades de treball, debat i discussió, amb informants claus (acadèmics, tècnics i professionals de l'àrea de les polítiques d'execució penal femenina; responsables i tècnics de producció de dades estadístiques; i dones recluses i/o exrecluses), per recopilació d'informació i producció de dades qualitatives.
- 4) Entrevistes amb informants claus del procés de recol·lecció d'informació, producció i manipulació de dades i processament estadístic sobre execució penal femenina a Catalunya.

2.2 Fases de treball i cronograma

Desglossament de tasques i diagrama de temporalitat, amb indicació dels/les participants en cada una de les fases.

Fases de Treball/activitats	Primer Semestre	Segon Semestre	Tercer Semestre	Investigadores/s
Fase I. Recopilació de material bibliogràfic i normatiu per a l'elaboració de l'estat de la qüestió i del marc teòric i analític de referència I.1. Cerca bibliogràfica i normativa i sistematització de la informació I.2. Estudi descriptiu i anàlisi de la informació obtinguda				Elisabet Almeda Victoria Berzosa Eugènia Ustrell Investigadors en formació
Fase II: Explotació i anàlisi quantitativa des d'una perspectiva comparada de l'execució penal femenina a Catalunya II.1. Explotació quantitativa II.1.1. Sistematització i construcció de base de dades amb informació estadística oficial II.1.2. Explotació de base de dades secundàries II.1.3. Explotació de base de dades amb altre informació no androcèntrica (expressament sol·licitada) II.2. Estudi estadístic II.2.1. Sistematització, Manipulació i anàlisi estadístic de les dades contingudes II.2.2. Presentació de la informació obtinguda i les principals conclusions (gràfiques, taules, informe descriptiu-interpretatiu)				Elisabet Almeda Ana Collado Sandra Obiol Eugènia Ustrell Investigadors en formació
Fase III: Anàlisi comparatiu del marc analític i estadístic. III.1. Preparació i sistematització de material per l'anàlisi comparatiu. III.1.1. Codificació, tabulació i creació d'una base de dades pròpia que sistematitzi tota la informació. III.2. Interpretació comparada de la informació obtinguda en la revisió bibliogràfica i normativa (Fase I) i els resultats de l'anàlisi estadístic de les dades oficials (Fase II).				Elisabet Almeda Victoria Berzosa Sandra Obiol

Fases de Treball/activitats	Primer Semestre	Segon Semestre	Tercer Semestre	Investigadores/s
Fase IV: Realització de Jornades de treball sobre “Execució Penal Femenina i indicadors no androcèntrics” per l’adquisició d’informació i producció de dades qualitatives amb la participació d’informants claus IV.1. Preparació, organització i convocatòria IV.1.1. Publicitat i Convocatòria a inscripcions dels participants. IV.1.2. Preparació de material de treball (dossiers didàctics) IV.1.3. Operativització d’un Portal web per a futur treball <i>on line</i> IV.1.4. Capacitació de Voluntaris Coordinadors/es de Grup en tècniques de dinamització grupal amb perspectiva de gènere IV.2. Desenvolupament de les Jornades IV.2.1. Primers Treballs des de l’Intranet i Seguiment <i>On line</i> (lectures-exercicis-forums <i>on line</i>) IV.2.2. Realització de Sessions presencials (ponències-tallers-plenaris). IV.2.3. Segons Treballs des de l’Intranet i Seguiment <i>On line</i> (reflexions <i>on line</i> finals) IV.3. Informe Final i Difusió de resultats de les Jornades IV.3.1. Actualització de portal web de forma periòdica IV.3.2. Certificació de participacions. IV.3.3. Redacció d’Informe final d’activitat (transcripcions, edició i redacció)				Elisabet Almeda Dino Di Nella Eugènia Ustrell Investigadors en formació
Fase V: Proposició d’un sistema d’indicadors no androcèntrics per a l’anàlisi dels processos de discriminació i opressió de dones sota mesures d’execució penal V.1. Realització d’una primera proposta d’indicadors no androcèntrics V.1.1. Disseny de la mostra d’indicadors i descripció de continguts V.1.2. Tractament estadístic per replicació i control de resultats V.1.3. Avaluació del sistema d’indicadors proposats i redisseny segon resultats obtinguts V.2. Elaboració definitiva de la proposta d’indicadors no androcèntrics				Elisabet Almeda Victoria Berzosa Dino Di Nella Sandra Obiol

Fase VI: Difusió i divulgació dels resultats. Redacció d'Informe final del projecte				Elisabet Almeda
VI.1. Difusió i divulgació				Victoria Berzosa
VI.1.1. Organització de dispositius de difusió i transferència de coneixements a la comunitat científica i a la societat.				Ana Collado
VI.1.2. Actualització de pàgina web amb base de dades i documentació, i conferències i classes especials en doctorat, màsters y postgraus).				Dino Di Nella
				Sandra Obiol
VI.2. Anàlisi i redacció final del projecte				Eugènia Ustrell
VI.3. Rendició acadèmica i científica de la subvenció donada i arxiu de material				Investigadors en formació

2.3 Descripció d'activitats y tasques

Les activitats i tasques es van organitzar operativament en sis grans fases de treball:

- Fase I: Cerca bibliogràfica i normativa per la construcció del marc teòric
- Fase II: Anàlisi quantitativa
- Fase III: Estudi comparatiu
- Fase IV: Anàlisi qualitativa
- Fase V: Proposta de nous indicadors estadístics
- Fase VI: Difusió, divulgació i redacció d'informe final

Fase I: Cerca bibliogràfica i normativa per la construcció del marc teòric

Des de l'inici del projecte va ser necessari dur a terme una prèvia revisió bibliogràfica i normativa dels estudis ja realitzats tant a nivell català, com a estatal i internacional envers el nostre objecte d'estudi. Una revisió per altre banda ja iniciada donada l'experiència de l'equip de recerca. Aquesta revisió ens va proporcionar els elements suficients d'anàlisi per a comprendre de manera exhaustiva el nou perfil de l'execució penal femenina que progressivament està emergent, així com els tipus de discriminacions i opressions que pateixen les dones recluses o ex-recluses.

Fase II: Anàlisi quantitativa

Aquesta segona Fase es va basar en l'anàlisi quantitativa des d'una perspectiva comparada, amb la intenció de perfilar en quina situació es troba la població sota execució penal femenina a Catalunya, tenint com a constant referència la situació d'Espanya i la d'altres països de la Unió Europea. Conforme els objectius d'aquesta recerca, el estudi compren referències a les dades, variables i indicadors ja explotats estadísticament i utilitzats bàsicament, en els documents de dades setmanals, mensuals,

semestrals i anuals que produeix el Departament de Justícia.

Aquests documents van constituir la font d'informació oficial principal sobre l'execució penal a Catalunya, i comprenen un ampli registre de qüestions a nivell individual i institucional envers aquesta temàtica. En total, i en el cas de les dones sota mesures d'execució penal es tracta d'aproximadament unes 40 variables, disponibles per a 1202 dones que són les van estar, durant l'any 2008, en alguna de les presons catalanes (dades entre el 01-01-2008 i 31-12-2009, tot i que la població de mitjana va ser aproximadament de 729 dones). És important indicar la dificultat que suposa la manipulació d'aquestes dades degut a la gran quantitat d'informació que ofereix. Però, malgrat això, també ofereix dues grans avantatges respecte a altres dades; primer que al estar dissenyada amb la metodologia estandaritzada i de forma centralitzada i coordinada pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, ens permet, en la majoria de casos, l'obtenció d'informació comparable amb Espanya i amb altres països. I segon perquè, el seu contingut -especialment en el cas de les dades setmanals- reuneix informació del mateix grup de dones setmana darrera setmana, la qual cosa permet estudiar els canvis a través del temps.

Tanmateix, cal destacar que a part de l'explotació d'aquestes dades periòdiques del Departament de Justícia, també ens va interessar obtenir altres dades per ampliar la informació de la que es disposava. Per un costat, perquè moltes d'aquestes dades tenen un esbiaix clarament androcèntric, per la qual cosa estan principalment enfocades per entendre la realitat de la població masculina sota execució penal, obviant les particularitats de l'execució penal femenina i donant, conseqüentment, informació insuficient de dades i variables que són significatives per comprendre les discriminacions i opressions de les dones privades de llibertat. I per un altre costat, perquè definitivament, i des d'una perspectiva no androcèntrica, manquen dades significatives de l'execució penal femenina a Catalunya que no estan incloses ni contemplades en aquesta explotació estadística del Departament de Justícia i que són imprescindibles per comprendre les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses. En aquest sentit, es va constatar també la mancança de dades sobre la

distribució de les dones preses per grups d'edats, per estat civil, per nombre i edat dels fills/es, per la situació actual en que es troben els seus fills/es fora de la presó, entre moltes d'altres. Per aquesta raó, també va formar part de la recerca que es va dur a terme un treball de camp amb dades primàries del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, concretament amb les bases de dades que gestiona la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Aquestes són dades originàries de la població presa a Catalunya -les dades "en brut", i és d'aquí on es va poder analitzar amb quin tipus de dades comptem i no comptem per tal d'elaborar indicadors de l'execució penal femenina des d'una perspectiva no androcèntrica.

Fase IV: Anàlisi qualitativa

Les Jornades de treball sobre "Execució Penal Femenina i indicadors no androcèntrics" que es van organitzar van tenir per objectiu l'adquisició d'informació i producció de dades qualitatives sobre aquest àmbit, i es va comptar amb la participació d'un ampli ventall d'informants claus. Per això, es va potenciar l'intercanvi d'experiències i pràctiques que, des de diferents sectors i territoris, es van a dur o s'estan duent a terme al voltant de les dones recluses i ex-recluses i la seva realitat. Els participants/es van procedir tant de les universitats (estudiants/es, doctorants/des, doctors/es, investigadors/es i professorat), com de les polítiques socials (responsables de la gestió i/o implementació de polítiques socials i de la producció de dades estadístiques en la matèria, tècnics dels serveis socials, integrants d'entitats socials i professionals en general), així com a també van participar dones recluses i/o ex-recluses o dels seus grups o entitats de suport. Les Jornades de treball qualitatiu que es van dur a terme en el marc d'aquesta recerca, van estar pensades com un espai semipresencial de debat i reflexió crítica. Es van integrar en quatre mòduls, que van comptar amb activitats presencials i activitats no presencials d'interacció grupal, a partir de l'ús de les noves tecnologies de la informació. Les principals activitats que es van desenvolupar al llarg de les Jornades van ser ordenades en quatre mòduls temàtics, cadascú dels quals es van planificar en sis

activitats:

- a) ponències de l'equip del projecte i/o persones convidades;
- b) treballs grupals semioberts de reflexió i anàlisi;
- c) plenaris de debat obert;
- d) material docent, per fer les primeres lectures introductòries a les diverses temàtiques (el que anomenem "anotacions");
- e) exercicis sobre situacions pràctiques a resoldre individualment; i
- f) fòrums-debats sobre temes especialment polèmics al voltant de cada temàtica.

Les tres primeres activitats són les que es van realitzar principalment durant les jornades presencials de dos dies (tres hores i mitja cada mòdul) a la Universitat de Barcelona. En canvi, les tres darreres es van fer essencialment en la denominada "Aula virtual-COPOLIS", de manera no presencial per part dels/les participants. Aquest espai va ser creat expressament per l'equip de recerca per la interacció i integració dels continguts. En aquesta aula virtual es van implicar, entre quinze i trenta dies abans de les Jornades presencials, tots i totes els/les participants, aportant les seves reflexions a partir de les lectures, els exercicis i els fòrums-debats plantejats per l'equip, així com pels fòrums de debat proposats per els/les mateixos/es participants. Tot això es va dur a terme a partir d'un accés individualitzat a l'espai virtual que és, per tant, d'ús semi-restringit.

Les Jornades va tenir un aforament limitat de participants. Tots ells/elles van ser seleccionats seguint un dels principals objectius de la recerca: incitar a la reflexió dels diferents àmbits implicats en l'execució penal femenina i les seves conseqüències en el benestar de les dones i els seus fills/es. Des de l'organització de la recerca es va voler garantir que tots els sectors socials i acadèmics implicats es trobessin representats proporcionalment en el conjunt dels participants/es. Així mateix, i amb l'objectiu de potenciar els beneficis de les noves tecnologies de la informació i comunicació, es va generar un espai web (a www.ub.edu/copolis), per a informar i divulgar en forma massiva, els continguts i resultats de les Jornades, facilitant la socialització del coneixement produït entre els/les membres de la comunitat. Les Jornades de Treball semipresencials es va organitzar al llarg de dos mesos, i les

sessions presencials en dos dies, els 28 i 29 de maig.

Fase V i VI: Proposta de nous indicadors estadístics i Difusió, divulgació i redacció d'informe final

Aquesta darrera fase es va desenvolupar bàsicament durant el tercer semestre de duració del projecte, no obstant que la necessitat d'entregar la memòria final el 5 de novembre, ha obligat a reduir considerablement el temps previst en el calendari de treball per aquesta darrera etapa. Es va procedir, per una banda, a l'anàlisi, redacció i elaboració final de les conclusions de tot el projecte. Per altre banda, en aquesta etapa final es va estimular la difusió i projecció dels resultats del projecte a partir de la seva presentació en àmbits científics i socials -en col·laboració amb institucions interessades en el tema-, per tal de contrastar comunitària i acadèmicament, els resultats obtinguts. Per últim, es va procedir a la redacció d'aquest l'Informe final del projecte, i a la rendició econòmica i científica de la subvenció donada i l'organització del material de cara al seu arxivament.

Respecte a la difusió del projecte i els seus resultats, es va desenvolupar –en el marc de les bases d'aquesta convocatòria- un conjunt d'accions de difusió i divulgació: elaboració de textos científics i acadèmics; presentacions i xerrades en la comunitat acadèmica i en la societat civil; transferència en cursos de formació de funcionaris, doctorats, masters i postgraus sobre gènere, sociologia i control penal, així com també a través d'assessorament a les associacions implicades; organització de jornades en la modalitat de seminaris-taller intersectorials; difusió *on line* en espai web com a extensió cap a la societat mitjançant l'ús de les TIC's, etc. Així mateix, el projecte va procurar beneficiar directament, amb els seus resultats, al conjunt de les gairebé 800 dones recluses a Catalunya.

Per tal de fer aquesta transferència, cal destacar molt especialment varies actuacions d'alt impacte:

- a) el seminari-taller -que ja hem comentat anteriorment- va tenir com a principal característica metodològica, la de generar un espai intersectorial en el qual es van potenciar les veus de les pròpies dones recluses i/o

ex-recluses per tal que arribin als tècnics, als professionals, als responsables polítics i academics/ques que van participar.

- b) les jornades de debat desenvolupades en ocasió del dia de les dones treballadores a l'interior del Centre Penitenciari de Brians I, en el que van participar nombroses dones i homes empresonats, així com també professionals i responsables polítics.
- c) l'organització pel dia del llibre del repartiment gratuït de 500 exemplars del llibre "Mujeres Encarceladas" (Almeda, 2003), un per a cada dona reclusa o funcionari/a d'aquesta mateixa presó, exemplars per les biblioteques de les presons de Catalunya.
- d) La capacitat difusora que va adquirir en mitjans de comunicació (amb entrevistes, participacions en programes radials i de tv, etc) el borrador de primera lectura d'aquest Informe final, el·laborat –conforme el pla de treball proposat en el projecte- per sotmetre a la consideració pública els resultats provisionals obtinguts.
- e) L'assessorament requerit al equip de recerca d'aquest projecte, i la decisiva contribució feta a partir del coneixements produïts en aquesta recerca, per tal de incloure continguts, competències i assignatures, al pla d'estudis del Grau Oficial en Criminologia de la Universitat de Barcelona, a la proposta de pla d'estudis del master en criminologia, política criminal i de seguridad de la Universitat de Barcelona, i a la proposta de pla d'estudis del Grau en Criminologia de la Universitat Oberta de Catalunya.
- f) La contribució a la creació i lideratge de xarxes socials i científiques sobre la temàtica, com són la convocatòria a participar en la "Comisión Técnica-Observatorio del programa de acciones para la igualdad entre mujeres y hombres en el ámbito penitenciario", del Ministerio del Interior i del Ministerio de Igualdad del govern espanyol; la Xarxa

social impulsada per la Generalitat de Catalunya, i especialment, la Xarxa Internacional sobre Gènere i Sistema Penal, de la qual la investigadora principal d'aquesta recerca n'hes la seva coordinadora.

- g) La construcció d'un portal web sobre la temàtica, per tal de potenciar la capacitat difusora de l'iniciativa, especialment entre la ciutadania en general per tal de contrinbuir a la seva sensibilització i deconstrucció dels prejudicis i esteriotips existents respecte a les dones sota control penal (veure a www.copolis.org).

Per acabar, comentar que aquest llibre recull part dels resultats del projecte "Execució Penal Femenina a Catalunya. Nous indicadors des d'una perspectiva no androcèntrica", dirigit per l'Elisabet Almeda Samaranch, i dut a terme pel grup de recerca consolidat COPOLIS "Benestar, comunitat i control social", de la Universitat de Barcelona. El projecte va ser guanyador d'una de les subvencions atorgades en convocatòria oberta per l'Institut Català de les Dones de la Generalitat de Catalunya, en l'àmbit de la universitat i durant el període 2008-2009 (Ref. U-56/2007).

SEGONA PART

L'aproximació teòrica

Execució penal femenina i indicadors des d'una perspectiva no androcentrica

1. Particularitats de l'execució penal femenina

Introducció. Per un enfocament no androcèntric. Àmbits temàtics i eixos transversals. Les criminologies feministes.

Les presons de dones continuen presentant una sèrie de característiques específiques que cal destacar especialment, ja que impliquen diferències importants pel que fa a les condicions de compliment de la pena de presó entre homes i dones. De fet, aquestes particularitats de les presons femenines segueixen comportant, molt sovint situacions discriminatòries envers les dones i, en definitiva, una pena privativa de llibertat molt més dura en comparació a la que compleixen els homes .

En realitat, les discriminacions són una constant a la majoria de presons d'arreu –inclos el nostre país-, no només perquè en diverses qüestions se les tracti pitjor que els homes, sinó també per la forma sexista que adopta aquest tractament. A més, la política penitenciària s'imbueix de les discriminacions de gènere de

les presons de dones del passat.

Així, tant en els estudis anteriors fetes en el marc de l'equip de recerca (Almeda 2002, 2003, 2005, 2007, 2009), com en la revisió i actualització bibliogràfica (veure l'apartat corresponent en aquest Informe) i en la resta d'informació qualitativa a la que hem tingut accés en el marc d'aquesta recerca (com el treball en el seminari taller o les entrevistes amb informants claus) hem constatat que, en relació amb les presons d'homes, en gairebé totes les presons de dones hi ha uns dèficits evidents que es poden resumir, a grans trets, en els següents:

- uns recursos econòmics precaris;
- una estructura espacial inadequada a les seves necessitats i condicionada, en molts casos, a un centre de població reclusa masculina;
- unes instal·lacions poc habilitades;
- una oferta molt reduïda de programes de reintegració social, programes de tractament, tallers productius, programes ocupacionals, activitats lúdico-recreatives, i programes formatius i educatius, i
- un personal de tractament i un personal d'ordre i règim poc preparat i d'acord per atendre les problemàtiques de les dones.

D'altra banda, entre les discriminacions derivades directament de la condició de gènere de les dones preses, també hem pogut constatar qualitativament diversos aspectes que conformen problemàtiques específiques que s'han de tenir presents i que es van repetint, en tots o gairebé tots els testimonis, estudis i recerques qualitatives sobre aquest àmbit (òbviament, en major o menor mesura, segons l'estudi, el país en qüestió, o fins i tot, la presó que s'estigui analitzant o de la que s'estigui informant).

En tot cas, el que d'una o altra manera s'assenyala, és:

- un tracte penitenciari basat en un enfocament sexista i estereotipat;
- un incompliment reiterat de la normativa penitenciària pel que fa als mínims criteris de classificació de la població reclusa femenina en funció de l'edat, les circumstàncies delictives, la situació processal i penal o la suposada perillositat de les

- dones preses;
- una disciplina i control excessivament sever i estrictes;
- unes penalitzacions excessivament dures quan les actituds i conductes de les preses no encaixen en els estereotips tradicionals de la dona i quan les dones preses expressen les seves resistències a l'“autoritat”;
- una medicalització desmesurada;
- una manca d'atenció i assistència a les dones amb càrregues familiars;
- majors dificultats i resistències per part de la comunitat quan les dones es “reintegren” a la societat després d'una privació de llibertat i,
- menor suport familiar i social, entre d'altres...

A continuació exposarem i analitzarem amb detall aquests dèficits evidents que tenen la majoria de presons de dones, primer aspecte suara esmentat, i també aquestes particularitats i/o característiques específiques que afecten a la situació i condicions de vida de la dona empresonada, segon aspecte assenyalat. De fet, tant les particularitats com els dèficits destacats condicionen directament –ho haurien de fer-ho-, d'una banda, al disseny i implementació de les polítiques penitenciàries dirigides a aquest col·lectiu i, de l'altra, al propi funcionament i dinàmica de la institució de privació de llibertat que les reclou. Per tal d'analitzar tot això, hem estructurat aquesta part de l'informe en vuit grans apartats, que sintetitzen i, a la vegada, il·lustren i reflecteixen el que considerem més rellevant d'aquests dos grans aspectes i, a més amés, representen, segons el nostre parer, les qüestions claus, principals i imprescindibles d'examinar i evaluar si es preten tenir, i partir, d'una perspectiva no androcèntrica de l'execució penal femenina.

Aquests apartats són:

- Desigualtats en les condicions de partida i d'entrada al sistema penal i penitenciari
- Espais de reclusió de les dones i les seves conseqüències
- Diversitat i heterogeneïtat de la població femenina empresonada
- La maternitat a les presons

- Sexualitat i relacions afectives a les presons
- El tractament penitenciari: El model de la “domesticitat”
- Control, disciplina i correcció: L'estereotip de la “dona conflictiva”
- Cos i salut mental: medicalització de les dones preses. L'estereotip de la “dona histèrica demandant”

En realitat, aquests vuit aspectes -o “àmbits temàtics”, ja que ben bé cada un d'ells podria ser objecte d'un estudi específic (teòric, empíric...)-, també constitueixen la base per, una vegada analitzats i contrastats, proposar i elaborar, en una etapa posterior, indicadors que reflecteixin la realitat de les dones empresonades en cada un d'ells. Indicadors que alhora permetin un millor disseny i desenvolupament de les polítiques penitenciàries segons les problemàtiques, necessitats i demandes de les dones privades de la llibertat i que, de retruc, beneficiarien a la pròpia dinàmica -complexa i multidimensional- de la institució penitenciària.

Dit tot això, però, no podem deixar de comentar que, a part d'aquestes àrees temàtiques esmentades, segurament també n'hi ha d'altres que són significatives i que no, per manca d'una al·lusió expressa, són menys rellevants. La realitat penal i penitenciària és molt complexa i multidimensional i es fa difícil poder sintetitzar tots els temes, factors, condicions, situacions que afecten a les persones amb penes privatives de llibertat, a les institucions que les allotgen i a les polítiques es s'hi desenvolupen. En aquest sentit, per exemple, hi haurien altres temes rellevants a comentar i que, en certa manera, també són específics o tenen certes particularitats en el cas que es tracti de les dones privades de llibertat. Per exemple, els aspectes relacionats amb com queden les relacions afectives que es mantenen abans de l'ingrés a la presó -tot el que són les relacions de parella- i també les relacions familiars, especialment amb la família d'origen que és qui es fa càrrec moltes vegades dels fills/es menors que resten fora. Altrament, hi ha tot el que està relacionat amb el personal penitenciari de les presons de dones, la seva formació, professionalització i el tipus de vincle que estableixen amb les dones preses; un altre àmbit seria “l'assistència social” a les presons i tot el que està al voltant de la “reintegració” social, la comunitat i les entitats de suport. Tots són temes que

caldria aprofundir-hi i que també afecten a l'execució penal femenina, per bé que seran represos en etapes posteriors del procés de cerca encetat amb aquesta recerca. Ara per ara l'abast d'aquest projecte no permet incloure'ls, ja que a més estem reduint l'anàlisi principalment a les particularitats que afecten directament a les dones internes als centres penitenciaris. Tampoc era l'objectiu de l'informe –n'hi ha suficient marge per a poder endegar-ho- el de fer un recompte de tots els aspectes, sinó només d'aquells que es considerem proiritaris per a començar a proposar i desenvolupar un sistema d'indicadors no androcèntrics.

Ara bé, a part dels àmbits temàtics tractats, hi ha el que hem definit com els eixos transversals a tots ells, ja que els poden condicionar, fomentar, empitjorar o millorar, o sia sempre influenciar-los d'una o altra manera: la condició d'estrangeria, la condició de pertanyer a una comunitat gitana, haver patit violència masclista, l'addicció a les drogues i també els "estereotips" socials que hi ha sobre la dona empresonada, són alguns dels eixos transversals considerats. Són els eixos que considerem més rellevants, sense detriment que s'en pugin incloure també d'altres en anàlisis posteriors de més endavant.

El fet d'ésser dona estrangera (especialment "extra comunitària"), dona d'una comunitat gitana, haver patit violència masclista o haver tingut i/o tenir relacions addictives amb certes substàncies psicotròpiques són, de fet, temes o aspectes que podrien afegir-se a la desena de particularitats esmentades, però no com a especificitats, sinó com a filtres, com a "coladors" que ajuden a definir i a explicar millor les situacions, problemàtiques i perfils dels diversos col·lectius de dones empresonades. Conseqüentment, a partir de l'inclusió dels eixos transversals, l'anàlisi esdevé més complert, més complex i també més aprofundit i conforme a la situació "vertadera" d'aquestes dones: la transversalitat afecta a tots els aspectes i s'hi hauria de fer referència concreta en cadascun d'ells.

La població estrangera a les presons està marcant i condicionant, ben bé ja des dels anys vuitanta, i tant a Espanya com a Catalunya, moltes de les situacions, problemàtiques i noves realitats del sistema penal i penitenciar. En el cas de les dones, fins i tot potser encara més que no pas en el cas dels homes, ja que el

col·lectiu de les dones preses estrangeres és un dels més vulnerables de tota la població reclusa –per les llargues condemnes -aproximadament nou anys- i pels trets sociològics que les caracteritzen, tals com que la majoria són o estaven al moment de la privació de llibertat al davant d’una família monoparental, amb pocs recursos econòmics i amb poca vinculació al país, per la qual cosa, el seu empresonament les aïlla i les distancia lluny del seu entorn comunitari. Per això, l’estrangeria és converteix en un tema clau en l’execució penal femenina. El mateix succeeix amb el tema de la comunitat d’etnia gitana, un grup social molt present i, en realitat, sobrerepresentat, al igual que l’anterior, en l’àmbit penal i penitenciari, que també ha d’ésser tractat com un altre eix transversal que cal prestar-hi atenció específica. De fet, ja sabem pels estudis empírics realitzats, que tant l’estrangeria com l’etnia gitana són trets que afegeixen noves particularitats a les ja de per sí que té la privació de llibertat femenina.

La violència és un altre dels eixos transversals a incloure, ja que s’ha comprovat i contrastat en les diverses investigacions sobre el tema que moltes de les dones empresonades han sofert violència – maltractaments físics i psicològics- abans de la seva entrada a la presó i moltes d’elles, al llarg de la seva vida. De fet, en una recerca coordinada per la Fundació Surt (i integrada per la investigadora principal del present projecte, després publicada sota la compilació de Cruells i Igareda (2005)), es conclouia que el 80% de les dones empresonades a Catalunya havia patit violència. Per tant, considerem que en cada una de les particularitats que ara analitzem, la violència masclista contra les dones és un tema que incideix directament en totes elles, i del que s’hi ha de fer referència. Així, el fet d’haver patit violència afecta i té conseqüències, en el cas de les dones privades de llibertat, en les diverses dimensions i particularitats amb que aquesta privació de llibertat es manifesta (la salut, el treball, la maternitat, la sexualitat, etc.). La violència contra de les dones sempre té conseqüències futures per les dones i més encara, quan s’està vivint una situació excepcional, com és el fet de ser tancada en una institució de reclusió. Són conseqüències afegides a les que ja comporta la mateixa situació d’empresonament per a les dones. Endemés, moltes de les dones preses que han sofert maltractaments són o

van ser responsables d'una família monoparental i, en aquest cas de monomarentalitat amb violència, les conseqüències encara s'agreugen més perquè el sistema de recursos i xarxes aboca a moltes d'aquestes dones a una gran fragilitat que s'incrementa amb la pena privativa de llibertat, una de les situacions de màxima fragilitat per la qual pot passar un ésser humà.

El tema de les adiccions a substàncies psicotròpiques també és central en tot el que estem analitzant al voltant del sistema penal i penitenciari i, en el cas de les dones, a més a més, les afecta directament o indirectament a la seva situació penal i penitenciària. La gran majoria de dones -per no dir gairebé totes- estan empresonades per delictes contra la salut pública (directament relacionats amb les drogues) o per delictes contra la propietat (indirectament relacionats amb drogues, ja que majoritàriament són motivats per la necessitat de disposar de diners pel consum de drogues).

Per últim, hi ha un eix clarament transversal a tots els temes esmentats que està relacionat amb els estereotips socials que encara hi ha l'entorn de la "dona delinqüent, condemnada o empresonada" que són certament, discriminatoris i, generalment, basats en prejudicis sexistes de les dones que "infringeixen" les normes i lleis penals. Percepcions que encara existeixen i consideren que la dona "delinqüent", identificada amb la dona presa és una dona molt "dolenta", que infringint la llei penal infringeix en certa manera, la seva condició de dona, que és la de dona "tradicional": esposa, mare i cuidadora...Vulnerant la llei, la llei penal, vulnera el rol social assignat, el seu paper "adscrit": la dona presa, representa, en aquest sentit, la més "transgressora, amoral, desviadora..." de totes les dones que erren el "seu" camí...I aquesta concepció de les dones, que no existeix de manera tan visceral, ni racional, envers els homes, encara està amarada, no només, en les polítiques penitenciàries que s'apliquen a la majoria de presons d'arreu, sinó també a una part de la societat, o millor dit a la mentalitat dominant a la societat. Manllevant les argumentacions de fa més d'un segle de Lombroso i Ferrero -que comentarem tot seguit- reflecteixen encara una mentalitat plena d'estereotips i actituds sexistes envers les dones. Son estereotips basats en prejudicis sobre la "dona marginal" (en singular) que atrevessen i

filtren el ventall de temes i especificitats de l'execució penal femenina comentats anteriorment, per la qual cosa si s'analitzen a fons, en cada un d'ells s'entreveu el sexisme que encara perviu en la nostra societat envers aquestes dones i la duresa amb que se les tracta socialment, tant a dins com a fora de la presó.

És cert que sovint els aspectes transversals -com tots aquests que acabem d'esmentar- poden quedar difuminats en l'aspecte més general que s'està analitzant -per això és que en algunes investigacions vistes en l'anàlisi comparat se'ls hi acaba donant un espai analític propi-. Però en el cas que ens ocupa, considerem clarament que són ben bé eixos transversals que afecten a tots els altres aspectes i que és del tot apropiat considerar-los d'aquesta manera.

Respecte a les criminologies feministes, i retornant al fil argumental de les particularitats de l'execució penal femenina que hem plasmat en els diversos àmbits temàtics, hem de dir que les analitzarem en el marc de resultats i estudis ja fets pel mateix equip de treball que ha dur a terme aquesta recerca, però també a partir d'altres investigacions d'altres equips o realitzades en d'altres contextos i països; estudis i anàlisis que han configurat, tots ells, les reflexions i argumentacions principals del que s'ha denominat la perspectiva de la "criminologia del gènere".

Els primers treballs d'aquesta perspectiva daten de la meitat dels anys seixanta i principis dels setanta i van ser elaborats per dones criminòlogues i sociòlogues dels Estats Units i del Regne Unit. Així, als Estats Units, cal destacar els estudis de Ward i Kassebaum (1966) i de Giallombardo (1966,74) i al Regne Unit, els de Smith (1962); Gibson (1973), Crites (1976) i Smart (1976).

De fet, es pot afirmar que és a partir d'aquest període, més que no pas en cap altre de la història, quan s'escriu i es discuteix sobre les presons femenines, un àmbit que ha estat molt oblidat anteriorment per la disciplina criminològica o sociològica. El reduït nombre de la població reclusa femenina era, efectivament, una de les raons principals d'aquesta "invisibilitat de les dones empresonades" en la literatura d'aquestes dues disciplines. Venturosament, la situació ha canviat des de mitjan dels anys seixanta, puix que des d'aleshores, els estudis sobre les presons femenines han proliferat molt, sobretot, a partir de la dècada dels vuitanta. Aquest major

interès sobre el tema no sols s'ha produït als països anglosaxons, per bé que les autores d'aquests països continuïn sent les més prolífiques, sinó també a d'altres països més propers a l'entorn sociocultural espanyol, com ara França o Itàlia. En aquest sentit, i pel que fa al Regne Unit, cal esmentar, sobretot, els excel·lents llibres de Carlen, una de les autores més prolífiques en aquest àmbit: Carlen (1983); Carlen (1985); Carlen i Worrall (eds.) (1987); Carlen (1998). Així mateix, cal fer referència a Dahl i Snare (1978); Heidensohn (1985), Dobash, Dobash i Gutteridge (1986); Mandaraka-Sheppard (1986); Seear and Player (1986), Genders i Player (1987); Morris (1987) i un llarg etcètera. A França, cal fer referència a Ottenhof (1989) i l'autor francès que més ha escrit sobre les presons de dones, Cario (1988,89,90). En el cas d'Itàlia, entre les autores que han estudiat les presons de dones i la criminalitat femenina, s'ha d'esmentar a Pitch (a cura di) (1987), Faccioli (1987) i Campelli et al. (1992). Per acabar, s'ha de comentar el treball de Bertrand et al. (1993), l'únic estudi comparatiu entre les presons de dones de diferents països occidentals, concretament, Estats Units, Regne Unit i els països del Nord d'Europa. És important destacar dues qüestions, primerament, que molts dels estudis mencionats, com ara el de Carlen (83), Cario (90), Campelli et al. (92), Dobash, Dobash i Gutteridge (1986), Mandaraka-Sheppard (1986) i Genders i Player (1987) es basen en extensos estudis de casos a diverses presons de dones, en la majoria dels quals s'ha dut a cap una metodologia qualitativa amb un munt d'entrevistes fetes en profunditat, tant amb dones preses com amb funcionaris de presons. Segonament, que a diferència de les autores espanyoles esmentades, la majoria de les quals són juristes, les que s'acaben de comentar són sociòlogues especialitzades en temes jurídics.

Ara bé, no és fins a mitjans dels anys vuitanta que totes aquestes recerques tindran un ressò important en la disciplina criminològica i en la sociologia jurídica. És important destacar, de bell antuvi, que la majoria d'aquests treballs s'han situat en el marc de la criminologia crítica, però més concretament en el que s'ha denominat -tal com deiem al principi- com la "criminologia del gènere" o "criminologia feminista" o millor, compartint les tesis de Gelsthorpe i Morris (eds.)(1990), o les diferents perspectives feministes en el si de la criminologia. Malgrat certes diferències, tenen molts punts en

comú: totes elles en el moment d'analitzar les particularitats de les presons de dones, incorporen molts dels escrits feministes sobre el paper de la dona en la societat i, en aquest sentit, tenen molt en compte les teories de la desigualtat entre gèneres. Tot i que encara es tracta d'una corrent de pensament en desenvolupament, molts dels resultats i reflexions obtinguts proporcionen algunes línies teòriques que, permeten analitzar molt millor les idees i els discursos que legitimen el funcionament i l'organització actual de les institucions de reclusió femenines a la majoria de països occidentals. En definitiva, permeten estudiar l'enfocament que té la política penitenciària envers les dones preses. De més a més, es tracta de la primera perspectiva criminològica i sociològica que qüestiona directament les explicacions sexistes de la delinqüència femenina, tant les dels primers positivistes -Lombroso i Ferrero (1895) -, com les dels funcionalistes - Pollack (1961) o Thomas (1967) - que, fet i fet, són les poques, per no dir les úniques, referències sobre aquest tema existents en la literatura criminològica o sociològica.

Resumint a Lombroso, podem dir que per aquest autor i la seva influent escola de l'Antropologia criminal que donarà lloc a la criminologia positivista, les dones delinqüents o les prostitutes són especialment "degenerades", i s'han de considerar àdhuc pitjors que els homes de la mateixa condició, perquè que no només han violat les regles legals sinó també la seva condició femenina. De fet, per aquest director de presons i "pensador", les dones delinqüents són, en comparació amb els homes delinqüents, "doblement perilloses", per vulnerar no només les lleis penals, sinó també les normes socials de la seva condició femenina i, per aquesta doble excepció la dona criminal és un "monstre" ¹. Les delinqüents tenen qualitats de la criminalitat masculina i, a més a més, les pitjors característiques femenines: astúcia, rancor, falsedat. Són, en definitiva, una combinació "antinatural" dels dos sexes. En realitat, tenen invertides les característiques femenines de les dones "normals", ser reservades, maternals, dòcils i apàtiques sexualment.

¹ L'any 1895, Lombroso va escriure, juntament amb Ferrero -gendre seu i també deixeble a l'escola d'Antropologia criminal- una monografia sobre les dones criminals *La donna delinquente, la prostituta e la donna normale*, que s'ha llegit en anglès, perquè no ha trobat la versió original, i que és molt interessant, car reflecteix molt bé la concepció sexista i estereotipada de la dona delinqüent.

Per Lombroso i també per Ferrero, la maternitat i la sexualitat seran, per tant, dos àmbits mútuament excloents. Ambdós autors distingeixen, de fet, diferents subespècies de dones, les considerades “bones” i les considerades “dolentes”, les “normals i anormals” i, evidentment, les criminals formaran part del grup de les “dolentes” i les anormals”, perquè tot el que és “normal” en una dona suposa tenir unes característiques biològiques que, per si mateixes, són antitètiques pel que fa al delicte.

Naturalment, aquesta manera d'argumentar parteix de dos fal·làcies, la primera és entendre que existeixen bases biològiques immutables per determinar les diferències entre les característiques del gènere masculí i femení, i la segona és que en totes aquestes reflexions hi ha una gran confusió entre el sexe i el gènere. Mentre que el sexe té –no només però si inexorablement– un component biològic i una identitat física, el gènere està directament relacionat amb variables socials, culturals i també psicològiques. En aquest sentit, Concepción Arenal ens deia que *“... Las costumbres, las leyes, el género de la vida, la naturaleza misma, concentran en familia la vida de la mujer, y como es consiguiente, donde vive peca ó merece; sus virtudes son domésticas, y con frecuencia sus grandes crímenes también; esta circunstancia puede contribuir á que aparezcan más graves sin que lo sean en realidad. Por una mujer que mata á su marido, hay muchas que el marido asesina; así pues, la mujer criminal podrá ser más repulsiva pero no peor que el hombre, y al juzgarla no debemos añadir á la monstruosidad del crimen la del sexo”* (1991[1891]:113). És ben cert que aquesta pensadora encara no feia la distinció conceptual entre sexe i gènere, tal com s'acaba de formular, emperò, les seves reflexions, en el context de la seva època, es poden considerar com una crítica directa a les perspectives sexistes de la delinqüència femenina. De fet, les argumentacions de Lombroso i Ferrero es poden considerar com un intent de racionalitzar i justificar el *status quo* que existia a l'època, particularment, quant a la posició social que s'atorgava a les dones. En definitiva, són també un reflex de la mentalitat noucentista, plena d'estereotips i actituds sexistes envers les dones. Però, no només noucentista, caldria precisar-ho, perquè la concepció sexista de la delinqüència femenina ha estat dominant en la disciplina criminològica fins als anys vuitanta. I no només en aquesta disciplina,

ja que les concepcions lombrosianes de la dona criminal han tingut -i, de vegades, continuen tenint- molta influència en els mitjans de comunicació, en la policia, en el sistema judicial i també en la política penitenciària.

Varies dècades més tard, Pollack (1961) afegeix a les argumentacions estereotipades de Lombroso i Ferrero la "tesi de la cavallerositat", segons la qual, les dones *seduïxen* als jutges i als policies i, per això, aquests es mostraran molt més benèvols que, en el cas dels homes, i els hi perdonaran i amonestaran, amb més freqüència els càrrecs penals que tinguin. Així mateix, Pollack argumenta que la criminalitat femenina és més gran del que sembla, però el que succeeix és que està amagada per les mentides i les intrigues que les dones realitzen. Per aquest autor, les dones són falses, mentideres i venjatives atesa la seva passivitat sexual. Mentre la delinqüència masculina es pot explicar per motius econòmics i socials, les raons de la delinqüència femenina s'han de vincular, consegüentment, a explicacions fisiològiques i/o de caràcter més sentimental i emocional. Uns anys més tard, Thomas (1967) creu que els desitjos bàsics de l'acció social es deriven dels instints biològics, especialment del sistema nervios i, són canalitzats cap a fins socials a través del procés de socialització desenvolupat dins de la família. El sistema nervios de la dona presenta una major varietat d'amor derivada de l'instint maternal, que també deriva cap als homes malalts i desamparats.

Per això, en la seva valoració social, la dona serà mare, esposa, infermera o *hermanita de la caridad*. El comportament delinqüencial de les dones -o bé, la conducta de les prostitutes- es produeix, justament, per un defecte en la seva socialització primària. Aleshores, la necessitat intensa que té la dona de donar i sentir amor es canalitza cap a aquests comportaments "desviats".

Quan la socialització ha estat deficient, sobretot, perquè no s'han acomplert els rols i les dinàmiques familiars tradicionals, es produeix una distorsió dels instints nerviosos de la dona que la porten cap a la delinqüència o la prostitució. Cal remarcar, a més, que per Thomas, la delinqüència femenina és bàsicament de tipus sexual, per desviació del paper social tradicional implícit en el seu sistema nervios. La dona delinquent és, doncs, sexualment anormal. Des d'aquesta mateixa perspectiva sexista, es podria fer

referència a l'estudi dut a terme a Espanya per Aznar (1968). Per aquest autor, la delinqüència de les dones també té un transfons psicopàtic. La menstruació o l'embaràs són presentades com malalties de les dones i, a la vegada, com greus desgràcies de la seva condició femenina. Ambdues "malalties" comporten símptomes neurològics i psíquics que poden derivar en actes delictius.

És ben cert, però, que les primeres crítiques serioses envers l'enfocament general de Lombroso, Ferrero i de les tesis de Pollack i "companyia", sorgeixen als anys setanta de la mà de la criminologia crítica i la sociologia de la desviació. Però, no serà fins ben bé els anys vuitanta, a conseqüència dels escrits de les dones criminòlogues (Heidensohn, Smart, Carlen, etc.), que aquesta crítica tindrà un ressò important en la criminologia. Integrant els escrits feministes sobre el paper de la dona a la societat i la "teoria dels rols socials diferencials", aquestes criminòlogues explicaran el perquè de les particularitats delictives de la dona i assenyalaran, tal com ara mateix s'ha dit, la necessitat de diferenciar sexe i gènere.

Per tant, les perspectives feministes de la criminologia qüestionen totes aquestes "teories", percepcions, ideologies i "argumentacions" estereotipades a partir de sòlids estudis empírics, aquests corrents de pensament analitzen les característiques i particularitats de les presons femenines des d'una perspectiva no androcèntrica. Entre altres qüestions, els estudis de les criminòlogues/sociòlogues feministes pretenen fer "visibles" les problemàtiques de les presons femenines i demostrar, a grans trets, que la política penitenciària que s'està aplicant en aquestes institucions és marcadament sexista i discriminatòria vers les dones. L'enfocament del tractament penitenciari dels centres de reclusió femenins encara es basa en idees estereotipades sobre la dona delinqüent, heretades de les tesis lombrosianes del segle dinou. Per tot això, una de les conclusions de les criminòlogues del gènere és que la pena privativa de llibertat és molt més dura i severa per a les dones empresonades que no pas per als homes.

En el cas espanyol, i comparativament amb els països del seu entorn, hi ha hagut un retras significatiu en els estudis sobre la situació actual de les presons de dones a l'Estat espanyol, des d'una perspectiva feminista, per bé que darrerament, i des del 2000 han

començat a sorgir estudis interessants que apunten a idees i reflexions rellevants. Encara que es tracta d'un nombre molt reduït de treballs, incorporen importants reflexions teòriques i estudis de casos i treballs empírics que a ben segur tindran el seu impacte social i penal/penitenciari (com ara Almeda, Bodelón, Castillo i Ruiz, Cruells i Igareda, De la Cuesta, Fernández Iglesias, Giménez-Salinas, Martín-Palomo, Miranda, Naredo, Ribas, Viedma; Yagüe, entre altres; vegeu l'apartat corresponent a la referència bibliogràfica).

Abans de la dècada del dos mil, també es troben algunes recerques sobre el tema (entre aquests estudis es poden destacar Bamaseda i Carrera, Bona, Emakume Eta Justizia, Errico, Fernández, Giménez-Salinas, Herrera, Miranda i Guerra, i Sepulveda). Però la gran majoria no es basen en cap recerca empírica ni se sostenen en cap marc teòric concret. Tampoc es recolzen en cap treball de camp que possibiliti saber les opinions de les mateixes dones preses o dels funcionaris. Tot i que aquest és un primer pas, les idees de tots aquests estudis no acaben d'estar ni prou argumentades teòricament, ni prou corroborades amb dades empíriques. Igualment, els pocs treballs que sí es basen en recerques empíriques a presons de dones (com ara els estudis de Garcia Mas, Pi-Sunyer o Vendrell), són molt interessants i útils estadísticament, però, com que tampoc no estan emmarcats en cap enfocament teòric, no reflexionen prou a fons sobre els problemes actuals de les presons de dones. Altres estudis (com els de Canteras Murillo i Miralles), fan referència, sobretot, a la delinqüència femenina, més que no pas a la situació de les presons de dones. Tanmateix, són dues obres importants que cal consultar: la de Canteras Murillo es basa en una extensa i interessant recerca empírica sobre les dones delinqüents a Espanya durant els anys vuitanta i pel que fa a Miralles, és important tenir present que aquesta autora ha estat la primera criminòloga espanyola a analitzar, a principis dels vuitanta, la delinqüència femenina des d'un punt de vista feminista, incorporant el concepte del gènere. Però, malauradament, no va elaborar cap recerca empírica sobre el tema; no gensmenys, la seva petita aportació serveix per una primera aproximació a la delinqüència femenina.

Un cop present l'esquema general d'aquesta part de l'informe i també algunes de les autores i idees principals de les

criminologies feministes, analitzarem a continuació els diversos àmbits temàtics que conformen les distintes particularitats de l'execució penal femenina.

1.1 Condicions desiguals de partida i d'entrada al sistema penitenciari

Aquest primer aspecte a comentar està relacionat amb el punt de partida i quin és el context de les dones quan se'ls condemna a una pena privativa de llibertat. De fet, i per tant, no és una "particularitat" de l'execució penal femenina *estricte sensu*, sinó que seria una particularitat prèvia a l'execució a tenir present per emmarcar-la millor.

D'una banda, podríem comentar quines són les característiques socials de les dones que acaben amb una sentència de presó, però de l'altre també analitzariem quin ha estat el tracte rebut per aquestes dones per part del sistema penal. De fet, en els dos casos, ens trobaríem amb situacions discriminatòries per les dones, situacions d'exclusió social –quan examinem els seus trets sociològics –i situacions de gran vulnerabilitat –quan examinem com les tracta el dret penal. En realitat, al estudiar aquests aspectes estariem referint-se a l'àmbit més general "de les dones i el sistema penal" i no a l'execució penal femenina pròpiament, que és el que estem estudiant en aquesta recerca. Per tant, ambdós aspectes no cabrien en aquest anàlisi, i constituïrien objecte d'una altra recerca, que també caldria endegar, però que analitza la fase prèvia al compliment de la pena.

Ara bé, val a dir que no hi ha un únic perfil sociopenal de dona empresonada, com sostenien els positivistes o els funcionalistes, ans al contrari, la realitat fa palesa una diversitat important de problemàtiques i situacions personals. Ara bé, sí que hi ha un tret que les caracteritza: totes procedeixen de sectors socials precaris des del punt de vista econòmic i social. Aquest tret és compartit per la població reclusa masculina, però en el cas de la població femenina s'agreuja encara més, per diverses raons, un de les principals és que la gran majoria formen nuclis monoparentals i, per tant, són les responsables principals de la dinàmica i de l'economia familiar. Tal com postula la sociologia jurídica crítica, el sistema penal opera,

efectivament, de forma selectiva i discriminatòria envers els grups més marginats socialment i econòmicament i les dones conformen un d'aquests grups. Les dones empresonades, com s'ha comprovat en les recerques sobre aquest àmbit, no tan sols pateixen una desigualtat de gènere, sinó també una desigualtat de classe.

Respecte a algunes dades sociològiques bàsiques, podem comentar, pel que fa a l'edat de les dones a la presó, que és molt similar als dels homes, ja que gairebé un 40% se situa entre els 31 i els 40 anys. Des d'una perspectiva no androcèntrica, aquesta similitud en el tram d'edat en realitat comporta un clar perjudici per a les dones respecte als homes, senzillament perquè els homes tenen un comportament molt anàleg al llarg del seu cicle vital, però en canvi a les dones les afecten notablement (tant pràctica com en la seva subjectivitat) la seva responsibilització respecte a les tasques de cura, que tenen més presència, justament, quan les dones tenen entre 31 i 40 anys. D'altra banda també és molt similar el percentatge de dones estrangeres en relació al d'homes estrangers: alrededor del 40%. Però, això no ha d'amagar que el que sí varia de forma molt significativa és la seva procedència: el 62,4% de les dones estrangeres provenen d'Amèrica Central o Sudamèrica (24,5% en el cas dels homes); el 38,1% dels homes provenen del Magrib (5% en el cas les dones estrangeres) (Montero, 2009). Això es especialment rellevant, per què la realitat dels llocs de procedència condicionen de manera diversa les estratègies de supervivència d'homes i dones en la societat receptora.

El perfil criminològic de les dones empresonades és diferent al dels homes i en el seu conjunt podem dir que el masculí és un perfil molt més punitiu i agressiu que el de les dones; en general, les dones preses han comès delictes molt menors en comparació als homes i, endemés, també són molt menys reincidents. És molt menor l'ús de la força, la violència o la intimidació en la comissió del delicte, i quan es cometen delictes contra les persones (parricidi, infanticidi, etc.) no acostuma a haver-hi reincidència. A més, la seva condemna en la causa més greu és més alta que no pas els homes. A Catalunya, les dades actuals són que en el cas de les dones, la condemna pel delicte principal supera els 3 anys, gairebé en un 70% dels casos i, per contra el percentatge és del

60% en el cas dels homes. La distribució de delictes entre homes i dones també està clarament diferenciada. En el cas de les dones el delicte principal ho és contra la salut pública (48,5%) seguit del delicte contra la propietat (29,1%). En el cas dels homes aquesta relació és inversa: el principal és contra la propietat (41,1%) seguit del de contra la salut pública (25,4%). Els homes sobresurten sobre les dones en cas de lesions (2,3% dones; 4,4% homes); violència domèstica (0,3% dones; 2,5% homes) i contra la llibertat sexual (1,2% dones; 6,5% homes). Tanmateix, en el cas de les dones el delictes d'homicidi suposen el 5,6% i el 7,7% en el dels homes del total dels delictes principals del total de les seves causes. Les dones pateixen més la situació de "preventivitat" i les expulsions: l'any 2007, el 30,7% de dones era preventiva i aquest percentatge era de 21,1% en el cas dels homes. Al 2007 un 19,1% de les dones van sortir en llibertat per "expulsió" i aquesta xifra només va afectar el 8% en el cas dels homes.

Obviament, el punt de partida, es a dir les característiques sociològiques d'aquestes dones al entrar a la presó i el tipus i duració de la pena a la qual han estat sotmeses, condiciona i influencia en la seva posterior execució, en la forma de viure-la i complir-la i en les polítiques que desenvoluparà la pròpia institució de reclusió. També l'impacte serà distint en l'entorn social o familiar d'aquesta persona. Així és que les condicions de partida d'aquests dones tindran, definitivament, efectes en la forma i en el contingut de l'execució penal i esdevindran el marc en el qual aquesta execució s'implementarà.

En la primera part de la recerca quantitativa, en la part descriptiva de l'explotació estadística feta pel Departament de Justícia de la base de dades, també fem referència a dues variables sociològiques de les dones preses, com són l'edat i la nacionalitat i també a algunes dades penals i penitenciàries, tals com la situació processal-penal, el delicte i la condemna. L'estudi a fons d'aquestes variables que farem no ens donarà un retrat del tot complet d'aquestes dones però sí que permetrà fer un primer perfil de la seva situació de partida per enfrontar la privació de llibertat. Tanmateix, serà a la segona part de la recerca quantitativa, quan explotem directament la base de dades que podrem trobar més variables i indicadors per aprofundir en la realitat d'aquestes dones

preses.

1.2 Espais de reclusió de les dones i les seves conseqüències

A diferència dels homes presos, distribuïts en centres penitenciaris masculins, específicament pensats i dissenyats per recloure aquest col·lectiu, les dones preses es distribueixen, principalment, en tres tipus de dependències penitenciàries molt diverses entre elles que cal, des d'un començament, distingir:

1. petits mòduls, unitats o departaments, ubicats a l'interior de presons d'homes;
2. petites presons de dones situades dins de grans complexos penitenciaris d'homes -les anomenades "macropresons"- i
3. centres penitenciaris exclusivament femenins.

Aquests tres espais de reclusió són els majoritaris i arreu de l'Estat espanyol, existeixen aproximadament uns 75 petits mòduls, unitats o departaments de dones, cadascun dels quals allotja entre 15 i 40 dones, encara que en alguns casos arriben a les 70. Aquest és el cas dels Departaments de dones a les presons de Madrid V, Valladolid, Alcalá II, Martutene, Torrero (Zaragoza), Badajoz, Alicante, Córdoba, Castelló, Palma de Mallorca, Gran Canarias, Pamplona, Málaga, Cuenca, Eivissa, la Coruña, León, Murcia, Almería, Santander, Nanclares de la Oca (País Basc) Cáceres I, Bonxe, Jaén o Villabona, entre molts d'altres. En el cas de Catalunya, els Departaments de dones es troben als centres penitenciaris d'homes de Tarragona, Ponent (Lleida), Girona i Figueres. D'altra banda, només existeixen 3 establiments exclusivament per a dones - dels més de 80 en el cas dels homes- amb capacitat d'allotjar entre 200 i 400 dones. Els tres establiments penitenciaris només per dones són Alcala de Guadaira (Sevilla), Brieva (Àvila) i la presó de dones de Madrid I. Fins fa poc també ho era la presó de dones de Barcelona "Wad Ras", però des del desembre del 1999 també alberga un important centre obert per homes (gairebé de 230 homes), la qual cosa és de lamentar, segons el nostre parer, ja que era un dels centres femenina que "tenia més bona fama i que funcionava més bé", quan era només

de dones (segons molts dels entrevistats en les recerques d'Almeda, 2002, 2003 i 2005). En principi, a Catalunya s'està construint un centre penitenciar només per a dones a Sant Llorenç d'Hortons que hauria d'ésser finalitzat al 2010 (segons es deia en el Pla d'equipaments penitenciaris, 2005-2007, del Departament de Justícia)².

Les presons de dones, situades a les macropresons, amb capacitat similar a les presons només femenines, han augmentat en els darrers anys, sobretot, arran del creixement d'aquests macro centres –ciutats penitenciàries– que poden allotjar a més de 1500 persones preses. De moment, però aquest tipus de presons encara representen la minoria de centres on s'ubiquen les dones recluses. És el cas de la presó de dones de Brians I a Sant Esteve de Ses Rovires (Catalunya), la de Topas (Salamanca) o la que hi ha a la presó de Soto del Real (Madrid).

De l'altra banda, també es troben, encara que en una minoria de casos, espais de reclusió específics, tals com³:

² Segons dades de la Memòria del Departament de Justícia del 2008, "la licitació dels drets de superfície del Centre Penitenciar Mas Enric, al municipi del Catllar, que suposarà el tancament del Centre Penitenciar de Tarragona, i també dels drets de superfície del Centre Penitenciar de Dones, a Sant Llorenç d'Hortons Consolidació" (Departament de Justícia, 2009: 255).

³ En el Reglament penitenciar de Catalunya de 2006 es preveïen, com a formes especials d'execució, les a) Unitats de mares, b) Unitats o departaments mixtos, c) Unitats extrapenitenciàries i d) Unitats dependents. No donen més informació de cap d'aquests establiments, a excepció de les unitats dependents, de les que es comenta "5. Les unitats dependents, que dependran administrativament dels establiments penitenciaris, consistiran en instal·lacions residencials situades arquitectònicament fora dels recintes penitenciaris, preferentment en habitatges ordinaris de l'entorn comunitari, regides pels principis d'especificitat i autonomia, mitjançant acord o conveni de col·laboració amb les entitats públiques o privades, específicament amb les de major arrelament en l'àmbit municipal, dedicades a tasques d'assistència i reinserció d'interns/es, per facilitar la consecució d'objectius específics de tractament penitenciar d'interns/es classificats/ades en tercer grau". (punt 5, article 4, Títol I, Reglament de Catalunya). Deduïm que es tracta de les unitats dependents, les de dones i les d'homes, que ja analitzem al llarg de la recerca. Sobre les unitats de mares, suposem que es refereixen a l'actual Departament maternal, l'únic que hi ha a Catalunya, a Wad Ras, i que també inclouen les unitats dependents de mares, sota aquesta denominació general.

1. “Programes de mòduls mixtos d’homes i dones”:

Aquests programes són molt minoritaris, ja que, de fet, només funciona en establiments per executar programes específics de tractament en mòduls terapèutics (presó de Villabona), en la comunitat terapèutica pel mòdul experimental de formació professional (València, zona de penes) o també per evitar la desestructuració familiar en un mòdul de parelles amb fills en l'establiment penitenciari de Madrid VI-Aranjuez o de Madrid IV-Navalcarnero.

Consisteixen, bàsicament, en el fet que els homes i dones empresonats realitzen en comú les activitats culturals i esportives, les classes lectives i els menjars. Naturalment, existeix separació entre homes i dones en temps en els quals es preserva el dret a la intimitat, encara que la major part del temps estan convivint junts. En el cas de Madrid IV-Navalcarnero, el programa es fa amb pares i mares empresonats i els seus fills. Dissortadament, són programes que, tot i haver-se iniciat a mitjan dels noranta, són tan nous que no hi ha gaire més informació sobre el seu funcionament i organització.

2. Departaments maternals⁴:

El departament de mares ubicat al CP Dones Barcelona, es l'únic departament de d'aquestes característiques a Catalunya, totalment pensat i condicionat per acollir mares, sotmeses a mesures penals, amb els seus fills menors de tres anys. Aquest departament compta a una total independència de serveis en relació a la resta del Centre. Els menors poden sortir o bé a l'espai bressol (ubicat a la zona d'oficines del centre) i atès per una educadora de nens o bé a guarderies del barri, per a nens i nenes a partir d'un any. El departament disposa d'una educadora social amb dedicació exclusiva per aquest departament. La resta de professionals són compartits amb la resta de població del Centre. A Espanya existien 8 unitats de mares i una unitat familiar en 6

⁴ Totes les dades i informacions de les unitats dependents de dones i de mares, així com les que fan referència als Departaments maternals, en el cas de Catalunya, han estat facilitades pels responsables corresponents de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, als que volem agrair el suport i el seu ajut en enviar-les, ja que d'altra manera, es fa molt difícil poder trobar i disposar-ne.

comunitats autonòmes, a l'interior dels recintes penitenciaris, com unitats especials i adaptades.

3. Unitats dependents de dones:

Les unitats dependents són formes especials d'execució de la pena de presó que presenta una ubicació externa als centres penitenciaris, preferentment en habitatges urbans. Estan gestionades per entitats externes no penitenciàries, malgrat tenen un centre penitenciar de referència que realitza funcions de control i coordinació. Els interns i internes destinats a les unitats dependents han d'estar classificats en tercer grau. Aquests projectes potencien la individualització en el tractament, el respecte a les normes de convivència, la metodologia educativa de treball així com la integració en la comunitat en la que s'ubica.

Actualment, hi ha 11 unitats dependents a Catalunya, de les quals hi ha 4 per a dones (una d'elles destinada a mares amb els seus fills). Les unitats dependents per a dones estan ubicades: dos al Barcelonès, una al Segrià i una al Tarragonès. Encara queda el territori de Girona i comarques pendent de cobrir amb alguna unitat d'aquestes característiques. La dos primeres unitats dependents que van ser creades a Catalunya eren destinades a dones (una d'elles per mares), durant els anys 1996 i 1998. Posteriorment, al 2006 i 2008 es van crear les altres dues unitats destinades a dones. Les entitats responsables d'aquestes unitats són: Associació Horeb, Companyia de les Filles de la Caritat Sant Vicenç de Paül, Fundació social Sant Ignasi de Loiola, i entitat L'Heura.

Espanya té set unitats dependents gestionades per organitzacions no lucratives a l'exterior dels centre penitenciaris i dirigides a dones en situació de tercer grau.

4. Unitats dependents de mares amb fills:

Es tracta d'unes Unitats dependents del centre penitenciar, però ubicades fora de la presó, generalment en pisos o cases d'acollida, per tal que les dones empresonades amb fills/es menors de tres anys que estiguin classificades en règim de tercer grau, puguin acabar d'acomplir la condemna en un règim de semilibertat.

Aquests centres, en els quals es poden allotjar al voltant d'unes deu dones amb els fills/es, tenen el suport d'un petit equip

de professionals especialitzats, i sovint amb grups de voluntaris. Catalunya té una unitat dependent de mares amb fills, l'Àgora, que gestiona l'entitat de la Companyia de les filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül. Està adscrita al centre penitenciari de Barcelona. Es va crear per Ordre de la Conselleria de Justícia de data 2 d'abril 1998 al Barcelonès i té una capacitat de 6 usuàries dones i 6 nens/e. La població diana és de dones embarassades o mares de fills menors de tres anys, que puguin complir criteris de tercer grau i que necessitin beneficiar-se d'una intervenció intensiva orientada a la cura i comunicació materno-filial. A Espanya també des dels anys norantes que hi ha unitats dependents de mares a moltes ciutats, com ara, València, Madrid, Sevilla o Tenerife. Recentment, a més, s'ha obert, una unitat externa de mares a Palma de Mallorca, inaugurada l'any 2009, amb capacitat per 20 dones amb els seus fills/es.

Endemés, hauriem de parlar també dels centres oberts, a Catalunya actualment, hi ha seccions obertes per dones a 4 centres penitenciaris, però és la unitat del centre penitenciari dones de Barcelona la que acull al 90% de les internes en aquest règim de vida. La resta de seccions obertes són a Brians I, Girona, Ponent (Centre obert de Lleida) i a Tarragona. De fet, això és una dada molt discriminatòria, ja que els homes disposen de molts més centres oberts específics pel compliment d'aquesta modalitat penitenciària en establiments exclusius per aquest tema, a diferència de les dones, que només compten amb un centre d'aquestes característiques fora de la presó. Per això, a Catalunya i també passa a la resta de l'Estat (Montero, 2009), les dones disposen de menys oportunitats materials de complir les fases finals de les seves condemnes en règim de semilibertat, al mancara suficients dependències adequades i properes en les seves zones d'arrelament. Per últim, hauriem de fer referència al centres psiquiàtrics penitenciaris, que en el cas del nostre país, és el Pavello Hospitalari Penitenciari de Terrassa, al que van a parar les dones quan hi ha algun ingres medic prolongat.

La Llei penitenciària de 1979 és partidària, en primer terme, dels establiments penitenciaris adients i exclusius per a dones i, subsidiàriament, de les unitats o departaments separats dins de les

presons d'homes. Tanmateix, tal com s'acaba de constatar, la realitat és ben diferent, ja que la majoria de dones són empresonades en les unitats o departaments dins de les presons d'homes. Els establiments exclusivament per a dones només es troben a les grans ciutats del país i a la resta del territori, doncs, les dones són distribuïdes, majoritàriament, en departaments o mòduls dins de presons d'homes. Nogensmenys, en comparació amb aquests darrers centres, hi ha molts menys centres de reclusió de dones -siguin del tipus que siguin- repartits homogèniament per tot el territori espanyol. Aquesta situació implica més penalitats per a les dones quan han de complir la seva pena de presó, atès que moltes d'elles són empresonades en àrees allunyades del seu entorn sociofamiliar. Això perjudica les possibilitats de visites dels seus familiars i amics i, a la vegada, pot agreujar el desarrelament i desintegració familiar.

La manca de centres de reclusió apropiats per a dones i la consegüent distribució d'aquestes en presons d'homes disperses per tot l'Estat, és un fet que també s'esdevé a la majoria de països europeus, tal com ja han destacat diverses estudioses de les presons de dones: Campelli, en el cas d'Itàlia; Carlen i Worrall, en el cas d'Escòcia, Gal·les o Anglaterra; Heidensohn i Dobash, també en el cas del Regne Unit, o Cario en el cas de França. En efecte, les condicions de vida de les dones empresonades, així com la política penitenciària que se'ls aplica, són diferents d'acord amb el tipus de centre on siguin recloses. Ara bé, segons el parer de la gran majoria d'autors/es que han estudiat el tema, tant a les presons espanyoles com a les d'altres països d'Europa, els centres de dones que són ubicats a l'interior de presons d'homes, ja siguin mòduls/departaments amb poques places o centres més grans, tenen molts més inconvenients, desavantatges, que els centres penitenciaris en els quals només s'allotgen dones. Les raons principals per les quals tots aquests centres de dones tenen una sèrie de desavantatges són diverses. En primer lloc, perquè estan situats en centres inicialment concebuts per recloure solament a la població reclusa masculina. Davant de l'augment tan important que ha experimentat la població reclusa femenina en els darrers anys, aquests centres han estat obligats a habilitar parts de l'edifici penitenciari per incloure també dones preses. Però aquests recintes

són, en realitat, com una mena d'“afegits” de les presons d'homes.

La “berruga” del gran complex penitenciari de Brians I. Així és com molts dels funcionaris anomenen la presó de dones d'aquest centre.

Aquests “acomodos de ocasion” o “second-hand accomodation, often designed for quite other purposes” (Heidensohn) ocupen un espai molt reduït de tota l'estructura principal de la presó i, en conseqüència, tenen, generalment, unes condicions d'habitabilitat molt pitjors que les dels espais destinats a allotjar-hi els homes. Això és, certament, molt greu, perquè en aquests recintes resideixen també, en algunes ocasions, els fills/es menors de les internes (a Soto del Real, per exemple). Les instal·lacions són més precàries i més mal agencades, i, ensems, disposen de molts menys espais per fer activitats o programes específics de tractament. Aquesta darrera situació no ocorre tan freqüentment als establiments destinats únicament per a dones, ja que, com que només són per a elles, compten amb tot l'espai i la infraestructura disponible a l'edifici. Amb tot, tant als centres de dones ubicats en presons d'homes com a les presons només destinades per a dones, les condicions de massificació i amuntegament són molt més elevades que en el cas dels establiments per a homes, tal com ha denunciat, reiteradament, en el cas espanyol, el “Defensor del Pueblo” en gairebé tots els seus informes anuals des dels noranta, en els que també fa referència amb crítica contundent els que hi ha a Catalunya.

En segon lloc, perquè, tot i que són departaments separats o petits centres de dones dins de macropresons d'homes, són governats indistintament per un sol director/a que marca la política penitenciària, tant per a la població reclusa masculina com per a la femenina i en el cas que hi hagi un director/a en l'espai de dones, sempre està molt supeditat a la direcció central de tot el complex penitenciari (segons es constata en la majoria d'estudis d'Almeda, i en els de De la Cuesta; Yagüe, Cruells i Igareda, entre altres). Com la població masculina és la majoritària, la política que es duu a terme sempre acaba priorititzant les necessitats d'aquest col·lectiu per sobre de l'altre, el femení, molt més minoritari. Així, en general es destinen molts menys recursos econòmics, materials i/o personals per a les dones preses, la qual cosa comporta menys

possibilitats de tractament, menys tallers productius, menys activitats culturals i recreatives, menys possibilitats educatives, etc.

A la vegada, en ser centres segregats d'una presó d'homes, tenen l'accés més restringit, si és que no n'estan excloses de la utilització de les instal·lacions comunes de la presó (poliesportiu, biblioteca, sales d'actes, etc.). El fet que siguin mòduls/departaments o petites presons de dones a l'interior de presons d'homes podria ser aprofitat -o seria comprensible que ho fos- per promoure activitats conjuntes entre ambdós col·lectius. D'aquesta manera, es podria facilitar una major "normalització" de la vida penitenciària. Però, aquesta no és, de moment, la política penitenciària actual, ja que en general es realitzen molt poques activitats en comú. En veritat, quan s'ha intentat dur a terme programes o actuacions en aquesta direcció, no han estat ben rebuts per la majoria de funcionaris, molt refractaris a incorporar-los pel que pot suposar de més feina i més conflictes.

En tercer lloc, perquè en estar ubicats en presons fetes i pensades per allotjar-hi homes, no s'adapten a les necessitats i especificitats que puguin tenir les dones, particularment les que són mares o tenen els seus fills/es amb elles a la presó. Així és que molts dels departaments de dones a l'Estat espanyol, però també a d'altres països europeus, no tenen els espais suficients per tenir guarderies per tal que les preses que són mares puguin rebre, si escau, els fills/es els dies de visita. Tampoc tenen prou espais per a les que vulguin -i puguin- conviure amb ells/es a la presó.

En quart i darrer lloc, i concretament a l'Estat espanyol, els departaments de dones també tenen menys possibilitats, en comparació als homes, per accedir al tercer grau en règim obert (Almeda; Yagüe; Cruells; Bona; Miranda i Guerra, entre d'altres). De fet, aquesta circumstància, tot i ser major en el cas d'aquests centres ubicats a les presons d'homes, també afecta les presons exclusivament per a dones. Car, en general, hi ha, proporcionalment, molts menys departaments de tercer grau en règim obert per al conjunt de dones preses. Evidentment, això és molt discriminatori, si es té en compte el tipus de delicte que solen cometre -delictes contra la salut pública- i la menor perillositat que aquests suposen. Però, sobretot, perquè són les dones preses les responsables principals de la família, tal com es veurà més

endavant i, en aquest sentit, haurien de tenir les màximes facilitats per accedir al tercer grau penitenciari A més, s'està vulnerant la Llei penitenciària de 1979 que ordena, justament, l'obligatorietat que tots els centres penitenciaris comptin amb mòduls diferenciats per allotjar els reclusos/es que estan en la fase de compliment de règim obert. D'aquesta manera, se'ls separa de la resta dels interns/es. Aquesta condició es compleix a la majoria d'establiments penitenciaris d'homes, en canvi, en el cas de les dones no s'aplica, i, per tant, les preses que es troben en aquesta situació han d'acomplir la darrera part de condemna en les mateixes condicions que a l'inici d'aquesta condemna.

Aquests són, d'entre altres, alguns dels motius principals pels quals la gran majoria d'estudioses del tema són molt més partidàries de les presons exclusivament per a dones (Carlen and Worrall; Young and Reviere; Zaitzow and Thomas; Miralles; Bona; Fernández; Carlen; Heidensohn; Campelli, entre altres). Encara més, recomanen allotjar gradualment el conjunt de les preses als centres de reclusió femenins i, a la vegada, anar tancant els mòduls/departaments de dones existents a les presons d'homes. Una política, aquesta darrera, que encara no s'ha dut a terme ni a Espanya, ni a la majoria de països europeus que continuen mantenint aquestes unitats penitenciàries per a dones a l'interior de presons d'homes. Com sempre, l'argument de l'Administració penitenciària, en el cas espanyol i català també, encara es fonamenta en el reduït nombre de dones preses i en l'elevat cost que suposaria dur a cap una política d'aquesta índole.

S'ha de dir que la majoria dels centres penitenciaris exclusivament femenins tampoc foren, en els seus inicis, concebuts per allotjar-hi dones preses. En la majoria dels casos havien estat prèviament antics convents o reformatoris (vegeu Almeda, 1999). Aquesta situació també es dona en el cas de les presons de dones franceses o italianes (Cario 1990; Campelli et al., 1992). En el cas d'Anglaterra, les presons de dones tenien orígens diversos: la presó de Holloway era anteriorment una presó de deutes, la de Styal un centre escolar i la de Askham y East Sutton Park antigues residències senyoriales campestres (Carlen et al., 1987: 46).

Així és que, la majoria de presons de dones són ubicades en

edificis vells i poc habilitats per adaptar-se a les necessitats i particularitats de les dones preses. Tanmateix, i en comparació amb els centres femenins ubicats a les presons d'homes, estan més especialitzats en el tractament de les dones delinqüents. A més, els seus recursos, encara que siguin pocs - una circumstància que es repeteix a totes les presons, incloses les masculines-, no s'han de repartir i, en aquest sentit, estan només destinats a les preses. Una de les idees principals de les criminòlogues del gènere és que les presons han estat sempre dissenyades i pensades per albergar una població reclusa masculina. Per això, se sosté que, en general, les presons de dones són meres còpies de les presons d'homes i, per aquesta raó, no s'adapten a les problemàtiques o necessitats que puguin tenir les dones empresonades. Segons Ottenhoff (1989), tot això no hauria d'estranyar, ja que fins al sorgiment de la criminologia feminista, els estudis sobre la criminalitat sempre havien tingut com a punt de referència un model d'anàlisi construïda específicament per a la delinqüència adulta i de sexe masculí. Així mateix, en l'estudi històric sobre les presons britàniques, fet per Smith (1962), es remarca com la penalitat i el càstig de les dones ha estat definida per patrons masculins.

1.3 Diversitat i heterogeneïtat de la població femenina empresonada

Segons prescriu la normativa penitenciària espanyola, prèvia a la classificació dels interns/es d'acord amb la conducta ha d'haver-hi una separació d'aquests/es segons el sexe, l'edat, la seva condició de preventius o penats, primaris o reincidents, el seu estat de salut, la seva perillositat, etc. Concretament, pel que fa a l'edat, la Llei penitenciària de 1979 i el Reglament de 1996 (Article 8.3 i 9.2 de la LOGP de 1979 i art. 99 del Reglament Penitenciari espanyol de 1996, Reglament de Catalunya, 2006), estableix que els joves entre divuit i vint-i-un anys, ja siguin homes o dones, se'ls destinarà a establiments penitenciaris específics o a departaments separats dins de les presons d'adults/des. Però, arreu de l'Estat espanyol, aquest precepte només es compleix, actualment, en el cas dels homes presos. A Catalunya, per exemple, hi ha el Centre Penitenciari de Joves, que és presó de nois joves entre els 18 i 21

anys a la Carretera del Masnou a Granollers i la de Quatre Camins i d'altres per als adults de més de 21. En canvi, no existeix cap centre penitenciari per a noies. És per això que a partir dels 18 anys, i fins i tot 16, les joves van directament a les presons o departaments de dones "adultes" (Wad Ras, presó de dones de Brians I, departaments de dones de...), amb tot el que això implica. Allà, les dones conviuen totes juntes -ja que tampoc a les mateixes presons hi ha cap tipus de classificació per l'edat- i juntes conviuran en la mateixa presó fins a complir la seva privació de llibertat. Aquest és un dels aspectes més destacats en els informes del "Defensor del Pueblo" i del Sindic de Greuges a Catalunya. El de l'any 1988, "Debe resaltarse, como se ha expuesto en nuestros informes parlamentarios, la inexistencia en la actual estructura penitenciaria de centro alguno destinado a internas jóvenes donde pudieran realizarse con plenitud las peculiaridades que su régimen y tratamiento penitenciario requieren, a diferencia de lo que ocurre para los hombres jóvenes, para los que sí existen centros específicos" (Defensor del Pueblo, 1988:72). El Defensor del Poble acaba exigint un canvi total d'aquesta situació, per bé que la realitat continua sent la mateixa, vint anys després del seu informe.

Efectivament, el criteri de no-separació de les dones preses segons l'edat no solament és contrari a la normativa espanyola, sinó també a les directrius internacionals sobre el tractament penitenciari a menors (Art 3.10 del Pacte Internacional de Drets civils i polítics de l'ONU (19-12-1966), pacte ratificat per Espanya amb data del 13-4-1977). Això no obstant, la manca de classificació de les preses d'acord amb l'edat no sols és una característica de les presons espanyoles, sinó que també es dona a la majoria de presons de dones dels països occidentals (Bertrand et al., 1993:10). A Anglaterra, per exemple, existeixen els "Youth Custody Centres" per als nois o noies de més de 18 anys. Però, en el cas de les noies, aquests centres estan ubicats a l'interior de les presons de dones adultes i, per contra, en el cas dels nois, són edificis separats de les presons d'homes adults. Les autoritats penitenciàries angleses argumenten raons pràctiques a l'hora de justificar aquesta situació, tals com el fet que existeixen menys dones joves preses i, per tant, s'ha de fer un ús més eficient de l'espai penitenciari existent. També al·leguen altres motius, tal com comenta Genders i Player

(1987) assenyalant que les dones adultes podran sentir-se responsables i les més joves se sentiran protegides. Aquesta concepció paternalista no existeix, però, en el cas del homes, ja que per a aquests preval la “teoria de la contaminació”: “namely that young male offenders will be corrupted by older men” (Genders and Player, 1987:65).

Retornant a la manca de criteris classificatoris a les presons de dones, cal afegir que a la majoria de presons de dones dels països occidentals tampoc hi ha una correcta separació de les internes segons les seves circumstàncies delictives, la seva situació processal i penal o la seva “suposada perillositat”. Tal com s’ha dit a l’anterior apartat, en el cas espanyol, molts departaments de dones tampoc tenen dependències separades per a les mares empresonades amb els seus fills/es. I, per la mateixa estructura d’aquests departaments, aquesta falta de separació, encara esdevé més greu, com ja s’ha denunciat reiterades vegades en els informes del “Defensor del Pueblo” des de fa vint anys: en relació al Departament de dones de la presó de Tarragona, l’informe del “Defensor del Pueblo” de 1990 ho deixava ben clar: “Se trata de una cuestión sobre la que esta institución debe manifestar su especial preocupación. Debido a la masificación y el hacinamiento de este departamento no es posible realizar ningún tipo de clasificación ni separación de las reclusas, con el alejamiento que ello supone de la vigente legislación penitenciaria y la consiguiente repercusión negativa en la función resocializadora a que aquella va destinada” (Defensor del Pueblo, 1990:28).

Així doncs, en els centres de reclusió femenina -siguin del tipus que siguin-, existeix una gran heterogeneïtat i una gran barreja de situacions i problemàtiques. Hi conviuen dones d’edats diferents, amb delictes de gravetat molt diversos, les que són reincidents i les primàries, les preventives i les penades, les considerades “perilloses”, les classificades en els diferents graus, les mares amb els seus fills/es, etc. Totes elles han de conviure i compartir, obligatòriament, un mateix espai penitenciari, amb les disfuncions i problemàtiques evidents que això comporta, tant pel que fa a l’àmbit del règim disciplinari com pel que fa al tractament penitenciari. Naturalment, aquesta gran diversitat comporta moltes dificultats a l’hora de dur a terme un tractament penitenciari

adequat a cada cas concret. Evidentment, el tractament "individualitzat i científic" que marca la Llei penitenciària espanyola del 79, queda, en aquest cas, també molt desvirtuat .

La diversitat de situacions i problemàtiques a les presons de dones és molt superior a la de les presons d'homes, en les quals, gairebé sempre, hi ha una classificació dels presos en diferents mòduls segons les seves circumstàncies delictives o penals. No es pot oblidar, a més, que en el cas dels homes considerats "perillosos" també existeixen les presons d'alta seguretat o la classificació especial dels "Ficheros Internos de Especial Seguimiento" -FIES. En canvi, en el cas de les dones, no existeixen presons de màxima seguretat. Encara que això no impedeix que, tant als departaments com a les presons de dones, se'ls apliqui, de manera indiscriminada, les mateixes mesures de seguretat, control i vigilància que les existents als centres masculins, sense que s'ajustin, en aquest sentit, al perill real que representa la població reclusa femenina. Solament un tant per cent molt reduït de dones preses es consideren "perilloses": el perfil criminològic de les dones empresonades és diferent al dels homes: és molt menor l'ús de la força, la violència o la intimidació en la comissió del delicte, i quan es cometen delictes contra les persones (parricidi, infanticidi, etc.) no acostuma a haver-hi reincidència (Yague, Cruells i Igareda, Almeda). Tanmateix, les mesures de seguretat que s'apliquen per a aquestes afecten indirectament la resta de les empresonades. Aquesta situació és una constant a la majoria de presons de dones dels països occidentals, tal com ja s'ha destacat en els estudis de Bertrand et al. (1993) o de Gibson (1973).

A causa de la manca de criteris classificadors, a les presons de dones existeix, tal com suara s'ha constatat, una gran diversitat de situacions i problemàtiques. Però, és que, a la vegada, s'ha de ressaltar que també existeix una diversitat de perfils de les dones empresonades (sociològic i criminològic, tal i com es veurà més endavant i demostren la gran majoria d'estudis). I, en aquest sentit, cal qüestionar, com assenyala Carlen (1985:11) i Heidensohn (1985: 42), les idees de Lombroso i Ferrero, Thomas, Pollack, segons les quals només existeix un únic model de dona criminal. Segons el parer d'aquests autors, les dones delinqüents són molt perilloses, i, a més, en la majoria dels casos cometen els delictes

intencionadament. Consideren que, en general, es tracta de dones que o són, essencialment, masculines o “maladjusted to their natural feminine roles” (Carlen, 1985: 10) o són malaltes mentals.

En realitat, tal com diu Carlen, la mentalitat de molts funcionaris de presons i també el tipus de tractament penitenciari que actualment s’aplica envers les dones preses, encara estan molt influïts per aquesta concepció o “myth”-com denomina aquesta autora- sobre la dona delinqüent. Aquesta concepció de la dona criminal s’ha d’atribuir principalment a la misogínia generalitzada. Concretament, en la misogínia del sistema judicial ja que en alguns països, com el Regne Unit, els jutges britànics sentencien a menys penes de presó quan es tracta d’una dona que és “bona esposa i mare de família”. Aquest resultat és molt destacat per Carlen autora en totes les recerques empíriques que ha dut terme (Carlen, 1983; Carlen et al, 1987). Ensems, també ha estat remarcat per altres criminòlogues feministes, com ara, Dahl and Snare (1978), Worrall (1981 i 1990) o Farrington i Morris (1983) que han realitzat recerques molt interessants sobre els factors que determinen els diferents tipus de sentències per a homes i dones.

Certament, aquests resultats de les recerques britàniques són molt interessants i demostren, que els magistrats britànics castiguen i sentencien a majors penes a la dona que es desvia del rol tradicional. En aquest sentit, es pot dir que encara tenen molts prejudicis sexistes i una visió molt estereotipada de la dona delinqüent, la qual cosa reforça més la idea de la prevalença de les tesis lombrosianes. Malauradament, no existeixen investigacions similars a l’Estat espanyol o a Catalunya, i, per tant, no es pot saber si la situació és semblant. Però, segons el nostre parer la situació aquí no deu ser gaire diferent, puix que com es constata en tots els estudis realitzats per Almeda (2003, 2005 i 2006), la majoria de dones preses tenen un perfil familiar també molt poc convencional, i de ben segur que seria desaprovat pels magistrats britànics -i espanyols.

1.4 La maternitat a les presons

La gran majoria dels estudis sobre les presons de dones assenyalen que, en general, les dones empresonades pateixen més

dependència afectiva i més soledat que els homes en la mateixa situació, sobretot, perquè tenen uns lligams més forts amb la família, concretament amb els fills/es. La dona embarassada que pateix doblement les conseqüències de l'empresonament, la dona amb fills/es a la presó que sofreix quan aquests viuen amb ella a l'interior dels centres i les mares preses que tenen els seus fills/es fora de la presó i que s'angoixen pel fet d'estar separats d'ells/es. Aquesta situació s'enfrontarà de forma diferent, òbviament, si els fills/es estan convivint amb la seva família directa, generalment, la família d'origen de la mare, o si estan acollits en institucions o famílies que n'assumeixen la seva custòdia legal. En la majoria de casos, succeeix el primer cas, per la qual cosa la dona empresonada pot seguir mantenint el contacte amb els fills/es. Per contra, quan la custòdia legal passa a ser d'una altra família o de les institucions públiques competents, el distanciament de la mare dels fills/es és, pràcticament, total.

Dones empresonades amb fills/es "dins"

Les dones amb fills/es a la presó tenen un munt de dificultats, ja que la situació penitenciària -tal com s'està analitzant- és encara molt precària i deficient en tots els àmbits. Generalment, els fills/es no disposen del suficient espai, ni dels mitjans necessaris per poder desenvolupar-se adequadament.

Les condicions de vida a les presons són molt precàries, tal com s'ha anat constatant i, moltes vegades els nens/es no reben la suficient atenció mèdica que necessiten, per la qual cosa molts d'ells/es pateixen gripes, bronquitis o trastorns digestius a causa de l'alimentació deficitària que reben (Herrera, 1993:352). La situació de les mares amb fills/es a la presó és, certament, molt greu i així ho indiquen tots els estudis que en fan referència (Emakume Eta Justizia, 1994; Giménez-Salinas, 1989). En l'informe del "Defensor del Pueblo" de l'any 1987, es denunciava, concretament, la falta d'escolarització dels nens/es que vivien a les presons amb les seves mares. Ara bé, des dels anys noranta, i arran de la concertació de diversos convenis de l'Administració penitenciària amb entitats sense ànim de lucre -com ara la Creu Roja, en el cas de Catalunya- la gran majoria de fills/es de mares empresonades

surten de la presó, pràcticament tot el matí i part de la tarda, per assistir a centres escolars, ubicats a prop de la presó. A més, per tal de pal·liar les precàries condicions dels menors a les presons o departaments de dones, el Reglament de 1996 estableix que les presons de dones o els departaments de dones tindran les anomenades "Unitats de mares". Aquestes disposaran d'un local habilitat per guarderia infantil i estaran separades arquitectònicament de la resta de departaments. La situació, emperò, no ha millorat gaire, segons els darrers informes del "Defensor del Pueblo" (1997.1998). Però, hi ha un petit avenç en la legislació, ja que el Reglament de 1996 inclou la possibilitat de les "Unitats de mares dependents", que tal com es veurà més endavant - seran comentades al llarg de l'exposició- permeten un règim de semilibertat per a algunes de les dones preses amb fills/es menors. Naturalment, tot això encara s'agreuja més, com sempre, en els departaments de dones ubicats a les presons d'homes. Aquests nens i nens que viuen amb les mares a la presó, pateixen del que els psicòlegs denominen com la "prisionalització", o sia, dels efectes que té sobre els hàbits de conducta, la reclusió i l'aïllament en una "institució total":

En principi, la responsabilitat de la cura i formació dels fills/es hauria de correspondre a ambdós progenitors, però la tradició sociocultural i les necessitats biològiques dels primers mesos de vida dels menors, han atorgat aquesta responsabilitat gairebé exclusivament a les dones. Això implica, certament, diverses dificultats i problemes quan la mare està empresonada. Amb tot, aquesta situació no sols afecta la reclusa i els fills/es menors, sinó també tota l'estructura familiar en la totalitat. No es pot oblidar que el rol de la dona continua sent -sobretot en els ambients marginals i en les famílies amb pocs recursos econòmics, o sia en la gran majoria de les persones empresonades- el de cuidadora dels membres dependents de la família. La vertebració de la família continua fonamentant-se, en aquest sentit, en la presència i dedicació de les dones.

Així és que per evitar el trencament familiar, la política de les diferents administracions penitenciàries, ha estat, al llarg de la història, permetre que les dones empresonades tinguin amb elles els seus fills/es menors. Això no obstant, en els darrers anys, la

tendència general ha estat anar reduint l'edat en què els menors estiguin en aquesta "companyia forçosa", i, fins i tot en alguns països, excloure-la totalment. Probablement, els canvis en el paper de la dona en la societat, en els darrers cinquanta anys, han contribuït a aquest nou enfocament. Emperò, també és cert que l'opinió generalitzada és que la presó no és, naturalment, el medi més adequat per a la formació del menor. Entre l'interès de la mare a mantenir el fill/a en la seva companyia i l'interès del menor a tenir una formació fora del medi carcerari, o sia, entre el dret a la maternitat i el dret del nen/a, ha de prevaler, segons la majoria d'experts en la matèria, aquest darrer. Per aquest motiu, la majoria de legislacions penitenciàries dels països de l'àrea occidental tendeixen a protegir gradualment el menor, en el sentit, d'evitar la convivència d'aquest amb la mare empresonada. Es considera que es tracta d'una imposició contrària als drets que protegeixen l'infància, que són els que, en darrer cas, han de romandre per sobre dels altres.

Tanmateix, a diferència de la majoria de països europeus, la legislació penitenciària espanyola permetia, fins fa ben poc, tenir els fills/es a la presó fins que aquests complien els sis anys. Això no obstant, amb l'entrada en vigor del nou Codi Penal de 1995, l'edat del menor s'ha escurçat fins als tres anys, i, per això, la legislació espanyola s'ha acostat a la tendència general que va limitant i restringint progressivament l'estada dels menors a la presó. Tot i així, encara continua sent una de les més permissives, per comparació a la que existeix en altres països del nostre entorn sociocultural.

A Anglaterra, els fills/es poden conviure amb la mare només fins als nou mesos, en el cas de les presons tancades, i fins als 18 mesos, en el cas del règim obert. A França, només fins als 18 mesos en tots els casos. A Irlanda i Irlanda del Nord, Suècia, Dinamarca i Escòcia, el menor pot estar amb la mare a la presó fins que ha complert l'any. A Grècia, Xipre, Luxemburg, Suïssa fins als 2 anys. Altres països, com ara Àustria, Finlàndia, Itàlia, Portugal o en alguns lands alemanys -Baden W. Schl-Holst-, la situació és la mateixa que a Espanya, ja que els menors poden viure amb la mare a la presó fins als tres anys. Al Canadà, poden ser-hi fins als cinc anys i en alguns lands alemanys -Hamburgo, Baixa Sajonia, Westfalia- fins als

sis. Finalment, cal destacar que a la majoria dels Estats de USA, l'estada de menors a la presó no està permesa (Bona, 1994b: 6-7).

Si es vol veure la legislació comparada a escala mundial sobre els nens/es a la presó amb les seves mares, consulteu Giménez-Salinas (1989).

Cal afegir que en la legislació espanyola actual no està prevista la intervenció de cap autoritat judicial a l'hora de decidir sobre la conveniència o no de l'estada a la presó d'un menor, encara que la mare reclami la seva companyia. Segons Bona (1994b) i Fernández et al. (1995), això hauria de canviar per tal de poder establir el procediment penitenciari que sí que inclogués la possibilitat que una autoritat judicial -ja sigui la del jutge de vigilància penitenciària o la del jutge de menors- pogués decidir si és convenient o necessari evitar l'estada d'un menor a la presó, donat cas que hi hagi motius greus o fonamentats, encara que la mare el reclamés.

Cal destacar, per acabar, que el nou Reglament penitenciari de 1996, significa un petit avenç per millorar la situació de les mares amb fills/es a la presó, perquè estableix les anomenades "Unitats dependents de mares amb fills/es". Es tracta d'unes Unitats dependents del centre penitenciari, però ubicades fora de la presó, generalment en pisos o cases d'acollida, per tal que les dones empresonades amb fills/es menors de tres anys que estiguin classificades en règim de tercer grau, puguin acabar d'acomplir la condemna en un règim de semilibertat. Aquests centres, en els quals es poden allotjar al voltant d'unes deu dones amb els fills/es, tenen el suport d'un petit equip de professionals especialitzats, i sovint amb grups de voluntaris. L'objectiu principal és apropar les dones que estan en règim obert i els seus fills/es a una situació que estigui el més normalitzada possible a la que existeix en plena llibertat. D'aquesta manera, es pretén que la mare i el fill/a puguin integrar-se plenament en l'àmbit laboral i escolar. Mentre els fills/es assisteixen diàriament a les guarderies, les mares fan cursos de formació i capacitació laboral a l'INEM i, en alguns casos, també treballen en diferents feines que els poden facilitar des de les mateixes Unitats. Aquestes poden estar gestionades i organitzades per entitats socials d'ajuda i suport a la població reclusa que reben finançament de l'Administració (Jabardo, 1993: 97-98).

Cal remarcar que la Llei penitenciària de 1979 no diu res sobre

l'allotjament de les internes amb els fills/es. El Reglament de 1981 només fa referència en aquest tema en l'article 27, quan comenta que les dones amb fills/es se les ingressarà en un "departamento o habitación especial". No especifica, però, gaire més. En aquest sentit, el Reglament de 1996 és molt més complet i significa un petit avenç, ja que hi dedica almenys els quatre articles del capítol V: "Internamiento en Unidades de madres". Els tres primers articles regulen el funcionament d'aquestes unitats, els professionals que en seran responsables, els horaris, etc. I el darrer article preveu la possibilitat d'aquestes "Unitats dependents". De fet el Reglament català de 2006 fa referència a les unitats dependents també i a les unitats de mares, per bé que sobre les primeres comenta algunes qüestions⁵ –similar al que ja hem comentat-, però sobre les unitats de mares no dona més informació.

Les unitats dependents ja venien funcionant, "*de facto*", des de finals dels anys vuitanta, a la presó de dones de València que ha estat, efectivament, el centre pioner en dur a cap aquest tipus d'iniciatives per a les dones preses amb fills/es menors classificades en tercer grau. Aquesta presó ja disposava de pisos situats a la ciutat de València, en els quals s'allotjaven al voltant de 8 mares i 9 fills/es menors (Jabardo: 99). Arran dels satisfactoris resultats d'aquesta primera iniciativa, aquestes unitats han anat proliferant a altres ciutats espanyoles, com ara Madrid, Sevilla, Las Palmas i Tenerife. Actualment -sota l'empara del Reglament-, la majoria de ciutats de l'Estat espanyol ja tenen aquest tipus d'Unitats per fomentar el compliment en règim obert. Cadascuna d'aquestes unitats estan gestionades per entitats sense ànim de lucre com ara ACOPE-, "Horizontes Abiertos", "Arco Iris", etc., mitjançant convenis de col·laboració amb l'Administració penitenciària (Bueno, 1995: 88). També a Catalunya existeix, tal com ja hem comentat

⁵ Del títol I, article 4, punt 5-Les unitats dependents, que dependran administrativament dels establiments penitenciaris, consistiran en instal·lacions residencials situades arquitectònicament fora dels recintes penitenciaris, preferentment en habitatges ordinaris de l'entorn comunitari, regides pels principis d'especificitat i autonomia, mitjançant acord o conveni de col·laboració amb les entitats públiques o privades, específicament amb les de major arrelament en l'àmbit municipal, dedicades a tasques d'assistència i reinserció d'interns/es, per facilitar la consecució d'objectius específics de tractament penitenciari d'interns/es classificats/ades en tercer grau. Sobre les unitats de mares, departaments mixtos o unitats extrapenitenciàries no n'informa més.

l'unitat dependent de mares des de l'any 1998, l'"Agora".

Dones empresonades amb fills/es "fora"

La majoria de les dones preses tenen els fills/es fora de la presó i la forçosa separació de les recluses dels seus fills/es suposa un de les majors sofriments de la privació de llibertat per a les dones. A més, a diferència del que succeeix en el cas de la població reclusa masculina, l'empresonament de les dones amb fills/es menors d'edat suposa, moltes vegades, la desestructuració i l'enfonsament del nucli familiar (Pi-Sunyer i Vendrell i Vendrell, 1988 i 1992),

La situació de privació de llibertat en el cas dels homes no provoca, tan freqüentment, el trencament afectiu i familiar, sobretot, perquè, la majoria dels homes presos no tenen a la seva parella empresonada i, per regla general, les dones no els abandonen quan ingressen a la presó. Ensenms, és la dona la que manté una conducta activa per tal de possibilitar el vincle familiar, sobretot amb els fills/es. Les dones visiten amb molta més freqüència que no pas els homes, a la seva parella empresonada (Fernández et al., 1995: 2). Tal com ha pogut constatar qualsevol persona que visiti les presons, només, cal anar a les presons els dies de visita i comprovar-ho. A les presons d'homes, s'observen llargues cues de dones visitant els seus presos, la majoria són la seves dones o companyes. Per contra, en els dies de visita a les presons de dones, amb prou feines es veuen alguns familiars i si per cas, es tracta, sobretot, de membres de la família d'origen de la presa, acompanyats, en alguns casos, dels fills/es d'aquesta.

Les raons per les quals esdevé tot això anterior són les següents: en primer lloc, quan una dona ingressa a la presó es produeix, gairebé sempre, la ruptura de les seves relacions afectives de parella heterosexual, pel fet que la parella també està a la presó o perquè l'ha abandonat (Almeda, 2003 i 2006, entre d'altres, Yague 2007, Cruells i Igareda 2005). En segon lloc, perquè, tot i que pugui mantenir la relació amb els fills/es, les visites dels menors a les presons no són sempre regulars i els vincles que els uneixen poden anar gradualment deteriorant-se, sobretot si són dones condemnades a penes de llarga duració. S'ha de tenir en compte que

els fills/es representen una preocupació addicional als efectes negatius que comporta el fet de l'empresonament. Les mares empresonades pateixen perquè dubten de l'atenció que els fills/es puguin rebre mentre elles estan complint la condemna. A la vegada, naturalment, els esfereeix la idea que els puguin ingressar en institucions estatals o amb altres famílies que tinguin la custòdia legal. Segons Pi-Sunyer i Vendrell (1988), les mares empresonades també experimenten un fort complex de culpabilitat, perquè consideren que no estan complint les seves obligacions com a mares. S'ha de tenir present que en alguns casos, les dones preses poden haver delinquit per obtenir els recursos necessaris per a la manutenció dels fills/es. En algunes ocasions, els únics vincles familiars que les dones preses poden mantenir amb regularitat són els propis de la seva família d'origen.

Definitivament, la maternitat a les presons de dones, tant si es viu amb els fills/es a l'interior de la presó com si aquests/es estan fora, és una de les problemàtiques més greus de l'acompliment de la pena privativa de llibertat en el cas de les dones. Un cop més, demostra que les seves repercussions són molt diferents per als homes o per a les dones que la pateixen. Les dones amb fills/es menors són un dels col·lectius de la població reclusa que, veritablement, més necessita urgentment l'aplicació de les mesures alternatives a la presó. De fet, en molts països europeus, les mesures alternatives a la presó s'extremen per a les dones, però especialment en els supòsits de maternitat (aquest és el cas dels països escandinaus, Itàlia, França, Regne Unit, Holanda, Portugal, entre d'altres).

Caldria fomentar, en el cas de les dones, aquelles mesures alternatives a la pena privativa de llibertat que, en comptes de respondre a la finalitat restitutiva de la pena, s'adrecen a una finalitat estrictament sociofamiliar. A tall d'exemple, es podria citar el cas d'Itàlia que, l'any 1993, va introduir una nova legislació en el seu Codi Penal que obligava la suspensió de la mesura de privació de llibertat per a les dones gestants i fins a 6 mesos després del seu part (article 146). Així mateix, s'establia la facultat judicial, no l'obligatorietat, de suspendre la pena de privació de llibertat durant dos anys, a partir dels sis mesos després del part. Posteriorment, durant el mateix any, es va introduir una altra reforma que facultava

l'autoritat judicial perquè substituís la pena de privació de llibertat que no excedia de tres anys per la d'arrest domiciliari.

S'establia per a aquells casos en els quals hi havia la necessitat d'atenció i cura dels fills/es menors de cinc anys, per la qual cosa també es preveia la possibilitat de les sortides externes per facilitar el desenvolupament normal de les tasques domèstiques. Aquesta alternativa era aplicable, a més, tant al pare com a la mare (Fornace, 1994). Aquesta mesura evita, en primer lloc, el naixement dels nens i nenes a la presó, en segon lloc, les conseqüències negatives de l'estada penitenciària, en companyia de la mare detinguda o presa i, en tercer lloc, la desestructuració familiar que l'entrada a la presó comporta, tal com s'ha comentat, per a les dones amb fills/es menors al seu càrrec.

"L'Associació Catalana de dones de carreres jurídiques" va dur a terme una intensa campanya de sensibilització als mitjans de comunicació per tal d'incloure en el projecte del nou Codi Penal, les mesures alternatives a la presó, concretament en el cas de les dones preses amb fills/es menors. Així, en un dels documents elaborats per a tal finalitat, proposava dues mesures concretes, molt similars a les italianes: "suspensión, en todo caso, de la prisión provisional en caso de mujeres gestantes, y hasta seis meses como mínimo desde la fecha del alumbramiento; sustitución de la pena de privación de libertad, por la de arresto sustitutorio, con la posibilidad de salidas para el gobierno doméstico, para el caso de las mujeres con hijos menores a su cargo, qua hayan sido condenadas a penas que no excedan de cinco años de prisión" (Associació Catalana de Dones de Carreres Jurídiques, 1995:3).

Dissortadament, el nou Codi Penal no les va tenir en compte. Així mateix, en les conclusions del "VI Congreso de Mujeres Abogadas", celebrat a Saragossa, el novembre de 1992, es plantejava la mateixa necessitat d'introduir mesures alternatives a la presó, particularment, en el cas de les dones empresonades amb fills/es. Emperò, tals propostes tingueren la mateixa sort que les anteriors. Certament, és greu que els *lobbies* de dones advocades tinguin tan poca influència en temes que els toquen tan de prop.

És clar que, probablement, tal ja s'ha comentat al capítol anterior, aquest fet s'ha d'atribuir a la poca presència que han tingut en general, a l'Estat espanyol i en els darrers trenta anys, els

moviments socials que pressionaven per la introducció de tals mesures. Mentre aquestes associacions anteriors comencen a reivindicar, de forma important, per les alternatives a la presó, a la dècada dels noranta, a la majoria de països europeus, les reivindicacions ja començaren als finals dels seixanta.

En tercer lloc, perquè en estar ubicats en presons fetes i pensades per allotjar-hi homes, no s'adapten a les necessitats i especificitats que puguin tenir les dones, particularment les que són mares o tenen els seus fills/es amb elles a la presó. Així és que molts dels departaments de dones a l'Estat espanyol, però també a d'altres països europeus, no tenen els espais suficients per tenir guarderies per tal que les preses que són mares puguin rebre, si escau, els fills/es els dies de visita. Tampoc tenen prou espais per a les que vulguin -i puguin- conviure amb ells/es a la presó o, fins i tot, els departament no admeten, d'entrada, la possibilitat de tenir-hi els fills/es de les preses. I pel que fa als departaments en què s'allotgen mares amb fills, no disposen, en molts casos, dels serveis de guarderia o d'uns serveis específics per a elles i els seus fills/es.

Per això, els nens/es es veuen obligats a conviure sota les mateixes condicions que les seves mares i en el mateix espai que la resta de dones empresonades (Emakume Eta Justizia, 1994; Mandaraka-Sheppard, 1986; Carlen, 1998).

1.5 Sexualitat i relacions afectives a les presons

“En la cárcel la privacidad de las relaciones no tiene sentido, no existe, es una palabra vacía. Lo que sí existe, sin embargo, es mucha soledad, sobre todo en las cárceles de mujeres. La mayoría tienen a sus maridos, compañeros también encarcelados, no vienen a verlas y las que no los tienen, no reciben visitas de sus parejas que pasan de ellas o simplemente han desaparecido, las han abandonado. Cuando un hombre entra en la cárcel tiene a sus mujeres, a sus parejas, a sus hijas.. Nosotras no.” (La Negra, Brians I, en Almeda 2001)

A la presó i durant el compliment d'una pena privativa de

llibertat la importància de les relacions personals afectives i de la sexualitat són temes claus que requereixen d'estudis i recerques, quantitatives i sobretot qualitatives. Segons gairebé tots els estudis esmentats al llarg de l'informe, a la presó es dóna molt importància a la necessitat de relacions d'afecte de reciprocitat, de recolzament mutu i també de dependència entre persones que estan empresonades. Per les dones empresonades la presó afecta negativament a tots els àmbits i dimensions de la persona, però especialment comporta negativitat per a les relacions personals, afectives, íntimes i sexuals que a la presó es censuren, reprimeixen i intenten amagar tant dins com fora dels murs que envolten la fronteres carceràries. En els interiors dels centres penitenciaris marcats i xops per càstigs i repressions, les emocions i vincles entre persones empresonades són perseguides i vilipendiades. Les relacions de dones amb dones a la presó són reprovables des de totes les instàncies de la presó, més encara quan la relació s'inicia a la presó mentre dura la condemna, llavors es considera com una de les transgressions i com a tal se la tracta. Dins de la presó, on sembla que fins l'aire castigui qualsevol "desviació" d'allò "normal", i on "teòricament" només es castiga la vulneració de normes penals, allunyar-se de les normes sexuals tradicionals vivint el que un és i sent, es paga i té un preu (Almeda, 2004).

Definitivament, les relacions de les dones a l'interior dels centres són un capítol a part de les múltiples caras de les presons⁶. Relacions que es poden donar de companyerisme, de parella i també relacions íntimes sexuals entre dones que estan empresonades. Les relacions lèsbiques a les presons són tot un tema per analitzar, que per cert, no està gaire investigat enlloc. Relacions lesbiques entre dones empresonades però també entre dones que tenen parella femenina no empresonada. De fet, les primeres donen, segons algunes de les recerques estudiades per bé que la dificultat de mantenir aquest tipus de relacions són acusades a moltes presons de dones. En realitat, moltes dones preses entrevistades d'orientació homosexual creuen que és molt difícil poder visibilitzar les relacions lesbiques a les presons femenines i que entre altres qüestions per

⁶ Elisabet Almeda i també una dona que havia estat empresonada fa molts anys i durant molts anys –Cristina– van fer una llarga entrevista sobre lesbianisme a les presons de dones, de la qual reproduïm en aquest apartat algunes de les idees principals (Almeda, 2004).

estudiar aquest tema s'ha d'examinar aspectes com la soledat, la competència, l'individualització que es reforça a la presó, l'individualisme... El tema de les relacions entre les dones preses i el funcionariat, generalment femení que les custodia o les discrimina específiques que tenen aquestes dones, són d'altres variables que es poden estudiar. Ara bé, segons alguna entrevistada, es tracta de no analitzar tant el lesbianisme sinó com les característiques de la presó afecten a les relacions lèsbiques.

Expressar i viure una relació lèsbica a la presó és afegir més problemes i riscos a l'empresonament, més cadenes i grillets a les pròpies limitacions que ja de per si comporta la presó per a la vida quotidiana. Segons les dones entrevistades -Cristina i també altres amigues seves- totes elles dones lesbianes preses-, "la presó no et permet gaudir de cap relació sexual, i si tens parella lesbiana dins de la presó et controlen més, no et deixen conviure amb ella, la mínima sospita et separen d'ella, no pots compartir "chabolo", i si ocultes la relació-cosa pràcticament impossible-no pots gaudir-la, la massificació és cada vegada més gran, i amb cel·les de 8 a 9 persones no et pots permetre cap tipus d'intimitat. Les relacions lèsbiques entre dones que viuen a la presó són molt difícils, no són la majoria, ja que moltes tenen parelles-homes en altres presons o bé estan soles i no tenen relacions. Hi ha poques parelles lesbianes però hi ha moltes relacions que podrien considerar-lèsbiques i tot i ser molt castigades, són molt viscudes, sentides i com molts aspectes de la vida carcerària, són sovint sobredimensionades.

En realitat, a la presó, mirall de la societat, com ja dèiem anteriorment, tot es sobredimensiona, com ja dèiem també anteriorment: els problemes, les necessitats i les tristeses, però també les alegries, les passions i els amors. I quan el vincle es viu intensament, com es viu a la presó, l'autoritat i el poder no ho permet, diu. Els mòduls de dones en macrocárceles d'homes són discriminats, però com que són un mòdul adjunt a la presó d'homes, hi ha més tolerància i llibertat per viure les relacions lèsbiques. No hi ha tant control ni repressió, ja que els problemes de disciplina i règim es consideren que estan en un altre lloc. Per contra, a les presons on s'ubiquen només dones -entre 150 o 250- o en petits mòduls de 30 o 40 dones -dins de presons de 150 o 200 homes- hi ha molta més repressió de les relacions lesbianes,

perquè tot està més a la vista. Ara bé, sigui quin sigui el tipus de presó femenina, les demostracions d'afecte entre dones no estan permeses en cap dels espais comuns de la presó (pati, menjador, tallers, passadissos, etc.) i tant en les activitats com tallers s'intenta separar les parelles perquè no participin juntes. En molts casos, comenten algunes dones, la separació forçosa imposada per la disciplina penitenciària comporta efectes inesperats, com són baralles i enfrontaments entre parelles lesbianes per marcar el "terreny" a la mínima insinuació de seducció entre dones de diferents parelles. Les disputes tenen lloc en espais poc accessibles per als funcionaris com les dutxes o algunes classes i moltes vegades es donen escenes tràgiques d'amor i desengany, com la vida mateixa, però tancada en una presó, en un espai asfixiant i d'exclusió d'emocions i passions que de tant en tant exploten i s'expressen. Les històries d'amor entre dones preses arriben a la seva fi quan va transcorrent el temps de condemna d'una de les dues dones. Quan dura la condemna i la presó s'imposa, la relació sembla llarga però quan s'acosta el moment de sortir a una d'elles, una vegada complerta una part de la condemna, comencen els permisos i comença el patiment per les que es queden. Amor entre reixes, una de les tantes formes de felicitat, encara que és la llibertat qui la trenca i la desesperació es cura amb tranquil·litzants o amb ànsies de mort. Queda clar llavors la palmària i hipòcrita paradoxa de l'amor a la presó: la soledat i l'aïllament de la presó potencien la necessitat i el sorgiment de les relacions entre dones, mentre que al mateix temps, la mateixa presó les persegueix, encara més del que ho fa en altres àmbits de la societat. No obstant això, aquí estan elles, voler (Almeda 2004).

1.6 El tractament penitenciari: El model de la "domesticitat"

Primerament, s'ha de ressaltar que a les presons de dones existeix, en general, una menor oferta de programes rehabilitadors. El conjunt de programes específics de tractament, de formació i/o treball o les activitats culturals i recreatives que s'ofereixen a les presons de dones, és comparativament menor i de menys qualitat i diversitat que el que es fa a les presons d'homes.. Aquest fet encara s'acusa més als departaments de dones o a les petites presons de

dones, ubicades a les presons d'homes. A més, tal com també s'ha explicat anteriorment, en aquest tipus de centres, les dones preses rarament poden participar en les activitats o programes que s'organitzen per als homes. Per aquest motiu moltes d'elles passen llargues hores d'inactivitat al pati de la presó. En efecte, l'ociositat és un dels problemes greus que afecta totes les presons d'arreu de l'Estat, concretament a les de dones, aquesta situació s'intensifica molt més. Tal com es constata en estudis (Almeda, 2003 i 2006), l'Administració penitenciària espanyola i també catalana, sovint justifica la insignificança dels programes rehabilitadors a les presons de dones al·legant el reduït nombre de dones empresonades i l'elevat cost -i poca rendibilitat- que suposaria organitzar-los només per a la població reclusa femenina.

Segonament, cal remarcar que la majoria dels programes educatius, formatius, laborals o les activitats culturals o recreatives que s'organitzen a les presons de dones encara reforcen el paper tradicional de la dona en la societat. Això queda molt palès quan s'observa el tipus d'activitats formatives o laborals que es desenvolupen a l'interior de les presons femenines espanyoles o catalanes. Principalment, estan orientades per als models i rols tradicionals de la dona a la societat: cursets de "corte y confección", de brodats, de patronatge, de tintoreria, de cuina, d'estètica i cosmètica, de perruqueria, de puericultura, etc. Val a dir que, en els darrers anys, i en algunes presons, Yeserias (Madrid), la de València, la de Brians I o la de Wad Ras (Barcelona), s'han organitzat cursos més variats de fotografia, informàtica, mecanografia, horticultura, jardineria o circulació vial, però, tot i així, la majoria de professionals, sobretot educadors que són els que es responsabilitzen bàsicament de les activitats, es queixen de la seva manca de diversitat, de la poca qualitat que tenen i del seu enfocament estereotipat.

Pel que fa als programes d'ensenyança reglada que s'ofereixen a les presons -formació bàsica, batxillerat, formació professional, universitat-, cal destacar que a les presons de dones, la participació femenina és proporcionalment més elevada que la que es dona a les presons masculines, fins i tot en els programes universitaris, cosa que pot semblar paradoxal. Ara bé, també és important destacar que, en general, la taxa d'analfabetisme de les

dones preses és molt més elevada que en el cas dels homes.

Quant a les activitats culturals o recreatives a les presons de dones, acostumen a ser tallers de maquillatge, de ceràmica, de costura o macramé, d'arts plàstiques o de treballs manuals, de música, de teatre, de pintura...

Entre els programes de tractament també cal destacar, en el cas de les presons catalanes, els anomenats "programes motivacionals organitzacionals, els cognitius-conductuals, els de competència psicosocial, els de sortides programades, els d'educació sexual i canvi d'actituds, els d'intervenció en drogodependència, etc.

Al llarg dels 2000, tant a Catalunya com a Espanya hi ha hagut cert canvis d'enfocament que comencen a tenir més en compte les particularitats de les dones i, de retruc, s'estan desenvolupant alguns programes de tractament més adreçats al col·lectiu femení. Hi ha algunes institucions penitenciàries de dones que estan incorporant certa perspectiva de gènere en les seves polítiques. Així és que, per part de les dues administracions penitenciàries, la catalana i l'espanyola, es comença a tenir un enfocament més igualitarista i que té en compte les situacions particulars de les dones preses. Per exemple, a Catalunya, trobem un pla específic de polítiques de dones a les presons 2005-2007 que té voluntat d'endegar canvis en aquest àmbit. A Espanya, des de l'abril del 2009, tenim el "*Programa de acciones para la Igualdad entre mujeres y hombres en el ámbito penitenciario*" de la Direcció General de Instituciones Penitenciarias de Madrid.

A Catalunya, a l'any 2008, s'han mantingut i/o potenciat els següents programes de tractament per a dones. Programa motivacional i intensiu contra la drogoaddicció, Programa Mafalda de sensibilització vers la violència de gènere, Programa d'orientació laboral i el Programa d'habilitats socials i control emocional (Montero, 2009). Així mateix, actualment, també hi ha tres programes de contingut tractamental altament especialitzats que vertebran el procés de rehabilitació: SAC (control de l'agressió sexual), DEVI (delictes violents) i VIDO (violència domèstica), però que sobretot tal com veurem més endavant es duen a terme a les presons d'homes.

Tanmateix, aquest canvi que s'està veient, i que encara cal

avaluar-ne el seu impacte real és una tendència recent, ja que anteriorment o fins fa només uns pocs anys, la situació era ben diferent. Només cal veure, a la dècada dels norantes el tarannà d'algunes de les memòries anuals del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (1993,1994, 1997, 1998) o els informes generals de la "Dirección General de Instituciones Penitenciarias" (1989, 1993) o de la Secretaria General de Instituciones Penitenciarias (1994, 1996), en les que els programes de tractament encara reflectien els estereotips sexistes del paper de les dones.

Per això mateix, no es estrany, que el tractament penitenciari envers les dones encara romanguí impregnat d'un enfocament proteccionista que les infantilitza les dones i els nega el seu estatus de dones adultes. De fet, la infantilització en el tractament i també en la disciplina penitenciària que s'exerceix a les presons de dones, és una de les característiques més destacades en molts dels estudis que s'han anat esmentant. El tractament hauria d'anar a empoderar a les dones, a millorar la seva autoestima, la seva valoració personal, i massa sovint és un tractament de tarannà bàsicament conductista, probablement ho ha d'ésser en algun moment, però no tant sovint, ja que cal un tractament ben individualitzat i des del primer dia pensat i pensat per la "reintegració" de la persona a la societat.

En els tallers productius, quan se'n fan, ja que encara existeixen algunes presons o departaments de dones que no se n'organitzen, o són minsos i hi ha llargues llistes d'espera per apuntar-s'hi, les tasques que es realitzen estan relacionades amb els següents àmbits: la confecció de catifes, roba o material de la llar (coixineres, llençols, tovallons, estovalles, camises, jerseis, edredons, cobrellits, vànoves); la fabricació i muntatge manual de lampares, d'agulles d'estendre roba, de nines de drap, de flors, plantes o arbrets nadalencs de plàstic; treballs de ceràmica o artesanía, etc. En algunes ocasions, s'efectuen tasques que han estat rebutjades pels centres penitenciaris d'homes, bé perquè estan pitjor remunerades, bé perquè presenten més dificultats en la seva elaboració. Molt sovint, els tallers productius per a les dones acostumen a ser els més durs i els pitjors pagats.

De fet, en la majoria de les presons catalanes o espanyoles,

els tallers estan no estan molt prestigiats a nivell laboral i, no tan sols per la seva poca remuneració, sinó també perquè en general afegeixen molt poca qualificació laboral a les preses. No ofereixen una vertadera formació laboral, per la qual cosa l'experiència que les dones adquireixen serveix de molt cop a l'hora d'intentar torbar una feina, un cop obtinguda la llibertat

A les presons d'homes, en comparació a les de dones, els cursos formatius o ocupacionals així com els tallers productius que s'organitzen són molt més variats i diversificats (els cursos/tallers de construcció, mecànica, encuadernació, electricitat, soldadura elèctrica, tipografia, automoció, climatització, instal·lació de gas, tècnic de so, electrònica, informàtica, manipulats, confecció industrial, pintura o fusteria). En veritat, el contingut d'aquests cursos o tallers és molt més ric que no pas els que es desenvolupen a les presons femenines, i impliquen, per a la persona que els fa, l'adquisició d'uns coneixements laborals molt més reconeguts i remunerats en el mercat laboral actual que els relacionats només amb les tasques femenines tradicionals. En definitiva, són també més útils per contribuir a una millor reinserció laboral de la persona empresonada.

Aquest enfocament diferencial en el tractament penitenciari entre homes i dones no és, en absolut, una política exclusiva de les presons espanyoles -i catalanes. De fet, l'èmfasi en el model de la domesticitat de les dones preses, en el conjunt de programes de formatius i ocupacionals, és una constant que es repeteix a la gran majoria, per no dir a totes, a les presons de dones dels països occidentals, tal com han assenyalat les criminòlogues del gènere en tots els seus estudis i recerques sobre el tema (Carlen and Worrall, 2004; Young and Reviere, 2006; Zaitzow and Thomas, 2003; Giallombardo, 1974; Smart, 1976; Carlen, 1983; Heidensohn, 1985; Dobash, Dobash i Gutteridge, 1986; Genders i Player, 1987, Bertrand et al., 1993; Cario, 1990; Campelli et al., 1992, etcètera).

A la presó no es prepara les dones, ni se'ls dona les eines o les habilitats laborals que necessitaran per tal de poder realitzar un treball fora de la llar un cop acomplerta la pena privativa de llibertat. Per contra, se les forma en les tasques de la llar i en l'ètica de l'espai privat. Es tendeix a reproduir els estereotips socials de gènere, reafirmant i reatribuint a les dones en els seus rols domèstics.

D'aquesta manera, la presó passa a ser el lloc privilegiat per recordar i ensenyar les dones que són, i han de seguir sent, bones filles, esposes o mares. No cal dir que si la ressocialització significa ensenyar allò que no se sap, allò necessari per reintegrar-se a la societat, sembla irònic pensar que la dona presa no sap ser mare, esposa, mestressa de casa i que, precisament, això és el que necessita saber per reinserir-se a la societat. A més, la formació en les tasques domèstiques i familiars pot semblar, fins i tot, una pèrdua de temps si es relaciona amb la importància que pot tenir per a la vida de les dones preses, perquè, precisament, es tracta d'un tipus de dones que, en la majoria de casos, han rebutjat aquest rol femení més convencional que respon, en veritat, als estàndards del que han de ser les dones de classe mitjana.

Com molt bé comenta Giallombardo: "Prison work reflects the reality of the outside world" (1974:26) i, en el món exterior, sobretot en determinats sectors socials amb poc poder adquisitiu, encara s'atorga a les dones el rol tradicional de la domesticitat. I, tal com argumentava Lombroso i Ferrero, ara farà més d'un segle, les dones delinqüents han transgredit aquest rol, han gosat desviar-se del seu paper assignat.

Òbviament, per això, un dels objectius de la política penitenciària és corregir aquesta desviació de les dones empresonades imbuïnt tot el tractament penitenciari d'un enfocament que reforci la domesticitat. S'ha de tenir en compte que aquests tipus de programes sexistes no solament no preparen les dones laboralment, sinó que augmenten la seva dependència a la privacitat de la llar, a les tasques domèstiques de la vida quotidiana. Sens dubte, això no facilita la seva futura reinserció laboral, quan hagin acabat de complir la condemna de presó. Tal com suggereix Smart (1976), la concepció de les dones que impera en la política penitenciària no inclou, amb tota certesa, la possibilitat que aquests puguin ser caps de família i/o responsables de l'economia familiar. Per tant, en aquest sentit, no existeix la necessitat, a diferència dels homes presos, que puguin adquirir habilitats laborals que facilitin la seva inserció laboral en el mercat. Malgrat que, tal com es consta en els estudis d'Almeda (2003 i 2006) o Cruells i Igareda (2005) la majoria de dones empresonades tenen fills/es, i, a més, famílies monoparentals. O sia que, molt

sovint, són elles les úniques responsables de mantenir econòmicament la seva família.

En realitat, es podria afirmar que un dels objectius dels programes rehabilitadors a les presons de dones és, en realitat, la "feminització" de les dones empresonades. En aquest sentit, encara s'identifica el comportament de la dona criminal com un comportament "masculí". Veritablement, les tesis lombrosianes estan més vigents que mai! En delinquir, la dona ha vulnerat una llei penal, però també les normes socials de la seva condició femenina, i, consegüentment, s'ha "masculinitzat". La presó ha de contrarestar aquesta doble desviació, recordant i ensenyant les preses quin ha de ser el seu rol més important. Paradoxalment, l'Administració penitenciària continua recalcant que els programes rehabilitadors que es duen a terme a les presons serveixen per adquirir habilitats socials i laborals.

No és que hi hagi res en contra de l'aprenentatge de les tasques domèstiques, com cuinar o cosir. Però ens preguntem per què aquestes tasques no s'ensenyen a les presons d'homes, i per què, en canvi, sí que s'imparteixen cursos molts més útils laboralment, com els que ja esmentats anteriorment. En efecte, perquè en el cas dels homes sí que hi ha la idea que aquests s'han de guanyar la vida i mantenir una família.

1.7 Control, disciplina i correcció: L'estereotip de la "dona conflictiva"

Tant els estudis sobre les presons de dones espanyoles com els de la majoria de sociòlogues/criminòlogues del gènere, constaten que en aquestes institucions s'exerceix un règim disciplinari i un control molt més dur i rígid que no pas el que s'aplica a les presons d'homes. Als treballs de camp portats a terme a les presons de dones es destaca que, segons el mateix personal penitenciari, les presons de dones són més difícils de dirigir, atès que la tensió i el conflicte és més gran que en el cas de les presons d'homes i, per això, en moltes ocasions prefereixen treballar a les presons masculines. Paradoxalment, en els mòduls masculins els conflictes i aldarulls que es produeixen són, en general, molt més greus, ja que es dona una agressivitat i una violència física molt més elevada que a

la presó de dones. Però, contràriament a l'opinió general, la incidència de la violència a les presons de dones és, més castigada que en la dels homes, i això queda reflectit en les estadístiques penitenciàries amb el major nombre d'expedients, sancions i parts disciplinaris (Carlen and Worrall; 2004; Young and Reviere, 2006; Zaitzow and Thomas, 2003; Fitzgerald i Sim, 1979; Heidensohn, 1985; Mandaraka-Sheppard; 1986;; Carlen, 1983, 1985, 87).

Corroborant l'anterior i tal com també s'ha pogut demostrar empíricament als estudis de casos d'Almeda (2003 i 2007) a partir de l'examen dels expedients i sancions penitenciàries, a les presons de dones espanyoles i catalanes s'exerceix un règim disciplinari i un control molt més dur i rígid que no pas el que s'aplica a les presons d'homes. A més, segons Montero (2009) a Catalunya, les dones preses pateixen contingències disciplinàries i nivells d'aplicació del règim de vida tancat desproporcionades al nivell de risc i gravetat de les seves conductes.

De fet, es tracta d'una violència basada no en l'agressió física, sinó en la desobediència i en la falta de respecte al funcionariat penitenciari. Pràcticament, a les presons de dones no es hi ha objectes "perillosos", no s'organitzen motins i les temptatives d'evasió són gairebé nul·les. Tanmateix, es creen unes relacions molt complexes entre funcionàries i internes, que sovint deriven en una espiral creixent d'acció, repressió i provocació. En aquest sentit, els resultats són molt destructius per a les dones psicològicament. La dinàmica del conflicte és fonamentalment verbal. En realitat, aquesta "violència verbal" és un dels mecanismes de defensa més habituals de la dona presa i el més utilitzat pels funcionaris/es a l'hora d'obrir expedients disciplinaris.

Les possibles explicacions de tot plegat són diverses, emperò, cal destacar-ne dues de principals. Per un cantó, hi ha el tòpic que les dones suporten menys la vida disciplinària i institucional de la presó, vist que s'angoixen amb més facilitat que els homes, davant d'un règim dur; són més susceptibles i conflictives i tenen un caràcter més irritable. En realitat, aquesta explicació s'explica per la falsa creença que diu que les dones empresonades tenen uns trets molt pitjors que els homes, ja que no sols han vulnerat les lleis penals, sinó també el rol social de la seva condició femenina. Una altra vegada afloren les idees positivistes de Lombrosos i Ferrero (1895) que justifiquen una

disciplina més gran per a aquestes dones que, pel fet d'haver delinquit, deuen ser "molt conflictives i perilloses", per la qual cosa necessiten un ferri control disciplinari. "Anormals patològicament", afegirien aquests dos autors, perquè molt poques dones cometen delictes i, a més, poques acaben a la presó. Certament, es poden reconèixer un altre cop els arguments sexistes.

D'altra banda, des de la perspectiva del gènere, Dobash, Dobash i Gutteridge (1986) són de l'opinió que les pautes de comportament de les dones preses són, en general, menys tolerades pel funcionariat que les dels homes, per la qual cosa tenen més sancions disciplinàries. I són menys tolerades perquè les concepcions del funcionariat estan impregnades de les explicacions anteriors. La concepció de la dona presa com una dona molt més "desviada" socialment que no pas els homes presos continua prevalent en la mentalitat de la majoria de funcionaris que, conseqüentment, seran molt més severs amb elles. La ideologia i les pràctiques socials discriminatòries que predominen a les presons de dones, exigeixen, segons Carlen et al. (1987), uns estàndards de comportament més alts per a les dones que no pas pels homes. Endemés, per Heidensohn, la violència i la tensió és més gran a les presons de dones, perquè les preses tenen més responsabilitats familiars i domèstiques que els seus homòlegs masculins, i, en aquest sentit, el seu empresonament els imposa una pena molt més severa i "heavy penalties", en paraules d'aquesta autora (1985: 69).

Segons dades del Departament de Justícia (2007), en el cas dels incidents les dones vam provocar un total de 7,1 incidents per a cada 100 dones diferents durant el 2007; més del doble respecte l'any 2006; aquesta relació va ser de 4,3 incidents per a cada 100 homes diferents. De fet els ratios d'expedients/interns/es implicats des dels anys 2000 fins al 2007 són sempre molt més elevats en el cas de les dones. Així mentre per les dones són: 4,03; 3,38; 3,63; 4,17; 4,04; 4,47; 3,96; i 4,27, duran el anys, 2000 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006 i 2007; pels homes són 3,05; 2,94; 2,78; 2,52 i 2,43, respectivament.

En efecte, les formes de resistència de les dones empresonades davant de l'autoritat penitenciària són diferents a les que desenvolupen els homes presos. Malgrat l'estereotip de la dona presa com una persona "conflictiva", són els homes els que utilitzen

unes formes, de fet, més conflictives, més visibles, sorolloses i violentes (motins, fugues, enfrontaments entre interns) per rebel·lar-se contra l'autoritat. Per contra, les preses utilitzen les queixes i les ironies com a formes indirectes i més subtils de resistència. En certa manera, es podria afirmar que a partir d'aquestes queixes, aconseguen expressar el seu malestar, desfogar-se dels seus problemes, exterioritzar-los. És una forma de deixar sortir els sofriments i les frustracions que tenen. Ara bé, aquesta manera de rebel·lar-se no és acceptada pel personal penitenciari, ans al contrari, és desqualificada i és penalitzada. I això posa de manifest que la institució penitenciària no està preparada per fer front als modes femenins de resistència i, aquest és un dels punts febles, en general, de les presons de dones. La queixa i l'ironia es converteix en una forma sarcàstica, en una crítica a la institució...

Igualment, podriem dir que pel mateix tipus de resistència, a la dona presa se li perdona menys, com si de fons se li fes pagar més la seva estança a la presó que implica haver transgredit i vulnerat, segons el discurs dominant, i com hem anat comentant, el rol femení i la llei penal. Per la seva condició de dona, se li exigeix més disciplina i les seves resistències, si són les mateixes que les dels homes, se'ls castiga més i si són diferents i pròpies d'elles, més encara. Perquè les presons femenines estan pensades per als homes i les resistències femenines en presons femenines però "masculinitzades" són encara més greus.

1.8 Cos i salut mental: medicalització de les dones preses. L'estereotip de la "dona histèrica demandant"

En general, la situació sanitària a les presons de dones és molt deficient pel que fa a les instal·lacions i als espais destinats als serveis mèdics. Ara bé, moltes presons femenines espanyoles i totes les catalanes disposen d'atenció mèdica les vint-i-quatre hores del dia i, a més està desenvolupant programes específics de control i prevenció de determinades malalties contagioses, com és ara l'hepatitis B, el virus de la immunodeficiència o les malalties de transmissió sexual. Però, també és caracteritzada per mancances importants: no té assistència especialitzada en psiquiatria i els programes de rehabilitació en drogodependències més específics

abasten un nombre irrisori de dones preses.

Als centres penitenciaris catalans hi ha programes generals d'intervenció en drogues i programes més específics com el que hi ha a Brians I, a la presó de dones, de suport, informació, tractament i rehabilitació de toxicòmanes: el Departament d'Atenció especialitzada en drogodependències -DAE. Però, només permet allotjar aproximadament unes 18 internes, del total aproximat de 350 dones (l'any 2008) que hi són empresonades. Tal com s'ha demostrat a la recerca emp, la majoria de les dones preses en aquest centre són toxicòmanes i, per tant, les possibilitats que tenen de poder ingressar al DAE són, efectivament, molt remotes. El DAE té un caràcter psicosocial i inclou actuacions dirigides a eliminar el consum de drogues, a través de tractaments amb metadona, i permetre a les seves usuàries la possibilitat de millorar el seu sistema de vida, mitjançant l'adquisició d'hàbits d'adaptació. Però, la possibilitat d'accedir a tractaments rehabilitadors continua sent molt reduïda i la majoria de drogodependents de Brians I no reben l'atenció suficient ni el tractament adequat per millorar la seva situació. En veritat, no hi ha una voluntat ferma de l'administració penitenciària catalana a l'hora d'establir programes efectius per combatre i/o millorar la situació dels drogodependents a les presons. I no cal dir que això és molt greu, perquè si la finalitat principal de la presó ha d'ésser la reinserció social, l'administració hauria de posar tots els mitjans per intentar aconseguir-la . comentar programa nou de Brians- jornades.

S'ha de tenir molt en compte que el col·lectiu de preses està estretament relacionat amb la drogodependència i, òbviament, això té efectes negatius en la salut i un dels més greus és la Sida. Les dades sobre població penitenciària en general demostren ben clarament que l'augment de la població reclusa a l'Estat espanyol i també a la resta de països europeus s'ha d'atribuir principalment a la problemàtica de les drogues. Amb tot, és important accentuar que aquesta problemàtica afecta molt més, proporcionalment, les dones preses. De fet, a l'Estat espanyol, les dones cometen, proporcionalment, el doble de delictes contra la salut pública que els homes. I per tant, el gran augment de la població reclusa femenina en els darrers anys s'ha d'atribuir a l'increment de delictes relacionats amb el consum, tràfic i contraban de drogues. S'ha de tenir en

compte que aquests delictes eren severament castigats en l'anterior Codi Penal. Però, en el nou Codi penal de 1996, encara ho són més, ja que les penes que s'apliquen en el cas dels delictes de tràfic de drogues passen d'una pena de presó que anava dels 6 mesos als 6 anys a una pena que va dels 3 anys als 9 anys- Probablement, aquest fet podria comportar en els propers anys un nou increment de dones preses. Cal recordar que, a diferència de la majoria de països europeus, a l'Estat espanyol hi ha molts pocs centres de rehabilitació per als drogodependents en el si de la comunitat, i els pocs recursos que es destinen a les presons de dones no inclouen cap seguiment continuat i sistemàtic pel que fa al tema de les toxicomanies.

A més del HIV, les demandes mèdiques de les dones preses estan relacionades, segons molts dels estudis esmentats, amb trastorns menstruals, amb problemes de boca i dentadura (degut a l'heroïna, sobretot), amb problemes ginecològics, amb ovaris poliquístics, amb alguna malaltia inflamatòria a la pelvis i amb algunes depressions puntuals, que aquests professionals atribueixen, sobretot, a la pròpia experiència de l'empresonament. No obstant això, manifesten que, en comparació amb els homes, el nivell de prescripcions dels tranquil·litzats, dels antidepressius i dels sedants és molt més elevat. En aquest sentit, la medicació sembla que es vegi com una forma d'alleugerir les penes i les preocupacions que suposa enfrontar els problemes que deriven d'estar empresonades.

Tot i així, l'elevada medicació pot reforçar la dependència de les preses i, en certa manera, negar la seva responsabilitat per encarar els seus problemes i la seva capacitat per cuidar-se de sí mateixes.

La concepció estereotipada de la dona empresonada com una persona "conflictiva, histèrica, emocional i conflictiva" és la que comporta, entre altres qüestions, que a les presons de dones se subministri una elevada medicació. Així és que, en el tractament penitenciari de les dones predomina l'enfocament psicoterapèutic per sobre del ressocialitzador. Per aquest motiu, el nivell de prescripcions dels tranquil·litzants, antidepressius i sedants que es faciliten a les dones preses és, en general, molt més gran que en el cas dels homes en la mateixa situació. Això no és estrany si tenim en compte que, al llarg del temps, la pertorbació mental ha estat considerada

com una de les causes més importants de la criminalitat femenina, i, per tant, la medicació i l'internament psiquiàtric eren i són, en molts casos, pràctiques habituals en el camp penitenciari. La concepció de la dona delinqüent com una persona boja més que dolenta, "mad not bad", és un dels temes omnipresents en la criminologia positivista (Smart, 1976; Crites, 1976). En la recerca empírica de Genders i Player (1987), es constata que els metges i les infermeres d'algunes presons de dones britàniques realitzen prescripcions per a dones que no estan diagnosticades com a malaltes, sinó més aviat per tenir les dificultats "normals" que suposa enfrontar els problemes que deriven d'estar empresonades. En aquest sentit, la medicació sembla que es vegi com una forma d'alleugerir les penes i preocupacions.

En canvi, la medicació reforça l'estatus de dependència de les dones, i nega, d'aquesta manera, la responsabilitat de les dones a l'hora d'encarar els seus problemes i la seva capacitat per cuidar-se de si mateixes. A la vegada, es confirma la seva dependència amb els recursos exteriors de suport de la presó. Els mateixos funcionaris d'aquestes presons justifiquen aquest excés de medicació, i argumenten que les preses demanen el que, abans de l'ingrés a presó, els seus metges ja els havien recomanat, o que entre les mateixes dones s'estimulava a prendre tals medicaments. Certament és sorprenent o curiós, segons com, que en aquest tema, els funcionaris donin tanta credibilitat a l'opinió de les dones, quan en altres aspectes les obvien i no en fan cas. Per tot això, a les presons de dones, existeix, tal com ja s'ha comentat en altres ocasions, un enfocament marcadament paternalista i proteccionista.

2. Indicadors de l'execució penal femenina des d'una perspectiva no androcèntrica

2.1 Necessitat i justificació

Sense sensibilitat pel patiment humà i compromís ètic cap a la seva erradicació, no hi ha cap possibilitat de millora social pels grups més vulnerables al control social hegemònic dominant. Cap recurs tècnic pot suplir la seva mancança. Aleshores, a partir d'això -i donant-lo com a pre-supost indispensable- una de les claus per a

poder definir, dissenyar i implementar adequades polítiques públiques es disposar de bones i enriquidores dades i estadístiques que permetin desenvolupar posteriorment indicadors. Calen dades quantitatives i qualitatives que mostrin els diversos aspectes de la realitat social sobre la qual la política pública vol impactar. Si no es tenen dades i indicadors, es fa molt difícil pels gestors de la política pública pensar en una política que respongui a les necessitats socials. Si a més, es preten desenvolupar una política pública des d'una perspectiva no androcentrica s'ha de prestar molta atenció amb el tipus de dades i estadístiques que s'utilitzen, ja que moltes d'elles encara no recullen prou bé les diverses realitats de les dones a la societat actual. De fet, el que caldria veure, en primer lloc, és quines són les dades que es produeixen, qui les produeix, amb quins criteris i perquè. Les dades i tot el seu procés de producció i després de difusió no són neutrals, per més que s'intenti que ho siguin o es digui que ho són; responen principalment, a l'orientació ideològica i a l'objectiu polític de qui els elabora.

A més, el que passa sovint en molts àmbits de les polítiques públiques, és que o bé hi ha dades encara no desagregades per sexe o bé les que sí ho estan són les que no recullen suficientment les particularitats i les experiències de les dones. Al no recollir-les no es percebin les possibles situacions discriminatòries que moltes dones poden patir en la societat actual. De fet, les dades poden fins i tot invisibilitzar les discriminacions envers les dones i invisibilitzant-les, encara poden potenciar-les més.

En el cas d'aquesta recerca, estudiar des d'una perspectiva no androcèntrica i comparada, les estadístiques oficials del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya sobre l'execució penal femenina, per tal de proposar nous indicadors quantitatius i qualitatius, apropar-nos adequadament a les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses i millorar la qualitat de la seva atenció, és, certament, un objectiu del tot rellevant i molt útil. Doncs, hi ha una forta mancança de dades publicades –que no produïdes, com veurem- que mostrin les reals característiques, experiències i problemàtiques de les dones que han tingut o tenen una pena privativa de llibertat. Els indicadors no androcèntrics són imprescindibles per a la planificació de les polítiques destinades a les dones recluses i ex-recluses, tant per

preveure i emprendre accions com per a avaluar-les i tenir paràmetres orientatius de la situació actual d'aquestes dones a Catalunya.

El principal aspecte que es vol plantejar en aquest apartat, és l'esbiaix androcèntric dels criteris per mesurar i analitzar la realitat de l'execució penal femenina en els indicadors oficials i les dades que es produeixen des de l'administració de Catalunya envers a aquesta temàtica i col·lectiu de dones. Històricament, el punt de partida de la cerca i producció del conjunt de dades penals oficials ha estat (aquí i gairebé a tots els països del nostre entorn, per no dir arreu), quasi en exclusiva, i com en altres àmbits socials, la referència a la situació masculina, en aquest cas a la realitat i els perfils de la població masculina sotmesa a les mesures d'execució penal. D'aquesta manera, no s'han considerat ni les particularitats ni els trets de la població femenina també sotmesa a aquestes mesures d'execució penal. Així mateix, s'ha obviat la rellevància que tenen, des de la pròpia experiència femenina, les estratègies, els recursos i els tractaments penitenciaris de reintegració social d'aquest col·lectiu de dones. Aquest enfocament androcèntric ha persistit al llarg del temps i fins a l'actualitat, en la majoria de centres productors de dades penals oficials. Per tant, considerem que caldria recollir i produir amb nous criteris i, des d'una perspectiva no androcèntrica, tot el conjunt de dades i estadístiques que informen, descriuen i permeten analitzar, a fons, la realitat de les dones sotmeses a mesures d'execució penal.

Només així podrem aprofundir en els seus perfils, les seves particularitats i els bens i serveis de les seves activitats productives i reproductives. De fet, la perspectiva androcèntrica de producció de les dades penals oficials comporta que les categories, les tipificacions i els indicadors més utilitzats -a través dels quals es pondera i s'avaluen els processos d'execució penal, reintegració social i, fins i tot, la pròpia existència i conceptualització de la execució penal femenina- reflecteixin el que no es més que una "realitat" a imatge i semblança de la visió masculina de la societat.

Per tot això, cal pensar i proposar un nou disseny d'un sistema d'indicadors no androcèntrics de l'execució penal femenina. Els indicadors utilitzats actualment per la Generalitat de Catalunya respecte a les dones recluses i ex recluses –que gairebé

es redueixen a indicadors quantitatius quasi exclusivament-mantenen (com constatem i demostrem més endavant) aquest esbiaix androcèntric en les estadístiques que produeixen i publiquen respecte a la seva igualtat amb els homes (es a dir, no apliquen adequadament indicadors d'igualtat de gènere), així com tampoc es contemplen d'altres indicadors quantitatius i qualitatius que ens permetin visibilitzar les discriminacions i opressions pròpies de les dones (indicadors desde l'experiència de les dones). Es imprescindible corregir aquesta situació mitjançant una recerca innovadora que aprofunditzi en aquests aspectes, si volem una planificació correcta de l'acció política i de l'administració. El coneixement que aportaran nous indicadors no androcèntrics suposarà una aproximació a la situació amb molta més exactitud, alhora que permetrà un coneixement adequat de la incidència dels principals factors que ens expliquen les diferències de comportament, actituds i valors construïts envers els homes i les dones recluses i ex-recluses.

El nostre objectiu final es recollir amb nous criteris tot el conjunt d'estadístiques que informen, descriuen i permeten analitzar, a fons, la realitat de les dones sotmeses a mesures d'execució penal, per tal de poder elaborar posteriorment una proposta per un sistema d'indicadors no androcèntrics.

2.2 Indicadors “possibles”

Els indicadors possibles són indicadors susceptibles de calcular-se amb la informació disponible, en aquest cas informació que sabem existeix en el Departament de Justícia, ja sia perquè ja està explotada estadísticament en els diversos documents que edita la pròpia institució –fonts secundàries- (es a dir, ja existents), o perquè la informació es pot trobar en les bases de dades de la Secretària de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil referents a població reclusa –fonts primàries- i a les que hem tingut accés en el treball de camp realitzat en aquesta institució i per aquesta recerca (o sigui, encara inexistents però de molt fàcil realització). Per tant, els indicadors possibles són aquells que d'una o altra manera es poden obtenir, ja que la informació ha estat recollida pels professionals i les autoritats pertinents, per bé que en

un cas està ja explotada estadísticament i en l'altre no ho està i tampoc ha estat sistematitzada, per la qual cosa cal treballar-la directament a partir de les bases de dades que tenen la informació en "brut", les dades originàries.

Així, les dades ja explotades oficialment en diversos documents estadístics interns del Departament, poden o no estar desglossades per la variable sexe. Malauradament, són moltes les dades que no estan desglossades per sexe. Això no només incompleix la normativa vigent -la catalana, l'espanyola i l'europea, com comentarem més endavant (vegeu l'aparta corresponent sobre la normativa, en aquest Informe)-, sinó que també ignora a una part significativa de la població reclusa -les dones preses-, que tot i ser un grup social privat de la llibertat poc representatiu a nivell estadístic (el percentatge de dones empresonades és molt menor al dels homes -no arriba al 9% del total-), sí que és un grup important per altres aspectes. Per exemple, per l'impacte directe que té la seva situació de privació en el seu entorn familiar més immediat -concretament els efectes que comporta pels seus fills/es que viuen fora de la presó-. D'altra banda, també és un grup penitenciari rellevant, perquè el tractament que se li aplica reflecteix molt bé quin és el tarannà de fons de la política penitenciària en relació als grups penitenciaris més vulnerables, entre els quals, les dones se situen ben bé al centre, com es constata en la gran majoria d'estudis i recerques sobre aquesta temàtica.

Aquesta recerca ha permès indagar sobre la conveniència de construir indicadors a partir de moltes de les variables sobre població reclusa disponibles, però no desglossades per sexe (dades sobre mesures penals alternatives o règims de vida al centres penitenciaris). Però, per tal d'analitzar el conjunt de discriminacions que les dones recluses o ex-recluses pateixen en la pràctica respecte als homes que estan en la mateixa situació, aquesta desagregació per sexe i el seu coneixement és imprescindible, encara que insuficient. Necessitem també indicadors que encara no s'han construït, però que sabem que es tenen les dades per a poder fer-ho, que reflecteixin, per exemple, les dades sobre nombre i edat dels fills/es de les dones empresonades, entre d'altres. En definitiva, al llarg de la recerca es proposen, s'exposen i s'analitzen els indicadors quantitatius possibles, tant aquells que ja existeixen

a les fonts secundàries, però s'han de desagregar per sexe, com aquells que s'han de construir amb les fonts primàries.

Cal comentar també, en darrer lloc, que en aquesta recerca, els indicadors possibles són i seran molt útils per a poder fer una adequada política d'execució penal femenina que contempli les realitats, necessitats i problemàtiques de les dones preses. Com que són indicadors possibles, ja hem comentat que es poden obtenir amb les dades que es disposen des de la institució i, per això, només cal voluntat política, administrativa o de gestió per tal d'obtenir-les, fer-ne indicadors, visibilitzar-les i utilitzar-les a l'hora de dissenyar la política envers aquest col·lectiu de persones empresonades. Són a més a més, indicadors quantitius que serveixen per l'acompliment de la normativa vigent i que han de ser forçosament incorporats, segons el nostre parer, com una ,és de les eines per a poder repensar les polítiques d'execució penal femenina, per tal que respectin i s'acoplin a les realitats de les dones privades de llibertat. Parlem de dones que no tenen moltes possibilitats de ser visibilitzades, i per tant, de considerar del tot necessari i desitjable aquesta incorporació a les estadístiques, tant des d'un punt de vista democràtic, com de ple respecte dels drets dels grups més vulnerables de la nostra societat.

2.3 Indicadors desitjables

Els indicadors "desitjables", són els que es consideren necessaris i adequats per a poder dur terme l'objectiu plantejat en l'estudi ("aconseguir una perspectiva no androcèntrica de les estadístiques sobre execució penal femenina a Catalunya"), però sobre els quals no es troba l'informació recollida, o bé aquesta no està categoritzada ni convertida en "dades quantificables". És important identificar i esmentar aquest tipus d'indicadors, perquè assenyalen el tipus d'informació que caldria aconseguir o de dades que s'haurien d'elaborar si es vol tenir vertaderament una perspectiva no androcèntrica.

Per tant, la distinció entre indicadors "possibles" i "desitjables", no es refereixen a la seva utilitat o qualsevol mena de prioritizació -els que es plantejan aquí, en tots dos tipus d'indicadors, són només els que es consideren de tota necessitat i conveniència-.

Més bé, es tracta d'una diferenciació que es refereix a la viabilitat (inmediata si es "possible" i mediata si es "desitjable") i complexitat de la seva producció (sencills de produir si les estadístiques actuals o les dades de les bases de dades ja existeixen –es a dir, "facilment possibles"-; o "díficils" o desitjables en el cas invers).

Així mateix, si els indicadors possibles són molt útils per fer una política adequada i, a més en teoria "són fàcils d'aconseguir" perquè les dades existeixen -i conseqüentment seria molt poc probable que si es proposen no es facin-, els indicadors desitjables encara en tenen més de "suc". De fet, podriem dir que són més que útils, ja que esdevindrien l'ideal, la fita a aconseguir per tenir un "vertader" enfocament inclusiu de les diferències, particularitats i experiències de les dones. Així com en els possibles, l'esforç creatiu i administratiu és menor, en els desitjables s'ha de repensar i aprofundir en quines són aquelles dades també necessàries però no recollides o produïdes que permeten fer el dibuix final de la situació de les dones en l'àmbit que s'estigui estudiant.

2.4 Antecedents normatius i requeriments des de les polítiques públiques

L'Acord de Govern de Catalunya de 14 de març de 2006, relatiu a la producció i el desenvolupament d'estadístiques desagregades per sexes (fet públic per la Resolució ASC/437/2007, de 5 de febrer) va fonamentar-se en que a nivell internacional i europeu s'han elaborat un major nombre d'estadístiques sobre la igualtat d'oportunitats entre les dones i els homes (especialment durant els últims anys, després de l'adopció de la Plataforma d'Acció de Pequín l'any 1995 i el Consell Europeu de Lisboa l'any 2000). Tanmateix, s'han establert nous indicadors (per exemple, sobre els processos decisoris, el mercat laboral o la violència exercida contra les dones), amb l'objectiu de comptar amb una anàlisi real dels problemes i una supervisió de l'impacte de les polítiques i mesures aplicades. Aquesta necessitat de desglossar per sexes es troba recolzada també en diversos textos normatius:

- El Tractat constitutiu de la Comunitat Europea estableix que la Comunitat, en totes les seves activitats, ha de fixar-se l'objectiu d'eliminar les desigualtats entre les dones i els

homes i promoure la igualtat (apartat 2 de l'article 3).

- La Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea prohibeix tota discriminació per raó de sexe i exigeix que la igualtat d'oportunitats entre homes i dones quedi garantida en tots els àmbits (articles 21 i 23).
- La Decisió del Consell de la Unió Europea de 20 de desembre de 2000, per la qual s'aprova el V Programa comunitari en matèria d'igualtat entre les dones i els homes (2001-2005), disposa com a principi primordial per assolir la igualtat real entre dones i homes "l'anàlisi dels factors i polítiques relacionades amb la igualtat entre dones i homes, que inclou la recopilació d'estadístiques, realització d'estudis, avaluació de l'impacte en funció del sexe, utilització d'instruments i mecanismes, elaboració d'indicadors i criteris de referència i difusió real dels resultats" (article 4.1.b);
- La Decisió núm. 2367/2002/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 16 de desembre de 2002, per la qual s'aprova el Programa Estadístic Comunitari 2003-2007, i de conformitat amb el Reglament (CE) núm. 322/97 del Consell, de 17 de febrer de 1997, sobre l'estadística comunitària, estableix la disponibilitat d'estadístiques d'alta qualitat actualitzades i comparables com una condició necessària per a l'aplicació de les polítiques comunitàries, afegint, a més, que és important, en aquest sentit, procedir a un desglossament de les dades per sexe.
- L'Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix que correspon a la Generalitat promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de les persones i dels grups en què aquestes s'integren siguin reals i efectives, remoure els obstacles que impedeixin o dificultin llur plenitud i facilitar la participació de la ciutadania en la vida política, econòmica, cultural i social (apartat 2 de l'article 8).
- L'Estatut d'Autonomia de Catalunya també reconeix la competència exclusiva de la Generalitat sobre l'estadística d'interès de la Generalitat. (Article 9.33). El marc legal que desenvolupa aquesta competència estatutària està integrat, entre d'altres, per la Llei 23/1998, de 30 de desembre, d'estadística de Catalunya, i per la Llei del Pla estadístic de

Catalunya 2006-2009, aprovada pel Parlament de Catalunya el dia 16 de febrer de 2006 com a instrument d'ordenació i de planificació de l'estadística d'interès de la Generalitat, el qual es desplega en els corresponents programes anuals d'actuació estadística que han de ser aprovats mitjançant decrets del Govern.

- La Llei del Pla estadístic de Catalunya 2006-2009, entre els criteris de decisió de preferència per a l'execució d'activitats estadístiques, estableix el següent: "Que desglossin els seus resultats per sexe, així com per edats, si és tècnicament i metodològicament viable" (article 14).
- Finalment, la citada Resolució ASC/437/2007, estableix entre altres coses, que per a planificar i avaluar correctament l'acció política de l'Administració i programar l'activitat pública al servei de la ciutadania, tot promovent polítiques públiques d'igualtat d'oportunitats i l'eliminació de discriminacions per raó de gènere, s'ha de recollir, compilar, analitzar i presentar desagregades per sexes, totes les estadístiques relatives a població que generi l'Administració de la Generalitat. Així mateix, aquestes dades desagregades per sexes han de ser útils, vàlides, fiables, comprovables, comparables i actualitzades, perquè puguin ser aprofitades per a investigacions acadèmiques, estudis, l'anàlisi estadística i la planificació de polítiques públiques. I per últim, es remarca que aquests indicadors quantitatius desagregats per sexes han de completar-se amb el desenvolupament d'indicadors qualitius, de manera que el conjunt d'indicadors estadístics aportin informació per aprofundir sobre les funcions econòmiques i socials que les dones i els homes desenvolupen a la nostra societat.

Per tant, des del punt de vista de l'exigència legal s'han assolit avenços evidents en l'àmbit estadístic. L'ordenament jurídic subratlla, d'aquesta manera, el compromís imprescindible, i al màxim nivell dels òrgans superiors i directius, per a l'impuls, desenvolupament, seguiment i control de les polítiques públiques que han de contribuir indefectiblement a assolir la igualtat d'oportunitats real i efectiva entre les dones i els homes. Això no

obstant, queda molt per fer per tal d'efectuar una aplicació seriosa dels diferents aspectes previstos a la normativa vigent. Per tant, és un pas imprescindible conèixer l'amplitud exacta dels avenços assolits envers la desagregació de les dades per sexes en les actuals produccions estadístiques en la matèria. Però, per tal d'analitzar el conjunt de discriminacions que les dones recluses o ex-recluses pateixen en la pràctica respecte als homes que estan en la mateixa situació, aquesta desagregació per sexes i el seu conèixement és del tot insuficient, tal i com venim argumentant en aquesta part de la recerca.

En aquest sentit, el V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007 (en el que s'inscriu aquesta convocatòria pública i els seus objectius) va establir diferents mesures per extendre l'abast d'aquestes importants questions, tals com l'elaboració i establiment d'indicadors qualitatius i quantitatius que permetin, a més d'un millor coneixement de la realitat de les dones a Catalunya, avaluar l'impacte de gènere en les polítiques públiques. Tanmateix, es proposa la incorporació sistemàtica de la variable sexe a tots els estudis, enquestes, registres o estadístiques, d'àmbit local. En consonància amb això, l'Institut Català de les Dones va encarregar i dur a terme l'estudi "Estadístiques sota sospita. Proposta de nous indicadors des de l'experiència femenina" dirigit per Cristina Carrasco (2007), que ja hem comentat anteriorment, en diverses ocasions, i en el qual va a participar el nostre Equip de Treball, per tal de "elaborar un sistema d'indicadors que donés compte de la situació de les dones en una sèrie d'àrees específiques" (pàg.7). En l'Informe d'aquest estudi es diu que "...aquest treball es un primer pas, imprescindible, per continuar avançant en la visibilitat de les dones, les seves circumstàncies vitals i el reconeixement social de les seves aportacions..." (pàg. 6) i que "...entenem aquest estudi com un primer intent en la construcció d'un sistema d'indicadors elaborats des d'una perspectiva diferent...". Per això mateix, no obstant el seu ampli ventall en deu grans eixos o vectors, com a treball més genèric o de primera aproximació, no vam poder abordar totes la situacions o realitats desitjables, de tal manera que les particularitats de les dones recluses o ex-recluses no van poder ser abordades en aquest treball. D'altra banda, durant els darrers

anys, hi ha hagut un impuls significatiu en la visibilització de la situació de les dones recluses i ex-recluses que han rebut l'atenció en diferents comissions i taules d'experts en la temàtica que s'han organitzat des de l'administració pública. En aquest sentit, es pot dir que la problemàtica al voltant de l'execució penal femenina ha estat present en la Comissió per la redacció del nou Estatut de Catalunya, en la Comissió per l'establiment del Reglament Penitenciari, en les qüestions plantejades en l'ordre del dia de les reunions de la "Taula Cívica Penitenciària", així com en la Creació d'una Comissió d'investigació i d'una Comissió de Formació en relació a les dones empresonades, dins de l'àmbit de la Secretària de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Tanmateix, ni la revisió del esbiaix androcèntric de les actuals dades estadístiques del Departament de Justícia, ni la necessitat de plantejar i definir noves recol·leccions d'informació i producció de dades per tal de construir nous indicadors quantitatius i qualitatius, que reflectissin millor les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses, dues demandes explícitament fetes al llarg de la participació en aquests espais del Departament, van tenir el suficient ressò per començar a tractar-les o a portar-les endavant.

També cal considerar respecte a les dones recluses o ex-recluses, que en el V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007 es va afirmar que "...no podem oblidar, tampoc, les dones recluses o exrecluses, respecte a les quals treballarem amb els departaments de Justícia, Educació, Benestar i Família, i Treball i Indústria per a promoure alternatives especialment per a les dones amb criatures petites o amb drogodependències. També impulsarem la formació i reinserció laboral per a aquest col·lectiu, així com polítiques educatives i solidàries de prevenció de la marginació, amb intervencions específiques en zones o barris de Catalunya. Això s'ha de fer amb la participació del teixit associatiu que treballa amb aquests col·lectius..." (pàg. 66). Per això es va establir l'objectiu de recollir i donar respostes a les necessitats específiques de les dones recluses i ex-recluses, mitjançant el desenvolupament de programes formatius per a la reinserció sociolaboral que donin resposta a les necessitats de les dones recluses i ex-recluses,

l'atenció específica de les dones preses amb infants al seu càrrec, l'enfortiment de la relació de les preses que viuen dins i fora de la presó amb les seves filles i fills, i la substitució de penes curtes privatives de llibertat per mesures de llibertat vigilada o mediació penal a les dones recluses amb fills/es a càrrec o amb altres responsabilitats familiars.

Tots aquest aspectes, d'importància cabdal per visualitzar les discriminacions de les dones sota execució penal, deixen de banda, no obstant, d'altres aspectes també significatius i imprescindibles de les discriminacions que pateixen avui dia les dones recluses i ex-recluses. Encara que és en l'esbiaix androcèntric de les dades oficials i la seva desagregació, on més s'invisibilitza i es potencien les discriminacions envers les dones sota execució d'una pena privativa de llibertat. De tot això, i del que també comentem i comentarem al llarg d'aquesta recerca és d'on surt la necessitat actual de innovar, proposant, produint i combinant –tal com preveu la normativa vigent- nous indicadors quantitatius i qualitius envers l'execució penal femenina a Catalunya, elaborats des d'una perspectiva no androcèntrica i comparada.

TERCERA PART

La recerca quantitativa

Anàlisi de les estadístiques sobre execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu

Presentació: reflexions sobre les estadístiques i dades disponibles

L'objectiu d'aquesta tercera part de l'informe es analitzar la recerca quantitativa duta a terme al llarg del projecte i que ha tingut dos grans fases. En una primera fase de treball, volíem estudiar totes les estadístiques i indicadors sobre execució penal femenina publicats a Catalunya, per comparar-los amb els publicats a l'Estat espanyol i a Europa. El que preteníem era dibuixar les característiques bàsiques de l'execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu, segons el que es publica oficialment, per tal de veure quines eren les mancances estadístiques que caldria completar per tenir una perspectiva no androcèntrica en aquest àmbit. També, en una segona fase, volíem analitzar directament les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, a partir de les quals s'extreuen les estadístiques i indicadors anteriors, per tal d'anar a les dades primàries, a les dades en brut i veure, d'una banda, si

s'havien aprofitat o no totes les informacions i dades existents i, de l'altra, si no s'havien utilitzat, construir els indicadors que mancaven per completar un estudi aprofundit de l'execució penal femenina a Catalunya des d'una perspectiva no androcèntrica.

Tanmateix, en la primera fase de la recerca, hi ha hagut un cert canvi del pla de treball inicial, ja que gairabé les úniques estadístiques i indicadors que publica el Departament de Justícia són els butlletins de dades estadístiques bàsiques semestrals, fets des del març de 2005, en les que trobem indicadors generals sobre població reclusa, tractament, mesures penals alternatives i sobre justícia juvenil⁷. Es tracta d'un document digital i disponible des de la web institucional del Departament. Segons entrevistes dutes a terme a informants claus del Departament de Justícia, les dades estadístiques del butlletí semestral són les dades que es fan públiques, les que es donen a la premsa i les que el Conseller/a del Departament Justícia de la Generalitat de Catalunya utilitza amb més freqüència, per exemple per a les conferències públiques en les que ha de donar dades generals sobre el sistema penitenciari. Les estadístiques que compté estan molt resumides i, a més a més, hi ha molt poques variables que estiguin desglossades per sexe, tal com esmentarem més endavant.

Tanmateix, la institució que sí publica molts documents relacionats amb el sistema penal -i en general als temes que afecten al Departament de Justícia-, és el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada (CEJFE). Aquest organisme *"...és un organisme autònom administratiu, adscrit al Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya que té la finalitat de desenvolupar activitats de formació especialitzada i investigació en l'àmbit del dret i la justícia"* (conforme la informació suministrada a la web institucional del propi Centre). Entre totes les múltiples activitats i funcions que fa, té la de publicar documents, materials i estudis relacionats amb els temes i competències del Departament.

Té nombrosos estudis fets pel propi centre i per la seva

⁷ S'ha de dir que el Departament de Justícia també publica digitalment un full informatiu *-e-Justícia-*; butlletí electrònic que informa cada setmana sobre els projectes, iniciatives i altres esdeveniments vinculats al Departament de Justícia, tot i que es una publicació poc rellevant respecte al objectiu d'aquesta recerca. El primer número va ser el dia 18 novembre de 2004.

iniciativa, per bé que també subvenciona recerques a personal extern, sobre el sistema penal i concretament sobre les institucions penitenciàries, en les que es seleccionen diversos indicadors i s'exposen dades generals sobre certes temàtiques. Ara bé, sobre l'execució penal femenina no té gaire recerca feta; tampoc ha recopilat dades, estadístiques o indicadors de manera sistemàtica, encara que sí en fa referència en algunes de les seves publicacions i també ha presentat algunes recenssións d'estudis ja fets sobre la situació de les dones empresonades.

Respecte a això, el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada publica, cada dos mesos des del juliol de l'any 1992, el butlletí "Justidata-Estadística bàsica de la justícia a Catalunya", en el qual es poden trobar dades generals sobre diferents àmbits relacionats amb la justícia⁸. L'evolució de la població penitenciària a Catalunya des de l'any 1985 és un dels temes més tractats en els diferents números, en els que es facilita dades generals dels homes i dones empresonats tenint en compte, bàsicament, l'edat, el tipus de delicte o la situació processal. Són poques dades; serveixen per una primeríssima i superficial aproximació sobre el tema. Així mateix, aquest butlletí ofereix d'altres dades sobre la justícia, com és ara, estadístiques sobre reincidència, sobre sentències de l'Audiència Nacional, sobre la mediació en la justícia juvenil o sobre les associacions i fundacions existents a Catalunya. El darrer número publicat a l'abril de l'any 2009 d'enguany és el 49 (es pot descarregar per Internet) i tracta de les llibertats condicionals a Catalunya (2002-2006). Els indicadors enllà exposats estan, en la seva majoria, desglossats per sexe (els totals, les llibertats revocades, finalitzades, concedides, el lloc de naixement, de residència, delicte principal, l'edat, la nacionalitat, antecedents penitenciaris, temps de presó, entre d'altres). Per altra banda, en el número 45 es fa referència específica a una enquesta sobre l'opinió de les dones recluses a Catalunya sobre l'encarcerament; és un treball interessant, on es preguntava sobre temes significatius de

⁸ Al marge del Justidata, el Centre d'Estudis també publica altres butlletins, com "l'Invesbreu en línia" i els "d'Innovació i Justícia" i, a la vegada, diverses publicacions relacionades amb el món de la justícia, encara que, amb excepció de qüestions vinculades a la violència masclista contra les dones, amb molt poques referències a les dones i el sistema penal.

l'empresonament femení que no solen sortir a les estadístiques -com les dades dels fills/es, les relacions de parella, l'activitat laboral, la seva opinió sobre l'empresonament i les funcionàries, etc., tot i que el treball és susceptible d'algunes importants observacions metodològiques, especialment en la definició de la mostra i la seva dimensió, respecte a la pretensió d'arribar a conclusions quantitatives (i tan sols, com d'aproximació la realitat que preten descriure).

Cal enumerar també que el Departament de Justícia explota estadísticament -i edita periòdicament en una serie de materials- prou dades de la seves pròpies bases de dades. Tots aquests documents -que detallarem en els següents apartats- sí que contenen dades i informacions molt rellevants de l'execució penal a Catalunya -amb bastantes referències a l'execució penal femenina- i, per tant, són del tot pertinents per fer un bon anàlisi d'aquest tema. En certa manera, podriem dir que són les dades més rellevants -i en una gran majoria de casos úniques dades- explotades estadísticament sobre aquest àmbit a Catalunya

Però, aquesta interessant documentació no es publica, o bé publicats, es manté el seu accés i/o distribució reduïda a "cercles" i àmbits molt limitats. En efecte, es tracta de documents que tenen l'accés acotat a bàsicament les persones que poden navegar la intranet del Departament de Justícia, o bé a persones previament seleccionades i autoritzades pel propi Departament de Justícia, com ara certs especialistes i experts en la matèria que per diverses vies han pogut conèixer la existència i utilitat d'aquestes estadístiques o bé que són requerits a interès del propi organisme per a la realització de determinats estudis.

Finalment, i per acabar d'arrodonir la "sub-utilització" i "infraconeixement" d'aquesta important informació, cal dir que fins i tot les institucions que tenen un accés regular, interessat i amb possibilitats reals de treballar en base a les dades de tots aquests documents -tals com és el Centre d'Estudis Jurídics i de Formació Especialitzada- no s'han acabat d'interessar -ni han contribuït mínimament- al compliment de la normativa vigent sobre la necessitat de la producció i explotació estadística en perspectiva de gènere en el àmbit penitenciari (les seves publicacions són la prova més palmària d'aquesta afirmació). D'aquesta manera, el seu accés

és redueix no només en l'univers de ciutadans que poden informar-se (amb greus conseqüències per l'agreujament de manca de sensibilització social), sinó també respecte a les finalitats de la seva consulta, com ara la realització d'estudis i recerques sobre els diversos i múltiples aspectes que té aquest àmbit, per part de persones externes al Departament (que no estudien temes d'interés o a requeriment dels organismes oficials, o bé que ni tan sols coneixen la seva existència per què no accedeixen a l'intranet del organisme gestor). Aquesta circumstància, al nostre parer del tot inconvenient i desaconsellable (i insostenible en un estat de dret amb lliure accés a l'informació estadística -i per tant anònima- dels arxius de l'estat), exigeix la seva pronta reparació, i és sense dubte unes de les primeres mesures que ens cal recomenar.

Conforme el que s'ha esmentat, en la primera fase de la recerca empírica s'ha fet un estudi minucios no tan sols del material "publicat" per la Generalitat de Catalunya (tal com es plantejava en el pla de treball proposat), sino del material d'accés restringit i ja explotat estadísticament pel Departament de Justícia, que es plasma en una serie de documents que, al llarg de la recerca, han estat analitzats detalladament per tal d'escriure una primera radiografia de l'execució penal femenina a Catalunya, en el marc espanyol i europeu. Aquest serà el primer apartat de la recerca quantitativa que exposarem tot seguit, primerament explicant la metodologia general de l'anàlisi; segonament comentant els documents analitzats per fer la radiografia -tant de Catalunya, com d'Espanya i Europa, en aquests dos darrers casos, materials sí d'accés obert en els respectius organismes públics- i tercerament, fent propiament l'anàlisi de la radiografia de l'execució penal femenina a través de la presentació de les dades, variables i indicadors més rellevants.

La segona fase de la recerca quantitativa ha estat duta a terme segons els objectius inicials, que eren fer un primer anàlisi de les bases de dades de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. S'ha de dir que, al igual que en el cas anterior però en aquesta ocasió ja amb certa previsió- les bases de dades (el compendi de dades existents no explotades estadísticament) són també d'accés mediat i limitat per l'administració. Així, no només ha de donar el permís explícit per

accedir-hi, sinó que a més requereix de certa formació tècnica per la seva consulta i utilització. Això suposa cert procés previ d'aprenentatge per les persones implicades. Per suposat que en aquest cas de les bases de dades, sí es comprensible (més encara, es un imperatiu legal) l'adopció de certes mesures per tal de garantir la protecció de dades de caràcter confidencial, així com també per impedir identificar als subjectes i/o que puguin ferir la sensibilitat i intimitat de les persones implicades. Però això no vol dir buidar de contingut l'accès lliure a la informació inclosa en els fitxers i registres oficials (hom ha d'oblidar que els estudis des de les bases de dades oficials constitueixen un dels eixos fonamentals dels drets ciutadans en un estat de dret).

El segon apartat d'aquesta part de l'informe conté tres subapartats. En primer lloc, la descripció de la metodologia general de l'anàlisi; en segon lloc, l'estudi de l'estructura i continguts de les bases de dades, i; en tercer lloc, el propi anàlisi, que ha consistit en esbrinar si a partir de la base de dades del Departament de Justícia es pot trobar informació i dades suficients que mostrin els diferents àmbits temàtics de les particularitats de l'execució penal femenina, ja examinats a la part teòrica de l'informe.

Per altra banda, al llarg de la recerca i amb les bases de dades han sorgit una serie de qüestions -a tenir present i/o a consultar i analitzar més a fons en el futur- sobre el procés de producció de les dades i de les bases de dades en general que considerem s'han d'esmentar molt sintèticament en aquest informe, ja que són significatives de cara a comprendre a fons del que estem parlant. Un primer grup de qüestions estan relacionades amb quí crea les variables; amb quins criteris; quins professionals les carguen (en el cas de la base de dades sobre població reclusa, quins professionals ho fan, si són especialitzats o són professionals de tractament) i, si hi ha supervisió o control d'aquesta tasca. Un segon grup de qüestions seria com aquestes informacions es tradueixen en dades i en indicadors i/o variables que es poden incorporar al tractament informàtic. Un tercer grup seria preguntar-se qui hi té accés i amb quines finalitats s'hi pot accedir (academico-científic, planificació de polítiques, o, com en el cas de les bases de dades que ens ocupa, per finalitats -principalment- del propi tractament penitenciari), i si no s'hi pot accedir o és d'accés limitat,

les raons del perquè no hi ha accés obert per la divulgació i coneixement social d'aquesta realitat. Un quart grup seria preguntar-se tot el relatiu a la publicació, com ara que és el que es publica de tota la base de dades i en funció de quins criteris es publica, etc.. En darrer lloc, caldria preguntar-se pel protocol general de la producció estadística, el seu circuit administratiu, etc.

Considerant que la qualitat i sistematització de la informació continguda, tant als documents amb dades explotades estadísticament pel Departament de Justícia, com a les pròpies bases de dades del Departament, és prou significativa -no obstant les puntualitzacions i observacions ja fetes-, creiem del tot convenient endinsant-se en la recerca quantitativa tal qual trobem actualment les estadístiques i dades referides, tasca que encetem tot seguit.

1. Dades oficials explotades estadísticament

Anàlisi de l'execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu

1.1 Metodologia general de l'anàlisi

L'objectiu d'aquesta part de la recerca es analitzar les dades oficials sobre l'execució penal femenina, explotades estadísticament per la Generalitat de Catalunya. Per això s'ha fet un estudi exploratori, descriptiu i documental de les dades explotades per l'administració catalana que tracten d'aquest tema i que puguin ser rellevants pels objectius d'aquesta recerca. Per tant, s'ha treballat amb fonts secundàries i això vol dir que l'anàlisi queda acotat a les dades que les fonts recullen. A més, s'ha de tenir en compte que quan s'analitzen fonts secundàries, sempre hi hagut previament, per part de qui les explota (en aquest cas, la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya) una selecció de les informacions que finalment es porten a la llum en forma d'indicadors i també -òbviament- una forma concreta de presentar-los.

La metodologia que hem fet servir per analitzar aquests documents i que, de fet, ha estructurat aquesta segona part de la

recerca ha estat la següent. Per una banda, hem examinat a fons, en el primer apartat, cada document del que sabem de la seva existència, per conèixer des de quan s'elabora i quines informacions i variables contempla. De totes elles, hem examinat quines estan desglossades per sexe, assenyalant les que no ho estan -i segons el nostre parer haurien d'estar-ho- per bé que s'ha de tenir en compte que en alguns documents potser no hi ha el desgloss d'una variable que, per contra, si està desglossada en un altre document. Per això -i ja en les conclusions- farem un recompte final d'aquelles variables que no ho estan en cap document. De l'altra banda, i en un segon apartat, hem seleccionat aquelles informacions i variables de les dades oficials ja explotades per la Generalitat, que sí estan desglossades per sexe i amb totes elles hem fet una primera radiografia de l'execució penal femenina, especialment la que fa referència a les dades principals de les dones amb penes privatives de llibertat.

Per tant, tot el conjunt de variables finalment analitzades haurien de servir per conèixer quina és la situació i quines són les característiques principals (sociològiques i jurídiques, tant penal com penitenciàries) de les dones –en comparació també a les dels homes- que estan sota control de la política d'execució penal a Catalunya, ja que en principi, comptem amb les gairabé totes les dades explotades estadísticament pel Departament de Justícia. En aquest sentit, hauriem de suposar que amb elles n'hi hauria d'haver suficient per analitzar les diverses situacions, perfils i també problemàtiques d'aquests col·lectius de dones, o si més no, que a partir del seu estudi es poden establir els grans trets del que és la realitat de l'execució penal femenina al nostre país. Així mateix, també deduem que és a partir de tota la informació que dona aquesta explotació estadística feta pel Departament i plasmada en els diversos documents –que seguidament comentarem- que els responsables polítics dissenyen i elaboren les polítiques d'execució penal a Catalunya.

Tal com deiem a la presentació, hem volgut, a més a més, comparar les dades de l'execució penal femenina de Catalunya amb les del conjunt d'Espanya i Europa, per emmarcar la situació catalana en un context més ampli que permeti veure, entre altres qüestions, les particularitats que pugui tenir el cas català. En aquest

sentit, hem intentat obtenir variables comparables. Això ha estat veritablement molt difícil, per no dir impossible, ja que la informació oficial que es pot recollir de Catalunya i la d'Espanya i Europa, que en aquests dos casos no només està explotada estadísticament, sino que també està publicada, és de contingut, extensió i validesa diferent.

Ara bé, hem intentat contrastar les variables comparables que, tot i ser molt poques, donen algunes pinzellades generals per comprendre, encara que sigui de manera superficial, algunes tendències i característiques de l'execució penal femenina que es repeteixen arreu, a Catalunya, a Espanya i a molts països europeus. Les dades oficials d'Espanya les hem obtingut de les publicades per la "Secretaría General de Instituciones Penitenciarias, que depèn del "Ministerio del Interior del Gobierno de España" i per "l'Instituto Nacional de Estadística" que són les fonts des d'on obtenir les dades més rellevants sobre aquest àmbit i comparables amb Catalunya. Les dades oficials d'Europa, les hem extret de la publicació periòdica del Consell d'Europa, per bé que en alguns casos, també de les pròpia explotació del Departament de Justícia de Catalunya.

En conjunt, les variables considerades -que són totes les que estan desglossades per sexe a Catalunya, Espanya i Europa i que, de fet, han constituït la base per fer la radiografia de l'execució penal femenina- són les següents:

- Dades generals de la població reclusa (en alguns casos condemnada)
 - Totals de població reclusa i la seva evolució
 - Població reclusa femenina i masculina
 - Població reclusa estrangera
- Dades sociològiques de la població reclusa
 - Edat
 - Nacionalitat
- Dades penals i penitenciàries de la població reclusa
 - Situació processal-penal de la població empresonada
 - Delicte
 - Condemna

- Centres penitenciaris
- Descriptors de “rehabilitació”:
 - Centres de deshabituació
 - Medi obert
 - Classificacions en art. 82
 - Unitats dependents
 - Llibertats condicionals
 - Permisos
- Descriptors de “disciplina i control”
 - Règim tancat
 - Incidents
 - Expedients disciplinaris
 - Mitjans coercitius
 - Evasions
 - No presentació de permís
- Dades sanitàries
 - Seroprevalença del HIV
 - Seroprevalença d’hepatitis C

En el cas de Catalunya, hem obtingut informació de totes aquestes variables esmentades, però en el cas d’Espanya només hem pogut tenir dades generals de la població reclusa i de la població condemnada, dades sociològiques (edat i nacionalitat) i algunes dades penals i penitenciàries, com situació processal-penal i delicte. En el cas d’Europa, les úniques informacions comparables i que estan desglossades per sexe, són les que fan referència a les dades generals de la població reclusa.

Una primera afirmació que podem fer considerant totes aquestes variables és que en general hi ha una gran mancança sobre dades de la població reclusa femenina -especialment des del punt de vista comparatiu- entre els diferents sistemes penitenciaris europeus. Però també, i pel que fa a la comparació de Catalunya amb Espanya, hi ha una precarietat evident de variables comparables, sobretot pel sistema estadístic espanyol, que fa molt difícil valorar la situació de les dones empresonades a Catalunya en el marc espanyol i europeu (almenys a nivell estadístic). El tema és que no hi ha dades comparables, perquè les dades espanyoles i europees no estan desglossades per sexe (o dit amb més precisió,

només algunes d'elles ho estan), i per tant, no poden ser comparables amb les dades catalanes que si ho estan -tot i que també encara que són poques, són moltes més que no pas en aquests dos àmbits geogràfics anteriors-. Així es que no es que no hi hagi dades o variables sobre l'execució penal al conjunt d'Espanya o a Europa; la qüestió és que aquestes dades no estan desglossades per sexe. Tot això és molt preocupant des del punt de vista autonòmic, ja que Catalunya al tenir assumides les competències exclusives en temes penitenciaris, estaria perfectament en condicions de fer abordatges comparatius amb altres països del seu entorn, dels quals de ben segur, se'n podrien extreure moltes dades i reflexions rellevants sobre la pròpia realitat del país. Com deiem, és clar que només es podria fer això, si hi haguessin prou dades i indicadors desglossats per sexe que fossin comparables, circumstància que malauradament no es dona ni en el marc espanyol ni en l' europeu.

Una altra conclusió d'entrada seria que amb l'estudi de totes les dades i indicadors anteriors es pot fer una primera radiografia de la realitat penitenciària a Catalunya, però difícilment d'Espanya i a Europa. Ara bé, serà sobretot una radiografia general de la realitat de les presons, concretament de la població reclusa, ja que amb les dades considerades es fa molt difícil saber la situació a fons de les dones empresonades. De fet, només en el cas de Catalunya tindrem algunes dades, també fins i tot molt inicials, per començar a dibuixar el perfil de l'execució penal femenina. Però és que en el cas d'Espanya i en el cas dels diversos països europeus es fa molt difícil estudiar – per no dir gairebé una tasca impossible- la seva situació i menys encara fer-la comparable, perquè les poques dades disponibles no ho permeten. Podriem dir, en aquest sentit, que l'objectiu d'aquest apartat de la recerca queda ja abans de començar-lo bastant coix, i que no es pot assolir en tot el seu abast, puix que es pretenia aproximant-se a la situació de l'execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu, però les limitacions estadístiques i la poca –o millor dit nul·la- disponibilitat de les dades necessàries només ens permetran analitzar aspectes més generals de la situació penal i penitenciària a Catalunya. No obstant això i amb aquests condicionants, procedim a apropar-nos a aquest objectiu.

1.2 Estudi de les fonts documentals analitzades

1.2.1 Catalunya

A Catalunya, tal com ja hem dit, tenim les bases de dades i també un seguit de documents amb un munt de dades, variables i indicadors fruit de l'explotació estadística d'aquestes bases. Són el conjunt de dades "oficials" explotades estadísticament per l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics⁹ del Departament de Justícia de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil- SSPRJJ- de la Generalitat de Catalunya que estan distribuïdes i repartides en els següents documents que han estat examinats per la recerca¹⁰:

- 1.- Tríptic de dades estadístiques setmanals de serveis penitenciaris i rehabilitació**
- 2.- Butlletí de descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació**
- 3.- Tríptic de "Població penitenciària i delictes" mensual**
- 4.- Butlletí mensual de descriptors estadístics de mesures penals alternatives**
- 5.- Tríptic de "Població penitenciària i territori" trimestral**
- 6.- Butlletí de dades estadístiques bàsiques semestral**
- 7.- Butlletins especialitzats sobre dones, joves i persones estrangeres a les presons, anuals**

En realitat, com que a excepció del Butlletí semestral, tots els altres no són documents publicats sinó d'accés restringit, van haver-hi diverses dificultats, a l'inici de la recerca, per poder saber

⁹"Aquesta Àrea dona el suport tècnic i metodològic necessari per tal que la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil pugui definir amb rigor les directrius sobre les polítiques d'execució penal i dissenyar, implementar i desenvolupar els programes estratègics necessaris per a la millora continuada de l'organització i les eines pertinents per avaluar-ne la gestió" (Departament de Justícia, 2009: 168).

¹⁰També s'ha consultat la Memòria del Departament de Justícia del 2008, que resumeix totes les actuacions del Departament al llarg del 2008, i en la que hi ha algunes dades sobre el sistema penitenciari català. És de destacar que entre aquests dades, només hi ha una variable desglossada per sexe de totes les exposades, que és la de la població reclusa a Catalunya.

exactament quants documents hi havien i quina periodicitat i continguts tenien. Després de diverses peticions, totes aquestes qüestions es van resoldre satisfactòriament, per bé que, al no haver-hi un llistat ordenat i sistemàtic que els citi a tots ells, i al no estar disponibles fàcilment a cap biblioteca, ha estat difícil trobar totes les dades referencials des d'un principi, per la qual cosa, fins i tot pot ser que encara ara n'estigui faltan algun, o que algun dels esmentats hagi tincut variacions que no hagim comentat del tot correctament. No obstant això, tot seguit, n'explicarem els trets principals, de tots aquells que si hem pogut analitzar, contrastar i averiguar-ne les referències bàsiques¹¹.

1.- Triptic de dades estadístiques setmanals de serveis penitenciaris i rehabilitació

S'elabora des del 2002 setamanalment i el darrer número que ha sortit a aquesta data és el de la setmana compresa entre el 26 d'octubre i l'1 de novembre de 2009, per la qual cosa és un document del tot actualitzat i molt útil per saber les dades generals de la població reclusa. Està estructurat en dos grans apartats, a) dades sobre adults i b) dades sobre menors.

De les primeres dades, trobem desglossades per sexe aquelles que fan referència a:

- Població en els diversos serveis penitenciaris (només està desglossada per sexe l'apartat de població reclusa, cap de

¹¹ Segons la Memòria del Departament de Justícia de 2008, a part de tots aquests documents esmentats també hi ha: a) butlletí mensual de descriptors estadístics de justícia juvenil. B) butlletí mensual de descriptors estadístics d'assessorament penal i mediació penal d'adults i c) butlletí semestral de descriptors estadístics sobre víctimes. Dels dos primers no n'hem pogut disposar, ara per ara, en canvi si del darrer que el comentem més endavant en una altra nota a peu de pàgina. A la memòria, cita, endemés, tres triptics mensuals més: a) tríptic de dades estadístiques de delictes de menors a justícia juvenil, b) tríptic de dades estadístiques de delictes d'adults amb mesures penals alternatives i c) tríptic de dades estadístiques de delictes d'adults sotmesos a penes de presó, per bé que aquest tercer correspondria al que nosaltres hem denominat com triptic mensual de "Població penitenciària i delictes". També cita una publicació que s'ha fet amb el Centre de Documentació Política, el dossier "*El sistema penitenciari a Catalunya*", amb destinació als diputats i diputades del Parlament de Catalunya que tampoc n'hem disposat però que ja farem la sol·licitud pertinent. (Departament de Justícia, 2009: 168).

setmana, alliberats condicionals, internaments extrapenitenciaris, localització permanent)

- Ocupació en els centres penitenciaris (nombre de reclusos/es per centres)
- Medi obert en els centre penitenciaris (nombre de reclusos/es per centre, art. 82 i 83)

I no estan desglossades per sexe les variables següents:

- Règims de vida
- Llibertats condicionals
- Règim tancat en els centre penitenciaris
- Mesures penals alternatives
- Mesures de seguretat i
- Assessorament tècnic penal i Mediació penal

De les dades sobre menors trobem desglossades, les variables sobre ocupació dels centres educatius i no desglossades altres variables com l'Assessorament tècnic i mediació i dades referents a medi obert. Per últim tenim una taula general amb dades sobre persones implicades en els diferents serveis de la SSPRJJ que tampoc està desglossat per sexe.

2.- Butlletí mensual de descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació

S'elabora des del 2007 hi ha molts exemplars, el darrer que hem pogut examinar és el l'últim fet, el mes de desembre de 2008. Posteriorment no ha sortit més, perquè segons se'ns ha informat des del Departament de Justícia, s'esta reformulant el seu format.

Està estructurat en els següents descriptors estadístics, tots molt útils per tenir la radiografia detallada de la realitat penitenciària a Catalunya.

- a.00 descriptors jurídics i penals
- b.00 descriptors sociodemogràfics
- c.00 descriptors d'estrangeria
- d.00 descriptors de rehabilitació
- e.00 incidències
- f.00 descriptors sanitaris
- g.00 indicadors de gestió

h.00 indicadors de personal

De fet, seria el butlletí més informatiu, complert i al dia de tots els que s'elaboren i, conjuntament amb el butlletí semestral, contemplarien els indicadors principals i més rellevant de l'execució penal a Catalunya, per bé que sense tenir en compte en totes les variables contemplades, i tal com veurem, la variable sexe, per la qual cosa, el retrat final queda, al nostre parer, molt esbaixat i incomplert. Igualment juntament amb el butlletí semestral ha estat força utilitzat en el nostre treball quantitatiu¹².

Els descriptors jurídics i penals donen informació sobre evolució de la població encarcerada, sobre el total de població estrangera, sobre els delictes, els temps imposats de compliment en la causa més greu, segons el Codi penal derogat i el Codi penal de 1995, l'evolució del temps total de condemna imposada o la mitjana dies condemna total imposada. No hi ha cap variable desglossada per sexe. Els descriptors sociodemogràfics estan tots desglossats per sexe i tracten dels següents indicadors: l'edat d'ingrés en presó; l'evolució semestral de l'edat d'ingrés a presó, amb el total, homes i dones; la comparació de les edats d'ingrés a presó, entre homes i dones, l'evolució semestral de la població encarcerada per sexe i l'evolució semestral dels penats i preventius segons el sexe. Els descriptors d'estrangeria tracten d'un munt de variable d'estrangeria com l'evolució semestral dels espanyols i estrangers, l'evolució mensual de la població espanyola i la població estrangera, altes de llibertat per trasllat, entre moltes altres, però cap d'elles està desglossada per sexe. Les que sí ho estan són dues que fan referència a l'evolució semestral dels penats i preventius estrangers i l'evolució semestral dels estrangers als diferents centres penitenciaris, ja que en el cas de Brians 1 i de Wad Ras està desglossat per sexe.

Sobre els següents descriptors, els de rehabilitació, els d'incidències, els sanitaris, els de gestió i finalment els indicadors de personal, no hi ha cap variable desglossada per sexe, la qual cosa és de lamentar perquè són variables molt rellevant si es vol

¹² Segons se'ns ha informat en el Departament de Justícia existeix la possibilitat més endavant, encara que no se sap quan, que pugui ser publicat a la web del Departament, tal i com ja ho és el butlletí semestral.

estudiar l'execució penal femenina, o si es vol estudiar de manera fonda tota la realitat del sistema penal i penitenciari català i no només una part concret del seu conjunt, precisament la que exclou a totes les dones afectades.

Els descriptors de rehabilitació versen sobre els tallers productius (mitjanes de persones ocupades, nomines, accidentalitat, etc...); l'escola, el tractament en toxicomanies, el tractament especialitzat: interns en programes SAC, DEVI i VIDO, l'Evolució trimestral del Sistema d'Avaluació i Motivació (SAM), el Graus de tractament, el medi obert, l'evolució mensual dels interns en 3r grau, l'evolució semestral dels temps de condemna total imposada dels interns classificats en 3r grau, el nivell de compliment de condemna dels interns, el règim tancat, les llibertats condicionals, els permisos de sortida ordinaris, extraordinaris, i de cap de setmana, les sortides programades i moltes d'altres variables que es poden desglossar dels aspectes anteriors. Obviament els descriptors de rehabilitació són bàsics pel que estem estudiant en aquesta recerca.

Els descriptors sobre incidències ens informen de diverses variables que podem agrupar en els següent grups que després es desglossen en diversos apartats: interns en situació especial, els trencaments i evasions, les peticions, queixes i recursos, els trasllats i els incidents (agressions lleus, evasions consumades, substàncies tòxiques, mitjans coercitius, etc...). Els descriptors sanitaris ens mostren variables sobre la prevalença instantània de la infecció pel VIH, el Sida, evolució anual dels interns afectats de tuberculosi, de la prevalença d'Hepatitis, de les llibertats condicionals anticipades per malaltia molt greu i de les defuncions.

Els indicadors de gestió informen sobre la temporalitat en les propostes i resolucions de classificació i les anàlisi de les impossicions en peculi dels diferents centres, dos grups de variables que a més tenen els seus corresponents desglossaments.

I finalment, els indicadors de personal que tampoc estan desglossats per sexe reflecteixen l'evolució general del personal penitenciari a les presons de Catalunya pels diversos centres existents.

3.- Triptic de “Població penitenciària i delictes” mensual

Es tracta d'un butlletí de periodicitat mensual que es fa des del mes d'octubre de 2008, i el darrer número és de l'agost de 2009. Es recullen els delictes de totes les causes, tant del codi derogat com el del 1995, per delicte i per persones, totals i desglossats per sexe, nacionalitat (estranger o espanyol), situació processal-penal i tercer grau. A més en els dos casos anteriors la variable està desglossada no només per sexe, sinó també per grups d'edat. No hi hem pogut accedir fins tant recentment, que no ha estat possible incorporar la informació a l'anàlisi quantitatiu d'aquest informe, encara que es pensa fer en una etapa futura.

Nogensmenys, les variables desglossades per sexe que inclou el document ja s'han pogut extreure de les informacions que contemplen d'altres documents.

4.- Butlletí mensual de descriptors estadístics de mesures penals alternatives

Es tracta d'un butlletí de periodicitat mensual que es fa des de l'any 2002 i el darrer número és del setembre de 2009. Està desglossat per sexe en dos dels seus indicadors: el nombre de persones en seguiment d'una MPA sobre el conjunt de la població i també el nombre de persones estrangeres en seguiment d'una MPA. A més en els dos casos anteriors la variable està desglossada no només per sexe, sinó també per grups d'edat. No hi hem pogut accedir fins tant recentment, que no ha estat possible incorporar la informació a l'anàlisi quantitatiu d'aquest informe, encara que es pensa fer en una etapa futura de la recerca. Es considera del tot imprescindible poder fer-ne, òbviament de les variables que estan desglossades per sexe.

5.- Triptic de “Població penitenciària i territori” trimestral

Es tracta d'un butlletí de periodicitat trimestral que s'està fent des del maig de 2008 i que conté indicadors sobre població penitenciària en el territori. El darrer exemplar és del 11 de febrer de 2009. Tenim, d'una banda, indicadors sobre la residència dels

encarcerats en els diferents municipis i comarques de Catalunya i en els àmbits territorials (especificant en ambdós casos, els habitants d'aquestes demarcacions i incloint un indicador dels encarcerats cada 100 mil habitants). De l'altra, tenim indicadors sobre la residència dels encarcerats a les diferents comarques de Catalunya, àmbits territorials i residents dins i fora de Catalunya, tenint en compte les següents variables: a) situació processal-penal (penats, preventius i % penats), b) nacionalitat (esp, estran, %estran), c) per centre penitenciari, d) per sexe (homes, dones, % de dones) i e) per edat (31; 31-50, + 50, % -31).

6.- Butlletí de dades estadístiques bàsiques semestrals

S'elabora des del març del 2005 i és de periodicitat semestral, sempre a finals de juny i a finals de setembre. El darrer exemplar és del juny de 2009 i, tal com hem dit anteriorment, és l'únic dels documents que està publicat a la web del Departament de Justícia.

En realitat, és un dels documents amb menys informació de tots ells, i és ben bé un resum dels indicadors principals. Hi ha indicadors en l'àmbit penitenciari: sobre població reclusa i graus de tractament. En aquests dos subàmbits trobem, entre moltes variables, tres desglossaments per sexe, en el primer cas, en les dades de penats i preventius i, en el segon cas, en les dades sobre graus de tractament i règim tancat. Però en totes les altres categories, tals com indicadors sobre llibertat condicional, escolarització, treball, programes especialitzats, permisos de sortida, quebrantaments i evasions, incidents, defuncions i cost intern per dia, no hi ha cap desglos per sexe. Trobem també indicadors sobre mesures penals alternatives: demandes, característiques sociodemogràfiques (única variable desglossada per sexe), pendents d'inici, mesures aplicades i cost de les mesures i, finalment indicadors sobre justícia juvenil: població, mediació, medi obert, centres educatius (única variable desglossada per sexe), programes escolars i de formació ocupacional i incidents.

7.- Butlletins especialitzats sobre dones, joves i persones estrangeres a les presons, anuals

Pel que fa als documents de dones, tots ells porten per títol “Les dones a les presons de Catalunya” i s’estan fent des de l’any 2006. S’han elaborat tres exemplars, un al 2006 (01), un al 2007 (02) i un tercer al 2008 (03). El darrer exemplar que hem pogut examinar és el de 2007, i està estructurat, al igual que tots tres –fet que si s’ha pogut constatar- en els següents descriptors estadístics, tots molt útils per tenir la radiografia detallada de la realitat penitenciària femenina a Catalunya i que hem utilitzat extensament al llarg de la nostra recerca quantitativa¹³:

1. Descriptors jurídics i penals
2. Descriptors sociodemogràfics
3. Descriptors d'estrangeria
4. Descriptors de rehabilitació
5. Incidències
6. Descriptors sanitaris

En els descriptors jurídics i penals trobem indicadors processals-penals: població reclusa femenina (evolució i creixement), percentatges de penades i preventives, dades sobre expulsions, delictes i condemnes. En els descriptors sociodemogràfics i d'estrangeria trobem les dades sobre edat, residència i nacionalitat i països d'origen, respectivament. En els descriptors de rehabilitació s’hi ubiquen tots els indicadors relacionats amb el medi obert, els centres de deshabituació (art.182), el tercer grau, les progressions i regressions a tercer grau, les unitats dependents, els permisos de sortida i les llibertats condicionals. A les incidències, s’informa sobre el règim tancat, els expedients disciplinaris, els mitjans coercitius i les evasions. I finalment, en els descriptors sanitaris s’informa de la seroprevalença del HIV i de l’hepatitis C entre la població internada.

Alguns indicadors només fan referència només a l’any 2007, però d’altres tenen en compte diferents períodes, tals com el

¹³ Fora del període de treball de camp i de la fase de recerca quantitativa, hem obtingut el butlletí corresponent a l’any 2008 i, per tant, no s’ha pogut incorporar en l’anàlisi quantitatiu d’aquest informe, per bé que es preveu fer-ho més endavant en etapes posteriors de la recerca.

compres entre 1997-2007, el període major considerat, 1999-2007 o bé el de 2002-2007. Al principi del document hi ha la següent nota que transcrivim literalment:

“NOTA: En tots els descriptors analitzats es presenta la informació relativa a les dones, però també la referida als homes, per tal que es puguin establir les comparacions oportunes entre la situació, característiques i condicions dels encarcerats d'ambdós sexes”¹⁴

Evidentment ens sembla una nota del tot oportuna i a tenir en compte. Òbviament els descriptors analitzats en aquest document faran, tal com diu la nota, el desglossament de les variables triades per sexes, així es podrà estudiar la situació dels homes en les mateixes circumstàncies i, a la vegada fer comparacions, tasques que trobem d'allò més rellevants, encara que es tracti d'un monogràfic dedicat exclusivament a les dones. El que no ens sembla gens correcte és que aquesta nota només surti en aquest document, precisament el que parla de dones, quan a la resta dels sis documents, que en principi parlen de tota la població reclusa (homes i dones), la gran majoria de les variables, per no dir totes en molts casos, no estan desglossades per sexe. O sia que quan es fa un document sobre dones, s'ha de parlar també d'homes, amb nota inclosa de recordatori, però quan el document és general sobre homes i dones, bàsicament es parla d'homes i, a més, no hi ha cap nota aclaratòria de la necessarietat de tenir el desglossament, quan hauria d'ésser precisament en aquests documents quan la s'hauria de fer referència obligatòria a tots els dos sexes. Més caldria incloure la nota de recordatori de la importància de la referència als dos sexes en els documents que pel seu contingut els haurien d'incloure a la força.

Pel que fa als documents sobre estrangers, “Els estrangers a les presons de Catalunya” i s'estan fent des de l'any 2002, quatre anys abans que l'anterior. El darrer exemplar és de desembre de 2008, sobre dades del 2008 però el que hem pogut disposar i examinar és el de setembre de 2008, sobre dades del 2007, en el

¹⁴ Aquesta nota també consta en l'informe del 2006 i en el de 2008.

que trobem els següents descriptors:

1. Descriptors d'evolució
2. Descriptors jurídics i penals
3. Descriptors criminològics
4. Descriptors sociodemogràfics
5. Graus i permisos
6. Ubicació dels estrangers en els centres penitenciaris
7. Descripció dels 10 primers països

Els Descriptors d'evolució ens informen entre altres variables, l'evolució anual i mensual de la taxa d'encarcerats estrangers per cada 100.000 residents estrangers i dels percentatges sobre el total de la població encarcerada, però no hi ha cap variable desglossada per sexe. Els descriptors jurídics i penals ens mostren l'evolució semestral dels penats i preventius, els penats i preventius espanyols i estrangers, la distribució d'estrangers i espanyols segons el codi penal aplicat i segons la pena més greu aplicada o segons inferiors a 6 anys, sense que cap variable faci referència a les dones. Els descriptors criminològics fan al·lusió al delictes més important de la causa principal, del Codi penal de 1995 i dels delictes més importants de la població estrangera per sexes. Els descriptors sociodemogràfics donen dades sobre el total d'estrangers, la distribució de la població d'estrangers en àmbits geogràfics, en països, edat i també desglossats segons sexe. A més, hi ha un apartat específic de dones i un d'homes i en els dos casos, hi ha l'evolució anual segons nacionalitat, àmbits geogràfics i segons els 10 països més representats. Per contra en l'apartat de graus i permisos, no hi ha cap referència a les dones, per bé que es mostra la distribució d'estrangers i espanyols en graus de tractament penitenciari, l'evolució anual del percentatge d'interns diferents que han gaudit de permisos de sortida. En els indicadors sobre ubicació dels estrangers en els centres penitenciaris, hi ha percentatges d'estrangers respecte al total de la població encarcerada i la ubicació dels estrangers del 10 països més representats. En aquest cas hi ha desgloss per sexe, però només en els dos centres penitenciaris de Brians I i de Wad Ras, també hi ha el mateix desgloss en els percentatges d'estrangers respecte al total de la població encarcerada i en les ubicacions dels estrangers del

10 països més representats. En la descripció dels 10 primers països més representats, els indicadors que s'utilitzen fan referència a la situació processal-penal, els preventius, els penats, l'edat, l'activitat delictiva, nombre de causes i a les classificacions, però en cap d'aquests casos –per més increïble que sembli- no hi ha el desgloss per sexe.

Pel que fa als documents sobre joves, “Els joves a les presons de Catalunya” s'estan fent des de l'any 2006, al igual que el de les dones i el darrer exemplar és de desembre de 2008, sobre dades del 2008. Els descriptors són iguals que els utilitzats en el cas del butlletí de les dones:

1. Descriptors jurídics i penals
2. Descriptors sociodemogràfics
3. Descriptors d'estrangeria
4. Descriptors de rehabilitació
5. Incidències
6. Descriptors sanitaris

Cal destacar que els únics indicadors que estan desglossats per sexe són els dos que es troben en els descriptors sociodemogràfics, la mitjana de l'evolució anual del 2000-2008 de les dones i les homes joves i la mitjana de l'evolució mensual. La resta d'indicadors, més de 30, estan desglossats, en molts casos, per joves i adults, per tal de poder comparar les dues poblacions (tal com diu en una nota al principi del document, de manera similar a la ja comentada en el cas dels documents sobre les dones).

1.2.2 Espanya i Europa

L'anàlisi documental de les dades oficials *d'Espanya* sobre població reclusa l'hem feta de les publicacions que sobre aquest àmbit té l'“Institut Nacional d'Estadística”-INE i la “Secretaría General de Instituciones Penitenciarias”, del Ministerio del Interior, per bé en la recerca quantitativa i comparativa amb Catalunya, només hem utilitzat la primera font de l'INE, per ser més fàcilment contrastada.

A la pàgina web de l'INE hi ha dos llistats de dades, les de

condemnat i la de població reclusa. La primera de condemnats es realitzava en col.laboració amb el Consell General del Poder Judicial en virtut del Conveni subscrit entre l'Institut Nacional d'Estadística i aquest organisme el 14 de febrer de 1995.

A partir de 2007 aquesta operació estadística s'elabora per l'INE a partir de l'explotació estadística del Registre Central de Penats, en virtut de l'acord de col.laboració, subscrit el juliol de 2007, amb el Ministeri de Justícia, titular d'aquest registre.

L'objectiu és fer un estudi sociodemogràfic i criminològic dels condemnats a una sentència ferma i es realitza anualment, des de l'any 1998, tan a nivell nacional com autonòmic. Entre els de caràcter sociodemogràfic, s'estudien el sexe, l'edat i la nacionalitat de l'infractor. Pel que fa a les de caràcter criminològic s'investiga el tipus de delicte, el tipus de pena així com el grau de comissió (consumació o temptativa) d'acord amb el Codi Penal. S'obtenen resultats sobre les persones condemnades, així com dels delictes i les penes.

Així és que les variables desglossades per sexe, a nivell nacionals, del darrer any disponible, 2008, són:

- Condemnat segons nombre de delictes, edat i sexe, .
- Condemnat segons nombre de delictes, nacionalitat i sexe.
- Delictes segons tipus de delicte i sexe de l'infractor.
- Penes segons tipus de pena i sexe de l'infractor.

A nivell autòmic:

- Condemnat segons lloc de condemna, edat i sexe.
- Condemnat segons lloc de condemna, nacionalitat i sexe.
- Condemnat segons lloc de condemna, nombre de delictes i sexe.
- Delictes segons lloc de condemna, tipus de delicte i sexe de l'infractor.
- Penes segons lloc de condemna, tipus de pena i sexe de l'infractor.

Les variables no desglossades per sexe són, a nivell nacional:

- Condemnat segons nombre de delictes, edat i nacionalitat.
- Delictes segons tipus de delicte i edat de l'infractor.
- Delictes segons tipus de delicte i nacionalitat de l'infractor.

- Delictes segons tipus de delicte i grau de comissió.
- Penes segons tipus de pena i edad de l'infractor.
- Penes segons tipus de pena i nacionalitat de l'infractor.

A nivell autònom:

- Condemnats segons lloc de condemna, edad i nacionalitat.
- Condemnats segons lloc de condemna, nombre de delictes i edad.
- Condemnats segons lloc de condemna, nombre de delictes i nacionalitat.
- Delictes segons lloc de condemna, tipus de delicte i edad de l'infractor.
- Delictes segons lloc de condemna, tipus de delicte i nacionalitat de l'infractor.
- Delictes segons lloc de condemna, tipus de delicte i grau de comissió.
- Penes segons lloc de condemna, tipus de pena i edad de l'infractor.
- Penes segons lloc de condemna, tipus de pena i nacionalitat de l'infractor.

Pel que fa al llistat de població reclusa, l'objectiu es conèixer quantitativament la població reclusa i el número d'ingressos a l'any. Les dades estan extretes del Ministerio del Interior, són del període 1990-2007 i les variables recollides l'edat dels interns, el sexe, la situació processal, el tipus de delicte, la nacionalitat, les condemnes i els ingressos.

Així és que les variables desglossades per sexe són:

- Població reclusa per nacionalitat, sexe i període.
- Població reclusa per situació processal-penal, sexe, període i edad.
- Població reclusa per CCAA, període, situació processal-penal i sexe.
- Població reclusa per llei i delictes, període i sexe.

Les que no estan desglossades per sexe són les que fan referència a la població reclusa per països i període, que les treuen

de dades europees.

Les dades de la "Secretaría General de Instituciones Penitenciarias" estan penjades i publicades a internet a la pàgina del Ministeri de l'Interior. Hi ha estadístiques setmanals i mensuals.

De les primeres, la darrera publicada és de la setmana del 23-10-2009 i la primera publicada a internet és la del 22/09/2006. Les dades desglossades per sexe són les que surten a la "distribució de la població reclusa segons sexe i Administracions" (General de l'Estat, CA Catalunya, Total nacional), la resta de distribucions, no hi ha el desglossament per sexe:

- Distribució de la població reclusa segons situació processal-penal i administracions
- Distribució de la població reclusa segons situació processal-penal. Total Nacional.
- Distribució por Comunitats Autónomas
- Evolucion de la media de la poblacion reclusa. TOTAL NACIONAL (1990-2009)

De les estadístiques mensuals, les darreres publicades, les primeres publicades per internet són les del mes de juliol de 2006 i les darreres són del mes d'agost de 2009 i les que estan desglossades per sexe són: la tipologia delictiva, la població reclusa estrangera, la tipologia delictiva per codi penal derogat, la distribució de la població reclusa, la població penada per edat, la població preventiva per edat, la població per situació processal

A *Europa*, les dades oficials les hem extret de la publicació periòdica de dades penals i penitenciàries del Consell d'Europa. Aquest organisme es va crear el 5 de maig de 1949, amb la finalitat d'afavorir la creació d'un espai democràtic i jurídic comú organitzat al voltant de la Convenció europea dels drets de l'home i altres textos de referència sobre la protecció de la persona. El Consell d'Europa té una gran experiència en la promoció de presons més humanes i socialment eficaces. Amb aquesta finalitat ha adoptat diferents instruments jurídics, fonamentalment les Regles penitenciàries europees i les recomanacions sobre l'educació a la presó, el personal penitenciari, la salut i la superpoblació carcerària. Així mateix publica les estadístiques penals anuals sobre la població reclusa a Europa (SPACE I) i sobre les mesures penals

alternatives aplicades a la comunitat (SPACE II). Les estadístiques que hem consultat han estat les del SPACE I que són publicades pel *Bulletin d'information pénologique*, el darrer dels quals és de l'any 2007 i es basa en una enquesta sobre dades penals i penitenciàries a tots els països europeus.

Els indicadors analitzats en aquest butlletí són diversos, però l'únic que està desglossat per sexe és el que tracta del total de la població reclusa per països. La resta d'indicadors no està desglossat per sexe. A continuació, presentem el llistat de títols de les taules, gràfics i mapes que s'inclouen en el darrer butlletí, per tal que es pugui verificar que l'única taula que està desglossada per sexe és la taula 3.

Table 1: Situation of penal institutions on 1st September 2007

Figure 1.a: Countries with the highest prison population rates per 100,000 inhabitants (more than 100 prisoners per 100,000 inhabitants)

Figure 1.b: Countries with prison population overcrowding (more than 100 prisoners per 100 places)

Table 1.2: Categories included in the total number of prisoners

Table 1.2.a: Situation of penal institutions on 1st September 2007 (adjusted figures)

Table 1.3: Situation of penal institutions on 1st September 2007 by decreasing prison population rates (non-adjusted and adjusted total numbers)

Table 1.4: Evolution of prison populations between 2000 and 2007

Table 1.5: Year-to-year rates of increase and decrease of prison population rates between 2006 and 2007

Map 1: Prison population rates per 100,000 inhabitants

Table 2: Age structure of prison population on 1st September 2007: general breakdown by categories of age

Table 2.1: Age structure of prison populations on 1st September 2007: minors and persons between 18 and 21 of age

Map 2: Breakdown of the age of criminal responsibility and percentages of the prisoners less than 18 years of age in European countries

Table 3: Structure of prison populations on 1st September 2007: female prisoners and foreign prisoners

Table 4: Legal status of prison populations on 1st September 2007

(numbers)

Table 5: Legal status of prison populations on 1st September 2007 (percentages and rates)

Table 6: Breakdown of sentenced prisoners (final sentence) on 1st September 2007, by main offence (numbers)

Table 7: Breakdown of sentenced prisoners (final sentence) on 1st September 2007, by main offence (percentages)

Table 8: Breakdown of sentenced prisoners (final sentence) on 1st September 2007, by length of sentence (numbers)

Table 9: Breakdown of sentenced prisoners (final sentence) on 1st September 2007, by length of sentence (percentages)

Table 10: Breakdown of sentenced prisoners (final sentence) on 1st September 2007, by length of sentence (cumulative percentages)

Table 11: Breakdown of prisoners sentenced to less than one year (final sentence) on 1st September 2007, by length of sentence (percentages)

Figure 2: Countries with the highest percentages (more than 5%) of prisoners sentenced to less than one month

Table 12.1: Flow of Entries to Penal Institutions in 2006

Table 12.2: Additional categories of the Flow of Entries to Penal Institutions in 2006

Table 13.1: Indicator of Average Length of Imprisonment in 2006, based on the total number of days spent in penal institutions

Table 13.2: Indicator of Average Length of Imprisonment in 2006, based on the total number of prisoners in penal institutions on 1st September 2006

Table 14: Escapes of prisoners in 2006

Table 15.1: Deaths in Penal Institutions in 2006 (including suicides)

Table 15.2: Types of deaths and suicides in Penal Institutions in 2006 provided in

Table 15.1: Deaths in penal institutions in 2006 (including suicides)

Table 16: Average amount spent per day of detention of one person in penal institutions in 2006 (in €)

Table 17: Full-time and Part-time Staff working in Penal Institutions on 1st September 2007 –on the basis of Full-time equivalents (numbers)

Table 18.1: Full-time and Part-time Staff working in Penal Institutions on 1st September 2007 –on the basis of Full-time

equivalents (percentages)

Table 18.2: Full-time and Part-time Staff working INSIDE Penal Institutions on 1st September 2007 –on the basis of Full-time equivalents (percentages)

Figure 3: Countries classified on the basis of the percentages of staff working INSIDE penal institutions (1st September 2007)

Table 19: Staff working in Penal Institutions but not employed by the Prison Administration on 1st September 2007 (numbers and percentages)

Table 20: Rate of Supervision of Prisoners by Custodial Staff, Treatment and Educational Staff, and Staff responsible for workshops on 1st September 2007

Table 21: Number of persons in probation or serving non-custodial sanctions and measures on 1st September 2007 (numbers)

Table 22: Number of persons in probation or serving non-custodial sanctions and measures during 2006 (numbers)

1.3 Radiografia de la població reclusa a Catalunya en el marc espanyol i europeu

Al llarg d'aquesta apartat sobre la radiografia de la població reclusa a Catalunya, Espanya i Europa, incloïm un gran ventall de taules i gràfiques que il·lustren les dades que anem comentant i relatant, generalment, de manera descriptiva. Ara bé, en alguns casos, comentem directament les dades sense les seves taules o gràfiques corresponents, ja que no disposem de tant espai per reflectir-les totes, malgrat que en aquests casos sempre es facilita la font d'on s'han extret tals dades i, per tant, es pot consultar la seva taula o gràfica en el document citat.

Un altre qüestió previa a tenir en compte és que en el cas de Catalunya incloïm dos tipus de taules i gràfiques com, de fet, ja s'assenyala en les fonts respectives. Per un costat, una minoria de taules i gràfiques que considerem il·lustratives i que són directament extretes dels documents esmentats, o sigui fetes pel propi Departament de Justícia (es nota que són copia d'altres) i, per l'altre, una gran majoria de taules elaborades expressament per nosaltres amb dades dels mateixos documents, però utilitzades de

forma diferent per obtenir els indicadors que considerem significatius.

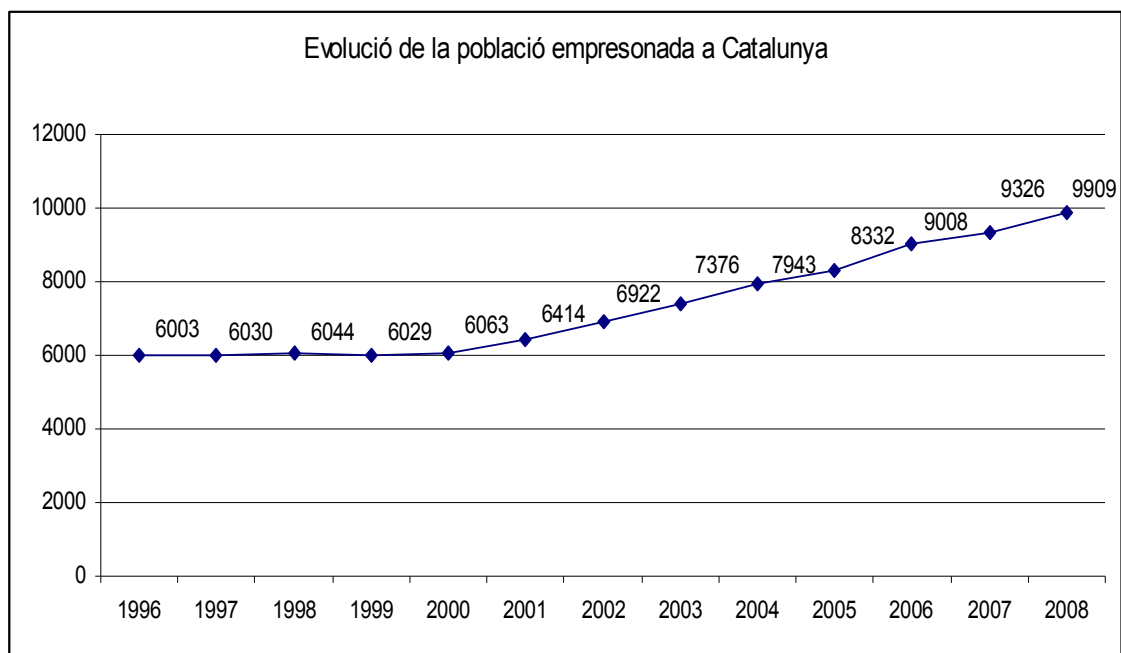
1.3.1 Dades generals de la població reclusa (o condemnada)

1.3.1.1 Totals de població reclusa i la seva evolució

Catalunya

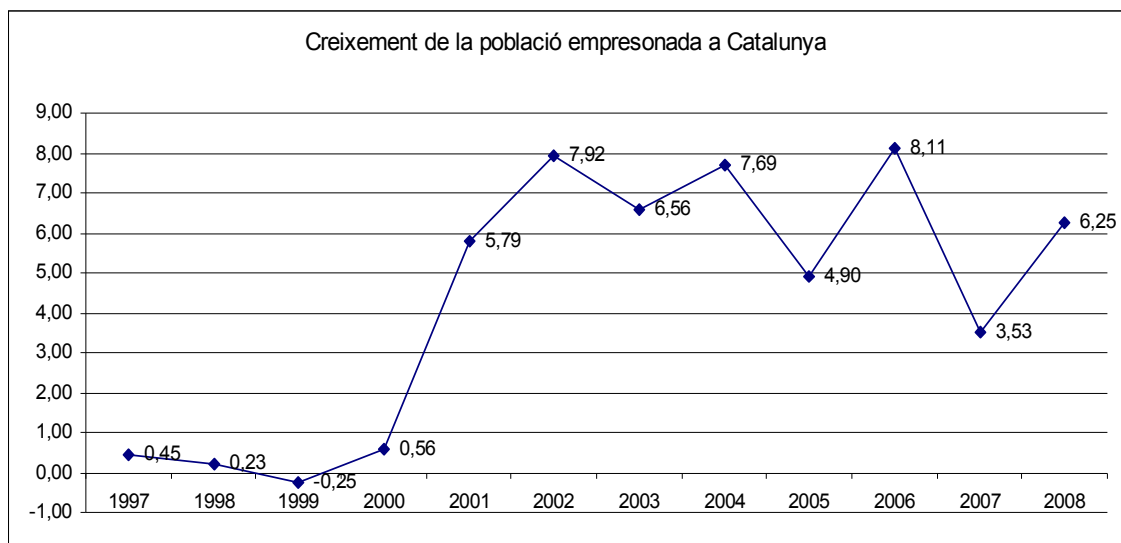
La població reclusa a Catalunya ha incrementat de 96,9 persones preses per cada 100.000 habitants l'any 1996 a 130,3 persones preses l'any 2007. Des de 1996, la població reclusa sempre augmenta excepte l'any 1999, passant de 6.003 persones a 9.909 el 2008. La població empresonada creix en proporcions molt baixes fins el 2000, amb un punt màxim el 2000 del 0,56%, i un punt de decreixement el 1999 de -0,25, per bé que l'any 2000 creix de forma exponencial, mantenint-se després entre el 3,53% i el 8,11%. La mitjana de creixement a Catalunya des del 1997 és del 4,31%, però si la comptem a partir del 2001 és de 6,34% (Departament de Justícia, 2008 a).

Gràfic 1. Evolució de la població reclusa a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 2. Creixement de la població reclusa a Catalunya (nombres relatius)

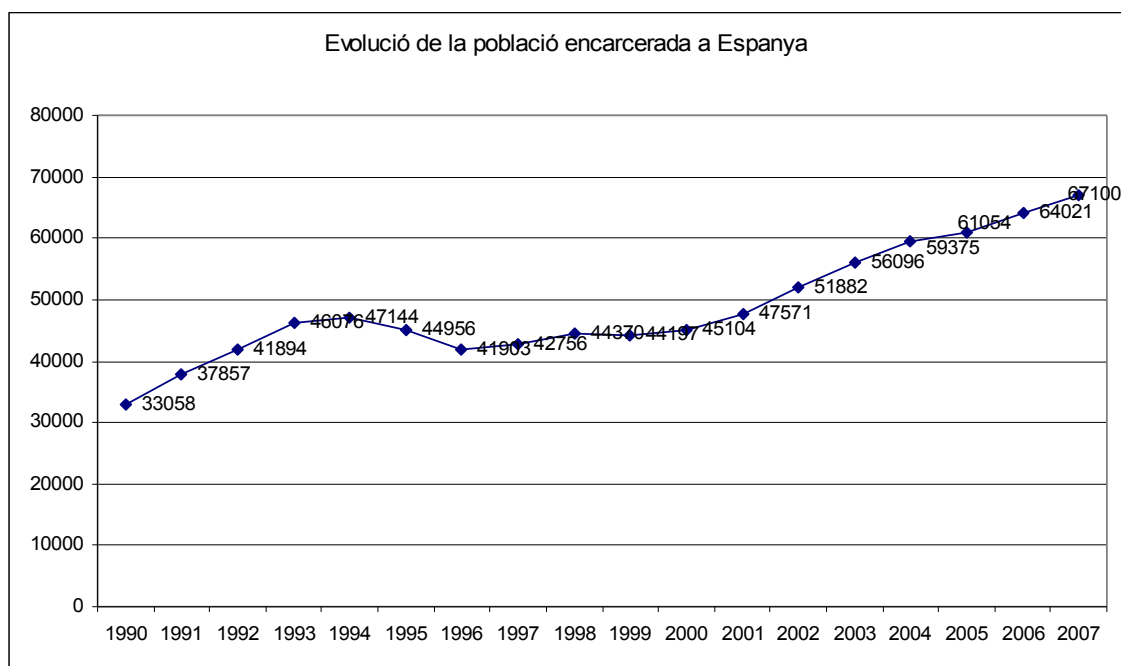

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Espanya

La població empresonada a Espanya de l'any 1990 al 2005 augmenta de 33.058 a 61.054 persones recluses. El 1990 representa el 82,88 per cada 100.000 habitants a Espanya, després augmenta fins a 117,19 per cada 100.000, el 1994, i finalment, torna a augmentar fins a 148,45 per cada 100.000 habitants l'any 2007. La població reclusa sempre creix excepte el anys 1995, el 1996 i el 1999. El decreixement més important és de -6,79%, mentre que el creixement més agut és de 14,52% l'any 1991. El creixement, però, no és uniforme, disminueix del 1991 al 1994, després fa alts i baixos, torna a incrementar-se fins el 2002, amb un segon màxim de 9,06%, i torna a disminuir fins el 2005 a 2,83%. Si només ens fixem en els anys que podem comparar amb Catalunya, de 1996 al 2005, el creixement més important és de 9,06% el 2002 i a Catalunya de 7,92% el mateix any, i el més petit és de -0,39% el 1999 i a Catalunya de -0,25 també el mateix any. Les dues poblacions tenen creixements poc importants fins el 1999 i després el creixement augmenta i torna a disminuir fent una especie de campana, amb la única diferència de que a Catalunya el pic de la campana està enfonsat. (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007).

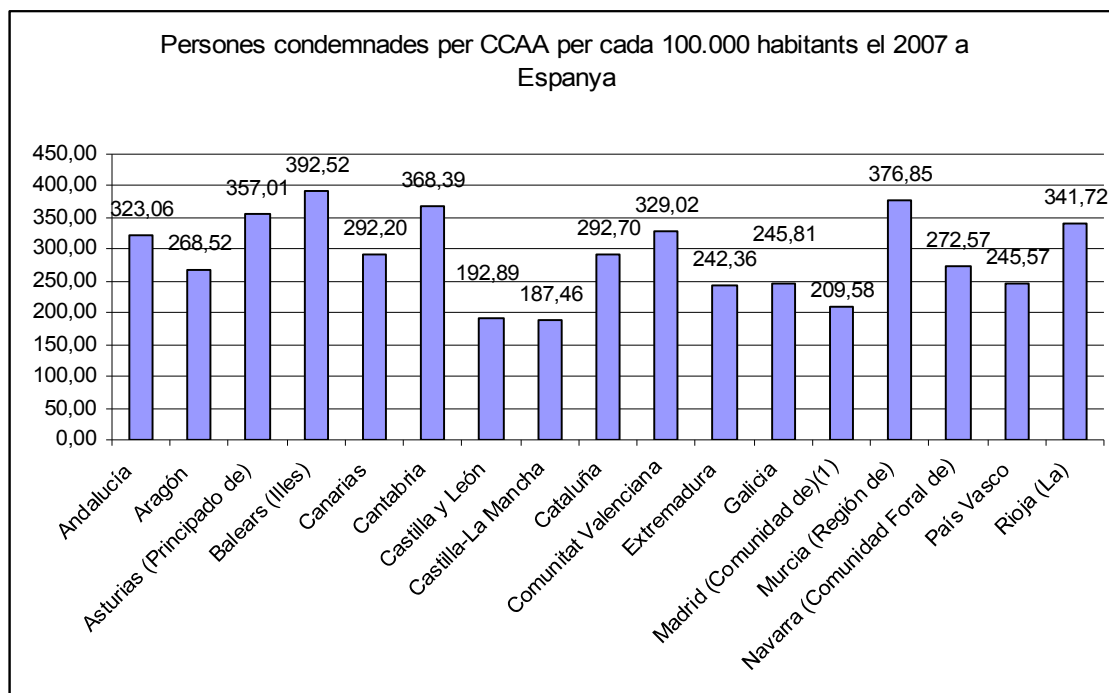
Gràfic 3. Evolució de la població reclusa a Espanya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

En nombres absoluts, les comunitats autònomes amb més població empresonada, l'any 2007, són Andalusia, amb 26.768 persones recluses, seguida de Catalunya amb 21.857. Les següents en població són la Comunitat Valenciana amb 16.729 i la Comunitat de Madrid amb 13.330. Per cada 100.000 habitants de les comitats autònomes respectives, la comunitat amb més persones condemnades, que no empresonades, segons la seva població és la de les Illes Balears, amb 392,52 persones per cada 100.000 habitants, seguida de la Regió de Múrcia amb 376,85 persones per cada 100.000 habitants i de Cantabria amb 368,39. La comunitat amb menys persones és la de Castilla-La Mancha amb 187,46 persones condemnades per cada 100.000 habitants. Catalunya es troba entremig dels dos extrems, amb 292,7 persones per cada 100.000 habitants, quasi igual que Canàries amb 292,2 condemnats per cada 100.000 habitants. Per sobre de Catalunya trobem les ja mencionades, les Illes Balears, Cantabria, la Regió de Múrcia, més Andalusia amb 323,06 condemnats per cada 100.000 habitants, el Principat d'Astúries amb 357,01, la Comunitat Valenciana amb 329,02 i La Rioja amb 341,72. La Comunitat de Madrid és la tercera comunitat amb menys població condemnada, amb 209,58 persones condemnades per cada 100.000 habitants (INE, 2007).

Gràfic 4. Persones condemnades per CCAA per cada 100.000 habitants el 2007 a Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Europa

En el cas de Europa, i a partir de les dades del "Bulletin d'Information Pénologique", tenim informació de la població empresonada de 45 països i nacions europees. Els països dels quals no hi ha cap tipus d'informació son Albània, Andorra, Azerbaidjan, Bosnia i Herzegovina (State Level), Malta i Montenegro.

Com que analitzem un gran nombre de països, comentarem només els més representatius de cada zona, d'Espanya i Catalunya. En nombres absoluts i en ordre descendent, veiem que a l'any 2005, Polònia té 90.199 persones preses, Regne Unit i Gales en tenen 79.734, Alemanya 77.868, França 63.500 i Hongria 14.892.

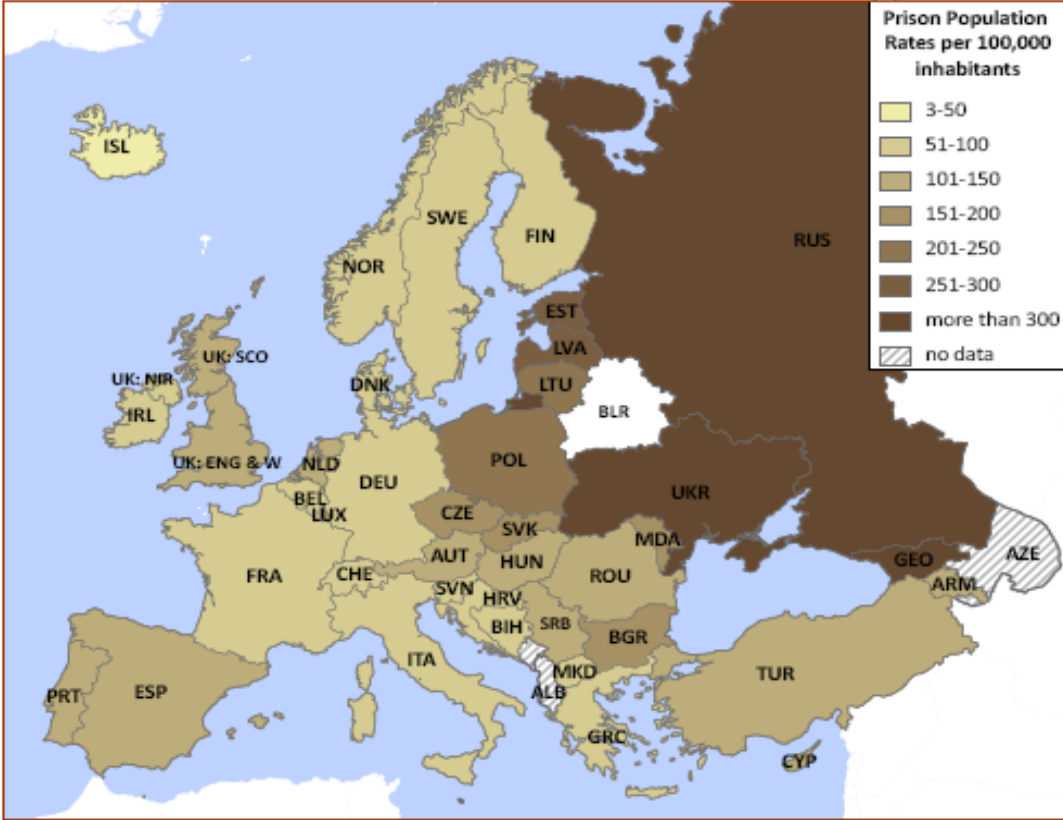
Espanya està a la setena posició amb 57.072 persones empresonades, Catalunya a la divuitena amb 9.395 i Suècia a la vint-i-cinquena amb 6.770. Amb la taxa de persones empresonades per cada 100.000 habitants, que ens permet comparar entre els diferents països, veiem que en ordre descendent, dels països representatius de cada zona que hem escollit, el primer és Polònia, amb una taxa de 234,20, seguit d'Espanya amb una taxa de 150,20, Hongria amb una taxa de 149,50, Regne Unit i Gales, amb una taxa de 147,50, França amb una taxa de 99,90, Alemanya amb una taxa

de 94,50 i Suècia amb una taxa de 75 (Bulletin d'Information Pénologique, 2009).

Gràfic 5. Taxa de població empresonada per cada 100.000 habitants a Europa

Map 1: Prison population rates per 100,000 inhabitants

Reference: Council of Europe, SPACE I 2007.m.1

* ISO 3166-1 alpha-3 codes:

The three-letter country codes are the ones published by ISO (*International Organisation of Standardization*). These country codes were used to identify Member States of the Council of Europe on the map presented above (excluding Bosnia and Herzegovina). For constituent countries of the United Kingdom we have used the three-letter codes from FIFA (*International Federation of Association Football*): ENG, WAL, NIR, and SCO.

ALB	Albania	CYP	Cyprus	ISL	Iceland	NLD	Netherlands	ESP	Spain
AND	Andorra	CZE	Czech Republic	IRL	Ireland	NOR	Norway	SWE	Sweden
ARM	Armenia	DNK	Denmark	ITA	Italy	POL	Poland	CHE	Switzerland
AUT	Austria	EST	Estonia	LVA	Latvia	PRT	Portugal	MKD	FYRO Macedonia
AZE	Azerbaijan	FIN	Finland	LIE	Liechtenstein	ROU	Romania	TUR	Turkey
BEL	Belgium	FRA	France	LTU	Lithuania	RUS	Russian Federation	UKR	Ukraine
BIH: Fed.	BH: Fed. of Bosnia and Herzegovina	GEO	Georgia	LUX	Luxembourg	SMR	San Marino	UK: ENG&WAL	UK: England and Wales
BIH: RS	BH: Republika Srpska	DEU	Germany	MLT	Malta	SRB	Serbia	UK: NIR	UK: Northern Ireland
BGR	Bulgaria	GRC	Greece	MDA	Moldova	SVK	Slovakia	UK: SCO	UK: Scotland
HRV	Croatia	HUN	Hungary	MCO	Monaco	SVN	Slovenia		

Taula 6. Població reclusa als països europeus el 2005 (nombres absoluts)

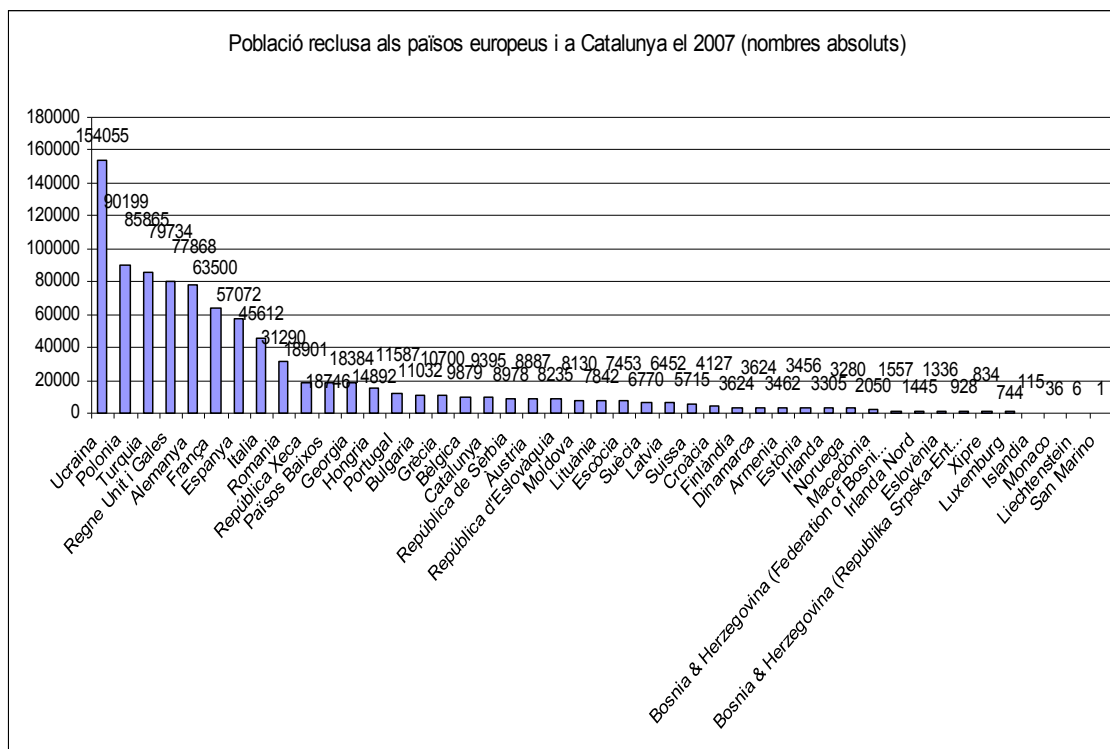
Table 1: Situation of penal institutions on 1st September 2007

Reference: Council of Europe, SPACE I 2007.1

Country	Population 2007 - annual estimates (thousands)	Total number of prisoners (including pre-trial detainees)	Prison population rate per 100 000 inhabitants	Total capacity of penal institutions / prisons	Prison density per 100 places
Albania	3'600.5				
Andorra	80.8				
Armenia	2'971.7	3462	116.5	4069	85.1
Austria	8'199.8	8887	108.4	8560	103.8
Azerbaijan	8'120.2				
Belgium	10'392.2	9879	95.1	8334	118.5
BH: BiH (state level)	4'552.2				
BH: Fed. BiH	2'849.0	1557	54.7	1524	102.2
BH: Republika Srpska	1'439.8	928	64.5	1085	85.5
Bulgaria	7'322.9	11032	150.7	10488	105.2
Croatia	4'493.3	4127	91.8	3159	130.6
Cyprus	788.5	834	105.8	546	152.7
Czech Republic	10'228.7	18901	184.8	19250	98.2
Denmark	5'468.1	3624	66.3	4034	89.8
Estonia	1'315.9	3456	262.6	3808	90.8
Finland	5'238.5	3624	69.2	3587	101.0
France	63'573.0	63500	99.9	50714	125.2
Georgia	4'646.0	18384	395.7	15040	122.2
Germany	82'401.0	77868	94.5	80214	97.1
Greece	10'706.3	10700	99.9	7543	141.9
Hungary	9'956.1	14892	149.6	11252	132.3
Iceland	301.9	115	38.1	128	89.8
Ireland	4'109.1	3305	80.4	3596	91.9
Italy	58'147.7	45612	78.4	43354	105.2
Latvia	2'259.8	6452	285.5	9168	70.4
Liechtenstein	34.2	6	17.5	22	27.3
Lithuania	3'575.4	7842	219.3	9062	86.5
Luxembourg	480.2	744	154.9	781	95.3
Malta	401.9				
Moldova	4'328.8	8130	187.8	10440	77.9
Monaco	32.7	36	110.2	81	44.4
Montenegro	684.7				
Netherlands	16'570.6	18746	113.1	23209	80.8
Norway	4'627.9	3280	70.9	3497	93.8
Poland	38'518.2	90199	234.2	76099	118.5
Portugal	10'642.8	11587	108.9	12416	93.3
Romania	22'276.1	31290	140.5	37036	84.5
Russian Federation	141'377.8	886351	626.9		
San Marino	29.6	1	3.4	12	8.3
Serbia (Republic of)	7'381.6	8978	121.6	7851	114.4
Slovak Republic	5'447.5	8235	151.2	10575	77.9
Slovenia	2'009.2	1336	66.5	1094	122.1
Spain	37'990.2	57072	150.2	39859	143.2
Spain (Catalonia)	7'210.5	9395	130.3	8800	106.8
Sweden	9'031.1	6770	75.0	6944	97.5
Switzerland	7'554.7	5715	75.6	6654	85.9
The FYRO Macedonia	2'055.9	2050	99.7	2005	102.2
Turkey	71'158.6	85865	120.7	90547	94.8
Ukraine	46'299.9	154055	332.7	159351	96.7
UK: England and Wales	54'072.0	79734	147.5	82742	96.4
UK: Northern Ireland	1'759.1	1445	82.1	1503	96.1
UK: Scotland	5'144.2	7453	144.9	6366	117.1
Mean			138.6		97.8
Median			109.5		96.7
Minimum			3.4		8.3
Maximum			626.9		152.7

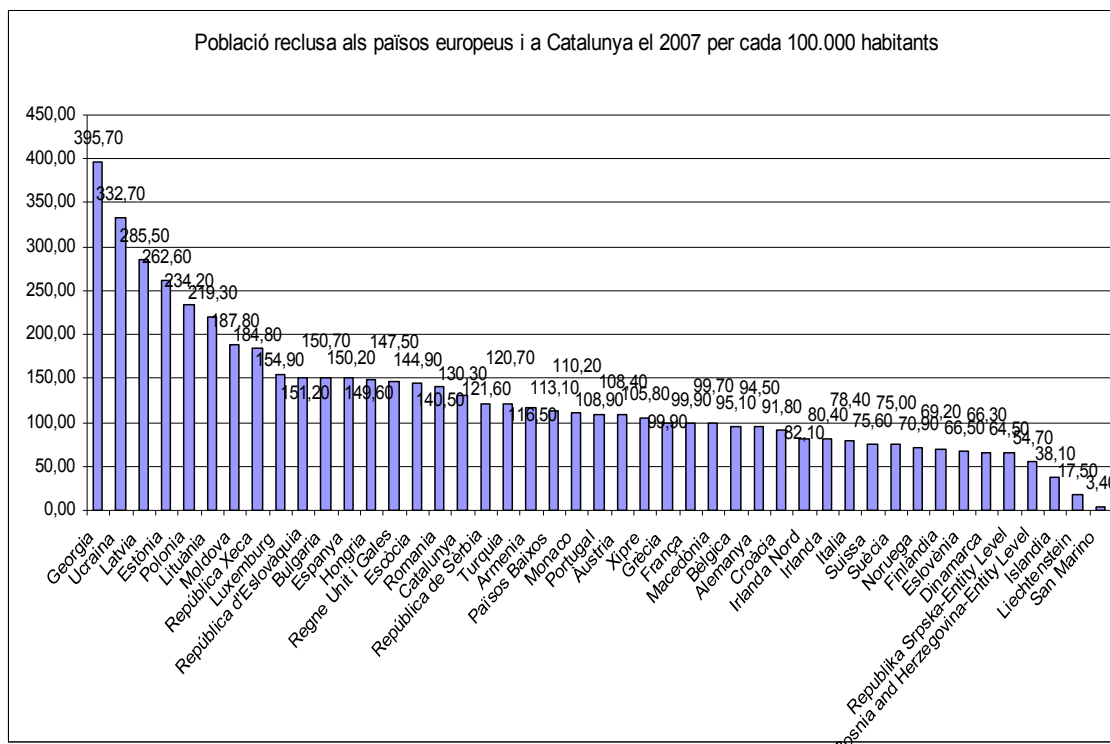
Font: Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Gràfic 7. Població reclusa als països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)

Font: Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Gràfic 8. Població reclusa als països europeus i a Catalunya el 2007 per cada 100.000 habitants

Font: Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Taula 9. Percentatge del creixement i la disminució de la població reclusa als països europeus del 2006 al 2007

Table 1.5: Year-to-year rates of increase and decrease of prison population rates between 2006 and 2007

Reference: Council of Europe, SPACE I 2007.1.5

Increase of more than 5%		Between -5% and +5%		Decrease of more than 5%	
Serbia	6.6	Iceland	-4.5	Liechtenstein	-38.8
Ireland	8.3	Denmark	-4.3	Armenia	-38.3
France	9.1	Switzerland	-4.2	Moldova	-18.4
Cyprus	20.1	Hungary	-3.5	Estonia	-18.3
Italy	20.4	Monaco	-2.9	Romania	-15.8
Georgia	30.7	Finland	-2.0	Netherlands	-9.4
Turkey	31.6	Germany	-1.3	Portugal	-8.9
		Belgium	-0.6	Lithuania	-7.5
		Czech Republic	-0.4	Slovak Republic	-5.9
		"The former Yugoslav Republic of Macedonia"	-0.4	Luxembourg	-5.3
		BH: Republika Srpska	0.0	Sweden	-5.2
		Latvia	0.1	Bulgaria	-5.1
		Spain	0.6		
		Poland	0.8		
		UK: England and Wales	1.6		
		Slovenia	2.3		
		Austria	2.8		
		UK: Scotland	3.1		
		San Marino	3.4		
		Norway	4.6		

Font: Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

1.3.1.2 Població reclusa femenina i masculina

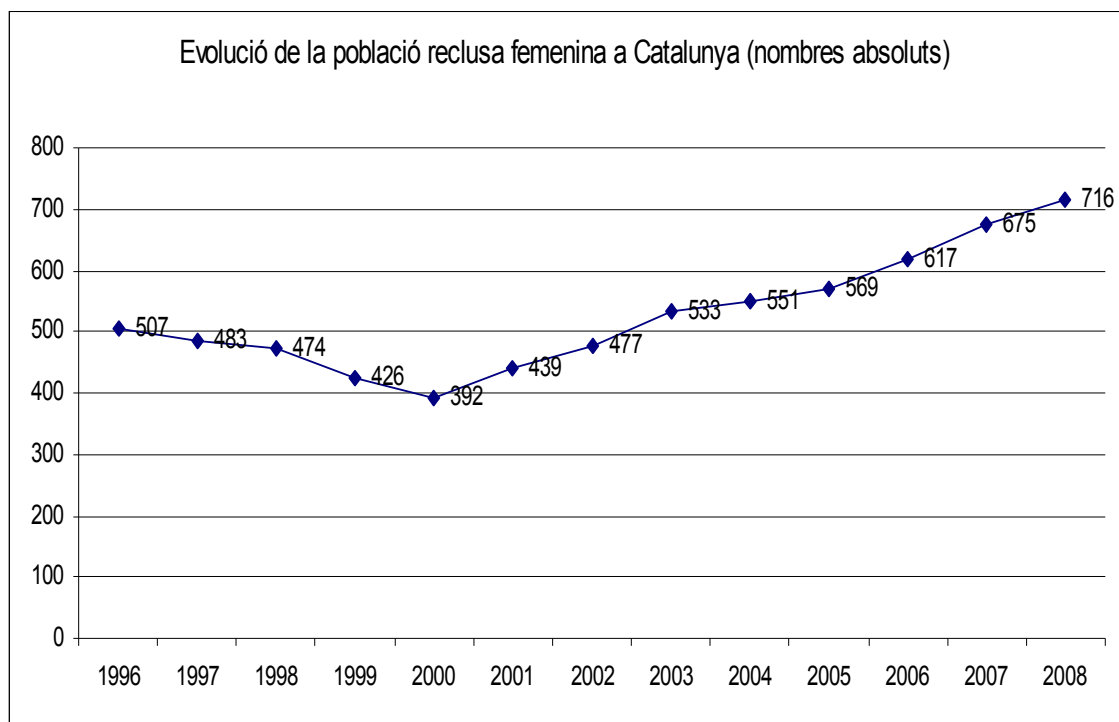
Catalunya

A Catalunya, ha incrementat tant la població reclusa femenina com la masculina, la femenina decreix des de l'any 1996 al 2000 de 507 a 392 dones, però després sempre augmenta de les 392 a 716 dones, l'any 2008, i la masculina sempre augmenta de 5.496 a 9.193 homes. En realitat, el creixement de la població és realment significatiu a partir del període 2000-2001, tant en el cas de les dones com en el dels homes. Si mirem la mitjana de creixement des de 1996, en el cas de les dones és de 3,19% i en el cas dels homes de 4,42%. En canvi, si la mirem a partir del 2001, any on es nota el creixement exponencial de la població reclusa, la mitjana de creixement de la població reclusa femenina és superior a la masculina. La mitjana de creixement de dones preses a Catalunya en aquest cas és de 7,87% i la dels homes presos és de 6,24%. El creixement de la població reclusa femenina té variacions més

importants que la masculina, passant de valors del creixement baixos o negatius a valors altíssims, mentre que en el cas dels homes, les diferències són menors i més progressives. L'increment més important de la població reclusa femenina és el 2001 amb un creixement del 11,99% i el de la població reclusa masculina és el 2006 amb un creixement de 8,09%. La població femenina, en general, té creixements a partir del 2001 més significatius que els de la població masculina; per exemple, en pocs casos baixa del màxim de la població masculina que ja hem mencionat de 8,09%.

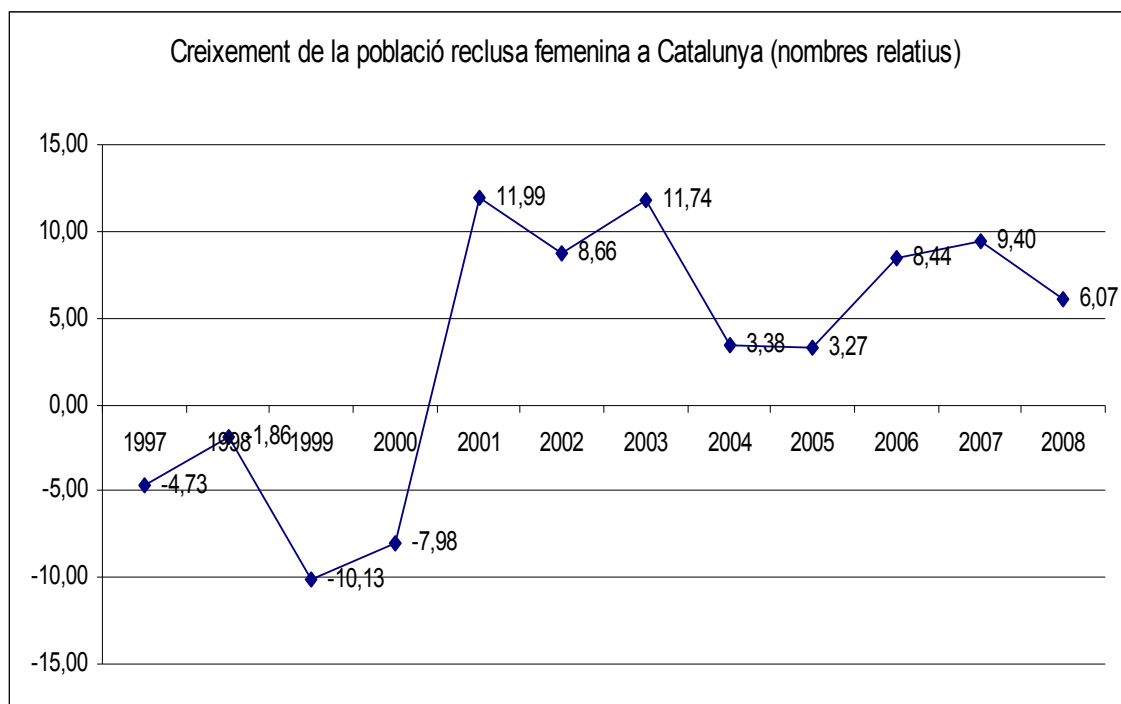
Les excepcions són el 2004 i el 2005, i després el 2008, amb un creixement del 3,38%, 3,27% i 6,07% respectivament. Per últim, és interessant comentar que fins a l'any 2000, la població femenina decreix, i que el 1999 i el 2000 els decreixements són molt importants, -10,13% i -7,98% respectivament. En aquestes dates la població masculina creix, però ho fa d'una proporció molt baixa, sent el punt màxim un 1,21% (Departament de Justícia, 2008a).

Gràfic 10. Evolució de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 11. Creixement de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

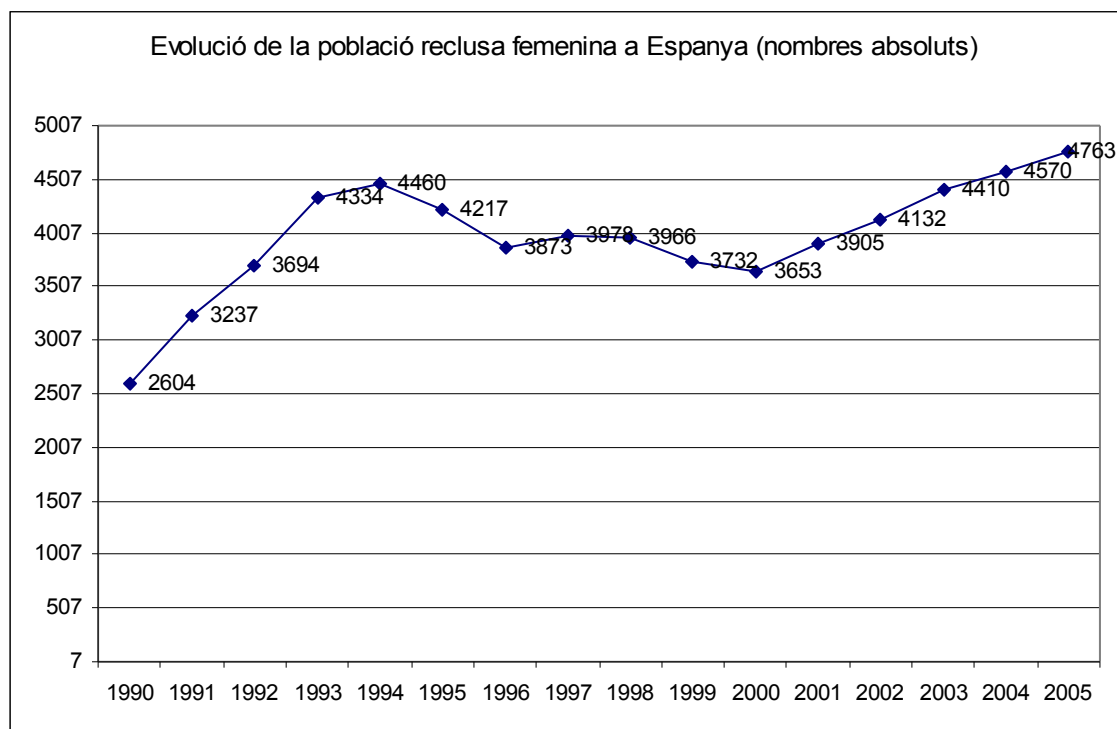
Espanya

A Espanya, els homes reclusos augmenten del 1990 al 2005 de 30.454 a 56.291 homes amb una distribució igual a la de la població en general. El creixement és el mateix amb petites diferències decimals. De fet, el mateix passa amb la població empresonada masculina a Catalunya, de manera que les similituds són les mateixes (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007). La comunitat autònoma amb més homes condemnats, el 2007, és com en el cas de la població total, les Illes Balears amb 714,25 homes per cada 100.000 homes habitants, seguida de la Regió de Múrcia amb 688,99 homes, el Principat d'Astúries amb 678,99 homes i Cantàbria amb 678,04 homes. La comunitat amb menys condemnats és Castilla-La Mancha amb 346,63 homes per cada 100.000 homes habitants. Catalunya també es troba entremig dels dos extrems amb 537,85 homes per cada 100.000, quasi com Canàries amb 540,55, i per sobre d'aquestes trobem les que ja hem mencionat, el Principat d'Astúries, les Illes Balears, Cantàbria i la

Región de Múrcia, més Andalusia amb 600,1 homes per cada 100.000, la Comunitat Valenciana amb 604,98 i La Rioja amb 625,01. La Comunitat de Madrid també està per sota, com en la població en general, amb 389,77 homes per cada 100.000 homes habitants (INE, 2007).

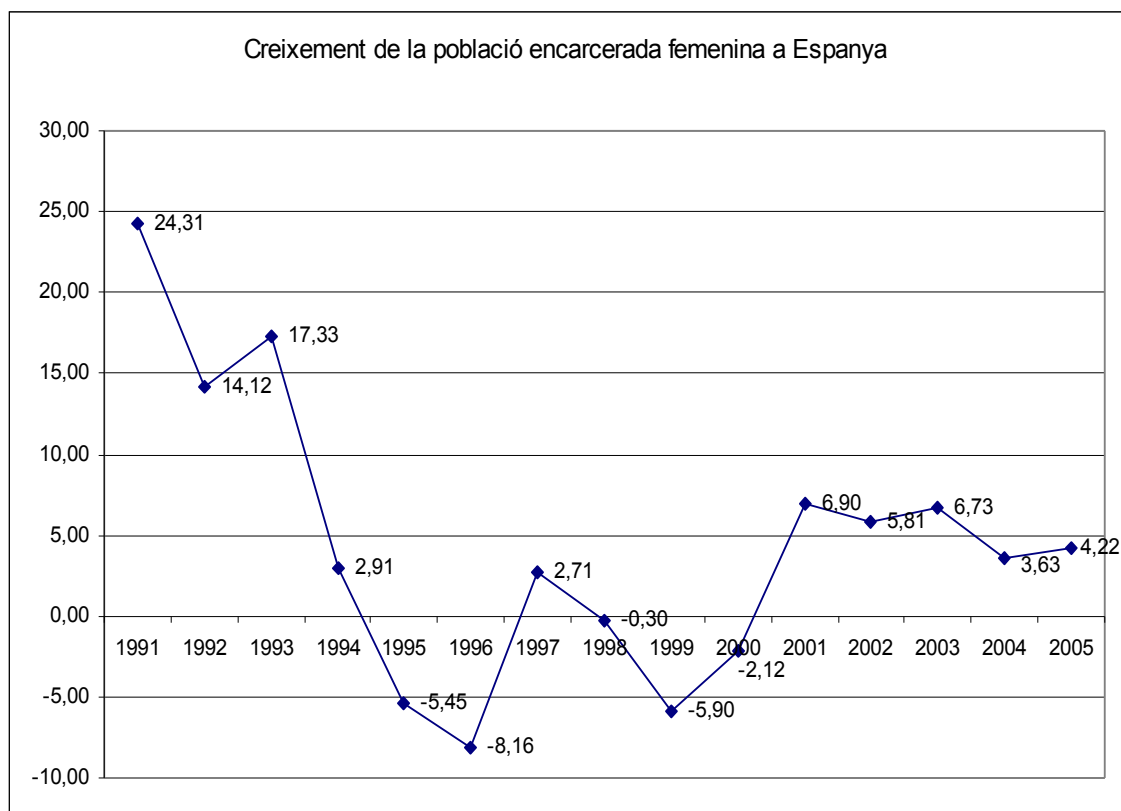
En el cas de les dones recluses a Espanya també augmenten de 2.604 a 4.763 dones, però entre el 1994 i el 2000 disminueixen fins a 3.653 dones per tonar a augmentar després. El 1994 i el 2004 hi ha quasi la mateixa població empresonada femenina. El creixement d'aquesta població és diferent que els altres casos. Del 1991 al 1993, el creixement és exentuat, el 1991 és de 24,31%, el 1992 de 14,12% i el 1993 de 17,33%. A partir de 1994 l'augment és menor i fins hi tot, en algunes dates disminueix. Del 1995 al 2000, excepte el 1997, disminueix. La disminució més important és de -8,16 el 1996. A partir del 2001 torna a créixer però de forma més moderada que als primers anys, el màxim és de 6,9% el 2001 i el mínim de 3,63% el 2004. Si només ens fixem en els anys que podem comparar amb Catalunya, del 1997 al 2005, veiem que les dues poblacions tenen un menor creixement, o fins i tot, decreixement, fins el 2000, i major a partir del 2001. Durant aquestes dates, a Catalunya el decreixement més gran és de -10,13% el 1999 i a Espanya és -5,9 en la mateixa data. El màxim a Catalunya és de 11,99% i a Espanya és de 6,9% (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007). La comunitat autònoma amb més dones condemnades per cada 100.000 dones habitants el 2007 és Cantàbria amb 69,71 dones per cada 100.000 dones habitants, seguit de les Illes Balears amb 65,22. La comunitat amb menys dones condemnades per cada 100.000 dones habitants és Castella-La Mancha amb 24,34. Catalunya també està entremig dels dos extrems amb 50,16 dones per cada 100.000, i per sobre d'aquesta trobem les ja mencionades Cantàbria i Illes Balears, Astúries amb 59,41, la Comunitat Valenciana amb 54,46, la Región de Múrcia amb 56,5 i La Rioja amb 52,85 (INE, 2007).

Gràfic 12. Evolució de la població reclusa femenina a Espanya (nombres absoluts)

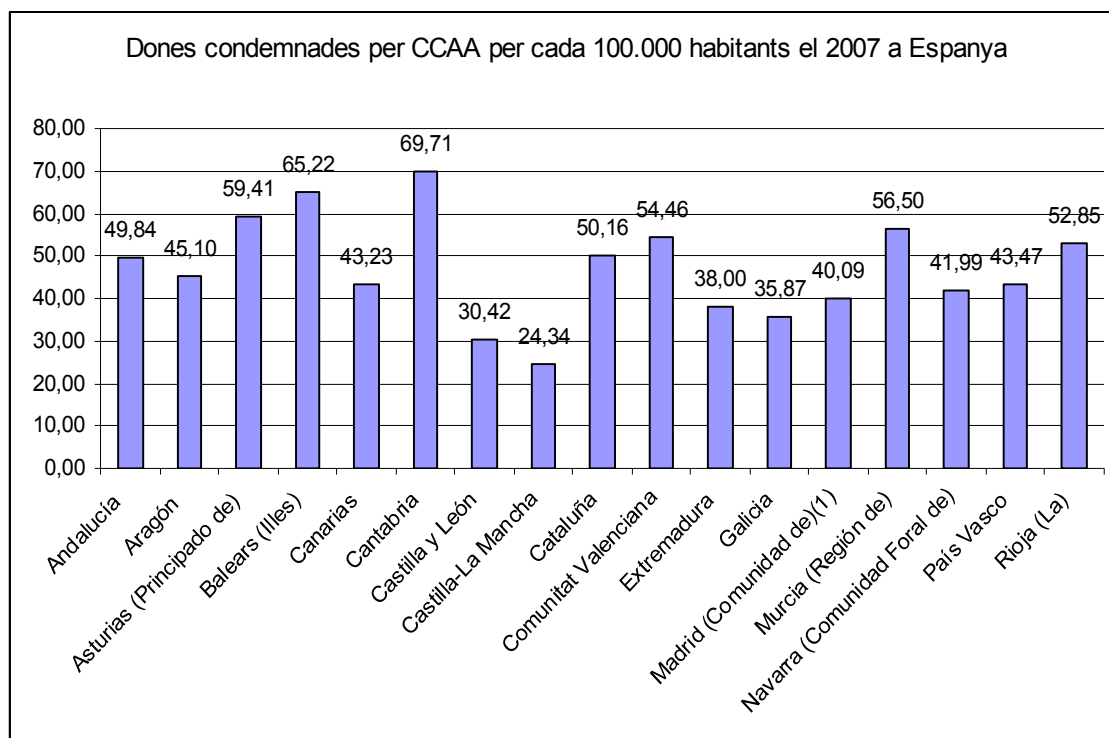
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 13. Creixement de la població reclusa femenina a Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 14. Dones condemnades per CCAA per cada 100.000 habitants el 2007 a Espanya

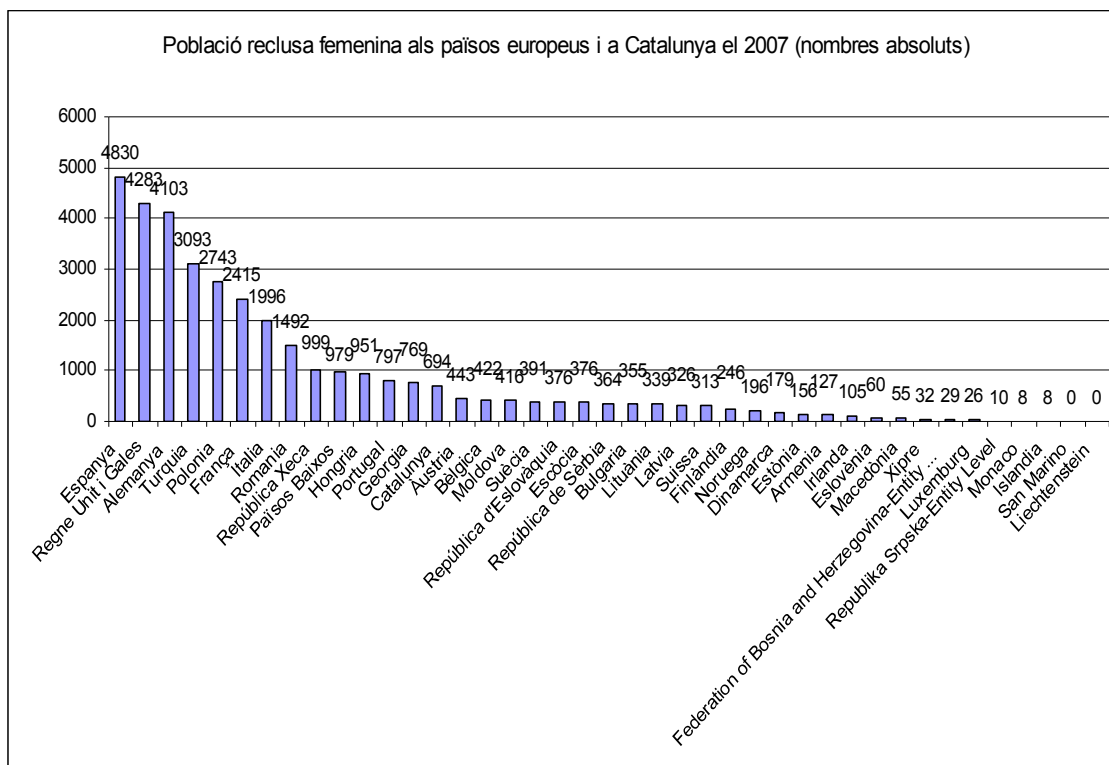

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Europa

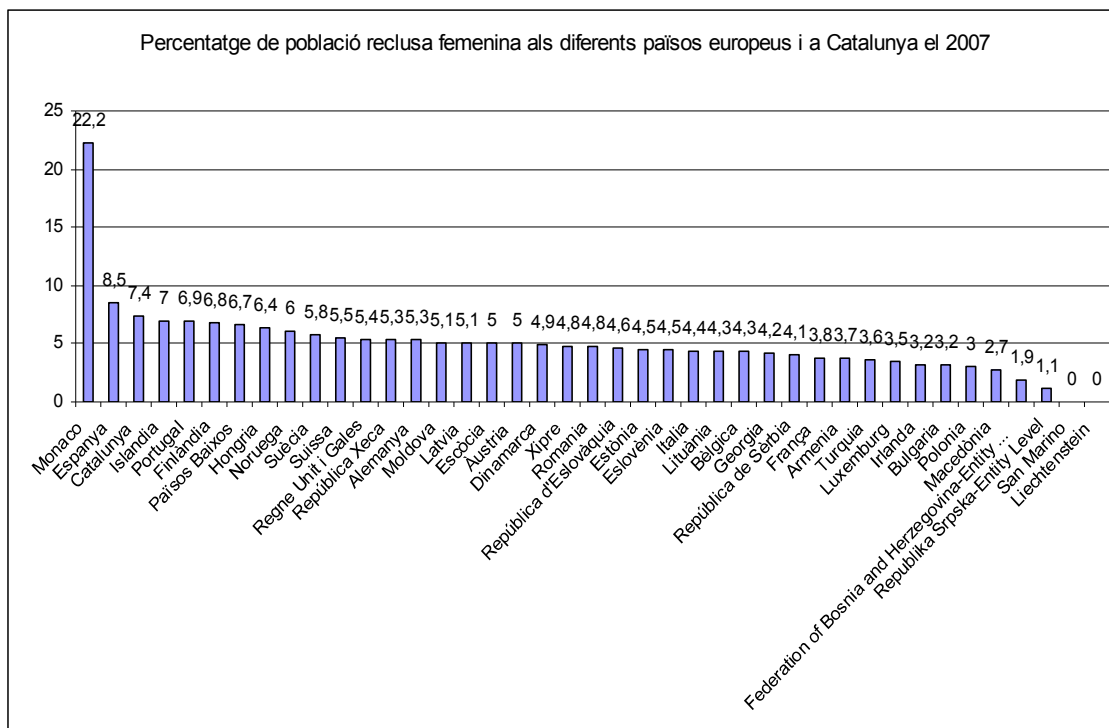
A Europa, i en el cas de les dones empresonades, tenim les dades de 41 països. Els països dels quals no tenim informació són: Albània, Andorra, Azerbaidjan, Croàcia, Grècia, Malta, Montenegro, Ucraïna i Irlanda del Nord. En nombres absoluts, Espanya és el país amb més població empresonada femenina amb 4.830 dones. En ordre descendent, veiem que dels països que acabem d'esmentar, el primer és el Regne Unit i Gales, que segueixen Espanya, amb un nombre de 4.283 dones preses. Alemanya, ve després del Regne Unit, amb 4.103 dones, seguida de Polònia amb 2.743 dones, França amb 2.415 dones, Hongria amb 951 dones, Catalunya amb 694 dones i Suècia amb 301 dones. Sobre el total de persones empresonades, l'ordre és el següent: en primer lloc Monaco, amb el 22% de dones empresonades, seguit d'Espanya, amb menys de la meitat que aquesta petit país, però el segon en importància, amb un 8,5% de dones sobre la població empresonada. Després d'Espanya ja ve Catalunya amb el 7,4% de dones, Hongria amb el 6,4%, Suècia amb el 5,8%, Regne Unit i Gal·les amb el 5,4%, Alemanya amb el 5,3%, França amb el 3,8% i Polònia amb el 3% (Bulletin d'Information Pénologique, 2009).

Gràfic 15. Població reclusa femenina als països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Gràfic 16. Percentatge de població reclusa femenina als països europeus i a Catalunya el 2007

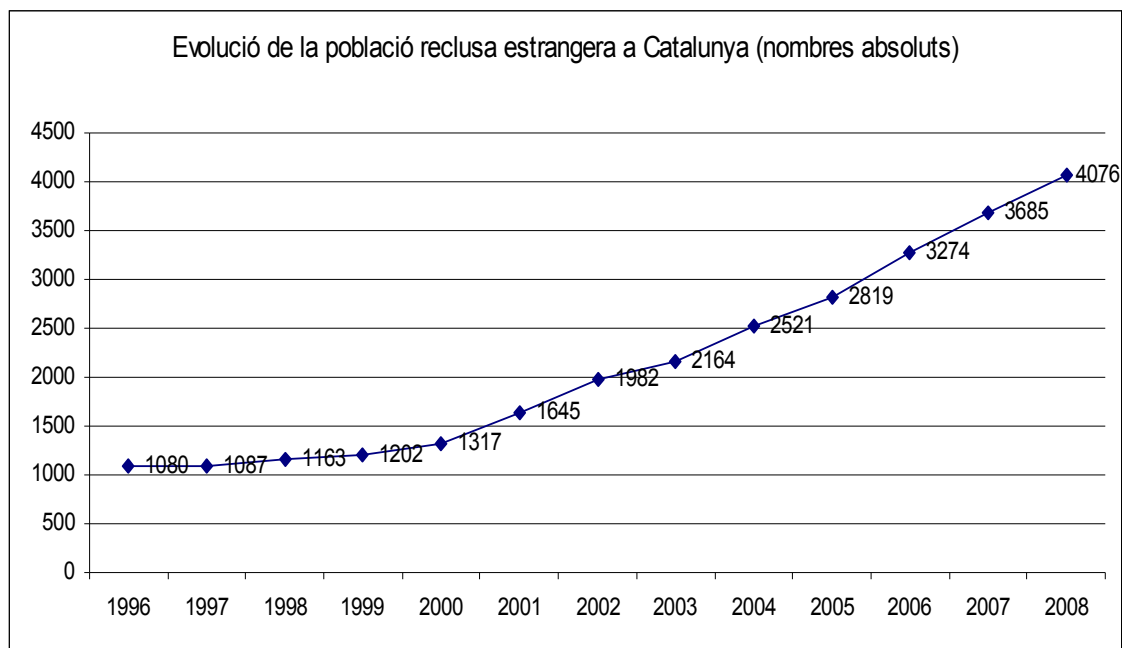
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

1.3.1.3 Població reclusa estrangera

Catalunya

La població estrangera a les presons de Catalunya creix de 1.080 a 4.076 estrangers del 1996 al 2008 (Departament de Justícia, 2008c). És molt interessant el gràfic que incloïm en aquest apartat, i en el que s'hi representen les taxes de població espanyola i estrangera empresonada per cada 100.000 habitants censats en el primer cas, i per cada 100.000 estrangers residents a Catalunya en el segon cas. Mentre que la taxa d'espanyols empresonats passa, com ja hem vist, de 96,98% el 2000 a 130,3% el 2007, la taxa d'estrangers empresonats ho fa de 598,58% el 2000 a 420% el 2007, mostrant una clara sobrerrepresentació d'aquesta població a les presons catalanes (Departament de Justícia, 2008c). Al següent gràfic hi està representat el mateix per sexe. Pel què podem veure, la taxa d'homes estrangers empresonats és molt més important que la de dones estrangeres. Mentre que el primer disminueix del 2000 al 2008 de 963,91% a 586,29%, la segona ho fa de 64,14% a 49,75% (Departament de Justícia 2008c i Idescat). Aquesta diferència de taxes contrasta amb la representació de les dues poblacions a la població general de Catalunya ja que aquestes segueixen un creixement similar i una diferència proporcional molt inferior.

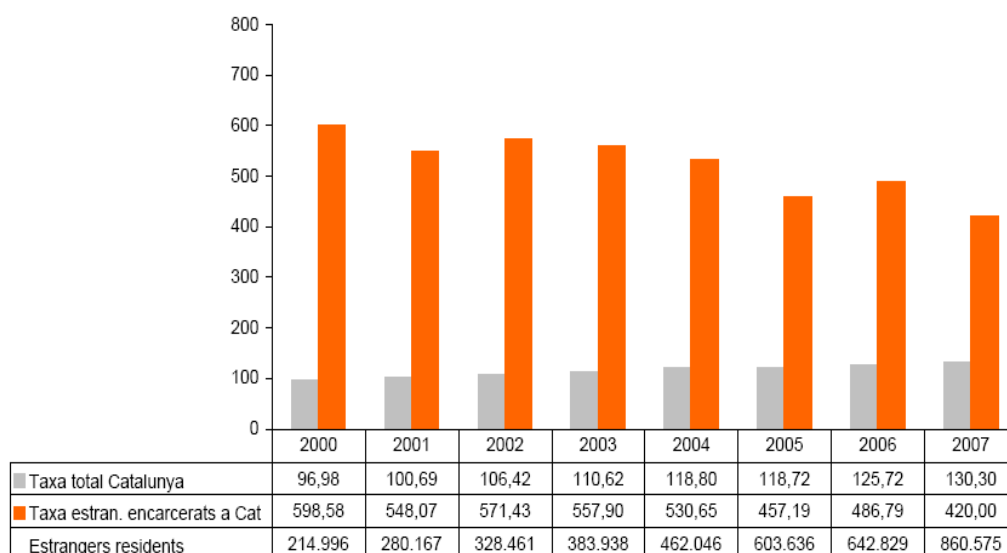
Gràfic 17. Evolució de la població estrangera a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 18. Evolució anual de la taxa de població reclusa estrangera per cada 100.000 residents estrangers a Catalunya

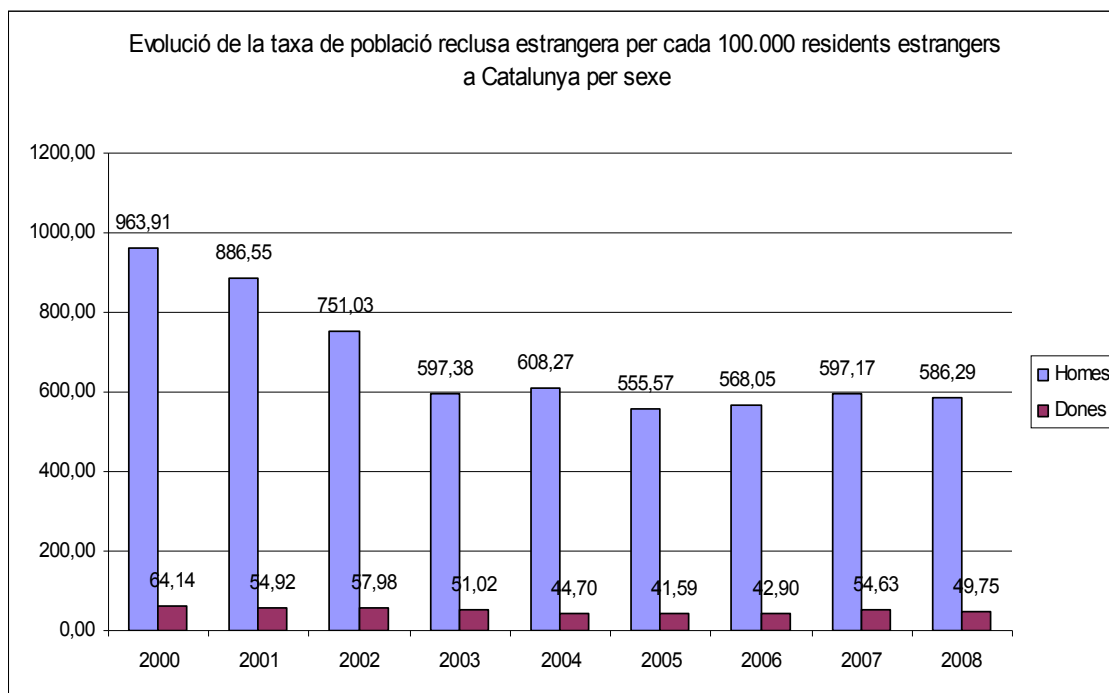
01.01 | Evolució anual de la taxa d'encarcerats estrangers per cada 100.000 residents estrangers

Taxa d'encarcerats a Catalunya per cada 100.000 habitants censats i taxa d'encarcerats estrangers per cada 100.000 estrangers residents. Dades procedents de l'Observatori permanent de la immigració del Ministeri de treball i Assumptes Socials recollides a la web de l'IDESCAT (<http://www.idescat.net/cat/poblacio/poblnaturalalesa.html>).

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 19. Evolució de la taxa de població reclusa estrangera per cada 100.000 residents estrangers a Catalunya per sexe

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008 (dades de l'últim dia de setembre), i de les dades del padró continu de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

El creixement del nombre d'estrangers empresonats és molt més gran que el d'espanyols. En aquest cas el creixement ja és alt des del 1997 i no del 2000 com passa en la població general. El punt màxim de creixement de la població estrangera és el 2001 amb un valor de 24,01%. En la mateixa data, el creixement de la població espanyola és tan sols del 0,48%. El punt màxim de creixement de la població espanyola és el 2003 amb un valor de 5,51%. El punt mínim en el creixement de la població estrangera és de 0,65% el 1997, però a partir del 2000 ja no baixa del 9,18%.

L'evolució del creixement de la població estrangera a partir del seu màxim el 2001 va disminuint però mai per sota del creixement de la població espanyola, fent el 2008 un creixement de 10,6%. La mitjana de creixement de la població estrangera és del 11,9% en tot el període, mentre que la mitjana de la població espanyola és de l'1,45%. La proporció d'estrangers pel total de la població empresonada creix del 1996 al 2008 del 17,99% al 41,13% en detriment de la proporció d'espanyols que disminueixen del

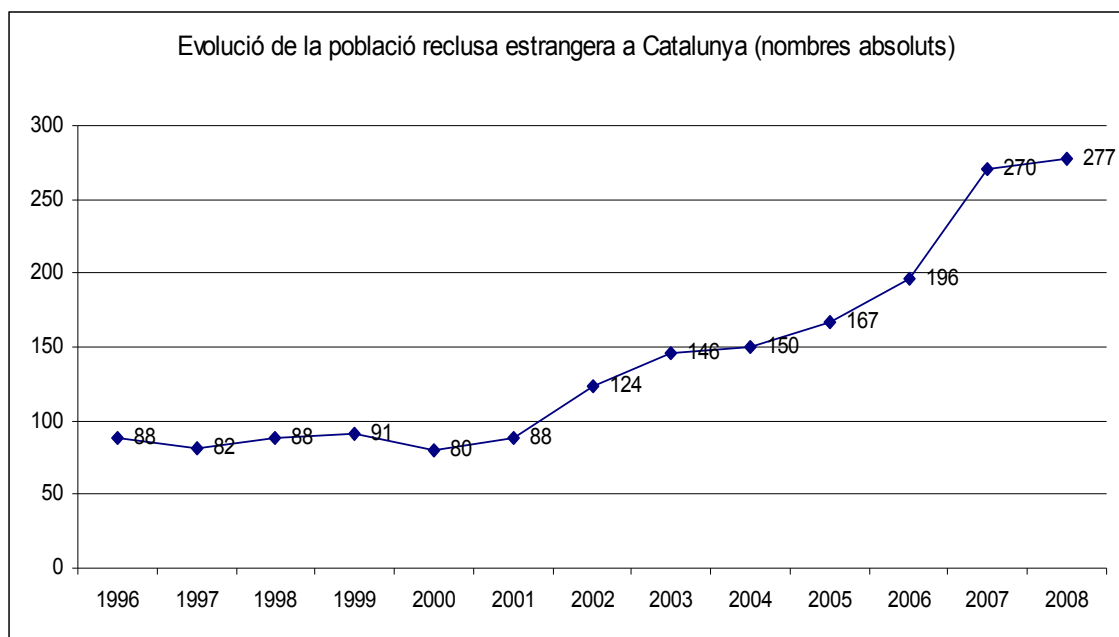
82,01% al 58,87% (Departament de Justícia, 2008b).

Les dones estrangeres a les presons de Catalunya augmenten de 88 el 1996 a 277 dones el 2008. El creixement de la població estrangera femenina quasi sempre és superior a la espanyola, però hi ha algunes excepcions. En els dos casos, a partir de l'any 2000 també es nota un increment més important. Del 1996 al 2000, el màxim de creixement de la població estrangera femenina és del 7,32%, i el mínim és el mateix 2000 amb un -12,09%. A partir d'aquesta data, el 2002 es dibuixa el màxim de tot el gràfic amb un creixement de la població estrangera femenina del 40,91%, en contrast al creixement de la població espanyola femenina del 0,57%. Torna a disminuir fins el 2004, i a créixer fins el 2007, que ho fa aquest any amb un 37,76%, en contrast, encara major, de la població espanyola femenina que decreix el -3,80%. Finalment torna a disminuir el creixement a un 2,59% el 2008, que és el mínim des del 2000. La població espanyola femenina, en el primer tram, fins el 2000, té el màxim de -3,74% i el mínim de -13,21%, és a dir, que sempre decreix. En canvi, a partir del 2001, sempre augmenta excepte del 2006 al 2007. El màxim, en aquest cas, és de l'12,5%.

La mitjana de creixement de la població estrangera femenina des del 1996 és del 11,02%, i si la comptem des del 2001, és del 17,55%. La mitjana de creixement de la població espanyola femenina des del 1996 és del 0,65%, i des del 2001, del 4,49% (Departament de Justícia, 2008c).

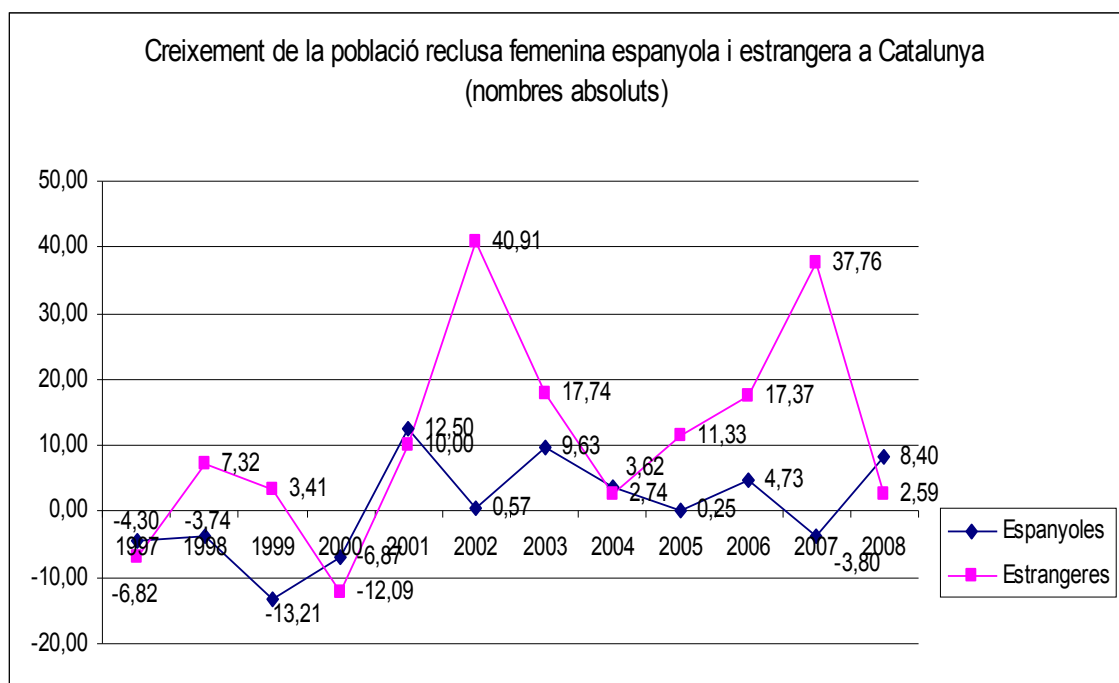
La proporció de dones estrangeres pel total de la població femenina empresonada creix del 1996 al 2008 del 17,36% al 38,69% en detriment de la proporció de dones espanyoles que disminueixen del 82,64% al 61,31%. En el cas dels homes, la tendència és la mateixa. Mentre que la proporció d'homes estrangers a les presons catalanes augmenta del 18,05% el 1996 al 41,32% el 2008, la d'espanyols disminueix del 81,95% a 58,68% en el mateix període (Departament de Justícia, 2008b).

Gràfic 20. Evolució de la població reclusa femenina estrangera a Catalunya (nombres absoluts)

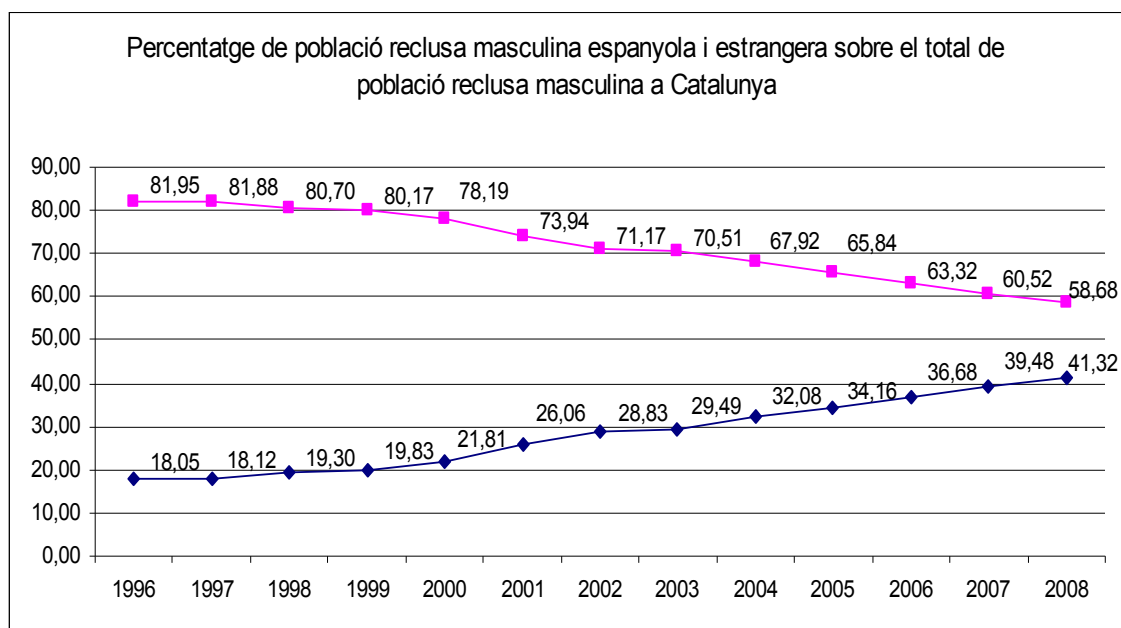
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 21. Creixement de la població reclusa femenina espanyola i estrangera a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Gràfic 22. Percentatge de població reclusa masculina espanyola i estrangera sobre el total de població reclusa masculina a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades de l'últim dia de setembre.

Els homes estrangers a les presons de Catalunya augmenten de 992 el 1996 a 3.799 homes el 2008. El creixement de la població estrangera masculina és sempre superior a l'espanyola. En el cas dels estrangers, es veu també un fort augment del creixement a partir del 1999 en comptes del 2000, mentre que en la població espanyola masculina l'increment comença a notar-se el 2001 i és molt menor. Del 1996 al 1999, el màxim de creixement de la població estrangera masculina és del 6,97%, i el mínim és el 1997 amb un 1,31%. A partir d'aquesta data el mínim és un 8,61% de creixement, mentre que en la mateixa data, la població espanyola masculina té el seu màxim de 5,19%. El màxim del gràfic és el 2001 amb un creixement del 25,87% de la població estrangera masculina. El 2007, la població espanyola masculina disminueix un -1,45% i en canvi, la població estrangera masculina augmenta en un 10,95%. La mitjana de creixement de la població estrangera masculina des del 1996 és del 12,03%, i si la comptem des del 2001, és del 15,18%. La mitjana de creixement de la població espanyola masculina des del 1996 és del 1,54%, i des del 2001, del 2,5% (Departament de Justícia, 2008c).

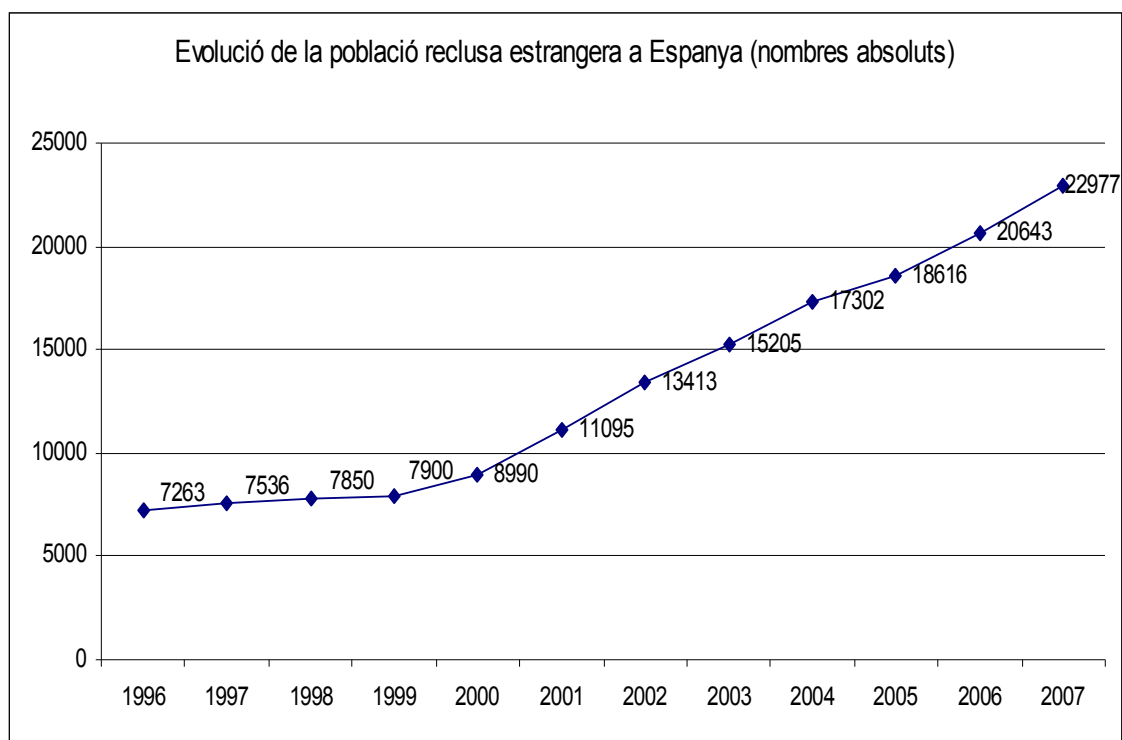
Espanya

A Espanya, del 2000 al 2005, ha augmentat també la població estrangera a les presons de 8.990 persones a 18.616: les dones estrangeres han augmentat de 804 a 1.532 dones i els homes estrangers de 8.186 a 17.084 homes (INE, 2007). Tal com es reflecteix en les següents gràfiques, on hi són representades les poblacions espanyola, estrangera i la suma de les dues, la població espanyola i la població general tenen representacions similars, evidentment, la població general té creixements majors que la espanyola. Les dues creixen sempre a partir del 2001, tot i que ho fan de forma més accentuada el 2001 i el 2003. Fins el 2001, les dues creixen poc i fins i tot, decreixen el 1999, l'espanyola un -0,6% i l'estrangera un -0,4%, i el 2000, només l'espanyola un -0,5%. El màxim de la població en general és de 9,1% el 2002, i de la població espanyola és de 6,3% el 2003. La població estrangera es diferencia de les altres dues, seguint una trajectòria diferent, sempre amb un creixement major que les altres dues. El seu màxim és de 23,4% el 2001 i va disminuint fins a l'13,4% el 2003 i el 7,6% el 2005. Les altres poblacions, el 2005, tenen un creixement de 2,8% la població en general i de 0,9 la població espanyola. El creixement de la població masculina és similar a la població en generala població estrangera femenina creix en major proporció que l'espanyola, excepte en una data, del 2002 al 2003, que és el seu mínim de 4,8%. El 1999 decreix un -2,2%, però després sempre creix. El seu màxim és del 2001 al 2002 amb un 20%, però en gairebé totes les dates el creixement és molt important. La població espanyola, en canvi, té uns valors de creixement molt inferiors, amb un màxim de 7,5% del 2002 al 2003, i un mínim negatiu del 2004 al 2005 de -6,7% el 1999 (INE, 2007).

La proporció d'estrangers pel total de la població empresonada creix del 2000 al 2005 del 19,9% al 30,5%, en detriment de la proporció d'espanyols que disminueixen del 80,1% al 69,5% (INE). Comparant les mateixes dates amb Catalunya veiem que els percentatges són lleugerament diferents, el percentatge d'estrangers és major en les presons catalanes. El 2000 a Catalunya hi havia el 21,72% d'estrangers i el 78,28% d'espanyols, i el 2005 el 33,83% d'estrangers i 66,17% d'espanyols (Departament de Justícia, 2008b i INE, 2007).

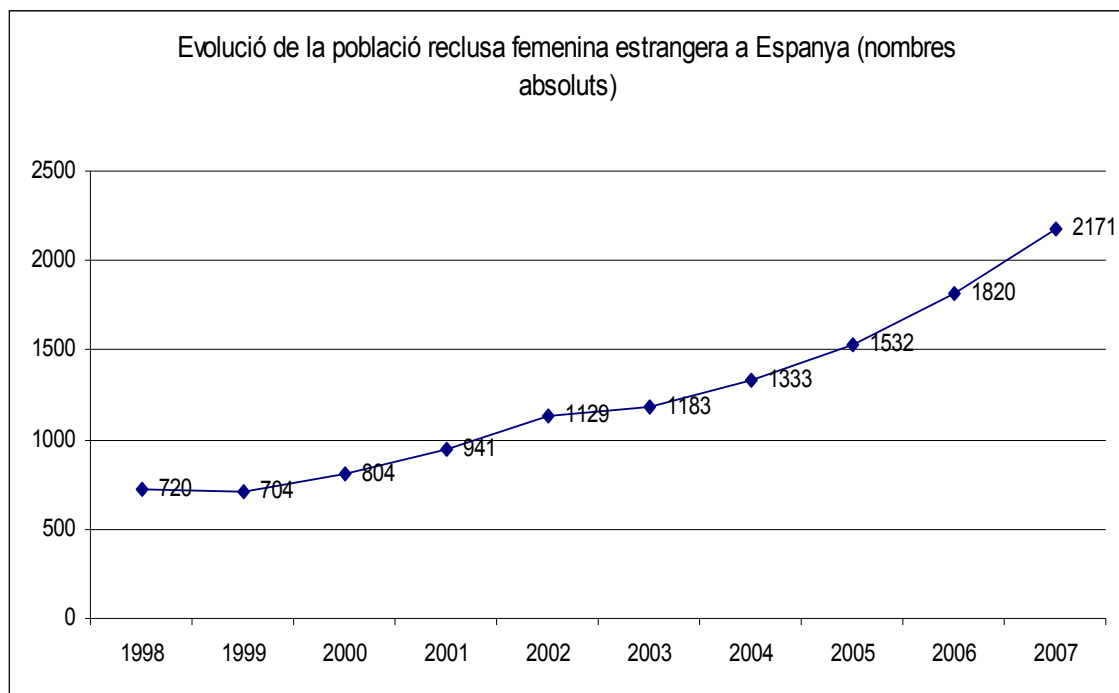
En el cas de les dones, el percentatge de dones estrangeres a les presons espanyoles augmenta del 22% al 32,2% del 2000 al 2005, i el d'espanyoles disminueix de 78% a 67,8% (INE). Comparant amb les presons catalanes, els percentatges són també diferents. En aquest cas, en la totalitat d'Espanya hi ha més dones preses estrangeres en proporció que a Catalunya. En les mateixes dates, la proporció de dones estrangeres creix del 20,41% al 29,35% i la de dones espanyoles disminueix de 79,59% a 70,65% (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007).

Gràfic 23. Evolució de la població reclusa estrangera a Espanya (nombres absoluts)

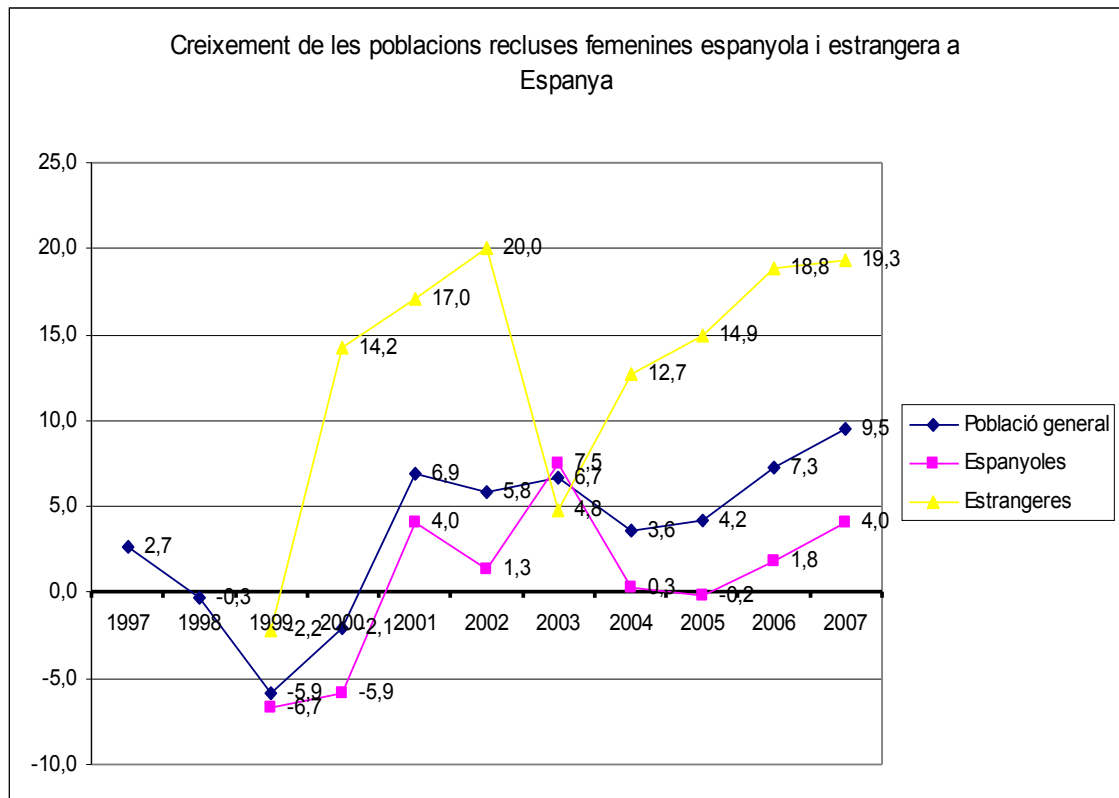
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 24. Evolució de la població reclusa femenina estrangera a Espanya (nombres absoluts)

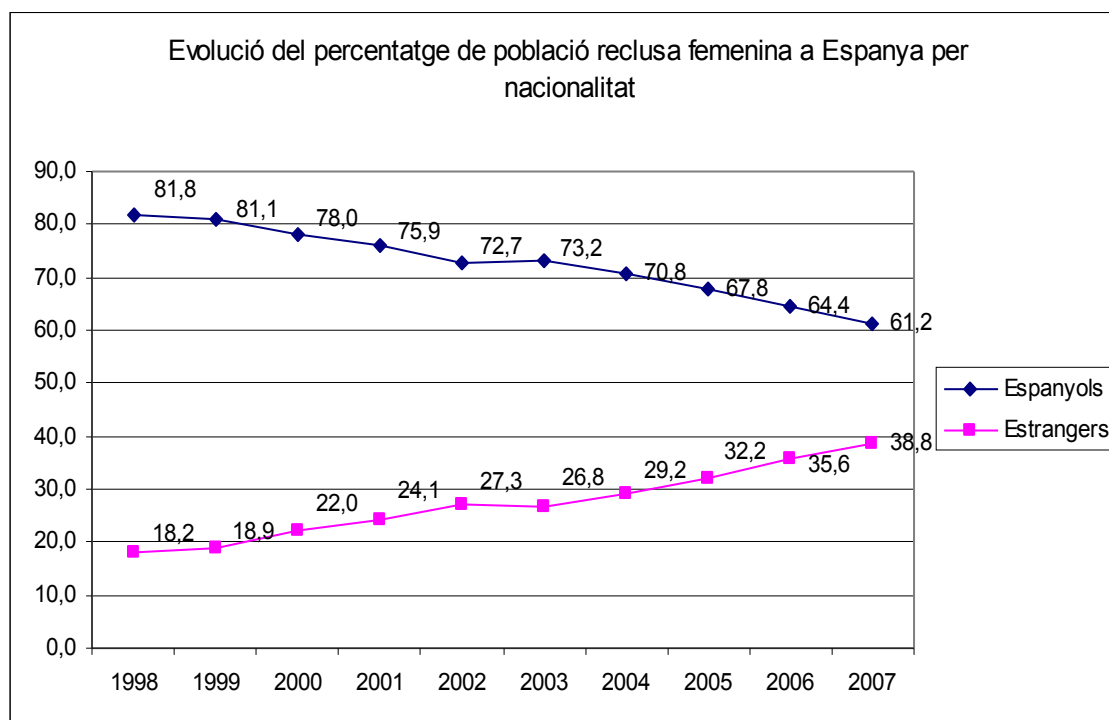
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 25. Creixement de les poblacions recluses femenines espanyola i estrangera a Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 26. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina a Espanya per nacionalitat

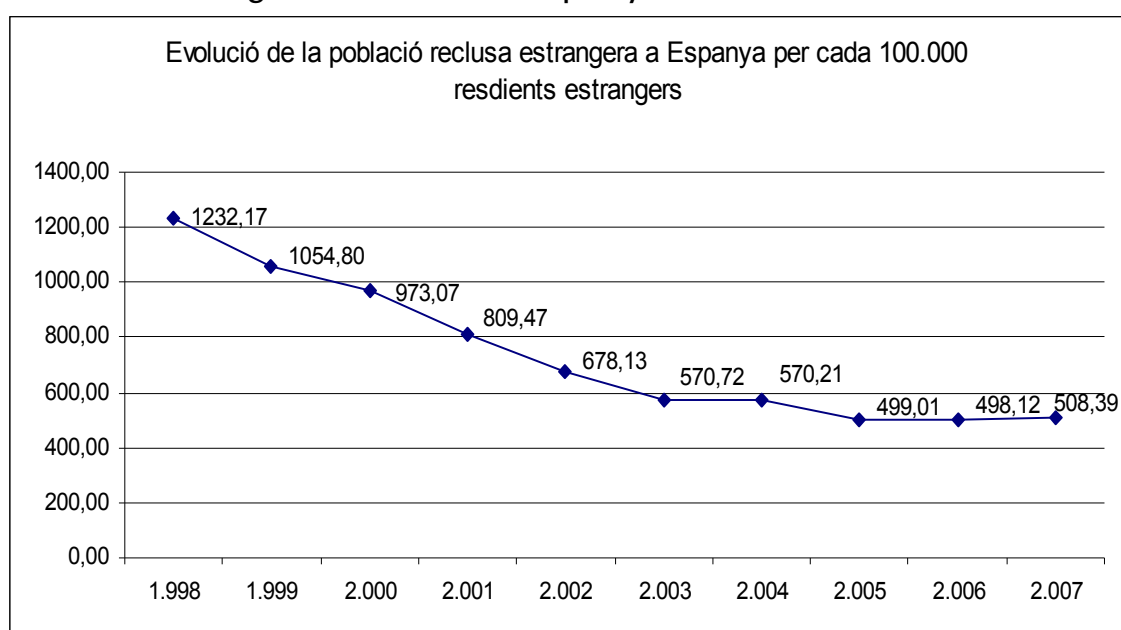
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

En el cas dels homes, el percentatge d'homes estrangers a les presons espanyoles augmenta del 19,7% al 30,3% del 2000 al 2005, és a dir, en menor proporció que les dones, i el d'espanyols disminueix de 80,3% al 69,7% (INE). Comparant amb les presons catalanes, els percentatges són també diferents. En aquest cas, com en la població en general, és a les presons catalanes on hi ha més homes estrangers. En les mateixes dates, la proporció d'homes estrangers creix del 21,81% al 34,16% i la d'homes espanyols disminueix de 78,19% a 65,84% (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007).

La població estrangera empresonada el 2007 per cada 100.000 persones estrangeres residents a Espanya disminueix del 1.232,17 per cada 100.000 el 1998 a 508,39 per cada 100.000 el 2007, amb un mínim de 498,12 el 2006. Si comparem les dates coincidents amb Catalunya veiem que els nombres són totalment diferents. El 2000 a Catalunya hi ha 520,45 estrangers empresonats per cada 100.000 i a Espanya 973,07, i el 2007 hi ha 420 estrangers per cada 100.000. La mitjana de diferència entre les dues taxes és de 117,06 per cada 100.000 (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007).

La població estrangera empresonada femenina el 2007 per cada 100.000 persones estrangeres residents a Espanya disminueix del 228,7 per cada 100.000 el 1998 a 102,22 per cada 100.000 el 2007, amb un mínim de 88,12 el 2005 (INE). Si comparem les mateixes dates amb Catalunya, proporcionalment, veiem que a Espanya hi ha més dones estrangeres empresonades que a Catalunya. El 2000 a Catalunya hi ha 64,14 estrangeres empresonades per cada 100.000 i el 2007 49,75, amb un mínim el 2005 de 41,59 (Departament de Justícia, 2008c i INE, 2007).

Gràfic 27. Evolució de la població reclusa estrangera per cada 100.000 estrangers residents a Espanya

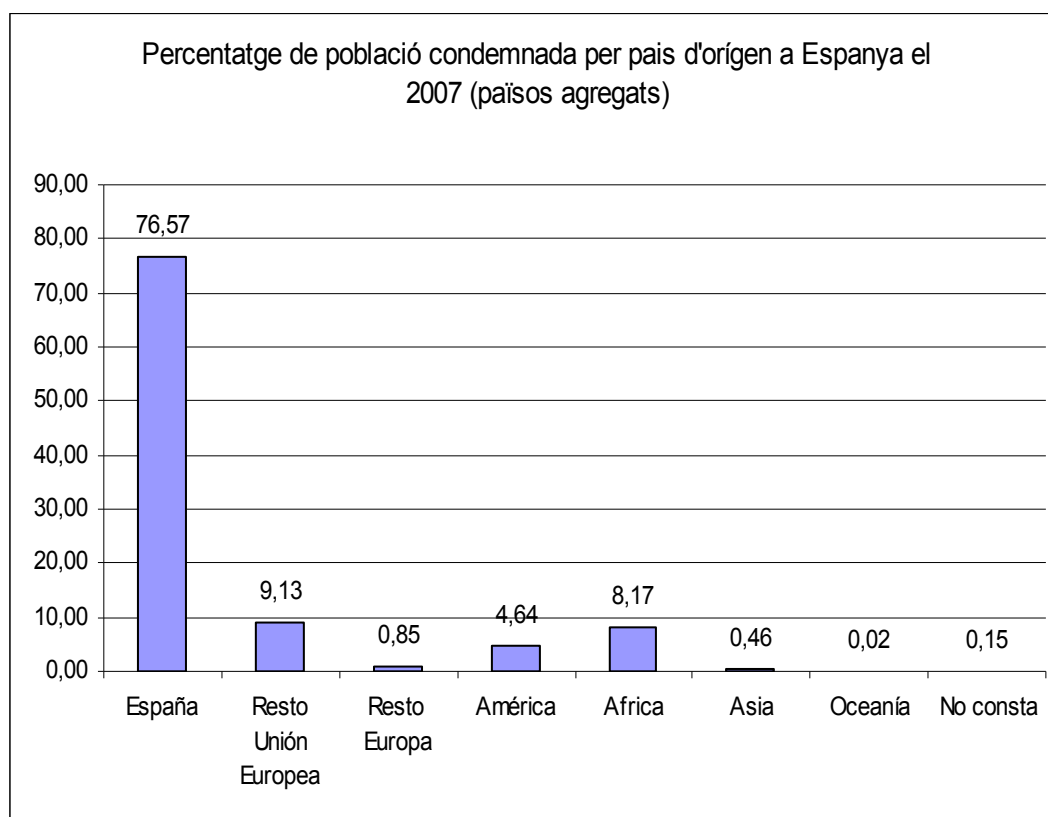

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

El 2007, el 76,57% de la població condemnada és espanyola. La resta, estrangera, principalment és del reste de la Unió Europea, el 9,13%, d'Àfrica, el 8,17%, i d'Amèrica, el 4,64%. Seguit d'aquests, el 0,85% és del reste d'Europa, el 0,46% d'Àsia, i el 0,02% d'Oceania. Del 0,15% dels condemnats a Espanya no se'n sap el país de naixement. Aquesta relació és similar en el cas dels homes. El 76,68% són espanyols, el 8,88% del reste de la Unió Europea, el 8,47% d'Àfrica, el 4,55% d'Amèrica, el 0,85% del reste d'Europa, el 0,4% d'Àsia, i el 0,02% d'Oceania. Del mateix percentatge de persones condemnades no se'n sap el país de naixement. En el cas de les dones és una mica diferent. El 75,32% són espanyoles, i les segueixen en percentatge les de la resta de la

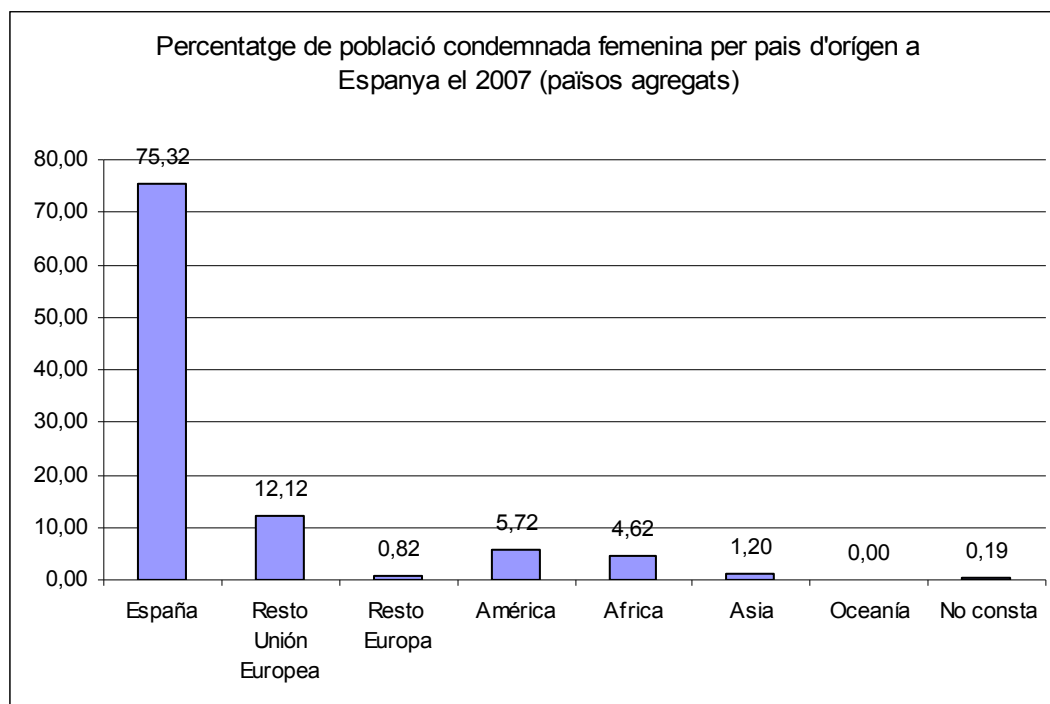
Unió Europea amb el 12,12%. Després, les més representades són les d'Amèrica amb un 5,72%, seguides de les d'Àfrica amb un 4,02%, les d'Àsia amb un 1,2%, del reste d'Europa amb un 0,82%, i 1 dona d'Oceania. En aquest cas, no en sabem el país d'origen del 0,19% (INE, 2007).

Gràfic 28. Percentatge de població condemnada per país d'origen a Espanya el 2007 (països agregats)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 29. Percentatge de població condemnada femenina per país d'origen a Espanya el 2007 (països agregats)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Europa

En els gràfics següents es poden observar els percentatges de persones empresonades estrangeres als diferents països europeus, dades que també comentem i que, de fet, són les darreres dades que tenim sobre Europa, ja que en les següents variables i indicadors estudiats, les dades europees no estan desglossades per sexe i, per tant, no podem comentar-les.

Sobre població estrangera a les presons tenim informació de 41 països dels quals també tenim informació de la població empresonada femenina. En ordre descendent, veiem que Catalunya està a la vuitena posició del gràfic amb el 40,1%, seguida d'Espanya, amb el 32,4%, en la onzena posició. Després ve Alemanya amb el 26,3%, Suècia amb el 21%, França amb el 19,4%, Regne Unit i Gales amb el 14,2%, Hongria amb el 3,7% i Polònia amb el 0,7% (Bulletin d'Information Pénologique, 2009). Sobre les dones empresonades estrangeres als diferents països europeus, ens falta la informació sobre Alemanya, Suècia, Suïssa i Polònia. Catalunya se situa en la sisena posició amb el 40,5% de dones estrangeres empresonades del total d'estrangers empresonats, seguida d'Espanya, a la novena posició, amb el 37,65, França amb

el 26,8%, Regne Unit i Gales amb el 22,5% i Hungria amb el 3,3% (gràfic 11.2. i taula 4.) (Bulletin d'Information Pénologique, 2009).

Taula 30. Població reclusa femenina i població reclusa estrangera femenina i masculina, als països europeus (nombres absoluts i relatius)

Table 3: Structure of prison populations on 1st September 2007: female prisoners and foreign prisoners

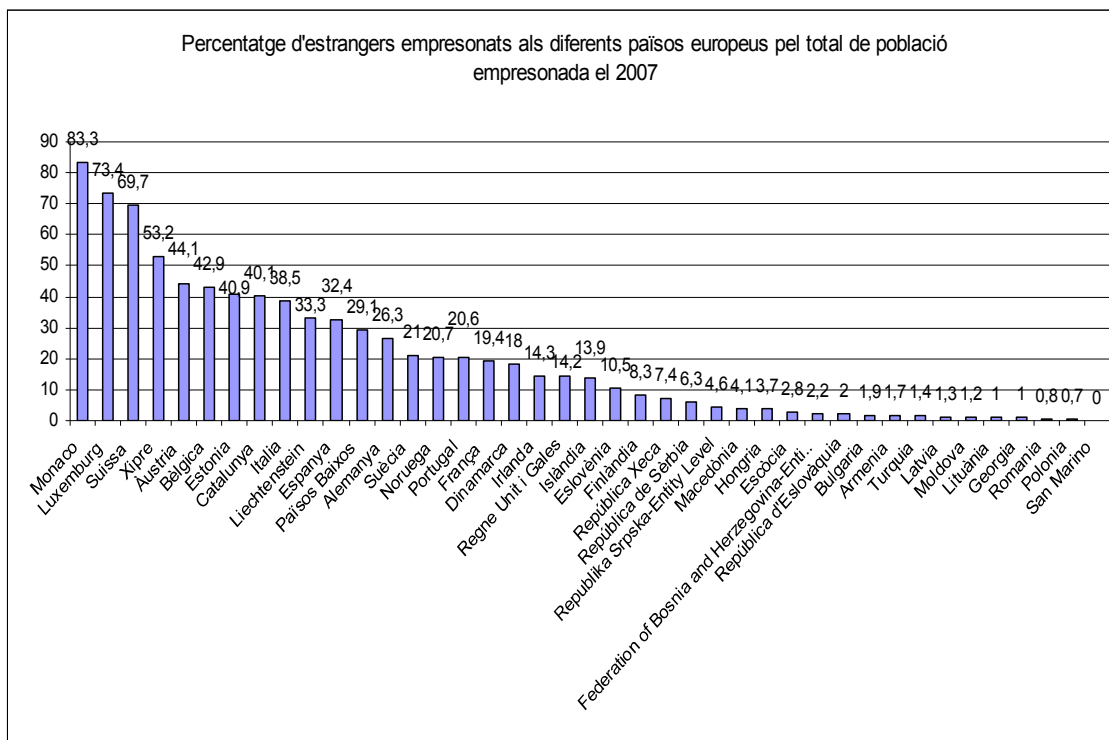
- (a) Total number of prisoners (including pre-trial detainees)
- (b) Number of female prisoners (including pre-trial detainees)
- (c) % of female prisoners in the total number of prisoners (including pre-trial detainees)
- (d) Number of foreign female prisoners (including pre-trial detainees)
- (e) % of foreign females in the total number of female prisoners (including pre-trial detainees)
- (f) Number of foreign prisoners (including pre-trial detainees)
- (g) % of foreign prisoners in the total number of prisoners (including pre-trial detainees)
- (h) Number of foreign pre-trial detainees
- (i) % of foreign pre-trial detainees in the total number of foreign prisoners

Reference: Council of Europe, SPACE I 2007.3

Country	(a)	Female prisoners				Foreign prisoners			
		(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
Albania									
Andorra									
Armenia	3462	127	3.7	0	0.0	60	1.7	...	...
Austria	8887	443	5.0	137	30.9	3917	44.1	1310	33.4
Azerbaijan									
Belgium	9879	422	4.3	163	38.6	4234	42.9	1753	41.4
BH: BiH (state level)									
BH: Fed. BiH	1557	29	1.9	1	3.4	35	2.2	13	37.1
BH: Republika Srpska	928	10	1.1	2	20.0	43	4.6	19	44.2
Bulgaria	11032	355	3.2	7	2.0	211	1.9	9	4.3
Croatia									
Cyprus	671	32	4.8	22	68.8	357	53.2	39	10.9
Czech Republic	18901	999	5.3	54	5.4	1392	7.4	541	38.9
Denmark	3624	179	4.9	43	24.0	654	18.0	...	...
Estonia	3456	156	4.5	78	50.0	1413	40.9	423	29.9
Finland	3624	246	6.8	16	6.5	301	8.3	86	28.6
France	63500	2415	3.8	647	26.8	12341	19.4	...	...
Georgia	18384	769	4.2	16	2.1	190	1.0	...	...
Germany	77868	4103	5.3	...	...	20485	26.3	5669	27.2
Greece									
Hungary	14892	951	6.4	31	3.3	544	3.7	...	...
Iceland	115	8	7.0	1	12.5	16	13.9	2	12.5
Ireland	3305	105	3.2	42	40.0	474	14.3	214	45.1
Italy	45612	1996	4.4	948	47.5	16643	36.5	12067	72.5
Latvia	6452	326	5.1	4	1.2	84	1.3	...	...

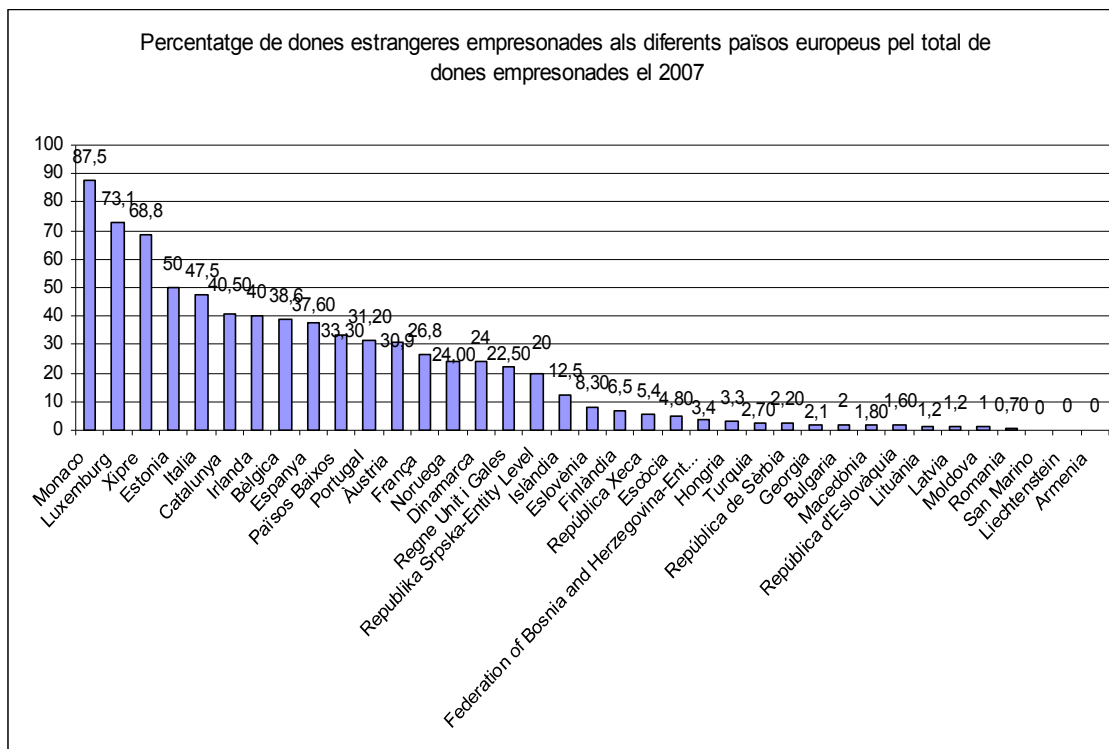
Country	(a)	Female prisoners				Foreign prisoners			
		(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
Liechtenstein	6	0	0.0	0	0.0	2	33.3	0	0.0
Lithuania	7842	339	4.3	4	1.2	80	1.0	26	32.5
Luxembourg	744	26	3.5	19	73.1	546	73.4	255	46.7
Malta									
Moldova	8130	416	5.1	4	1.0	97	1.2	...	...
Monaco	36	8	22.2	7	87.5	30	83.3	11	36.7
Montenegro									
Netherlands	14602	979	6.7	326	33.3	4246	29.1	1315	31.0
Norway	3280	196	6.0	47	24.0	680	20.7	271	39.9
Poland	90199	2743	3.0	...	...	629	0.7	324	51.5
Portugal	11587	797	6.9	249	31.2	2371	20.5	878	37.0
Romania	31290	1492	4.8	11	0.7	243	0.8	23	9.5
Russian Federation									
San Marino	1	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Serbia (Republic of)	8978	364	4.1	8	2.2	569	6.3	428	75.2
Slovak Republic	8235	376	4.6	6	1.6	165	2.0	102	61.8
Slovenia	1336	60	4.5	5	8.3	140	10.5	68	48.6
Spain	57072	4830	8.5	1818	37.6	18474	32.4	7151	38.7
Spain (Catalonia)	9395	694	7.4	281	40.5	3769	40.1	1343	35.6
Sweden	6770	391	5.8	...	...	1424	21.0	...	...
Switzerland	5715	313	5.5	...	...	3985	69.7	1306	32.8
The FYRO Macedonia	2050	55	2.7	1	1.8	85	4.1	19	22.4
Turkey	85865	3093	3.6	85	2.7	1211	1.4	910	75.1
Ukraine									
UK: England and Wales	79734	4283	5.4	963	22.5	11310	14.2	1602	14.2
UK: Northern Ireland									
UK: Scotland	7453	376	5.0	18	4.8	206	2.8	93	45.1
Mean			5.0		20.5		19.8		35.2
Median			4.8		8.3		13.9		36.7
Minimum			0.0		0.0		0.0		0.0
Maximum			22.2		87.5		83.3		75.2

Gràfic 31. Percentatge de població reclusa estrangera als països europeus i a Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Gràfic 32. Percentatge de població reclusa femenina estrangera als països europeus i a Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

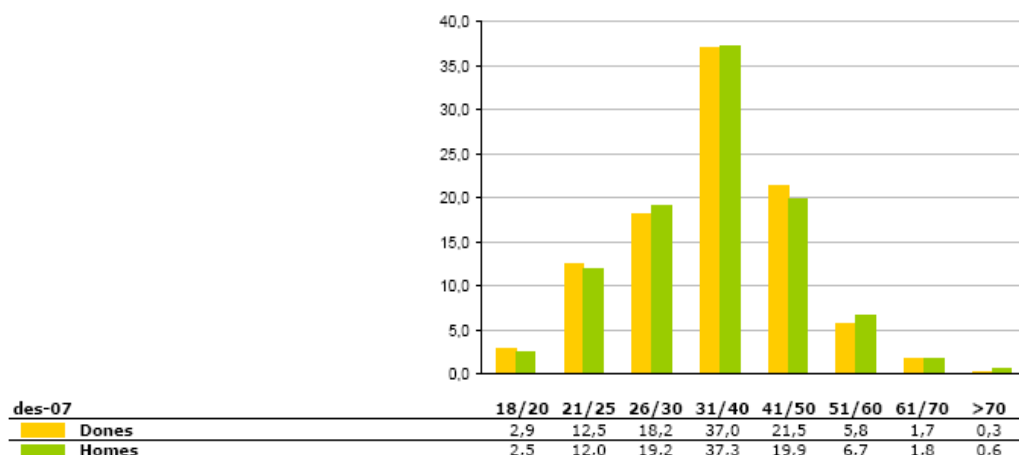
1.3.2 Dades sociològiques de la població reclusa

1.3.2.1 Edat

Catalunya

La majoria de la població empresonada a Catalunya té entre 31 a 40 anys. En nombres absoluts, aquest grup d'edat passa del 2000 al 2007 de 2.359 a 3.499 persones, però proporcionalment sobre el total de la població empresonada, es manté força estable, fins i tot disminuint del 38,8% al 37,2%. En una menor proporció trobem la població de 26 a 30 anys, que tot i créixer de 1.364 persones a 1.798, disminueix del 22,5% a 19,1% sobre el total de la població empresonada. El tercer grup d'edat en nombre és el de 41 a 50 anys, que també augmenta de 895 persones a 1.882, i proporcionalment representa un creixement de 14,8% a 20%, superant l'any 2007 el grup de 26 a 30 anys. El següent grup és el de 21 a 25 anys que passa de 887 persones a 1.132 el 2007, però proporcionalment disminueix de 14,7% a 12%. En proporcions molt menors trobem primer el grup de 51 a 60 anys amb una mitjana de 441,13 persones, representant un 5,63%, seguit del de 18 a 20 anys amb una mitjana de 199,25 persones, representant un 2,63%, després el de 61 a 70 anys, amb una mitjana de 123,63 persones, representant un 1,58%, el dels 16 als 17 anys amb una mitjana de 5,13 persones, representant un 0,07%, i per últim, el de majors de 70 anys amb una mitjana 23,88 persones, representant un 0,28% (Departament de Justícia, 2008b). Els més joves, de 18 a 21 anys, augmenten del 2000 al 2007 de 258 a 396 joves. La proporció, però, sobre el total de la població empresonada es manté estable (Departament de Justícia, 2008a). Segons el sexe, hi ha, tal com es mostra en el gràfic per l'any 2007, gairebé la mateixa proporció de dones que homes en el grup d'edat de 31 a 40 anys, 37% i 37,3% respectivament. Ara bé, les dones es troben en major proporció als grups més joves, de 18 a 20 anys i de 21 a 25 anys, i també al de 41 a 50 anys. Tot i així, la diferència és poc important (Departament de Justícia, 2008c).

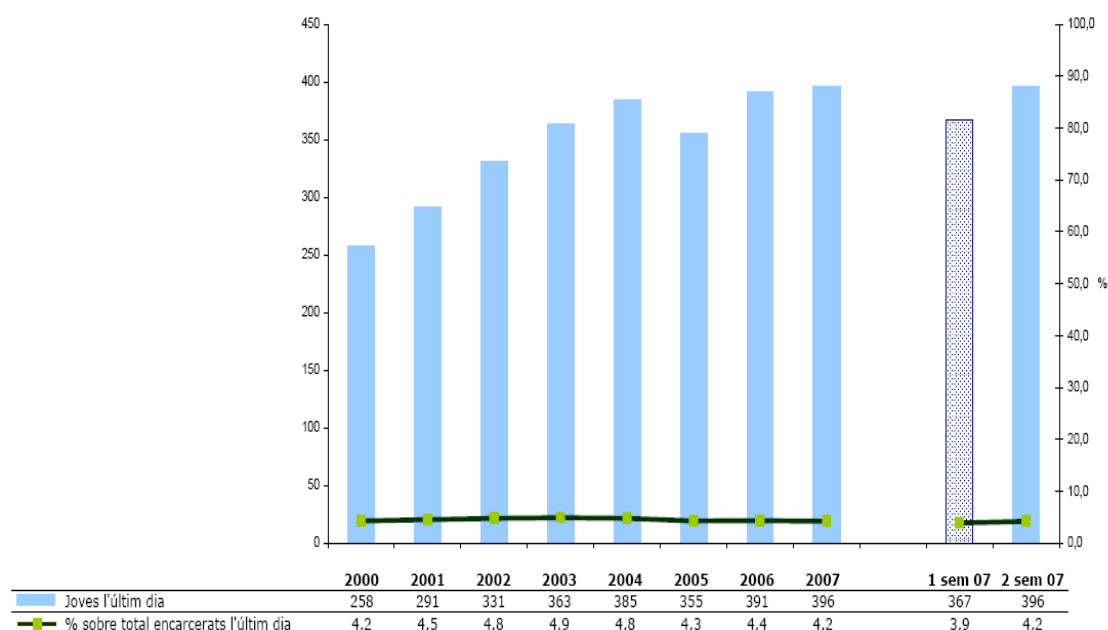
Gràfic 33. Edat de la població reclusa a Catalunya per sexe el 2007 (nombres relatius)

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

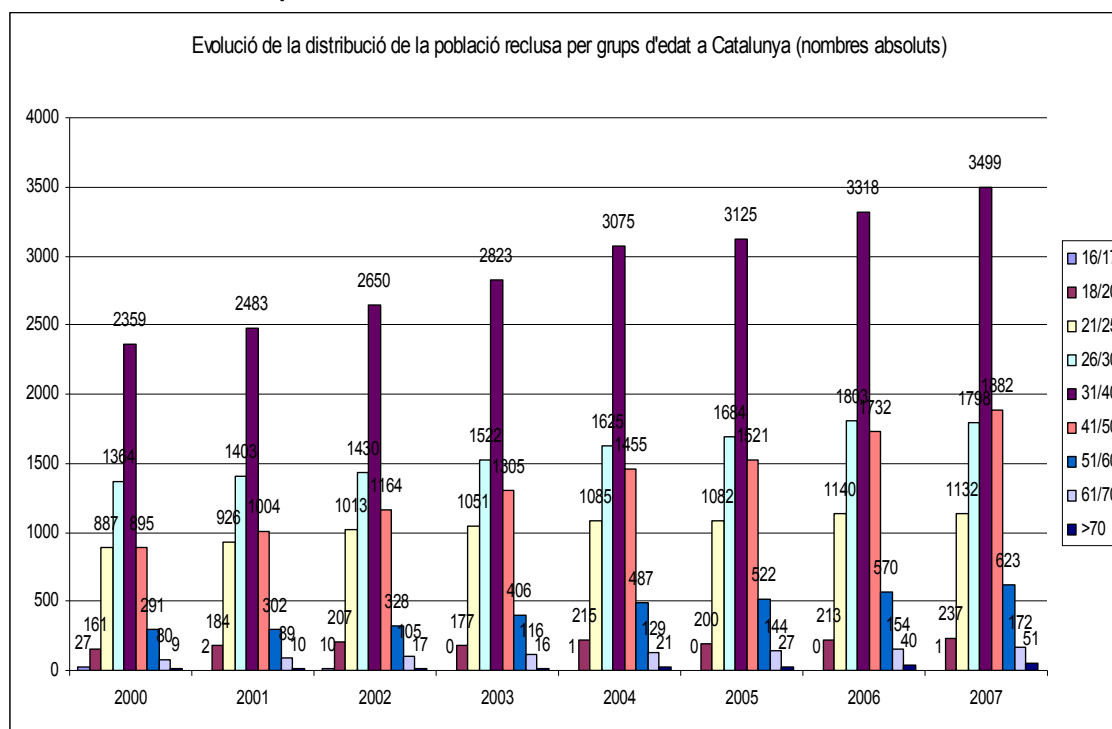
Gràfic 34. Evolució de la població reclusa de 18 a 21 anys a Catalunya

1.8 Joves

Font: Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2008.

Gràfic 35. Evolució de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Catalunya (nombres absoluts)

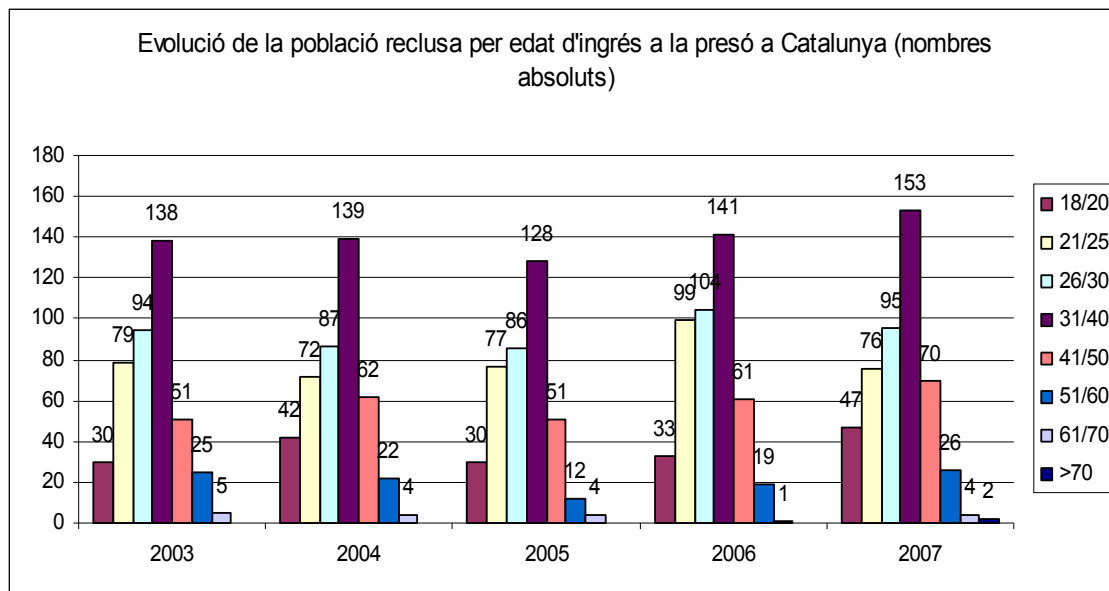
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

La distribució de la població empresonada segons l'edat d'ingrés a la presó segueix una tendència similar a la de la variable edat, tot i algunes diferències, i una mateixa forma any rera any des del 2003 al 2007. A l'entrar a presó, la majoria de la població té de 31 a 40 anys, després de 26 a 30 anys, i a diferència amb la variable edat, el tercer grup amb major nombre de persones és el de 21 a 25 anys. Aquest últim el segueix el de 41 a 50 anys, i altra cop, a diferència de l'altra variable, el següent grup és el de 18 a 20 anys que el segueix el de 51 a 60 anys. Les edats en què menys s'entra a la presó són de 61 a 70 i més de 70 anys. La població empresonada masculina coincideix amb la tendència de la població general. En canvi, la població empresonada femenina segueix una distribució força diferent. Com que el nombre de dones que entra a presó en un any donat és reduït, no es dibuixa una tendència generalitzada.

En general, comparant tota l'evolució des del 2003 al 2007, els grups d'edat més significatius a l'entrada a la presó són els centrals, des dels 21 anys fins als 50, que inclou quatre grups d'edat (Departament de Justícia, 2008b). L'edat d'ingrés a presó,

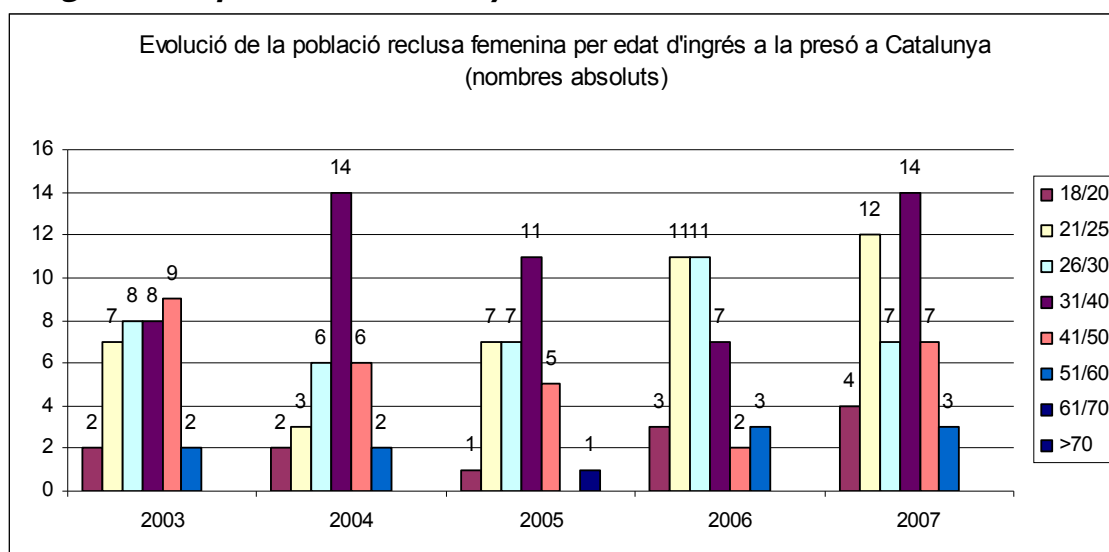
tan en dones com en homes, majoritàriament és de 31 a 40 anys, representant en data de l'últim dia de juny del 2008, el 35,85% i el 31,41% respectivament. Les edats a les que les dones entren més que els homes en aquesta data són de 18 a 20 anys, de 31 a 40 anys i de 51 a 60 anys (Departament de Justícia, 2008b).

Gràfic 36. Evolució de la població reclusa per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

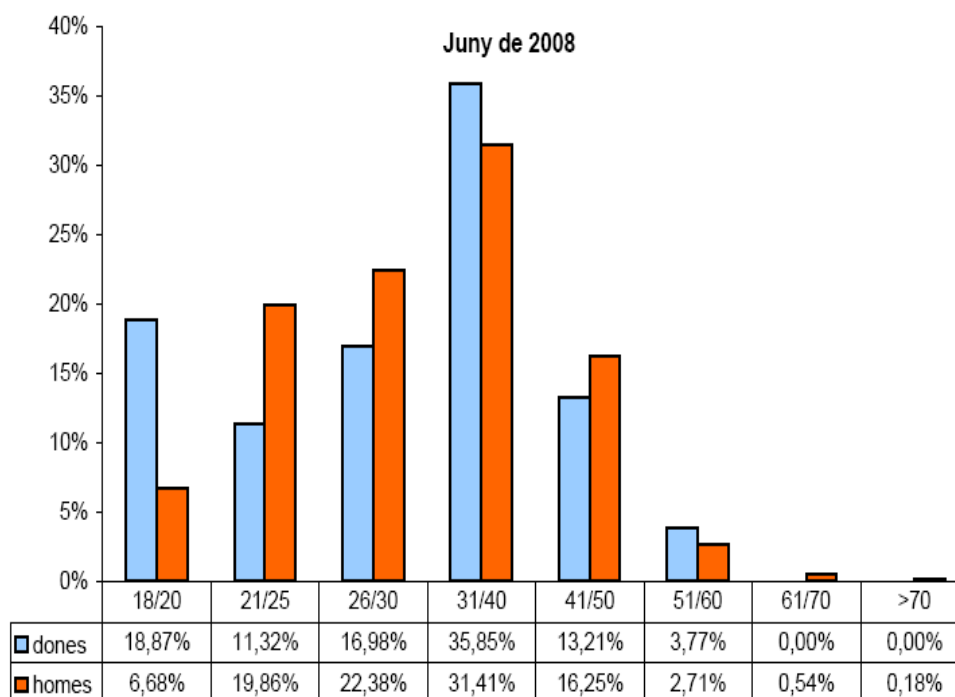
Gràfic 37. Evolució de la població reclusa femenina per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 38. Evolució de la població reclusa masculina per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)

b.02.02 | Comparació de les edats d'ingrés a presó. Homes i dones

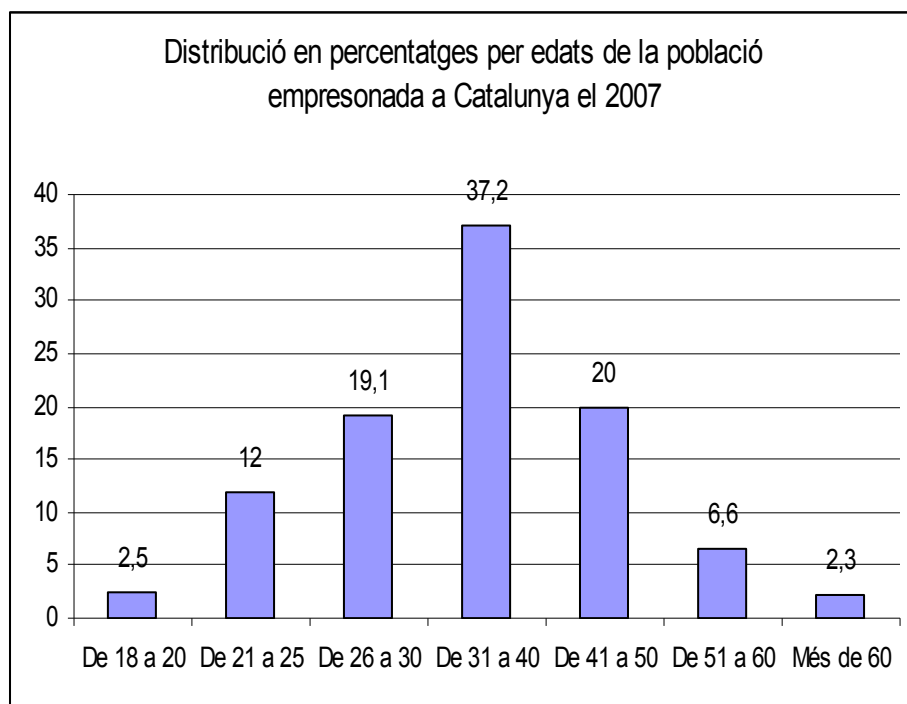
Comparació de les distribucions percentuals de les edats d'ingrés a presó d'homes i de dones que provenen de llibertat. Les dades fan referència als ingressats de llibertat el darrer mes de l'últim semestre.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Espanya

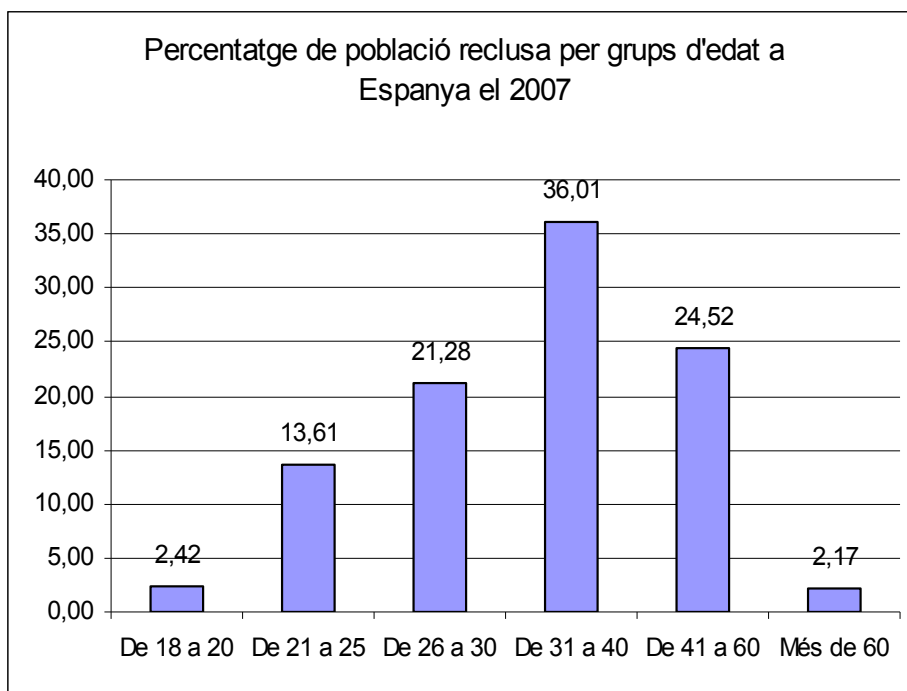
La majoria de les persones empresonades a Espanya el 2007 tenen de 31 a 40 anys, amb un 36,01%, lleugerament per sota de Catalunya que en són el 37,2%. Després, les edats més representades són les de 41 a 60 anys, amb un 24,52% (a Catalunya, 26,6%), i de 26 a 30 anys, amb un 21,28% (a Catalunya, 19,1%). Seguit d'aquestes edats, ho és la de 21 a 25, amb un 13,61%, lleugerament per sobre de Catalunya que en són el 12%. Les de 18 a 20 anys i les de més de 60 són les menys representades, amb un 2,42% (2,5% a Catalunya) i un 2,17% (2,3% a Catalunya) respectivament (Departament de Justícia, 2008b i INE, 2007).

Gràfic 39. Distribució en percentatges de la població reclusa a Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

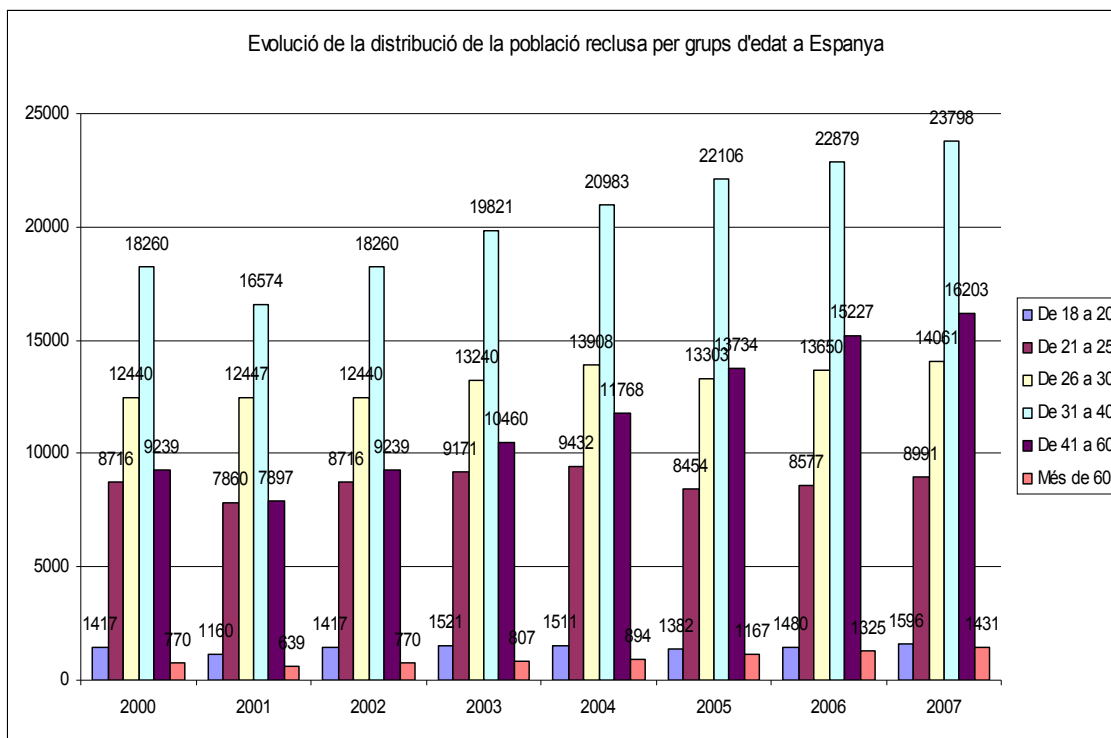
Gràfic 40. Percentatge de població reclusa per grups d'edat a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

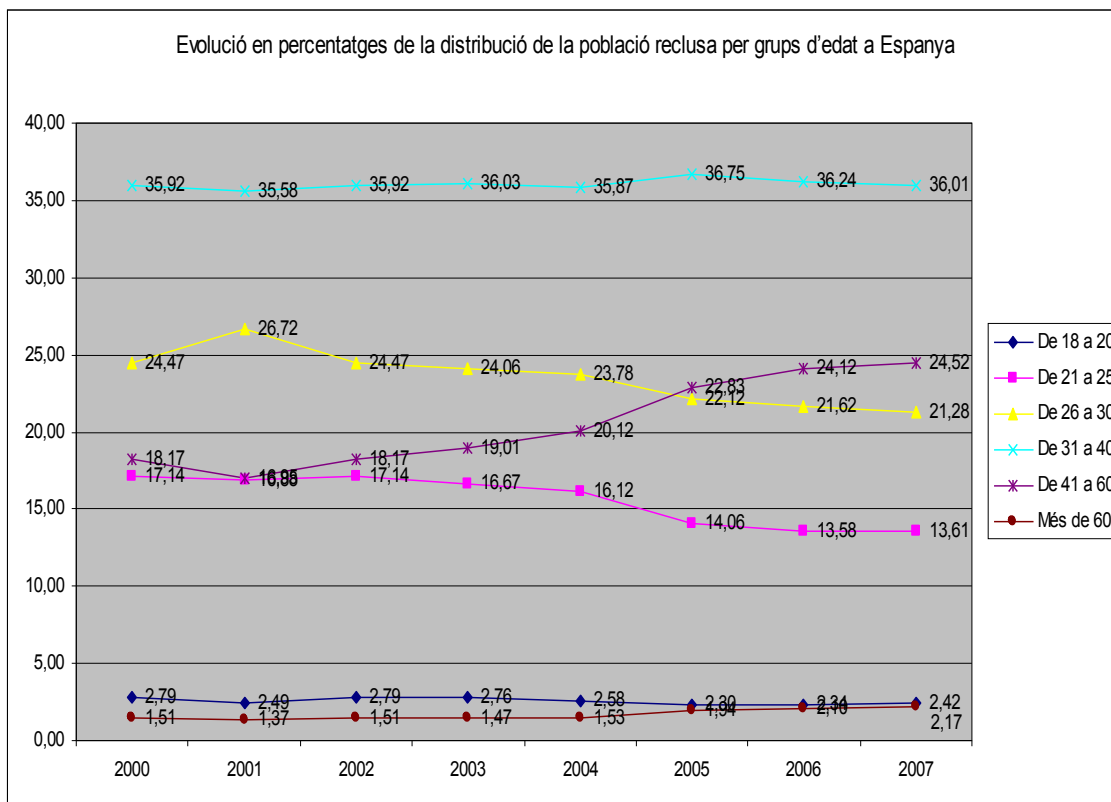
En nombres absoluts, el grup d'edat de 31 a 40 anys passa, del 2000 al 2007, de 18.250 a 23.798 persones, disminuint només el 2001 fins a 16.574. Proporcionalment sobre el total de la població empresonada, el percentatge de població en aquest grup d'edat es manté força estable, passant de 35,92% a 36,01% en aquest període, al contrari que a Catalunya que disminueix lleugerament del 38,8% al 37,2%. En una menor proporció trobem la població de 26 a 30 anys fins el 2004, ja que a partir del 2005 hi ha més persones de 41 a 60 anys. En nombres absoluts, la població de 26 a 30 anys creix de 12.440 a 14.051 persones, i la de 41 a 60 de 9.239 a 16.203 persones. Proporcionalment, la població de 26 a 30 anys passa de representar el 24,47% al 21,28% (a Catalunya aquest percentatge passa de 22,5% al 19,1%) del 2000 al 2007, i la població de 41 a 60 anys passa de representar el 18,17% al 24,52% (a Catalunya de 19,5% a 26,6%), entrecreuant-se els dos percentatges l'any 2005. El quart grup d'edat en nombre és el de 21 a 25 anys que passa de 8.716 a 8.991 persones, però proporcionalment disminueix de 17,14% a 13,61% (a Catalunya també ho fa del 14,6% al 12%). En proporcions molt menors trobem el grup de 18 a 20 anys que passa de 1.417 a 1.595 persones, amb un percentatge molt estable que lleugerament disminueix de 2,79% a 2,42% (a Catalunya hi fa del 2,7% al 2,5%), i el de 61 a 70 anys que passa de 770 a 1.431 persones, amb un percentatge també molt estable que en aquest cas augmenta del 1,51% al 2,17% (a Catalunya també augmenta del 1,2% al 1,8%) (INE, 2007).

Gràfic 41. Evolució de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

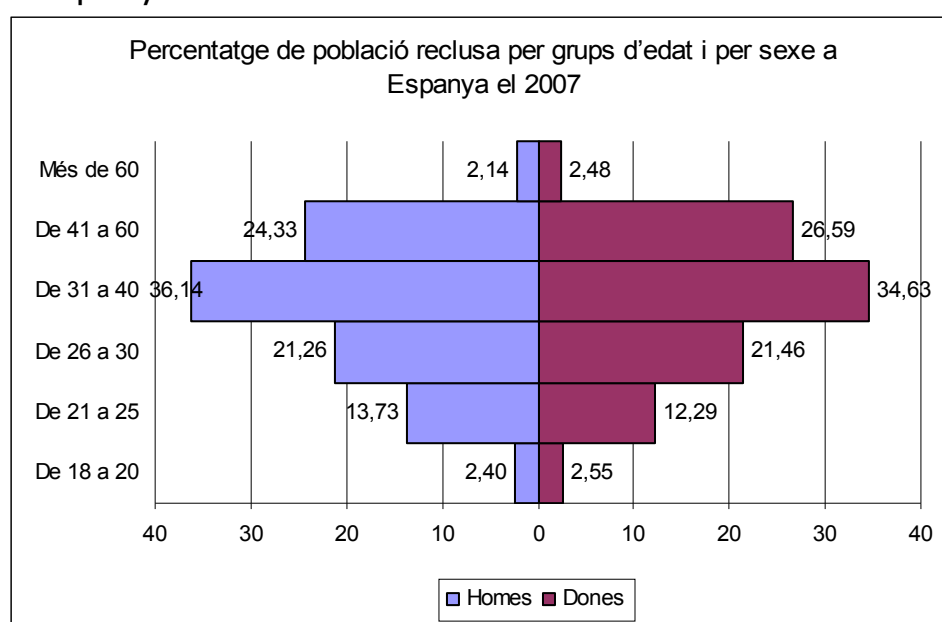
Gràfic 42. Evolució en percentatges de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Espanya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

El 36,14% d'homes tenen de 31 a 40 anys, i quasi la mateixa proporció, el 34,63%, són dones amb aquesta edat. La diferència és major que a Catalunya, on la proporció és quasi la mateixa per homes que per dones. A Espanya, de 41 a 60 anys hi ha més dones que homes, amb uns percentatges de 26,59% i 24,33% respectivament. A Catalunya aquests percentatges són de 27,3% i 26,6%. De més de 60 també hi ha més dones que homes, amb 2,48% i 2,14% respectivament; a Catalunya passa el contrari, hi ha més homes amb un 2,4% respecte el 2% de dones. A Espanya, gairebé hi ha la mateixa proporció de dones que homes de 26 a 30 anys, un 21,46% i un 21,26% respectivament i de 18 a 20 anys, amb un 2,55% i un 2,40% respectivament. A Catalunya, tal com veiem a les taules anteriors, hi ha més homes que dones de 26 a 30 anys, encara que en proporcions molt semblants, de 18,2% i 19,2%, i com a Espanya, menys en el grup de 18 a 20, on hi ha el 2,9% de dones i el 2,5% d'homes. L'únic grup d'edat amb menys dones a Espanya, en proporció, a part del de 31 a 40 anys, és el de 21 a 25 anys, que hi ha 12,29% de dones i 13,73% d'homes. A Catalunya, en aquest cas, hi ha lleugerament més dones, els percentatges són de 12,5% dones i 12% homes. Pel que veiem, hi ha més dones que homes d'edats més avançades (Departament de Justícia, 2007 i INE, 2007).

Gràfic 43. Percentatge de població reclusa per grups d'edat i per sexe a Espanya el 2007

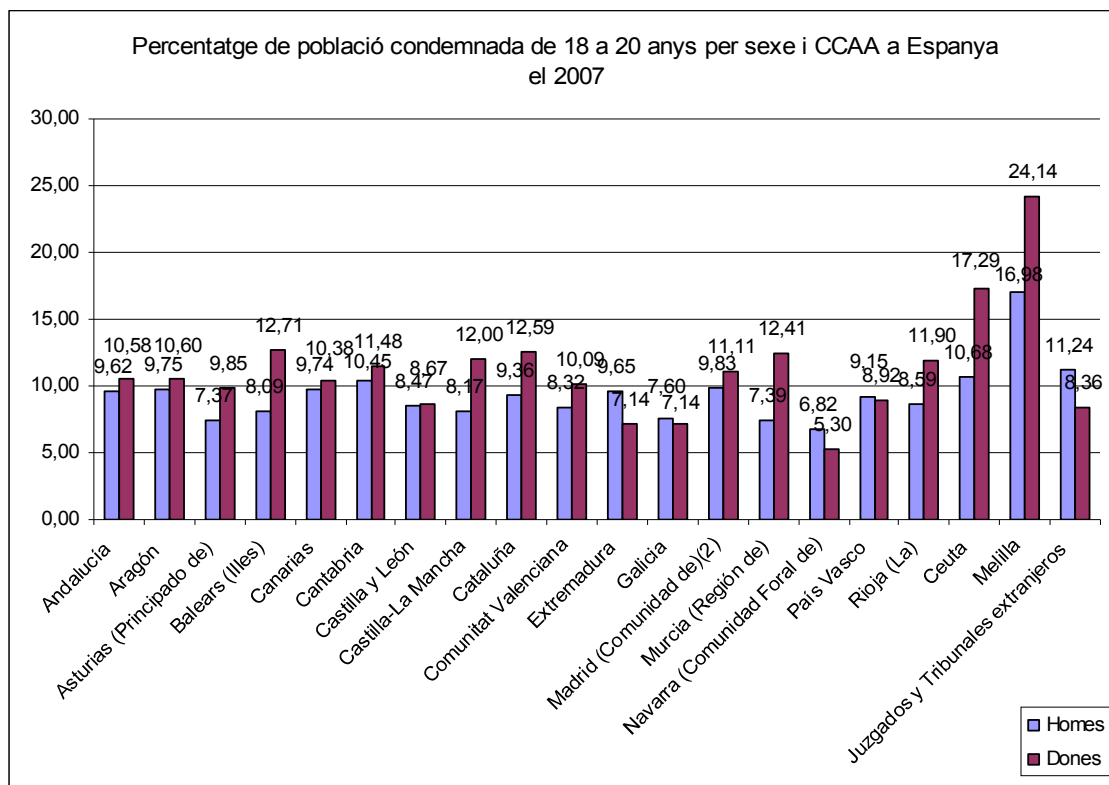
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Majoritàriament i en proporció pel total de població empresonada a cada Comunitat Autònoma, hi ha més dones que homes de 18 a 20 anys a les diferents comunitats, amb les excepcions d'Extremadura, Galícia, la Comunitat Foral de Navarra i el País Basc. També hi ha més homes dels Justjats i Tribunals Estrangers. A Ceuta i Melilla les proporcions de població d'aquest grup d'edat són majors que a la resta de comunitats, i les dones hi són més representades. Mentre que a les diferents comunitats els valors van del 5,30% al 12,71%, a Ceuta els percentatges són de 10,66% d'homes i 17,26% de dones, i a la de Melilla, 16,98% d'homes i 24,14% de dones. En el cas del grup d'edat de 21 al 25 anys, les comunitats amb més dones i més homes estan més repartides, tot i ser-ne més amb més dones. El rang dels percentatges en la majoria de les comunitats va de 13,23% a 20,09%. Ceuta i Melilla són les que tenen major proporció de població d'aquest grup d'edat, Ceuta amb 23,91% d'homes i 22,26% de dones i Melilla amb 20,70% d'homes i 20,69% de dones. De 26 a 30 anys, el repartiment entre homes i dones també és similar, tot i sent major en les dones. A simple vista, el que veiem és que Extremadura és la Comunitat que té menys població d'aquesta edat, amb 14,09% d'homes i 13,81% de dones.

Sobresurten Cantàbria que té 21,05% de dones, d'homes en té el 18,36%, Galícia que té 22,97% de dones, d'homes el 15,33%, la Regió de Múrcia amb el 21,17% d'homes, de dones n'hi ha el 15,14%, el País Basc amb el 21,78% de dones, d'homes en té el 16,95%, La Rioja amb el 22,62% de dones i el 20,24% d'homes, Ceuta amb el 21,9% d'homes, de dones en té el 15,79%, i Melilla amb el 20,69% de dones, d'homes en té el 16,56%. De 31 a 40 anys, el repartiment entre homes i dones entre comunitats també és similar. El rang de percentatges majoritari va de 25,61% a 33,35%. La comunitat amb més població d'aquest grup d'edat és Castella i Lleó amb el 35,46% de dones i el 30,09% d'homes. Melilla és la comunitat amb menys població d'aquest grup d'edat amb el 22,98% d'homes i el 13,79% de dones. Seguit d'aquesta, Cantàbria té el 23,44% de dones d'aquesta edat, i el 27,69% d'homes. De persones de Justjats i Tribunals estrangers també n'hi ha menys percentatge, el 24,5% d'homes i el 20,9% de dones. Del grup d'edat de 41 a 50 anys hi ha més homes que dones en més comunitats. El

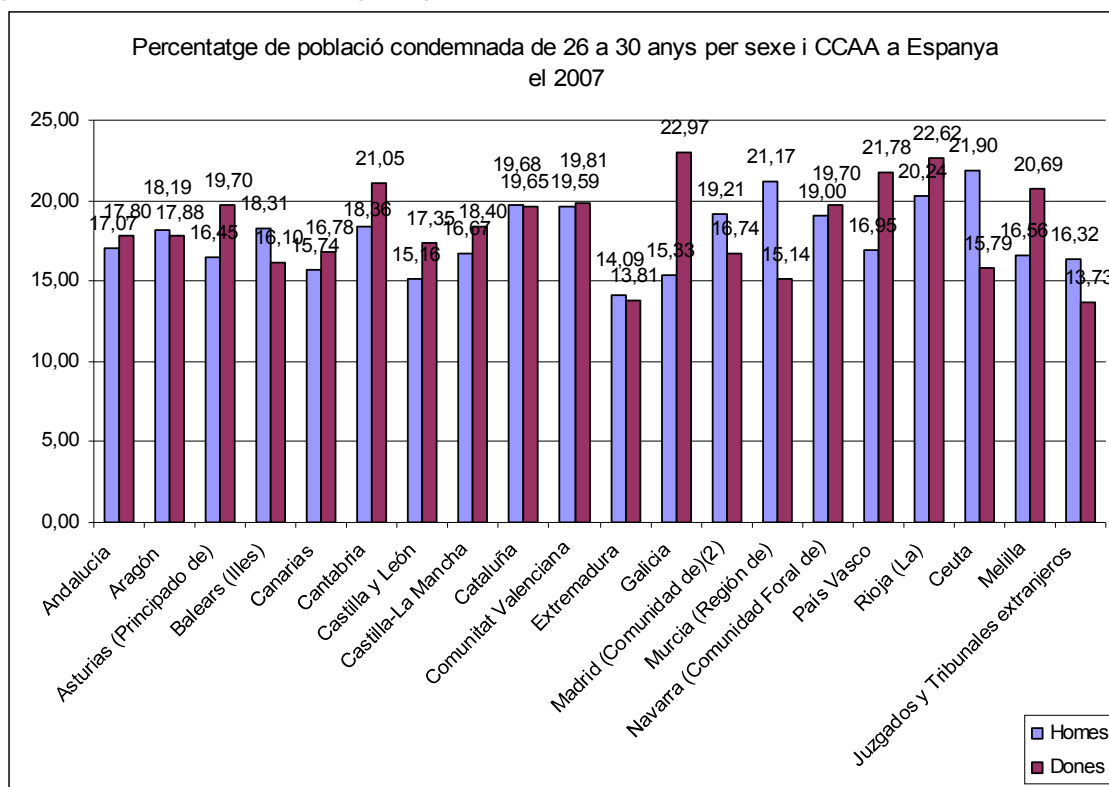
rang majoritari és de 13,79% a 21,19%. Sobresurten el Principat d'Astúries amb el 22,04% d'homes i el 17,31% de dones, i Extremadura amb el 21,45% d'homes i el 18,57% de dones. Castilla la Mancha té un percentatge de dones per sota de la majoria, 10,4% de dones, amb el 19,02% d'homes, i això també passa amb La Rioja, amb el 10,71% de dones i el 17,07% d'homes, i Ceuta amb el 10,53% de dones i l'11,41% d'homes. De població de 51 a 60 anys n'hi ha molta menys a totes les comunitats. En la majoria hi ha més homes que dones, amb les excepcions de les Illes Balears, la Comunitats de Madrid, la Comunitat Foral de Navarra, Ceuta i Melilla. Les que tenen més població d'aquest grup d'edat són Astúries, amb el 9,21% d'homes i el 6,57% de dones, Galícia amb 9,04% d'homes i 4,25% de dones, i la Comunitat Foral de Navarra amb 9,99% de dones i 6,38% d'homes. Les que tenen menys població d'aquest grup d'edat són La rioja, amb el 4,64% d'homes i el 2,38% de dones, la Comunitat de Valencia amb el 5,51% d'homes i el 3,67% de dones i Ceuta, en el cas dels homes, 3,47%. A simple vista veiem que Galícia és la comunitat amb major població de 61 a 70 anys, amb el 3,02% d'homes i el 3,47% de dones, i la comunitat amb menys població és Ceuta amb el 0,82% d'homes i el 0,75% de dones. En aquest cas també hi ha més homes que dones en la majoria de les comunitats, amb les excepcions d'Andalucía, Galícia, la Región de Murcia i La Rioja. En el cas dels Jutjats i Tribunals estrangers hi ha més dones que homes. A Melilla no hi ha cap dona d'aquest grup d'edat. Per últim, de més de 70 anys, la majoria hi ha més homes que dones o fins i tot, només homes. A Canàries, Cantàbria, la Comunitat Foral de Navarra, La Rioja, Ceuta i Melilla no hi ha cap dona d'aquest grup d'edat.

Gràfic 44. Percentatge de població condemnada de 18 a 20 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007

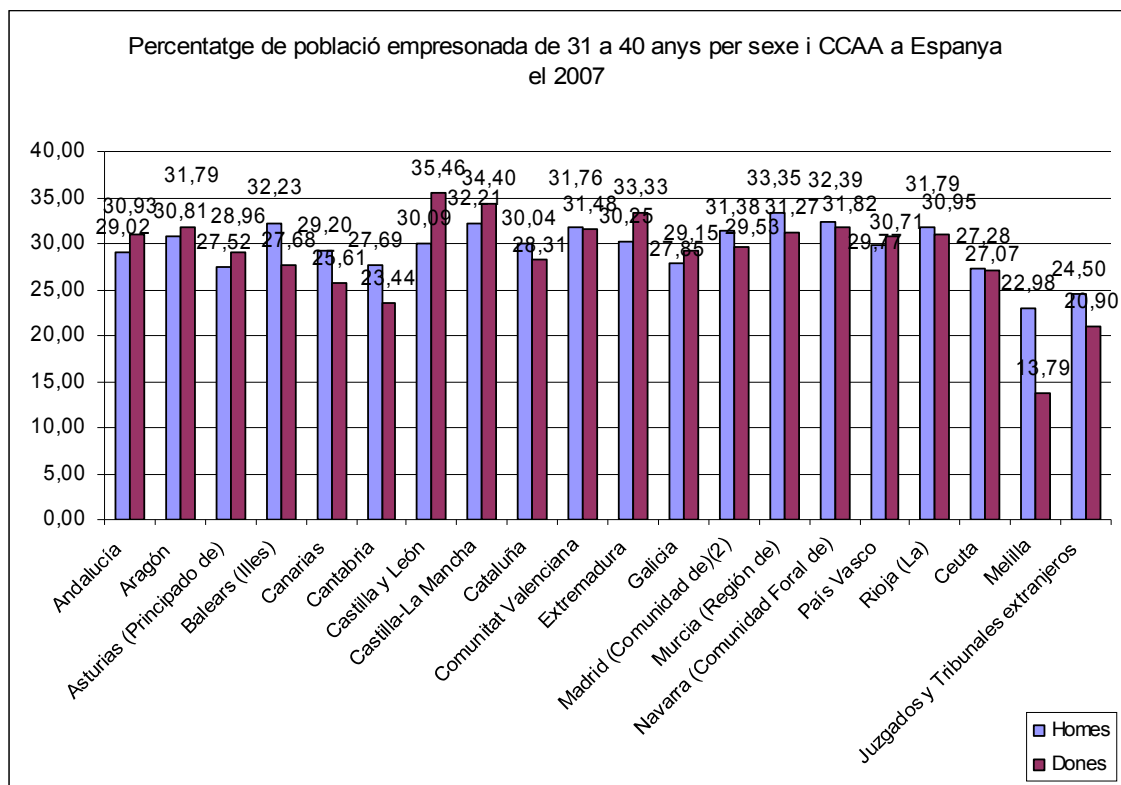
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 45. Percentatge de població condemnada de 26 a 30 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007

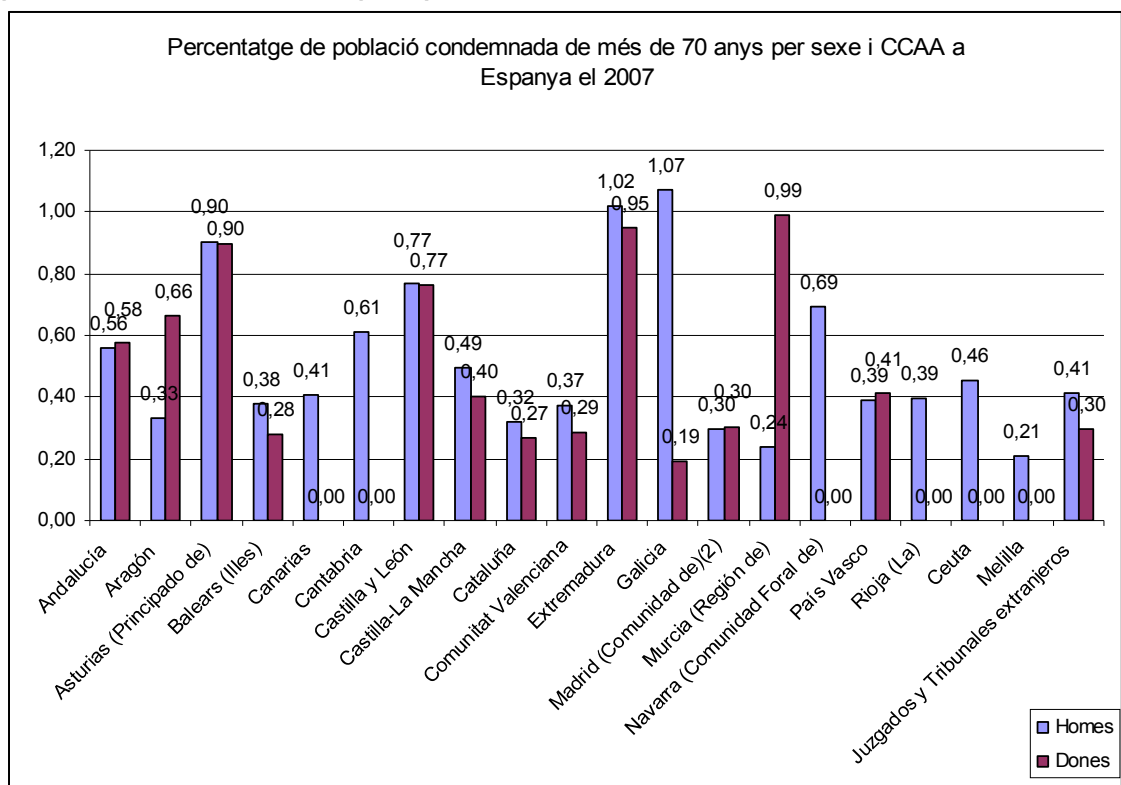
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 46. Percentatge de població condemnada de 31 a 40 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 47. Percentatge de població condemnada de més de 70 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

1.3.2.2 Nacionalitat

Catalunya

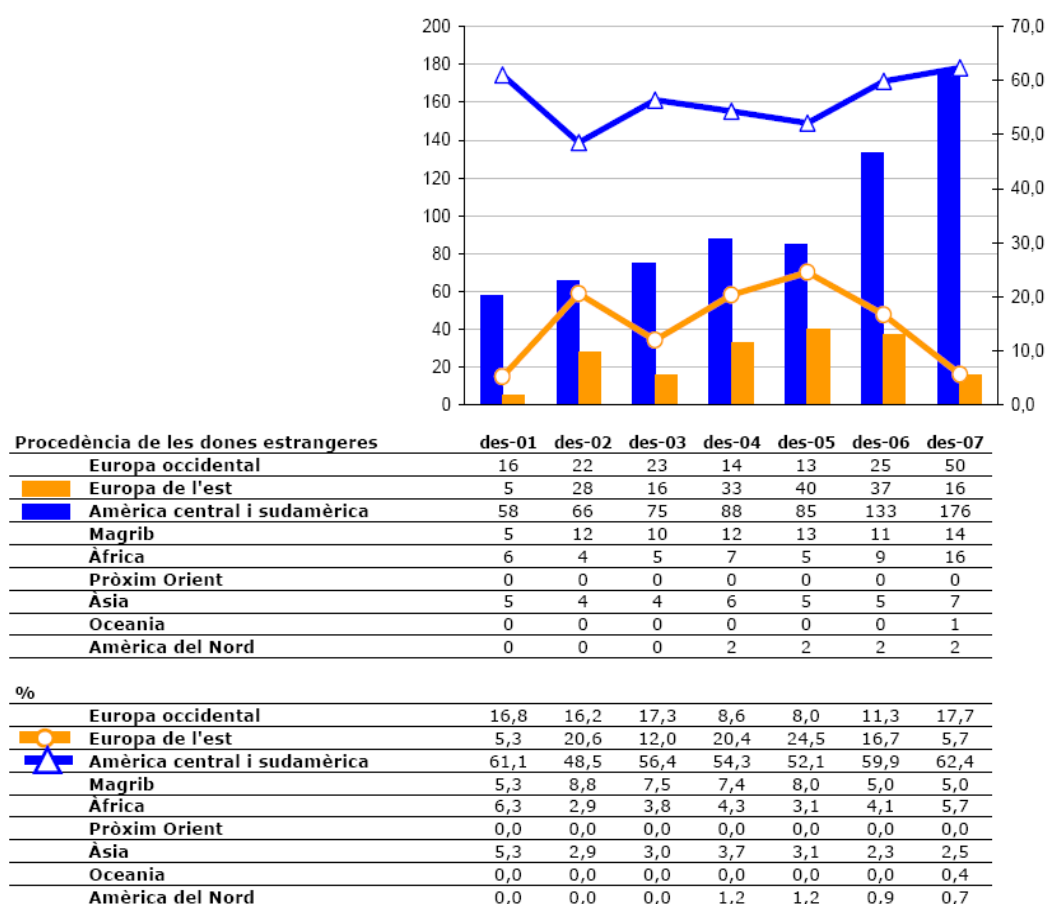
La majoria de les dones estrangeres a les presons de Catalunya són d'Amèrica central i sudamèrica, que multipliquen per 3,5 des del 1999 al 2007, passant de ser 50 dones a ser-ne 176. La següent població estrangera en nombre és la que procedeix de l'europa de l'Est que en el mateix període augmenta i disminueix varies vegades amb un rang de 5 el 2001 a 44 el 2006. Les de l'Europa occidental, el 1999 ja en són 15, però augmenten fins a ser 50 el 2007, també amb alts i baixos durant el període, i les del Magrib sempre augmenten multiplicant-se per 4,6, passant de ser 3 a ser-ne 14 el 2007. Les procedents d'Àfrica passen de 5 a 16 dones, d'Àsia d'1 a 7, i d'Amèrica del Nord n'hi ha dues a partir del 2004. Del Pròxim Orient i d'Oceania no n'hi ha cap (Departament de Justícia, 2006 i 2007). En proporció, les dones d'Amèrica central i sudamèrica representen el 57,97% de mitjana entre el 1999 al 2007, amb un màxim el 2000 de 64,6% i un mínim el 2002 del 48,5%. Les de l'Europa de l'Est representen una mitjana del 13,74% en el mateix període, amb un màxim el 2005 del 24,5% i un mínim el 2001 del 5,3%, i les que procedeixen de l'Europa occidental representen el 14,51% de mitjana amb un màxim el 1999 de 18,8% i un mínim el 2005 del 8%. Les dones provinents del Magrib han augmentat del 1999 al 2002 del 3,8% al 8,8%, el seu màxim, on han seguit una proporció força uniforme fins tornar a disminuir el 2006 i el 2007 fins el 5%, amb una mitjana de 5,91%. Les dones d'Àfrica representen una mitjana del 4,6%, les d'Àsia del 2,81% i les d'Amèrica del Nord del 0,4% .

La majoria del homes estrangers empresonats a Catalunya són del Magrib, que es tripliquen del 1999 al 2007 passant de 437 homes a 1.330. El següent grup de procedència en nombre és el d'Amèrica central i sudamèrica que es multipliquen per 4,2 passant de 202 homes a 855. Els d'Europa occidental es multipliquen per 2,7 passant de 204 a 559 i els de l'Europa de l'est per 10 fins el 2006 passant de 34 a 343, i disminuint fins a 210 el 2007. Els estrangers procedents d'Àfrica es dupliquen passant de 168 a 340 homes. Els d'Àsia passen de 26 a 145, els del Pròxim Orient de 37 a

41 i Amèrica del Nord de 5 a 11. D'Oceania només n'hi a 1 en algunes dates. En percentatges, veiem que la majoria dels estrangers empresonats són del Magrib amb una mitjana del 41,1% del 1999 al 2007, un màxim el 2003 del 43,1% i un mínim el mateix 1999 del 39,3%, seguits dels d'Amèrica central i Sudamèrica amb una mitjana del 20,44%, augmentant del seu mínim 18,1% el 1999 al seu màxim el 2007 del 24,5%. Els de l'Europa occidental disminueixen en el mateix període del 18,3% al 10,2% fins el 2006 per tornar a augmentar fins a 16% el 2007, amb una mitjana del 13,26%, i els segueixen els d'Àfrica que disminueixen del 15,1% al 9%, i els de l'Europa de l'Est que augmenten del 3,1% al 10,9%. Els del Pròxim Orient disminueixen del 3,3% al 1,9%, els d'Àsia augmenten del 2,3% al 3,6%, i els d'Amèrica del Nord representen una mitjana de 0,35% (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 48. Evolució de la procedència de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

c.04 | Procedència de les dones estrangeres encarcerades

Distribució de les dones estrangeres segons la seva àrea geogràfica de procedència.

Dades de l'últim dia dels anys indicats. Des de 2007 la divisió de Europa occidental Europa de l'est canvia a Europa comunitària i Europa no comunitària.

Procedència dels homes estrangers	des-01	des-02	des-03	des-04	des-05	des-06	des-07
Europa occidental	212	232	233	253	308	319	559
Europa de l'est	95	169	191	254	274	343	210
Amèrica central i sudamèrica	284	346	410	536	566	733	855
Magrib	677	778	894	1.030	1.139	1.279	1.330
Àfrica	194	217	229	244	240	284	340
Pròxim Orient	48	52	57	56	58	57	41
Àsia	38	67	48	80	87	112	145
Oceania	0	1	1	0	0	0	0
Amèrica del Nord	8	5	9	7	7	9	11

%	des-01	des-02	des-03	des-04	des-05	des-06	des-07
Europa occidental	13,6	12,4	11,2	10,3	11,5	10,2	16,0
Europa de l'est	6,1	9,0	9,2	10,3	10,2	10,9	6,0
Amèrica central i sudamèrica	18,2	18,5	19,7	21,7	21,1	23,3	24,5
Magrib	43,5	41,6	43,1	41,8	42,5	40,7	38,1
Àfrica	12,5	11,6	11,0	9,9	8,9	9,0	9,7
Pròxim Orient	3,1	2,8	2,7	2,3	2,2	1,8	1,2
Àsia	2,4	3,6	2,3	3,2	3,2	3,6	4,2
Oceania	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amèrica del Nord	0,5	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Els 10 països més representats per les dones estrangeres a les presons de Catalunya són Colòmbia amb 37 dones que representen el 18,5% del total de dones estrangeres, Brasil amb 35 dones i el 17,5%, Bolívia amb 27 dones i el 13,5%, Equador amb 18 dones i el 9%, Marroc i República Dominicana amb 15 dones i el 7,5%, Veneçuela amb 13 dones i el 6,5%, Nigèria i Romania amb 12 dones i el 6%, i Perú amb 9 dones i el 4,5%.

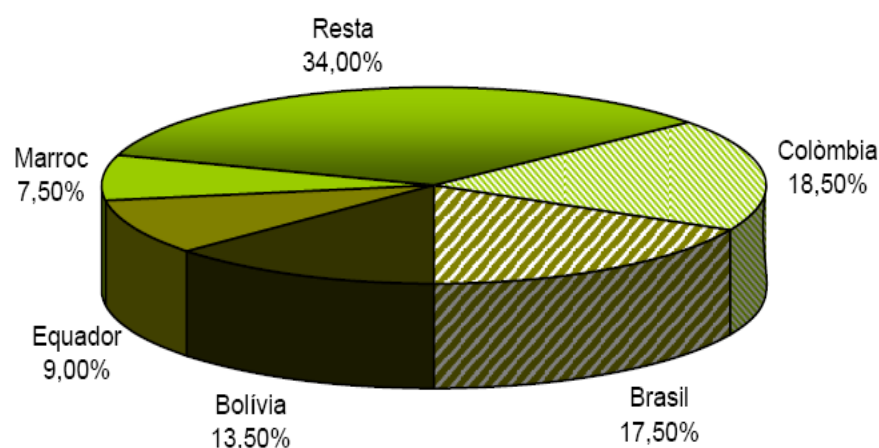
Els 10 països més representats pels homes estrangers a les presons de Catalunya són primerament Marroc amb 1.223 homes que representen el 48,96% del total d'homes estrangers, colòmbia amb 221 homes i el 8,83%, Algèria amb 188 homes i el 7,51%, Romania amb 181 homes i el 7,23%, Equador amb 156 homes i el 6,23%, Bolívia i República Dominicana amb 106 homes i el 4,23%, França amb 86 homes i el 3,44%, Nigèria amb 81 homes i el 3,24%, i Itàlia amb 78 homes i el 3,12% (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 49. Distribució de la població reclusa femenina en els 10 primers països més representats a Catalunya el 2008 (nombres absoluts i relatius)

04.04.03 — Distribució de les dones en els 10 països més representats

País	Dones	
	Nre.	% d/t d'estrang.
Colòmbia	37	18,50%
Brasil	35	17,50%
Bolívia	27	13,50%
Equador	18	9,00%
Marroc	15	7,50%
República Dominicana	15	7,50%
Veneçuela	13	6,50%
Nigèria	12	6,00%
Romania	12	6,00%
Perú	9	4,50%

Distribució de les dones estrangeres en els 10 països més representats. Nombre i percentatge que representen respecte el total de la població de dones estrangeres encarcerades. Dades a 30 de setembre de 2008.

Distribució de les dones estrangeres en els països més representats. Percentatge que representen respecte el total de la població de dones estrangeres encarcerades. Dades a 30 de setembre de 2008.

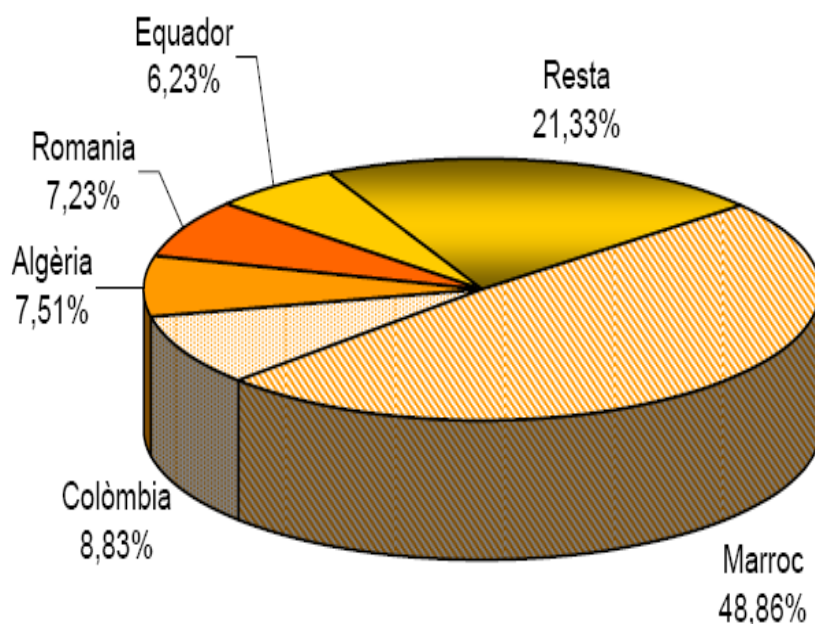
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

Gràfic 50. Distribució de la població reclusa masculina en els 10 primers països més representats a Catalunya el 2008 (nombres absoluts i relatius)

04.05.03 — Distribució dels homes en els 10 països més representats

País	Homes	
	Nre.	% h/t h estran.
Marroc	1223	48,86%
Colòmbia	221	8,83%
Algèria	188	7,51%
Romania	181	7,23%
Equador	156	6,23%
Bolívia	106	4,23%
República Dominicana	106	4,23%
França	86	3,44%
Nigèria	81	3,24%
Itàlia	78	3,12%

Distribució dels homes estrangers en els 10 països més representats. Nombre i percentatge que representen respecte el total de la població d'homes estrangers encarcerats. Dades a 30 de setembre de 2008.

Distribució dels homes estrangers en els països més representats. Percentatge que representen respecte el total de la població d'homes estrangers encarcerats. Dades a 30 de setembre de 2008.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

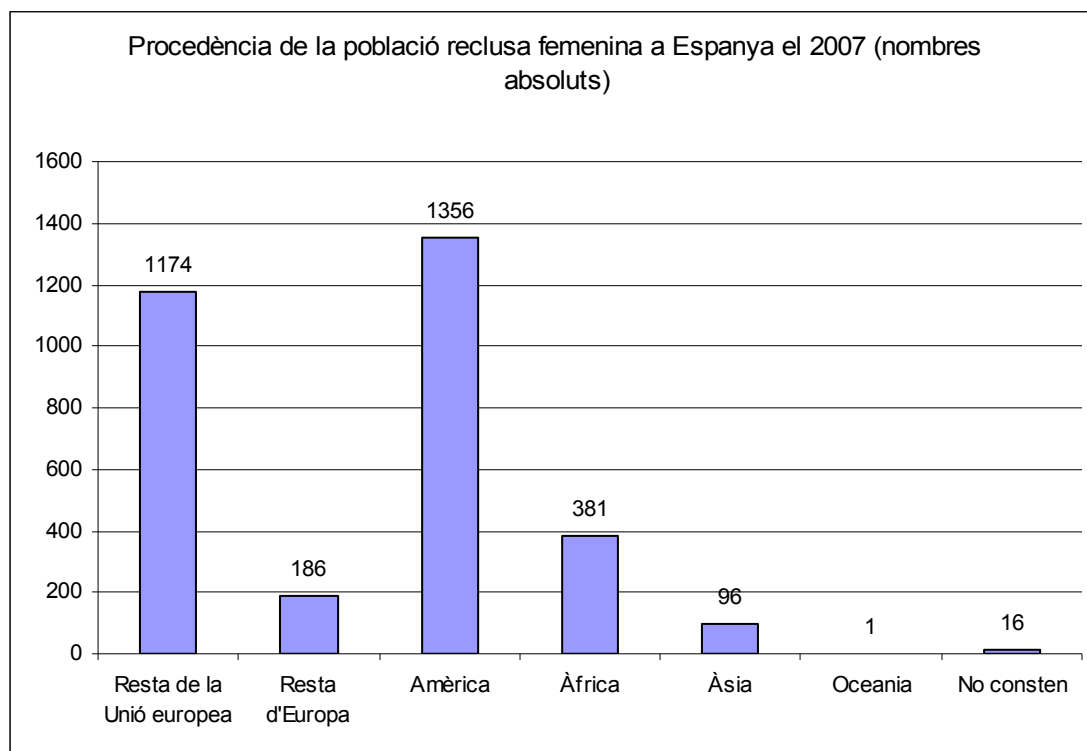
Espanya

La majoria de les dones empresonades estrangeres a Espanya, el 2007, són d'Amèrica, 1.356 dones, i en segon lloc, de la Unió Europea sense comptar les espanyoles, que són 1.174 dones. A Catalunya, també són aquestes dues poblacions les majoritàries en nombre i en el mateix ordre. Les altres nacionalitats estan menys representades en nombre. D'africanes n'hi ha 381, de la resta d'Europa 186, asiàtiques 96 i 1 d'Oceania. De 16 de les dones empresonades estrangeres no en consta la procedència. En el cas dels homes, la majoria són també d'Amèrica, 13.173 homes, seguit de la resta de la Unió Europea, sense comptar espanyols, amb 10.452 homes, i d'Àfrica, amb 10.035 homes. A Catalunya, la majoria és en diferència d'Àfrica, seguit d'Amèrica i de la Europa Occidental. Les altres nacionalitats estan menys representades. De la resta d'Europa hi ha 1.550 homes, d'Àsia 949 i d'Oceania 26. En

aquest cas, no consta la procedència de 151 homes estrangers (INE, 2007).

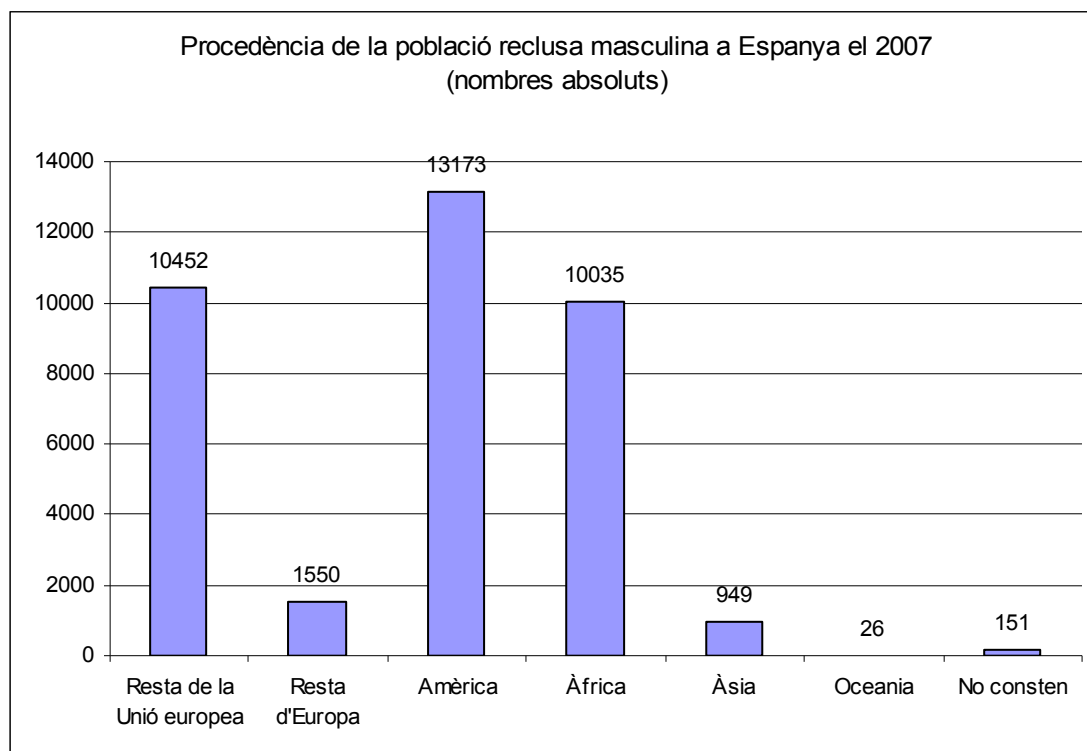
Del total de la població estrangera empresonada veiem que, proporcionalment, hi ha més dones que homes de la resta de la Unió Europea, de la resta d'Europa, d'Amèrica i d'Àsia, per tant, els homes són més en proporció d'Àfrica i d'Oceania. A Catalunya, les dones són, en proporció, majors a l'Europa Occidental, Amèrica i Oceania. La majoria de dones, com ja hem dit, són d'Amèrica, representant un 42,24% del total de dones estrangeres, i encara que en menor proporció, també la majoria d'homes són d'Amèrica, representant el 36,26% del total d'homes estrangers. A Catalunya, aquest percentatge són de 63,1% i de 24,8%, respectivament, és a dir, que la diferència és major a Catalunya. El 36,57% de dones són de la resta de la Unió Europea mentre que d'homes en són el 28,76%. Les dades que tenim de Catalunya tenen la variable d'Europa Occidental, que podriem assimilar a la de la Unió Europea, de manera que els percentatges en el cas de Catalunya són 17,7% i 16% respectivament. En canvi, l'Àfrica hi ha el 27,62% d'homes i només l'11,87% de dones. A Catalunya, aquesta diferència encara és més acusada, els percentatges són 47,8% i 10,7% respectivament. De la resta d'Europa ja hem dit que eren minoritaris, de dones n'hi ha el 5,79% i d'homes el 4,27%. D'Àsia, el 2,99% de dones i el 2,61% d'homes. I d'Oceania, el 0,03% de dones i el 0,07 d'homes. Hi ha més proporció de dones la procedència de les quals no consta, però la diferència és molt poca, el 0,5% de dones i el 0,42% d'homes (Departament de Justícia, 2007 i INE, 2007).

Gràfic 51. Procedència de la població reclusa femenina a Espanya el 2007 (nombres absoluts)

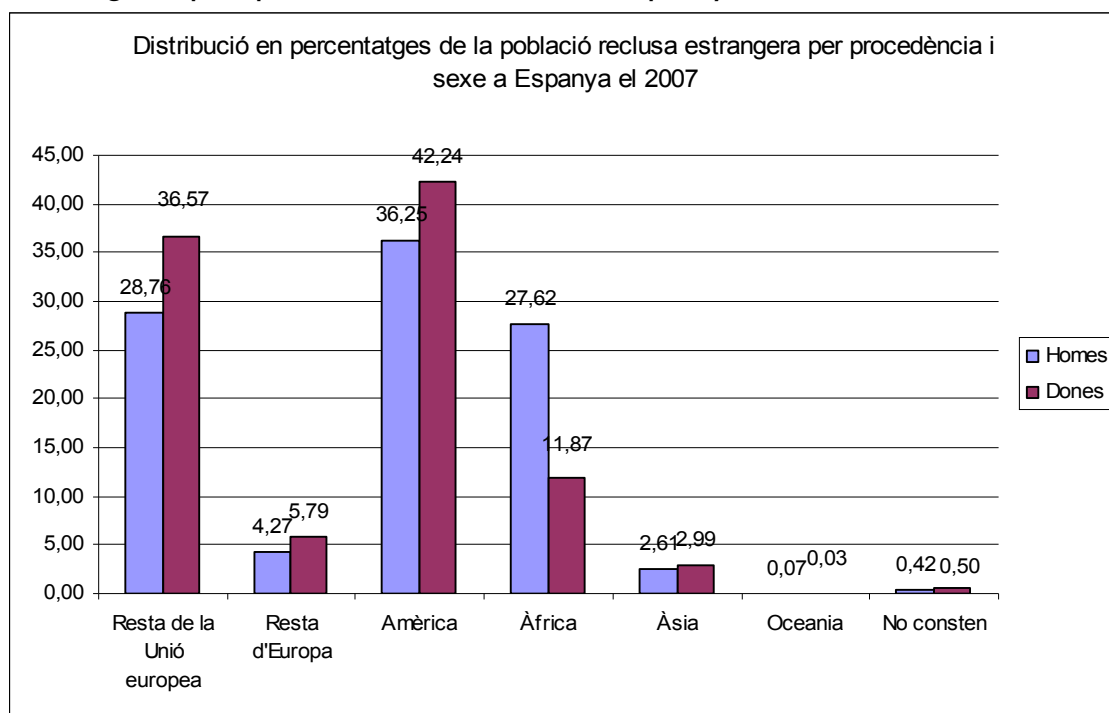
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 52. Procedència de la població reclusa masculina a Espanya el 2007 (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 53. Distribució en percentatges de la població reclusa estrangera per procedència i sexe a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

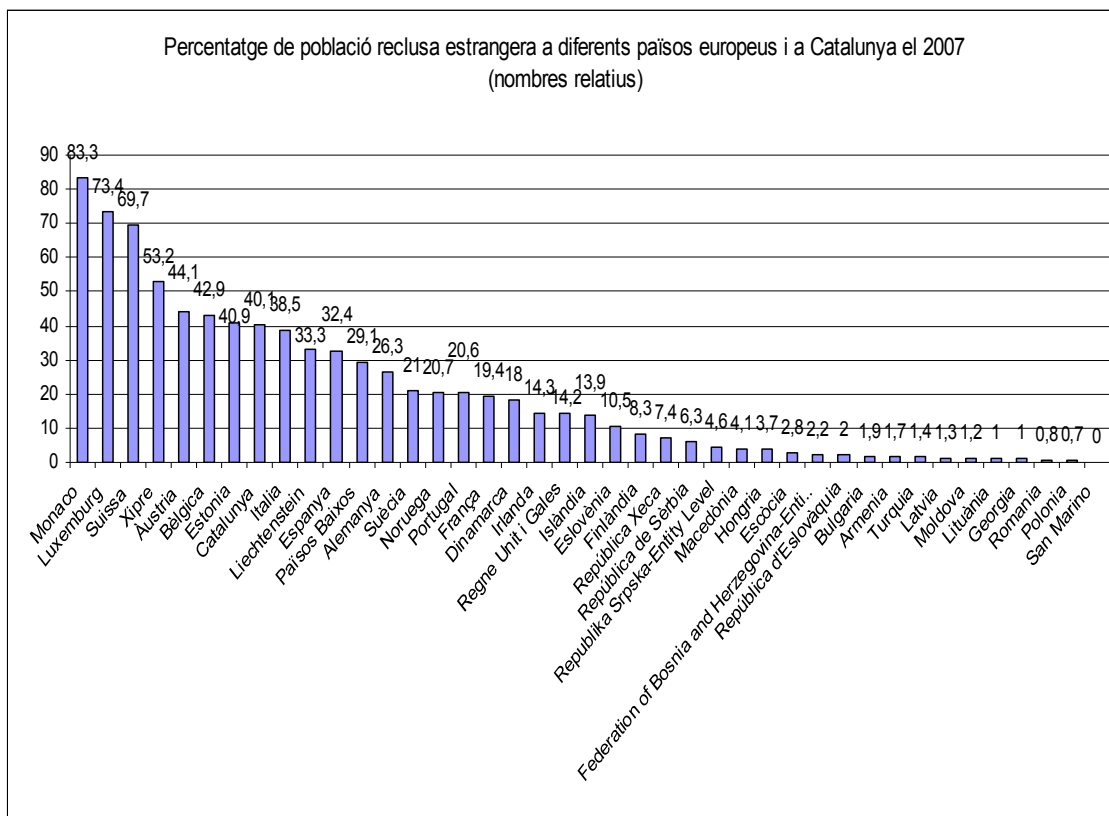
1.3.3 Dades penals i penitenciàries de la població reclusa

1.3.3.1 Situació processal-penal de la població empresonada

Catalunya

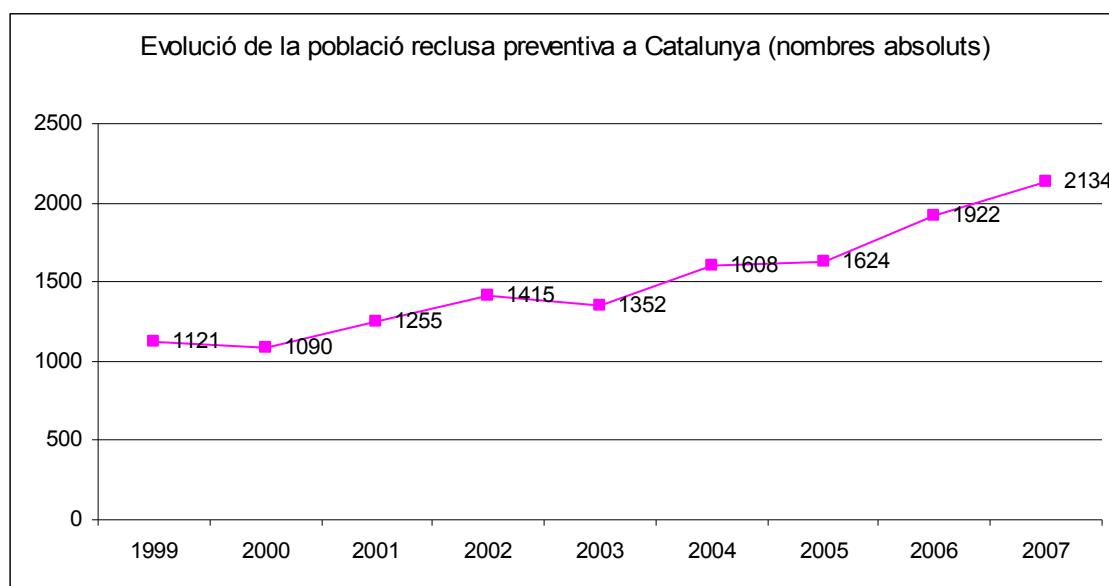
La població reclusa penada a les presons catalanes passa de 4.824 persones el 1999 a 7.206 el 2007, i la població reclusa preventiva de 1.121 persones a 2.134 en el mateix període. En nombres relatius veiem que la tendència general de la població penada ha estat el seu decreixement, de 81,14% el 1999 a 76,70% el 2007, en canvi, l'evolució general de la població preventiva ha estat d'augment, del 18,86% el 1999 al 22,71% el 2007. Hi ha dues excepcions on la tendència es trenca, el 2003 i el 2005, aquesta última data de menor importància (Departament de Justícia, 2008a).

Gràfic 54. Percentatge de població reclusa estrangera a diferents països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres relatius)

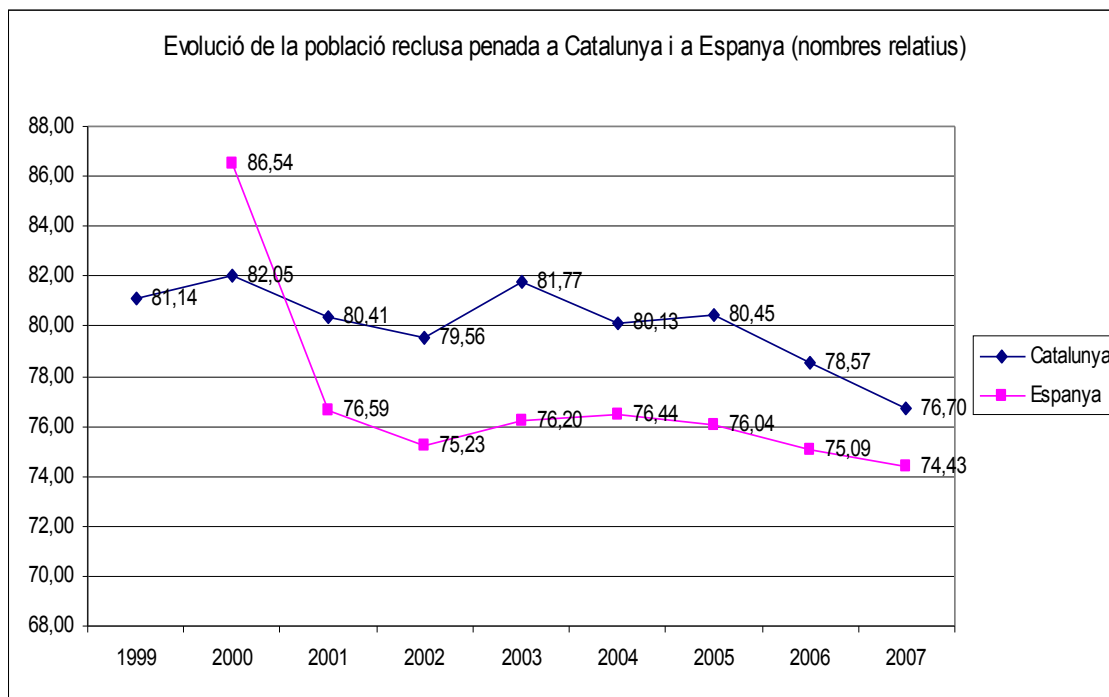
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I, 2009.

Gràfic 55. Evolució de la població reclusa preventiva a Catalunya (nombres absoluts)

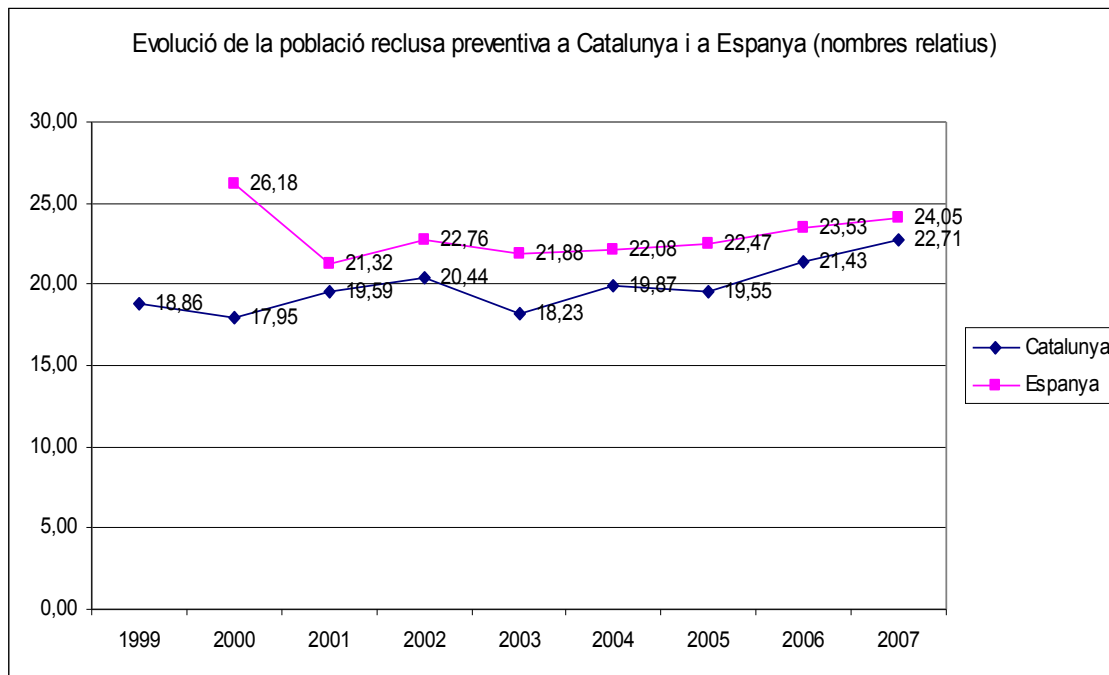
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2006 i Gener 2008.

Gràfic 56. Evolució de la població reclusa penada a Catalunya i a Espanya (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2006 i Gener 2008, i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 57. Evolució de la població reclusa preventiva a Catalunya i a Espanya (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2006 i Gener 2008, i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Com ja hem vist la població reclusa de Catalunya sempre augmenta però no de forma homogènia. El mateix passa amb l'evolució de la població empresonada penada i preventiva.

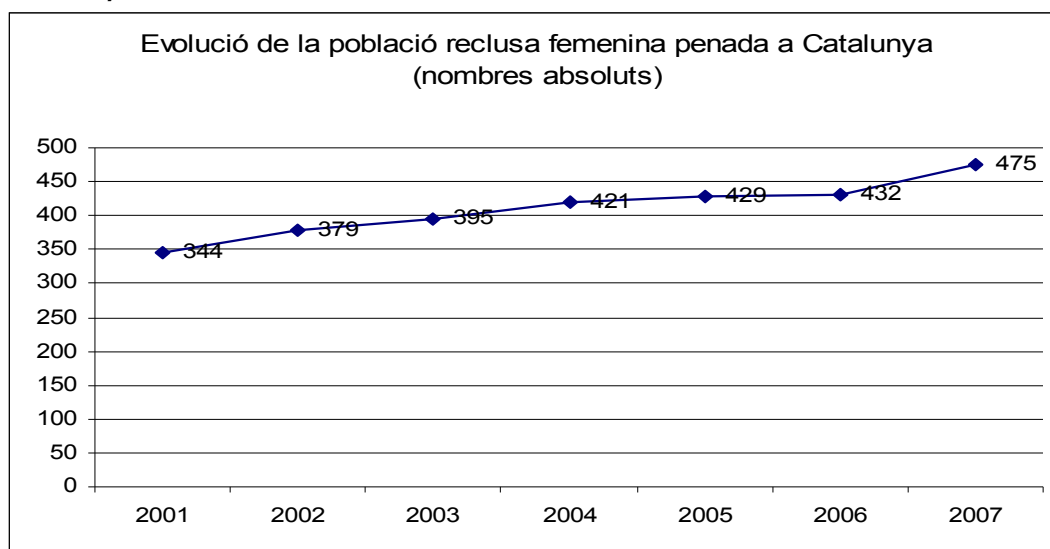
Proporcionalment, veiem que la població penada va disminuint i la preventiva va augmentant. Si contrastem els gràfics anteriors veiem com a tendència general que quan l'increment de la població empresonada augmenta, disminueix la població penada i augmenta la població preventiva a les presons catalanes, i quan l'increment és més petit, passa el contrari, augmenta la població penada i disminueix la preventiva. El 2005, però, disminueix el creixement de la població empresonada, i en canvi augmenta poc la població penada amb la tendència inversa, és clar, de la preventiva.

I el 2007 disminueix el creixement de la població empresonada i en canvi, continua disminuint amb la mateixa força la població penada augmentant la preventiva. La població penada del 2001 al 2007 a Catalunya sempre augmenta, el seu mínim de creixement és 2,24% el 2007, i el seu màxim 10,07% el 2003. Del 2002 al 2004 és el període que creix amb més força. La població preventiva generalment augmenta amb més alts i baixos, i amb valors més importants. En dues dates decreix, el 2000 amb -2,77% i el 2003 amb -4,45%. El seu màxim és de 18,93% el 2004 i el seu mínim 1% el 2005 (Departament de Justícia, 2006a i 2008a).

En el període del 2001 al 2007, la població penada femenina augmenta de 344 a 475 dones, i la població penada masculina ho fa de 4.806 a 6.786 homes. En el mateix període, la població preventiva femenina augmenta de 103 a 219 dones, i la població preventiva masculina ho fa de 1.152 a 1.915 homes. En nombres relatius, comparant les poblacions penades i les preventives, veiem que les poblacions preventives augmenten en detriment de les penades. La població penada femenina disminueix, en línies generals, de 76,96% a 68,44%, i la població penada masculina ho fa de 80,66% a 77,99%. Hi ha excepcions en el decreixement com seria en el cas de les dones del 2001 al 2003, augmentant la població penada de 76,96% a 77,76%, i l'any 2005, augmentant de 74,78% a 76,88%, i en el cas dels homes, el 2003, augmentant de 79,76% a 82,06%, i el 2005 augmentant de 80,53% al 80,70%. En canvi, la població preventiva femenina, en línies generals, augmenta de 23,04% a 31,56%, i la població preventiva masculina de 19,34%

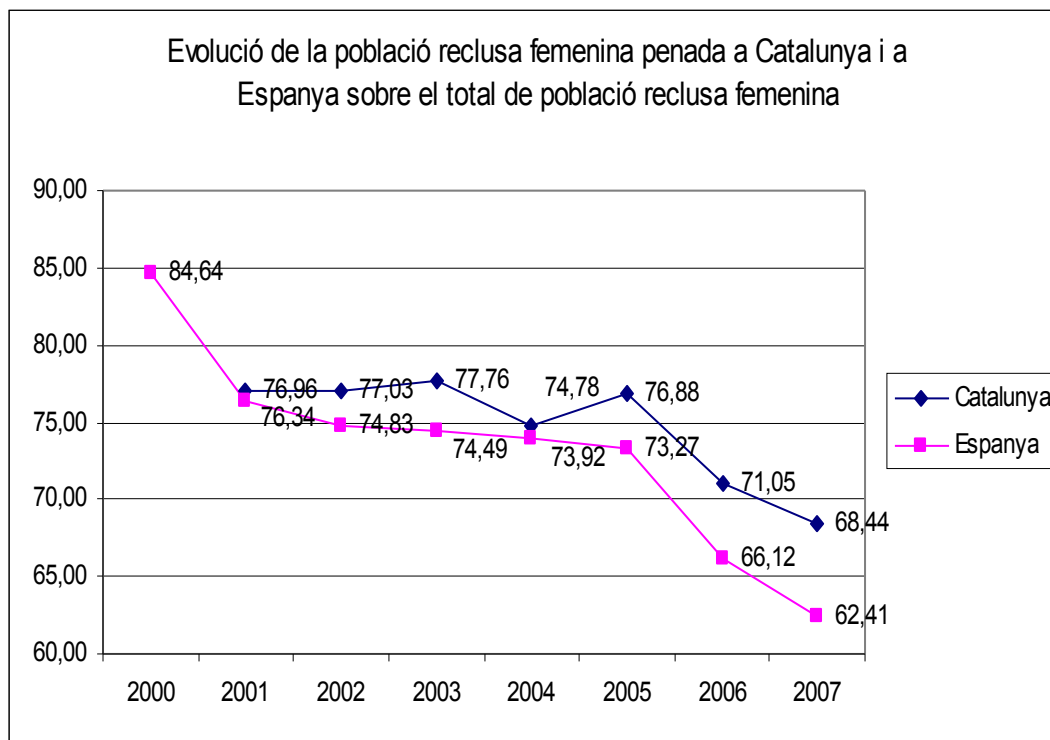
a 22,01%, amb les excepcions en les mateixes dates del cas de la població penada. D'acord a aquestes dades, observem que la població preventiva femenina és major que la masculina, i que també augmenta en major proporció; la femenina augmenta un 8,52% i la masculina un 2,67%. Del 2001 al 2007, la població femenina penada sempre creix, encara que no de forma homogènia. El seu màxim de creixement és del 2001 al 2002 amb 10,17% i el seu mínim 0,7 del 2005 al 2006. En el cas dels homes, també sempre creix, el seu màxim és de 10,51% del 2002 al 2003, i el seu mínim de 2,57% del 2006 al 2007. La població femenina preventiva creix excepte del 2002 al 2003 que es queda igual i del 2004 al 2005 que decreix -9,15%, el seu mínim. El màxim de creixement és de 36,43% el 2006, i les altres dates el creixement també és molt important. En el cas dels homes, el creixement de la població preventiva també té més alts i baixos. També creix sempre excepte del 2002 al 2003 que com en aquest cas decreix un -1,81%. Del 2004 al 2005 creix en menor proporció que normalment però no decreix com en el cas de les dones, sinó que creix un 1,98%, el seu mínim de creixement. El màxim de creixement és de 18,32%, i les altres dades són també igual d'importantes, tot i que inferiors que en el cas de les dones (Departament de Justícia, 2008b).

Gràfic 58. Evolució de la població reclusa femenina penada a Catalunya (nombres absoluts)

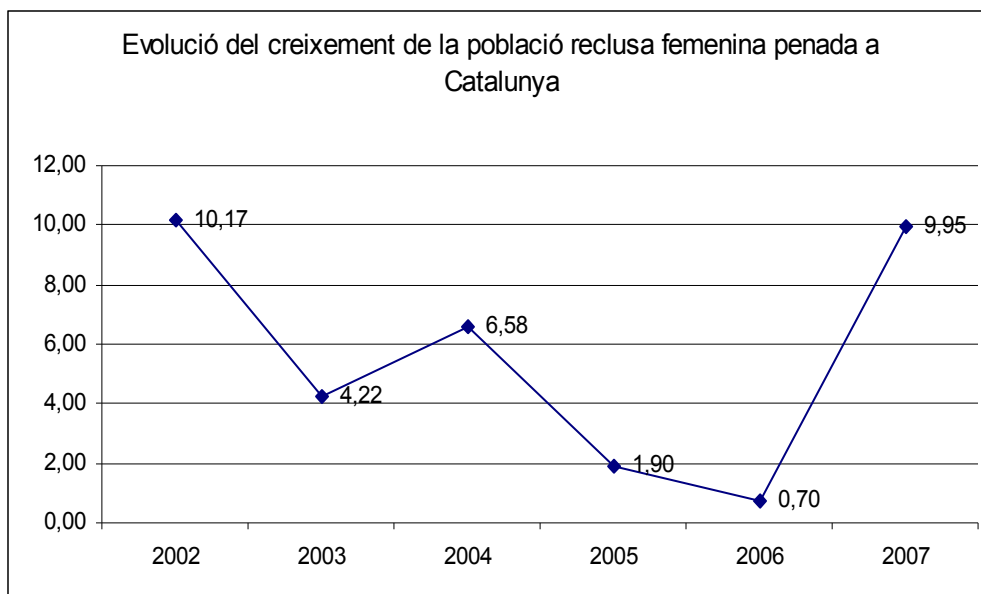
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 59. Evolució de la població reclusa femenina penada a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa femenina

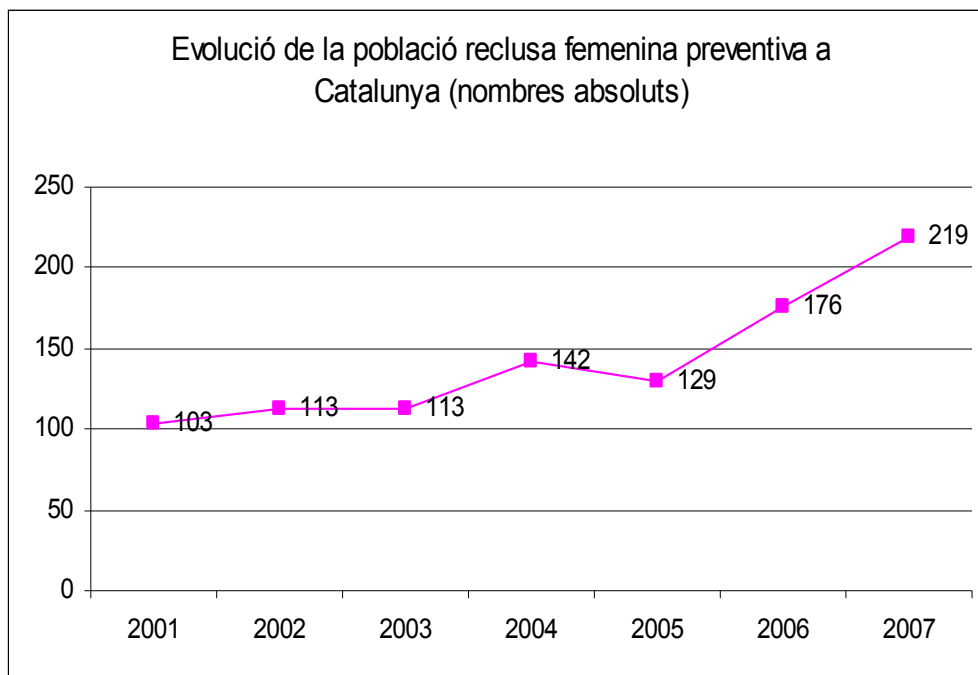
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008 i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 60. Evolució del creixement de la població reclusa femenina penada a Catalunya

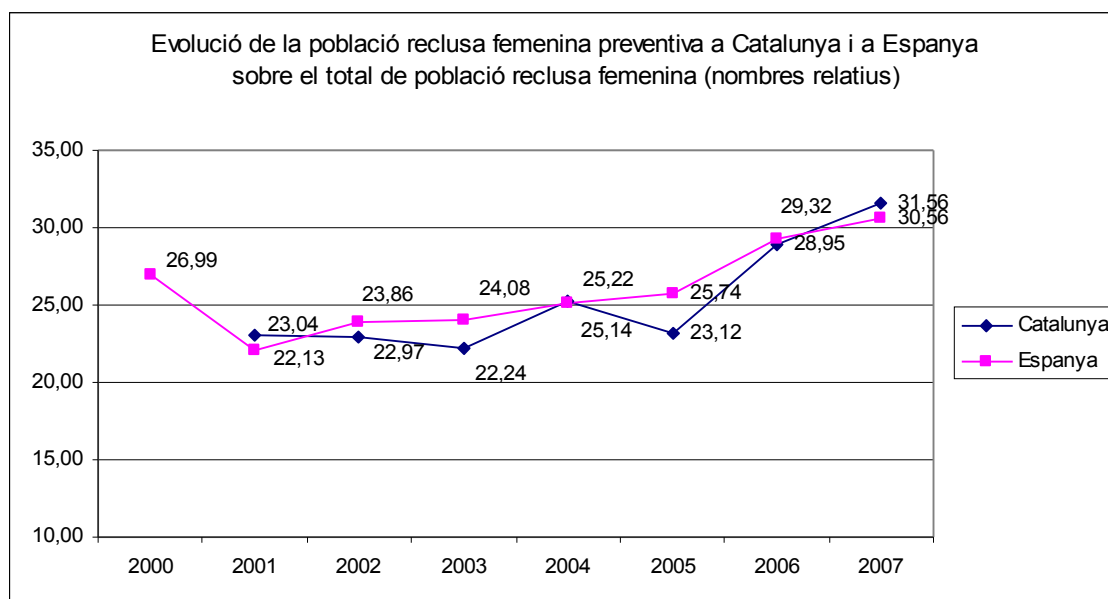
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 61. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Catalunya (nombres absoluts)

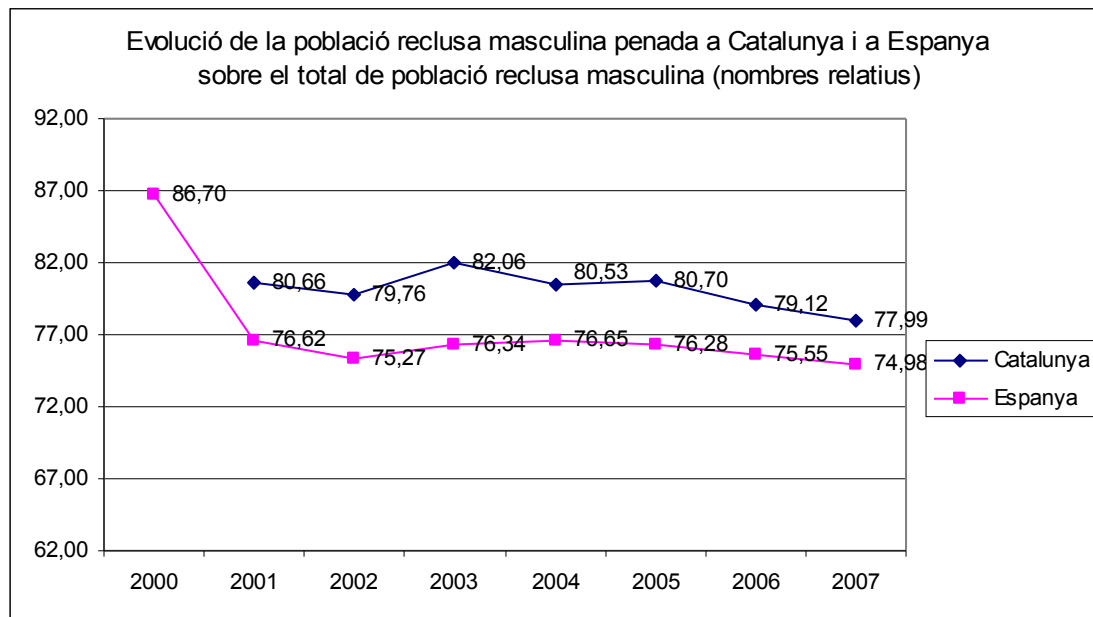
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 62. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa femenina (nombres relatius)

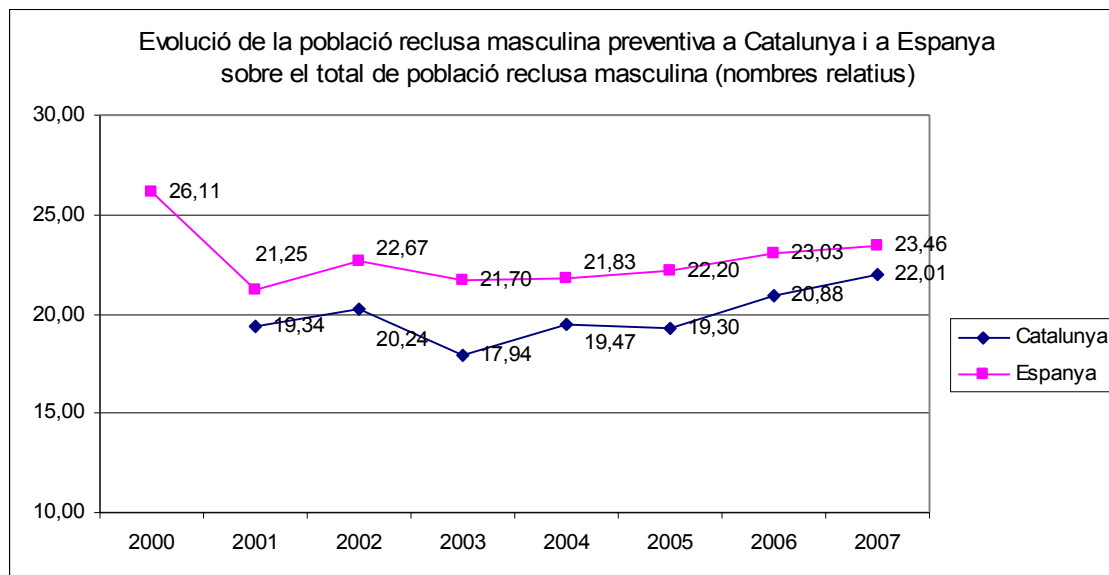
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008 i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 63. Evolució de la població reclusa masculina penada a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa masculina (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008 i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

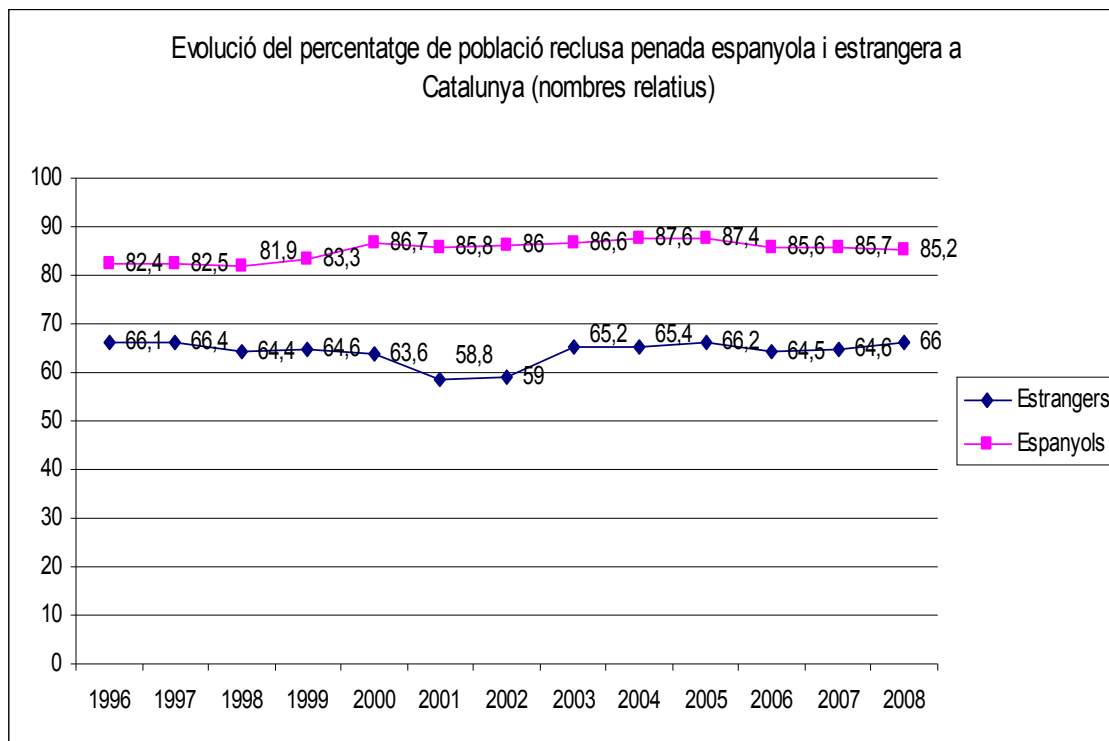
Gràfic 64. Evolució de la població reclusa masculina preventiva a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa masculina (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008 i de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

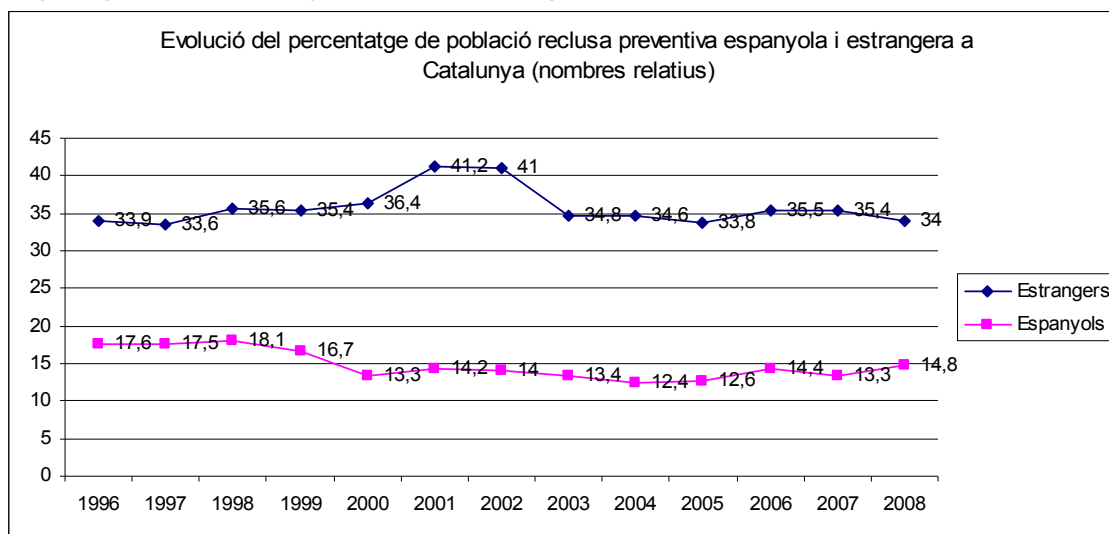
Els gràfics següents mostren dades de les poblacions penades i preventives segons població estrangera o espanyola. En aquest cas, les dades són de l'últim dia de setembre i per tant, no coincideixen amb els altres gràfics on les dades són de l'últim dia de l'any. Comparant aquests gràfics observem que la proporció de la població preventiva estrangera és aproximadament un terç de la població empresonada estrangera, mentre que, com ja hem vist, la població preventiva espanyola no és ni una quinta part de la població empresonada espanyola. Per tant, proporcionalment, hi ha més població preventiva estrangera a les presons catalanes. Del 1996 al 2008, el màxim d'estrangers en situació preventiva és de 41,2% el 2001, en canvi, el mateix any, el percentatge de població espanyola en la mateixa situació és de 14,2%. El màxim percentatge de la població espanyola és 18,1% el 1998. Segons les dades més actuals obtingudes, del 2008, els estrangers preventius suposen el 34% i els espanyols el 14,8% (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 65. Evolució del percentatge de població reclusa penada espanyola i estrangera a Catalunya (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

Gràfic 66. Evolució del percentatge de població reclusa preventiva espanyola i estrangera a Catalunya (nombres relatius)

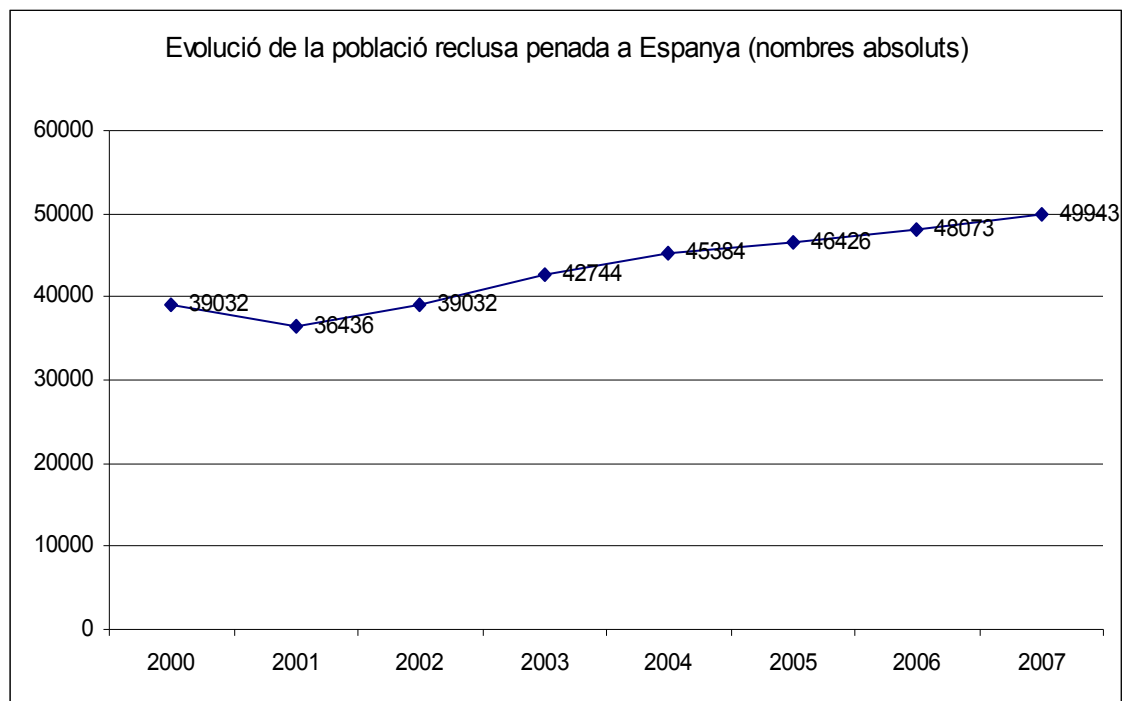
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

Espanya

La població reclusa penada a les presons espanyoles passa de 39.032 persones el 2000 a 7.206 el 2007, i la població reclusa preventiva de 11.810 persones a 16.137 en el mateix període. En nombres relatius veiem que del 2000 al 2001, la població penada decreix exponencialment de 86,54% a 76,59% i després la proporció és molt constant fins a representar el 2007 el 74,43% de la població espanyola. Comparat amb Catalunya podem observar que excepte l'any 2000, la resta del període estudiat, la proporció de població empresonada és inferior a Espanya, tal com veiem a gràfics anteriors. En canvi, la població empresonada preventiva és superior en proporció a Espanya que a Catalunya. Del 2001 al 2002 disminueix del 26,18% al 21,32%, i després es manté molt constant augmentant lleugerament fins a 24,05% el 2007, tal com veiem en altres gràfics anteriors. La població penada el 2001 decreix un -6,65%, i a partir d'aquesta data creix. El màxim de creixement és de 9,51% del 2002 al 2003 i el mínim de creixement 2,30% del 2004 al 2005. Els anys de més creixement són del 2002 al 2004. En el cas de la població preventiva passa una cosa semblant. Del 2000 al

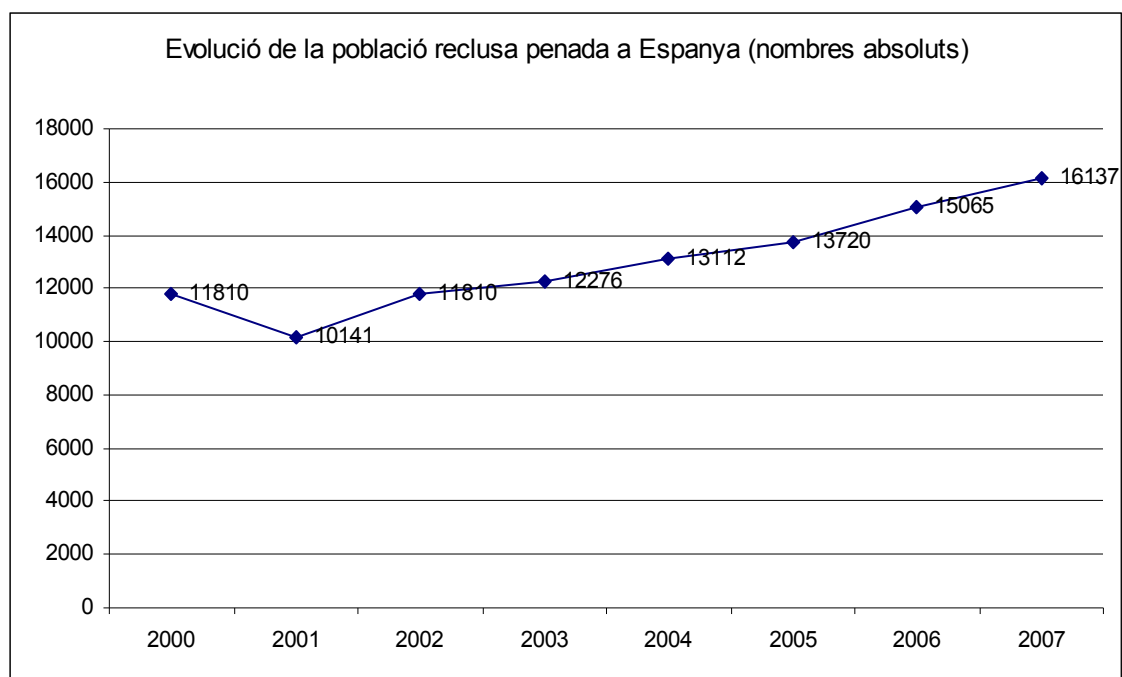
2001 decreix -14,13%, i a partir del 2002 creix amb un màxim de 16,46% del 2001 al 2002 i un mínim de 3,95% del 2002 al 2003 (INE, 2007 i Departament de Justícia, 2008a).

Gràfic 67. Evolució de la població reclusa penada a Espanya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 68. Evolució de la població reclusa penada a Espanya (nombres absoluts)

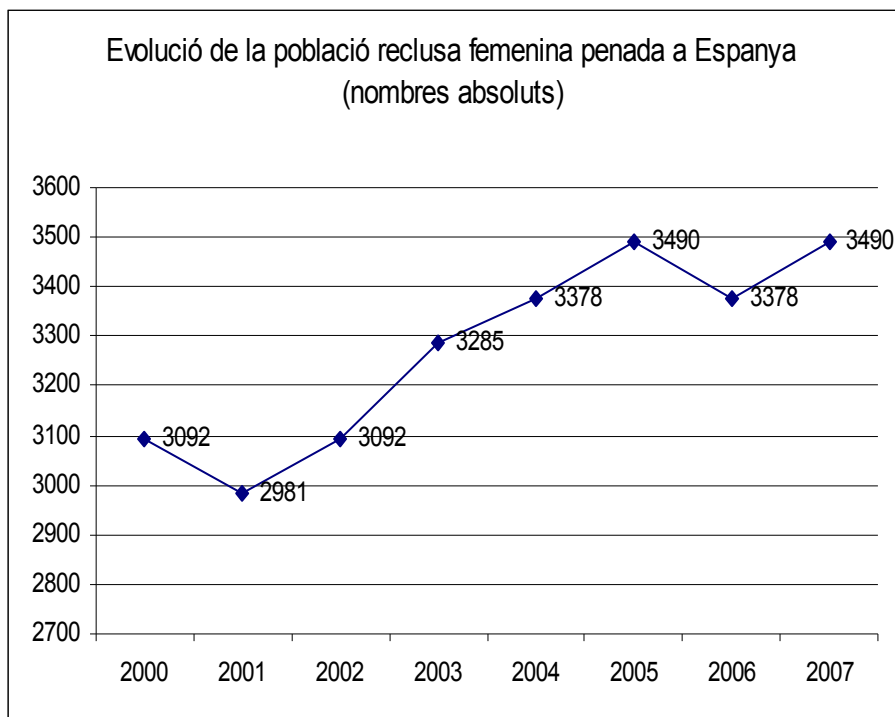
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Com hem vist la població reclusa d'Espanya generalment augmenta però no de forma homogènia. El mateix passa amb l'evolució de la població empresonada penada i preventiva. En línies generals veiem que la població penada va disminuint i la preventiva va augmentant de forma molt progressiva. Si contrastem els gràfics del 2000 al 2004 passa el mateix que en el cas de Catalunya, com a tendència general quan l'increment de la població empresonada augmenta, disminueix la població penada, però a diferència, en aquest cas, la preventiva no sempre augmenta. Quan l'increment és més petit, passa el contrari, augmenta la població penada (Departament de Justícia, 2008a i INE, 2007).

En el període del 2000 al 2007, la població penada femenina augmenta de 3.092 a 3.490 dones, amb dos anys de decreixement, el 2001 amb 2.981 dones i el 2006, amb 3.378 dones, i la població penada masculina ho fa de 35.940 a 46.120 homes, amb un any de decreixement, el 2001, que hi havia 33.455 homes. En el mateix període, la població preventiva femenina augmenta de 986 a 1.709 dones, disminuint el 2001 a 864 dones i tornant a augmentar, i la població preventiva masculina ho fa de 10.824 a 14.428 homes, també disminuint el 2001 a 9.277 homes. En nombres relatius, comparant les poblacions penades i les preventives, veiem que les poblacions preventives augmenten en detriment de les penades. La població penada femenina disminueix, en línies generals, de 84,64% a 62,41%, i la població penada masculina ho fa de 86,7% a 74,98%.

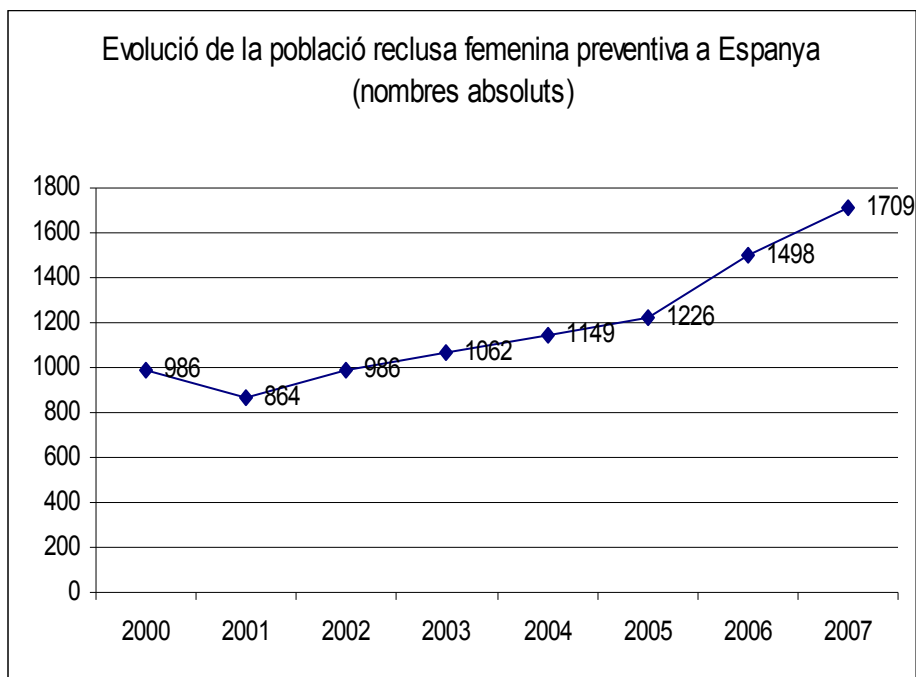
Hi ha excepcions en el decreixement dels homes, el 2002 i el 2004 que augmenten de forma lleu. En canvi, la població preventiva femenina sempre augmenta del 2001 al 2007 de 22,13% a 30,56%, sent el 2001 una excepció del creixement disminuint del 26,99% al 22,13%, tal com veiem en gràfics anteriors, i la població preventiva masculina creix del 2001 al 2007 de 21,25% a 23,46% amb les excepcions del 2000 que també disminueix i ho fa del 26,11% al 21,25%, i del 2002 que creix fins a 22,67%. D'acord a aquestes dades, observem que la població preventiva femenina és major que la masculina, i que també augmenta en major proporció, i que la penada és inferior. També podem observar que hi ha més població preventiva, tan dones com homes, a Espanya que a Catalunya, i més de penada a Catalunya excepte el 2000 (Departament de Justícia, 2008b i INE, 2007).

Gràfic 69. Evolució de la població reclusa femenina penada a Espanya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 70. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Espanya (nombres absoluts)

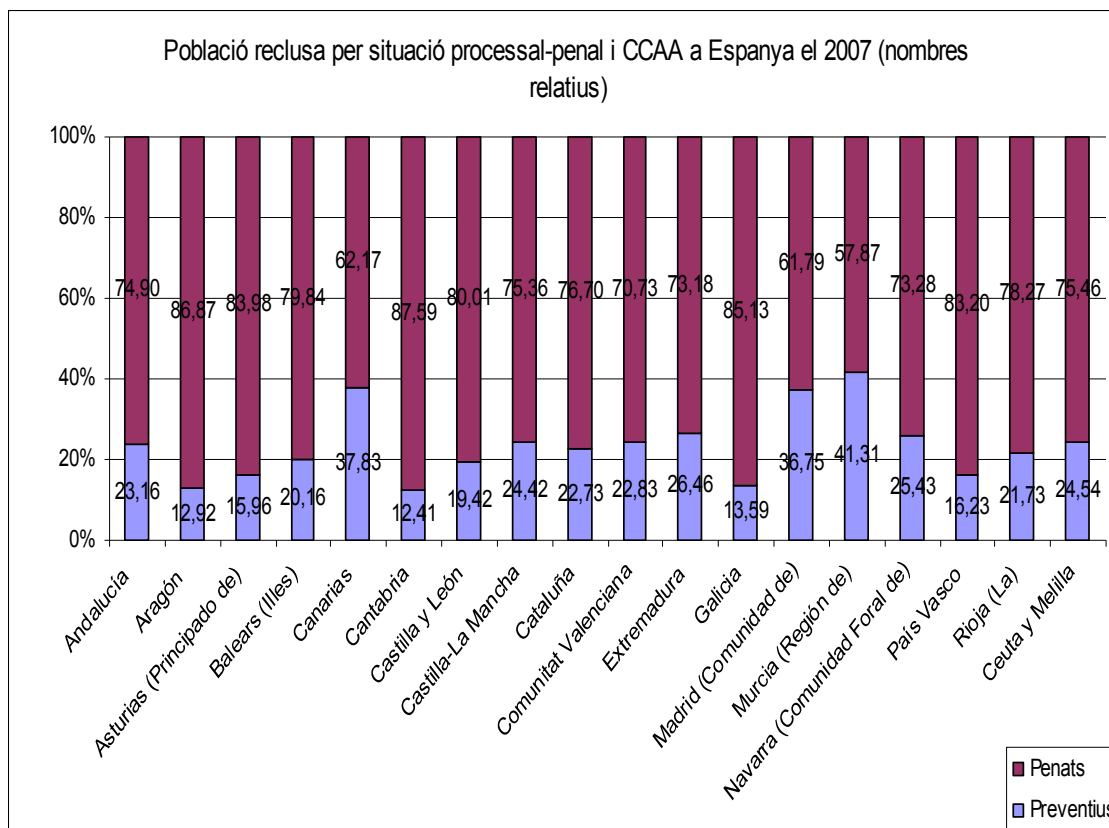

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

La població penada femenina també decreix del 2000 al 2001, un -3,59%, i després sempre augmenta amb l'excepció del 2005 al 2006 que decreix un -3,21%. El seu màxim de creixement és de 6,24% el 2003. La població preventiva femenina també decreix del 2000 al 2001 un -12,37% i després sempre augmenta sense excepció amb un màxim de 22,19% del 2005 al 2006. En el cas dels homes, la població penada també decreix del 2000 al 2001 un -6,91%, i després sempre augmenta amb un màxim de 9,79%. En el cas de la població preventiva masculina també decreix del 2000 al 2001 un -14,29% i després també sempre augmenta amb un màxim de 16,68%. Pel que veiem, creix més la població preventiva en les dones (INE, 2007). Si comparem amb Catalunya, veiem que tan la població femenina com la masculina preventiva a les presons catalanes tenen màxims de creixement majors que al total d'Espanya (Departament de Justícia 2008b i INE, 2007).

Les comunitats autònomes on hi ha més població preventiva sobre el total de població empresonada en la mateixa, el 2007, són la Regió de Múrcia amb el 41,31% de població preventiva, Canàries amb el 37,83% i la Comunidad de Madrid amb el 36,75%. Catalunya té un 22,73% de població preventiva. Les poblacions amb menys població preventiva són Cantàbria amb el 12,41%, Aragó amb el 12,92% i Galícia amb el 13,59%. En el cas dels homes, els percentatges segueixen la mateixa línia. Les comunitats amb major percentatge d'homes preventius són la Regió de Múrcia amb un 41,84%, Canàries amb un 36,89% i la Comunidad de Madrid amb un 35,96%. Catalunya té el 22,01% de població preventiva. Les poblacions amb menor percentatge són Cantàbria amb un 11,31%, Aragó amb un 11,91% i Galícia amb un 13,09%. En el cas de les dones, els percentatges de població preventiva és molt major que en el cas dels homes. Les comunitats amb major percentatge de preventives són Cantàbria amb un 60% de dones preventives, Extremadura amb el 48,75% i Canàries amb el 48,51%. Les comunitats amb menys dones en situació preventiva són les Illes Balears amb el 14,02%, La Rioja amb el 15,38% i el País Basc amb un 16,81%. Catalunya té un 31,79% de dones preventives, també per sobre dels homes (INE, 2007).

Gràfic 71. Població reclusa per situació processal-penal i CCAA a Espanya el 2007 (nombres relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

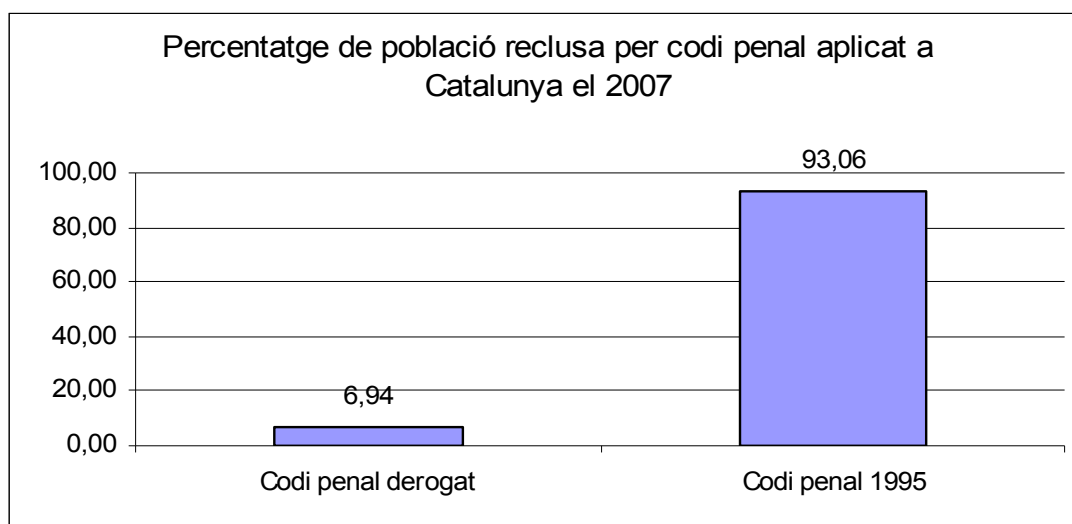
1.3.3.2 Delicte

Catalunya

El 93,06% de població empresonada a Catalunya, en data del 2007, se'ls hi ha aplicat el nou codi penal del 1995, per bé que el 6,94% encara resten del codi penal anterior derogat. En data del 2007 a Catalunya, el delicte principal de la població empresonada en aplicació del Codi Penal de 1995, és el de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic amb un percentatge del 40,16%, que correspon a 3.039 persones, seguit del de contra la seguretat i la salut pública amb un percentatge del 27,15%, que correspon 1.460 persones. El següent en percentatge és el d'homicidi amb un 7,5%, 680 persones, seguit del de contra la llibertat sexual amb un 6,06%, 549 persones, i el de lesions amb un 4,26%, 386 persones. És interessant la dada de delictes principals que no consten que representa el 4,26%, 386 persones. Al gràfic 19.1. hi hem representat els delictes principals agregats en sis categories:

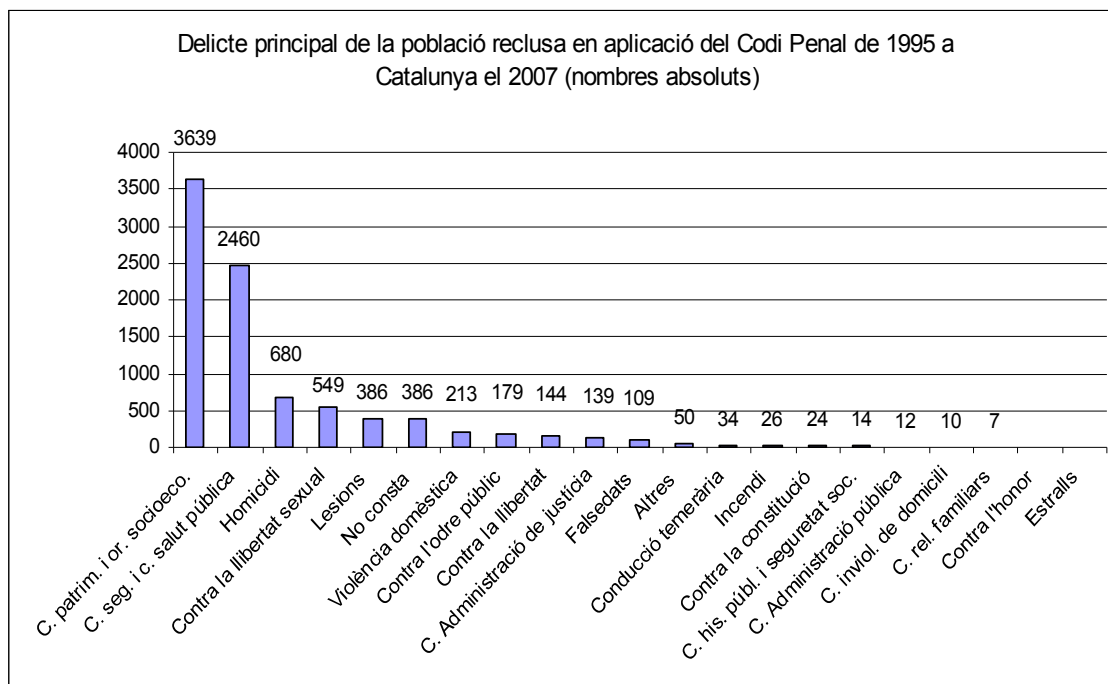
homicidi i lesions (11,76%), contra el patrimoni (40,16%), contra la salut pública (27,15%), contra la llibertat sexual (6,06%), altres (10,6%) i no consta (4,16%) (Departament de Justícia, 2008b).

Gràfic 72. Percentatge de població reclusa per codi penal aplicat a Catalunya el 2007

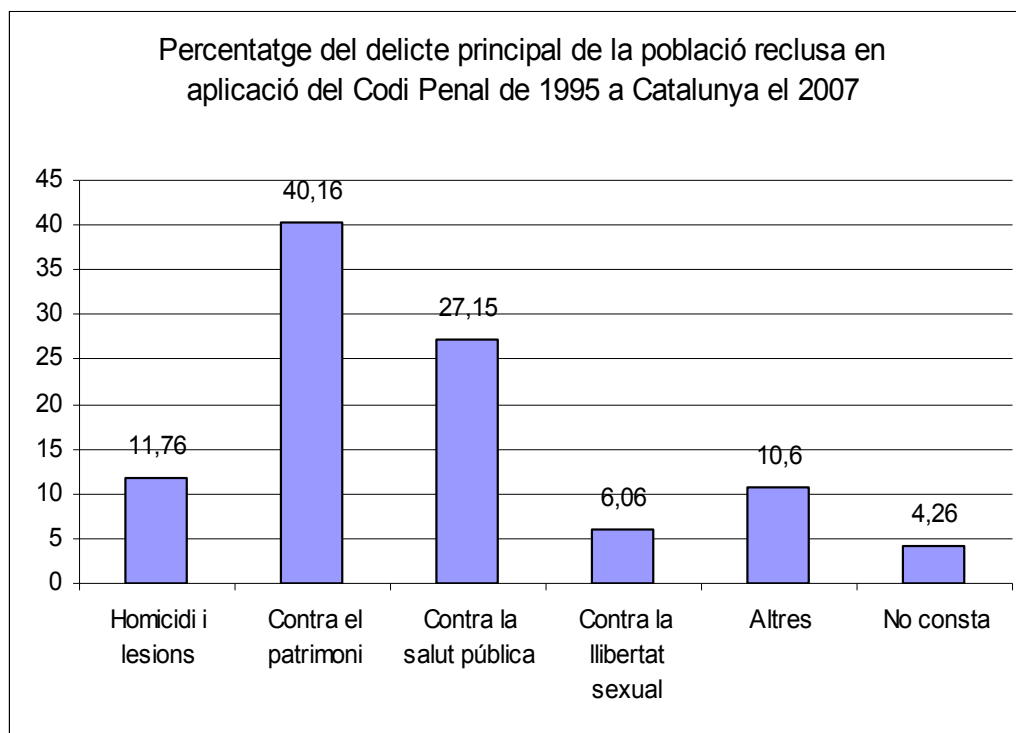
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 73. Delicte principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 74. Percentatge del delictes principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

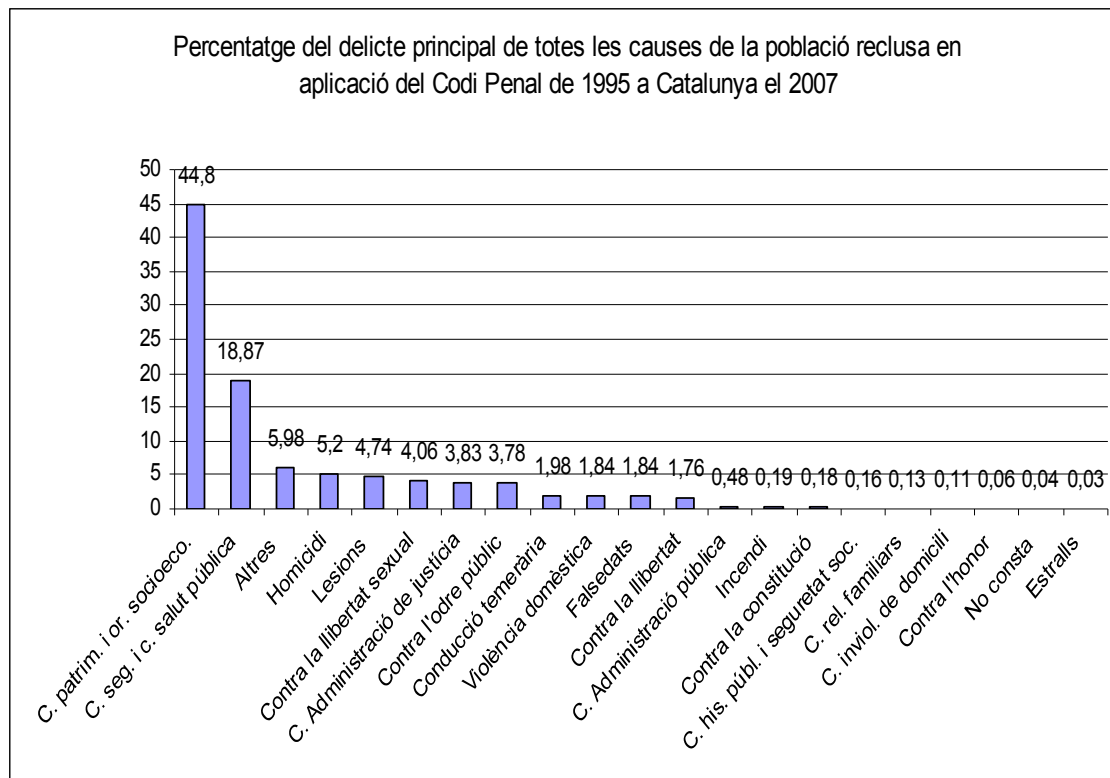

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

En la mateixa data, el delictes principal de la població empresonada en aplicació del Codi Penal derogat, és el de contra les persones amb un percentatge del 53,01%, que correspon a 141 persones, seguit del de contra la propietat amb un percentatge del 21,05%, que correspon a 56 persones. Tot i aquests percentatges tan alts, estem parlant d'una població molt reduïda i alhora, parlem de les persones que tenen condemnes més llargues ja que són els que resten del codi penal derogat. El següent en percentatge és el de contra la llibertat sexual amb un 13,53%, 36 persones, seguit del de contra la salut pública amb un 4,14%, 11 persones, i el de seguretat interior amb un 3,01%, 8 persones. En aquest cas, no hi ha cap delictes principal que no consti. Si tenim en compte el delictes principal de totes les causes de les persones empresonades a Catalunya en aplicació el codi penal de 1995 veiem que els percentatges segueixen una mateixa tendència però en menor proporció. El delictes principal és el de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic amb un 44,8%, seguit del de contra la seguretat i la

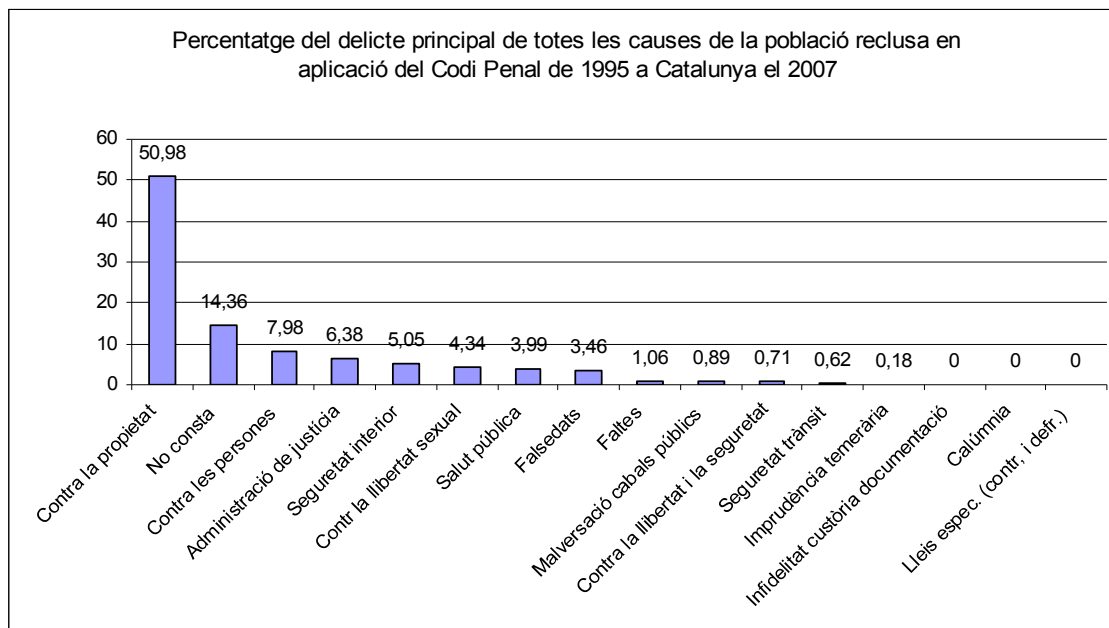
salut pública amb un 18,87%. El d'homicidi representa un 5,2%, el de lesions un 4,74% i el de contra la llibertat sexual un 4,06%, aquest dos últim s'ha invertit en l'ordre. És interessant veure que, en aquest cas, el següent en importància és el de contra l'administració de justícia amb un 3,83%, i després el de contra l'ordre públic amb un 3,78%. S'ha de dir que de delictes que no constin en aquest cas només representen un 0,04%. En el cas de les persones a qui se'ls va aplicar el codi penal derogat, els percentatges dels delictes han canviat. El delicte principal és el de contra la propietat amb un 50,98%, seguit a distància del de contra les persones amb un 7,98%, del de contra l'Administració de justícia amb un 6,38%, el de contra la seguretat interior amb un 5,05%, contra la llibertat sexual amb un 4,34%, salut pública amb un 3,99% i el de falsedats amb un 3,46%. El 14,36% dels delictes principals de totes les causes no consten (Departament de Justícia, 2008b).

Gràfic 75. Percentatge del delicte principal de totes les causes de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 76. Percentatge del delictes principal de totes les causes de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

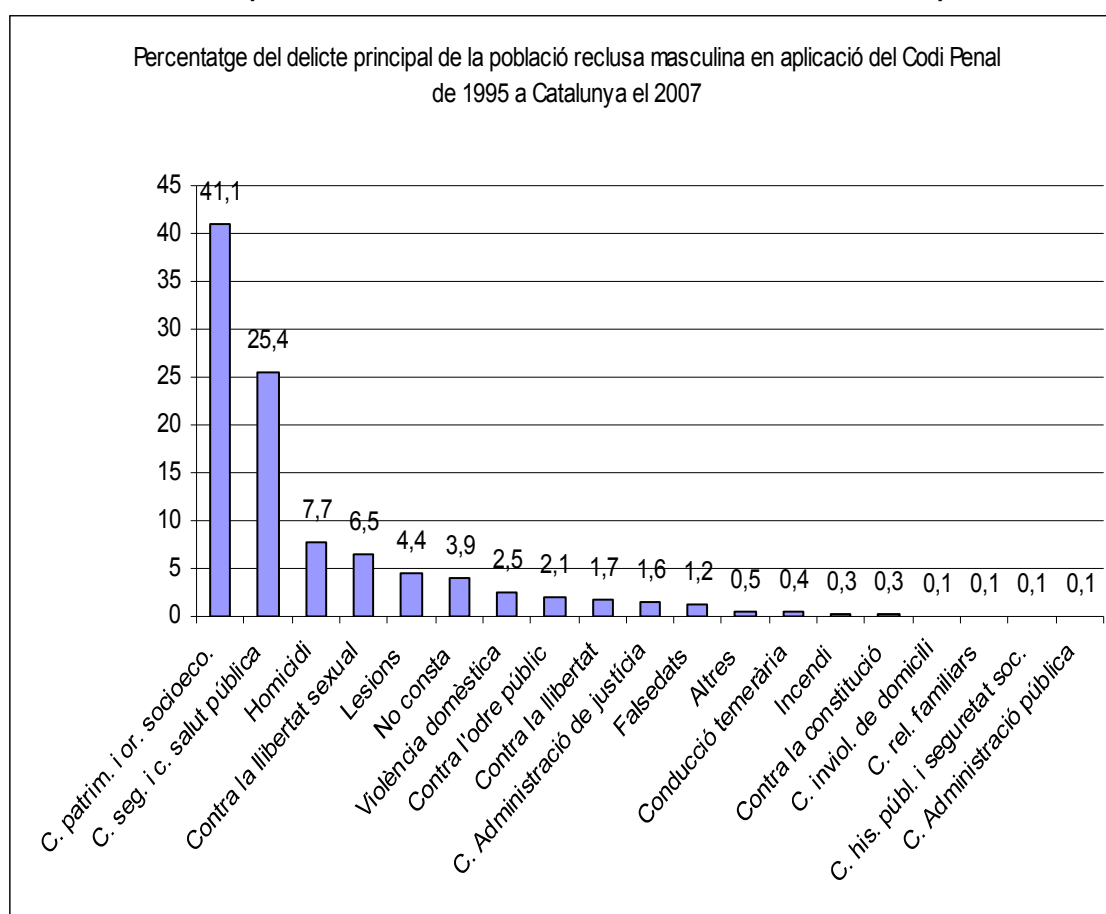

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

El percentatge dels delictes principals en els homes és similar al de la població empresonada en general. El més comès és el de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic amb un percentatge del 41,1%, seguit igualment del de contra la seguretat i la salut pública amb un 25,4%. El següent percentatge amb importància és el d'homicidi amb un 7,7%, seguit del de contra la llibertat sexual amb un 6,5% i del de lesions amb un 4,4% . En aquest cas, el 3,9% de delictes principals no consten. Al gràfic 21.1. hi hem representat els delictes principals de forma agregada en les mateixes categories: homicidi i lesions (12,1%), contra el patrimoni (41,1%), contra la salut pública (25,4%), contra la llibertat sexual (6,5%), altres (11%) i no consta (3,9%). En el cas de les dones, els percentatges de delictes principals són ben diferents als dels homes, sobretot pel què fa als dos delictes principals, que tenen un ordre invertit. El 2007, el 48,5% de les dones estan penades pel delictes de contra la seguretat i contra la salut pública, mentre que només el 29,1% ho està pel de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic. El següent percentatge amb importància és el de delictes que no consten amb

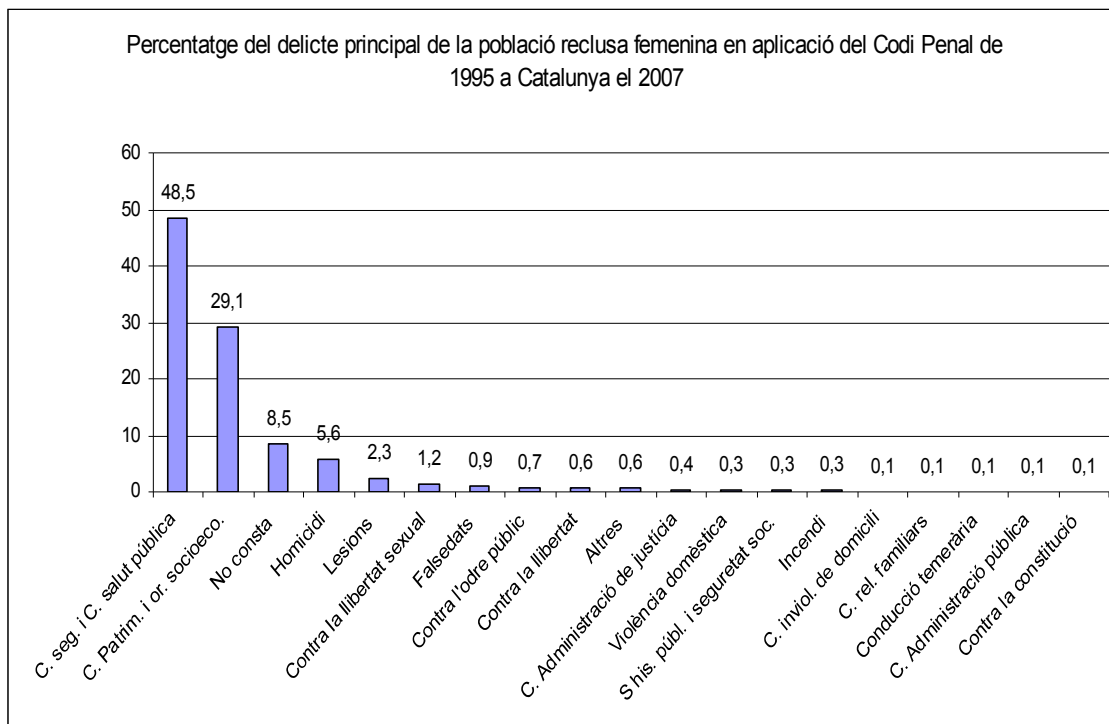
un 8,5%, molt diferent al 3,9% en el cas dels homes, seguit del d'homicidi amb un 5,6%, el de lesions amb un 2,3% i contra la llibertat sexual un 1,2%. Al gràfic 21.2. hi observem també els delictes principals de forma agregada: homicidi i lesions (7,9%), contra el patrimoni (29,1%), contra la salut pública (48,5%), contra la llibertat sexual (1,2%), altres (4,8%) i no consta (8,5%). Al gràfic 21.3. podem veure el delicte principal agregat en les mateixes categories per sexe, de manera que veiem més clarament la diferència entre homes i dones (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 77. Percentatge del delicte principal de la població reclusa masculina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

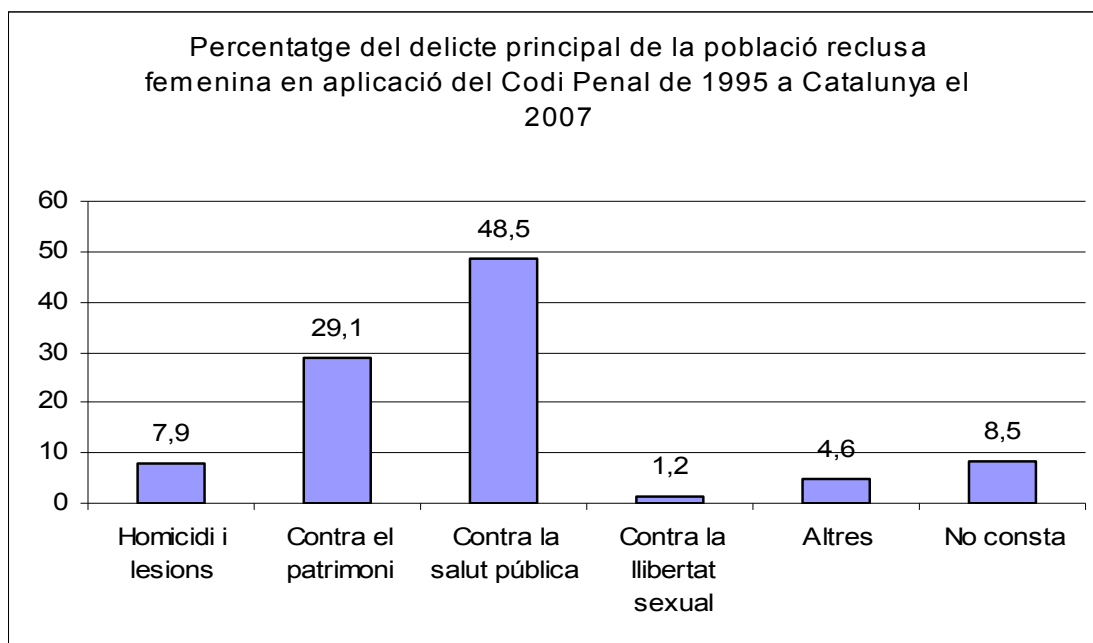
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 78. Percentatge del delictes principal de la població reclusa femenina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

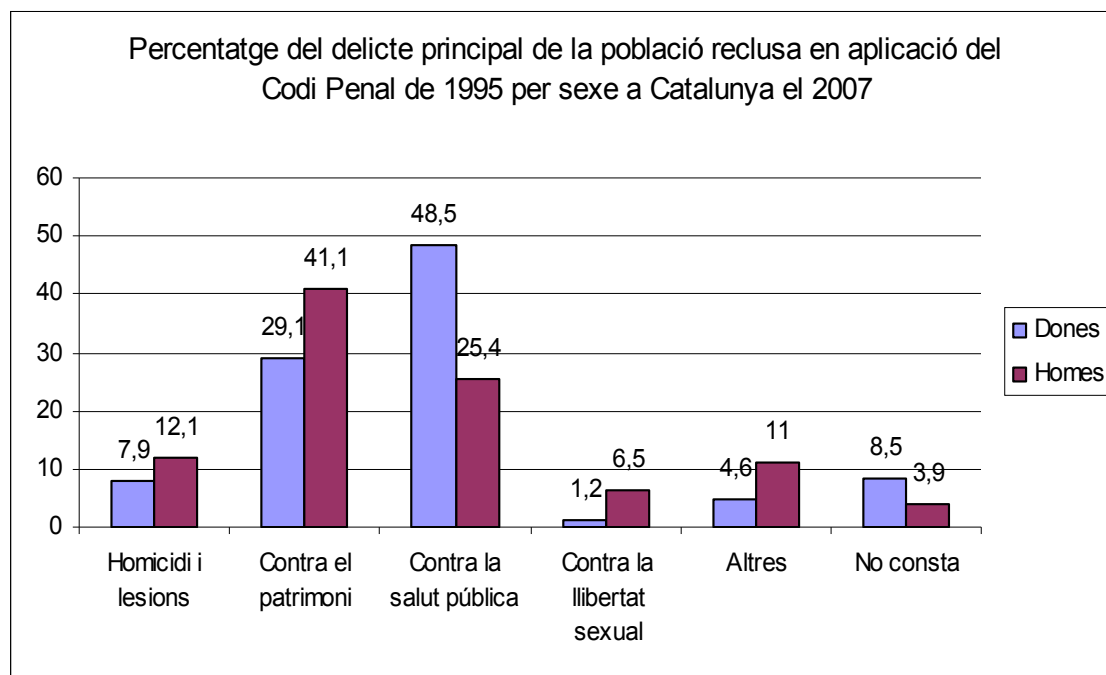
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 79. Percentatge del delictes principal de la població reclusa femenina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 80. Percentatge del delictes principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2007

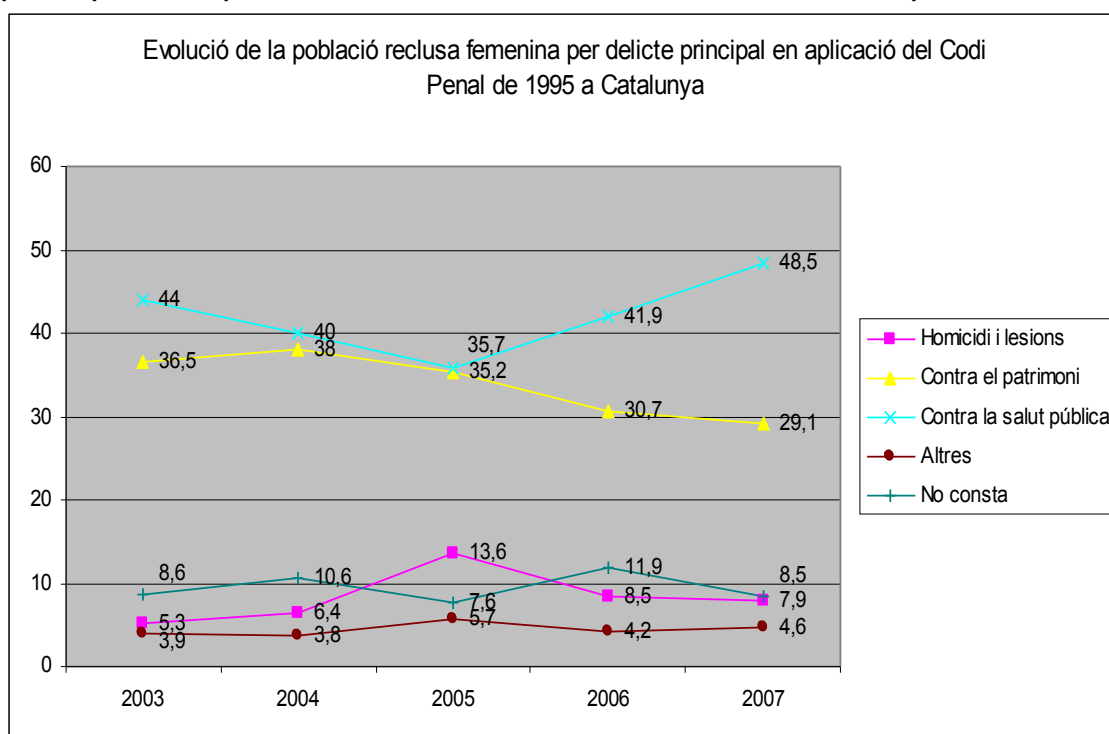
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

El delictes principal que més ha variat en el període 2003-2007 en el cas de la població presa masculina és el de contra el patrimoni que disminueix del 50% al 41,1%, sent sempre el percentatge més alt. El de contra la salut pública i el de contra la llibertat sexual es mantenen força estables, el primer del 24,2% al 25,4% i el segon del 5,6% al 6,5%, i el d'homicidi i lesions augmenta lleugerament del 10,1% al 12,1%. Hem de dir que els delictes que hem inclòs a la categoria d'altres també ha augmentat del 5,6% a l'11%. El percentatge de delictes que no consten havia augmentat fins el 2006 del 3,8% al 5,8%, però torna a disminuir el 2007 fins el 3,9% (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

L'evolució en el cas de les dones preses. El delictes de contra la salut pública sempre ha sigut el de major prevalença tot i que del 2003 al 2005 va disminuir del 44% al 35,7% per tornar a augmentar del 2005 al 2007 fins el 48,5%. El de contra el patrimoni, tot i augmentar del 2003 al 2004 del 36,5% al 38%, disminueix del 2004 al 2007 fins representar el 29,1%. L'any 2005, els dos delictes tenien gairebé el mateix percentatge, amb una diferència de 0,5%.

És interessant veure que els delictes d'homicidi i lesions augmenten del 2003 al 2007 del 5,3% al 8,5%, és a dir, en un 1% més que el cas dels homes, però amb un punt màxim el 2005 de 13,6% que trenca amb el creixement linial que el 2006 continua seguint. Els altres delictes es mantenen força estables, creixen del 3,9% al 4,6%. I el percentatge de delictes que no consten és molt alt, passa del 8,6% al 8,5% del 2003 al 2007 patint algunes variacions entremig amb un màxim de l'11,9% (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 81. Evolució de la població reclusa femenina per delictes principal en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya

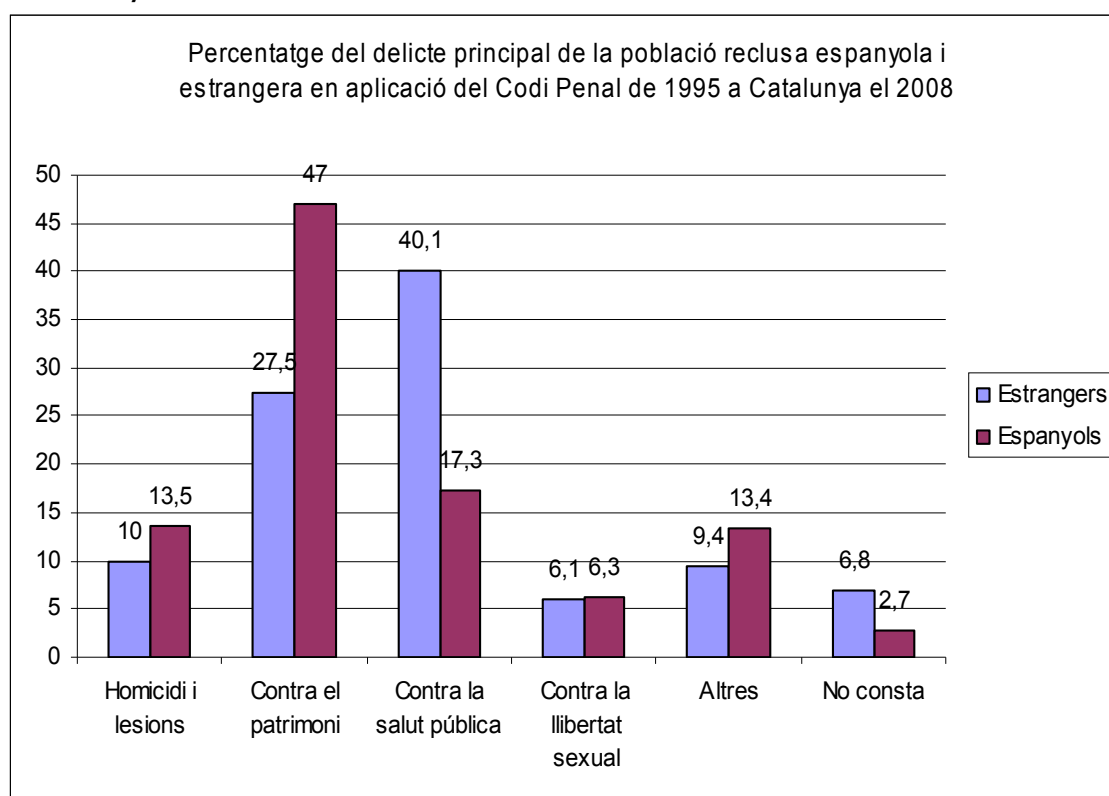

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2006 i Desembre 2007.

En data de setembre del 2008, el 99,71% de població empresonada estrangera, és a dir, 4.064 persones, i el 96,19% d'espanyola, és a dir, 5.611 persones, a Catalunya, se'ls ha aplicat el codi penal del 1995. El 0,29% d'estrangers, 12 persones, i el 3,81% d'espanyols, 222 persones, encara resten del codi penal derogat (gràfic 21.6.) (Departament de Justícia, 2008c).

El delictes principal dels estrangers és el de contra la seguretat i contra la salut pública amb un 40,1% seguit del de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic amb un 27,5%. En el cas dels espanyols, les prevalences d'aquests dos delictes són al revés com ja hem vist anteriorment. En tots els altres delictes, el percentatge és major en el cas dels espanyols. És interessant veure que si els delictes que no consten dels estrangers a setembre del 2008 són el 6,8%, en el cas dels espanyols aquesta dada es reduïx a un 2,7%, la diferència de la qual s'agefeix a les altres categories. Tal com veiem al gràfic per delictes agregats en categories, en totes les categories excepte en el de contra la salut pública, el percentatge dels presos espanyols és major (Departament de Justícia, 2008c).

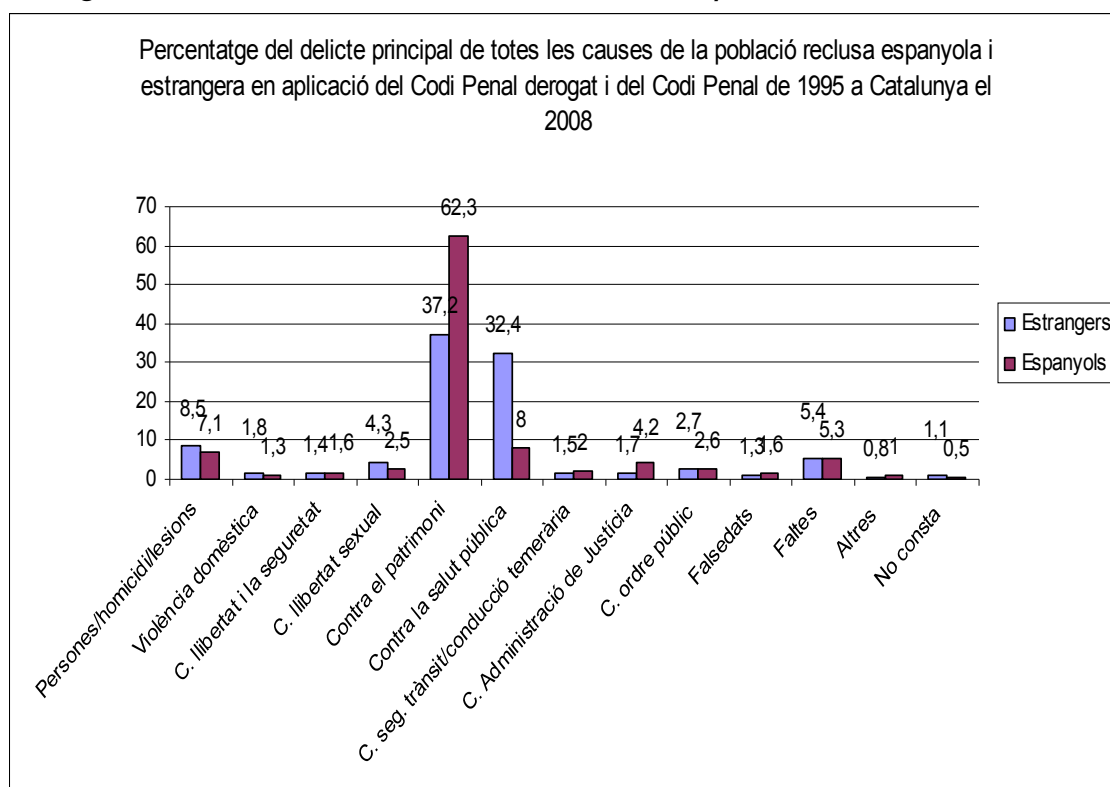
Gràfic 82. Percentatge del delictes principal de la població reclusa espanyola i estrangera en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

El delict principal de totes les causes i sumant els dos codis penals de la població empresonada dels estrangers és el de contra el patrimoni amb un 37,2% seguit del de contra la salut pública amb un 32,4%. En el cas de la població espanyola, el delict principal és el de contra el patrimoni amb un 62,3%, sent només el 8% el percentatge de persones amb el delict principal de contra la salut pública. Els altres valors són molt inferiors. El més important és el de l'agregació dels tres delictes persones, homicidi i lesions, amb un 8,5% i un 7,1% de persones estrangeres i espanyoles respectivament (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 83. Percentatge del delict principal de totes les causes de la població reclusa espanyola i estrangera en aplicació del Codi Penal derogat i del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2008

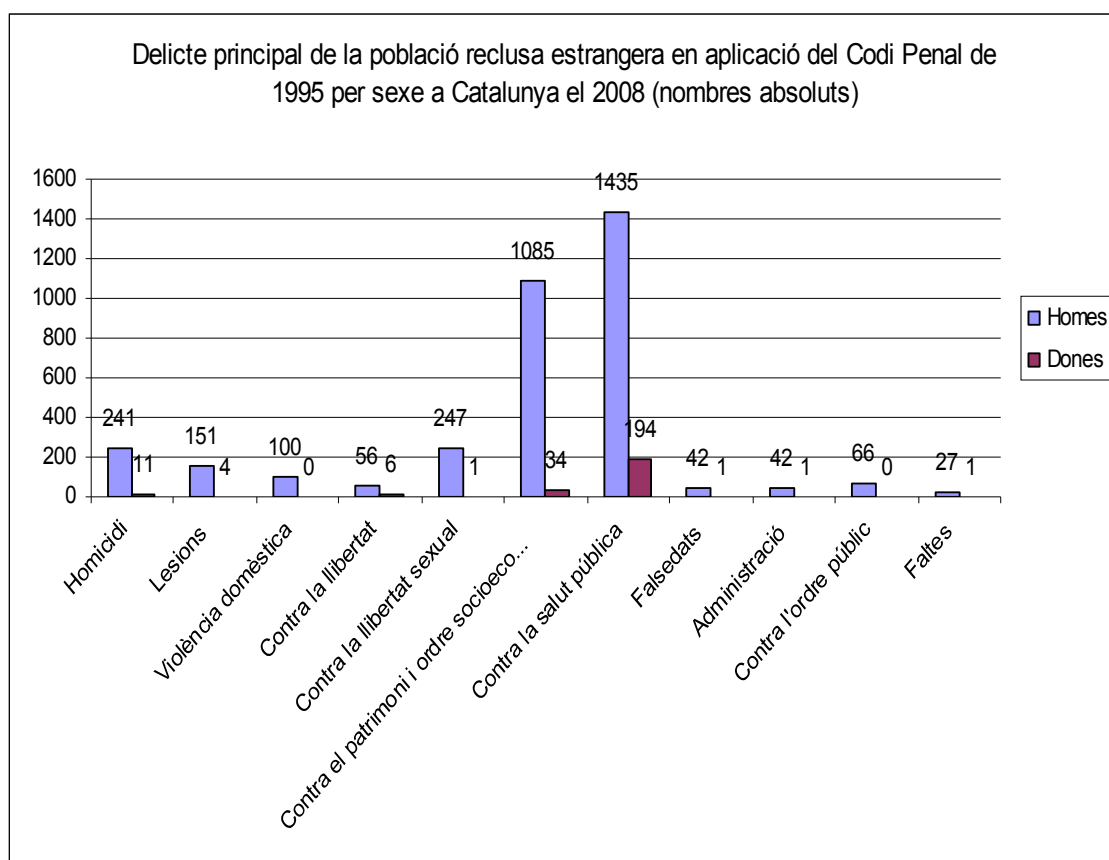

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

La distribució per sexe de la població estrangera empresonada ens mostra que a últim dia de setembre del 2008 la majoria dels homes estrangers estan empresonats pels delictes,

primerament, de contra la salut pública, 1435 persones, i segon, de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, 1095. El tercer delictes dels homes estrangers en importància es el de contra la llibertat sexual amb 247 homes, i el quart el d'homicidi amb 241. La gran majoria de les dones són empresonades per delictes contra la salut pública, 194 dones, seguit de per contra el patrimoni i ordre socioeconòmic amb 34 dones. En nombres relatius, les dones que són empresonades pel delictes de contra la salut pública representen el 70% de totes les dones estrangeres empresonades, en canvi, els homes representen el 37,9% d'homes sobre el total d'estrangers empresonats. Com a segona dada important, el 28,7% dels homes estrangers han comès un delictes contra el patrimoni i ordre socioeconòmic, i en canvi, només el 12,3% de les dones han comès aquest delictes (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 84. Delictes principals de la població reclusa estrangera en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2008 (nombres absoluts)

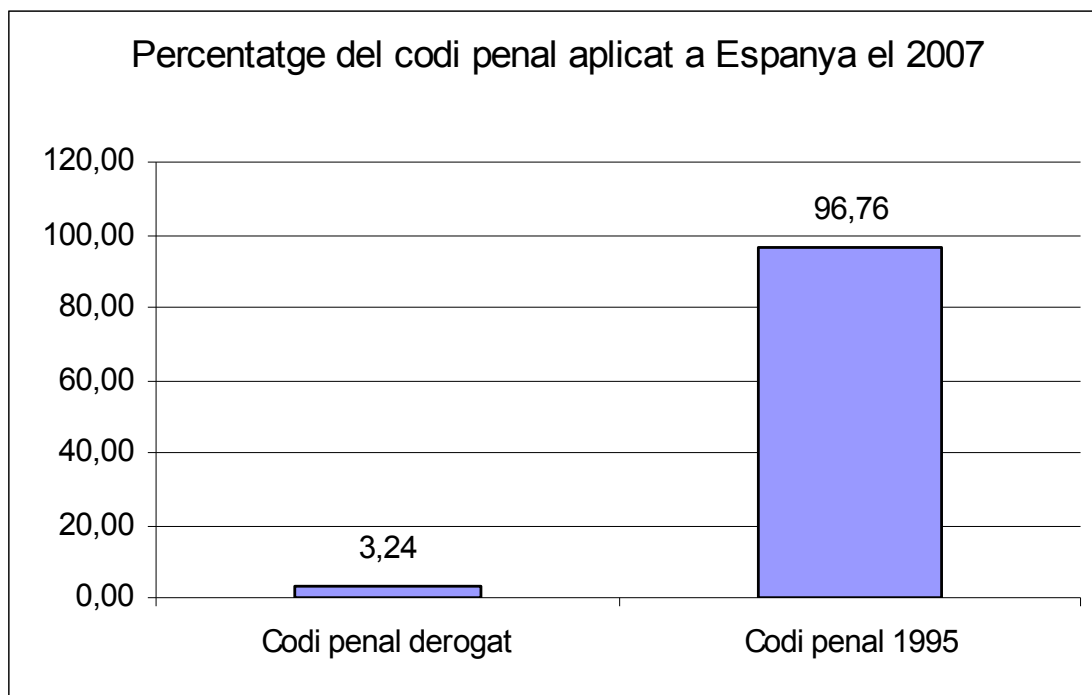

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

Espanya

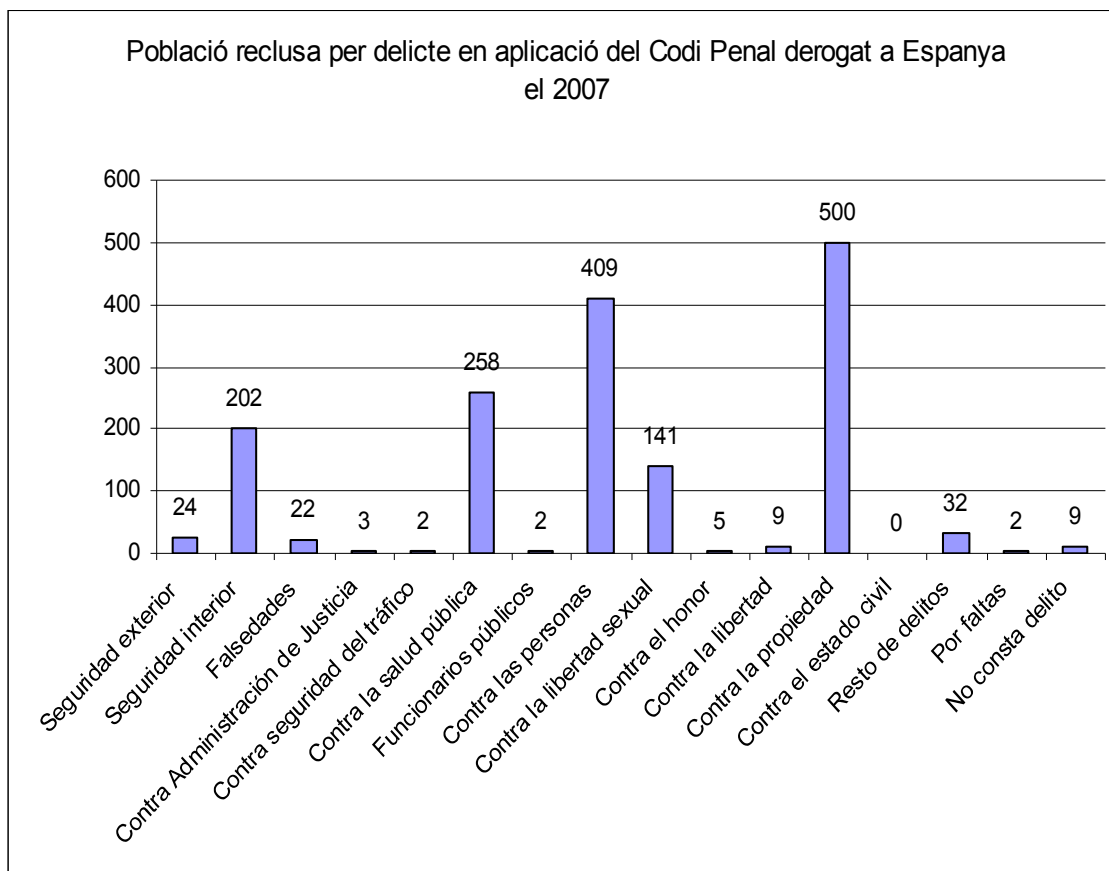
Al 96,76% de persones empresonades a Espanya se'ls ha aplicat el codi penal de 1995, la resta, el 3,24%, encara se'ls aplica el derogat. El percentatge de persones a qui se'ls aplica el codi penal nou és major a la totalitat d'Espanya que a Catalunya, que és del 93,06%. El 43,17%, en nombres absoluts 20.860 persones empresonades, a qui se'ls ha aplicat el codi penal de 1995 han comès com a delicte principal el de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic. A Catalunya aquest percentatge és lleugerament menor, de 40,16%, i també és el més alt. El segon delicte més comès és el de contra la salut pública, igual que a Catalunya, i amb un percentatge molt similar a aquesta; a Espanya el 27,72% dels empresonats han comès aquest delicte, que correspon a 13.397 persones, i a Catalunya ho han fet el 27,15%. El següent delicte més comès entre les persones empresonades a Espanya és el de contra la llibertat sexual amb un 5,44%, que correspon a 3.016 persones, seguit del d'homicidi amb un 4,72%, que correspon a 2.576, i el de lesions, amb un 4,33%, 2.294 persones. A Catalunya, aquests valors són del 6,06%, 7,5% i 4,26% respectivament. El delicte més comès de les persones a qui encara se'ls aplica el codi penal derogat és, també, el de contra la propietat, amb un 30,86%, que correpon a 500 persones. A Catalunya, el delicte més comès és el de contra les persones, amb un 53,01%, i el de contra la propietat és el segon amb importància, amb un 21,05%. En el cas d'Espanya, el delicte contra les persones és el segon més comès, amb un 25,25%, que correpon a 409 persones. Els següents delictes més comesos són el de contra la salut pública, amb un 15,93%, 258 persones en nombres absoluts, el de seguretat interior, amb un 12,47%, 202 persones, i el de contra la llibertat sexual amb un 8,7%, 141 persones. A Catalunya, l'ordre seria el de contra la llibertat sexual primer, amb un 13,53%, seguit del de salut pública, amb un 4,14%, i després el de contra la seguretat interior, amb un 3,01% . (Departament de Justícia, 2008b i INE, 2007).

Gràfic 85. Percentatge del codi penal aplicat a Espanya el 2007

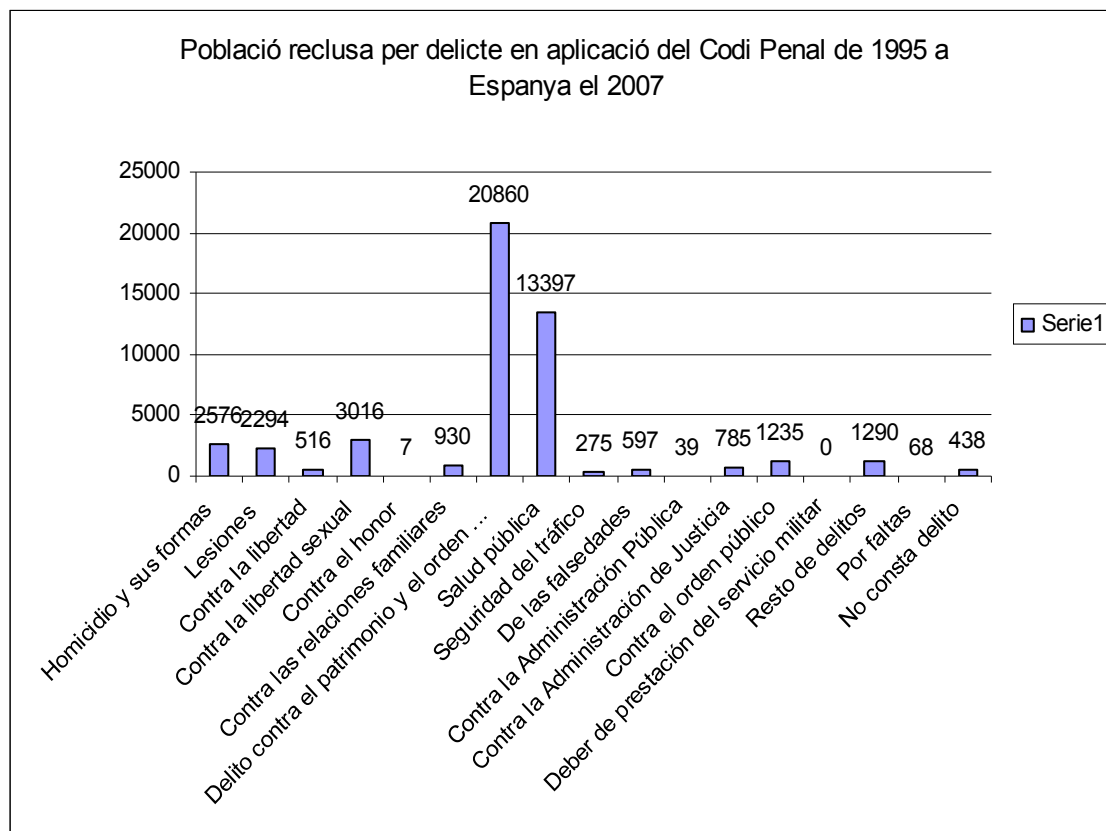
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 86. Població reclusa per delictes en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007

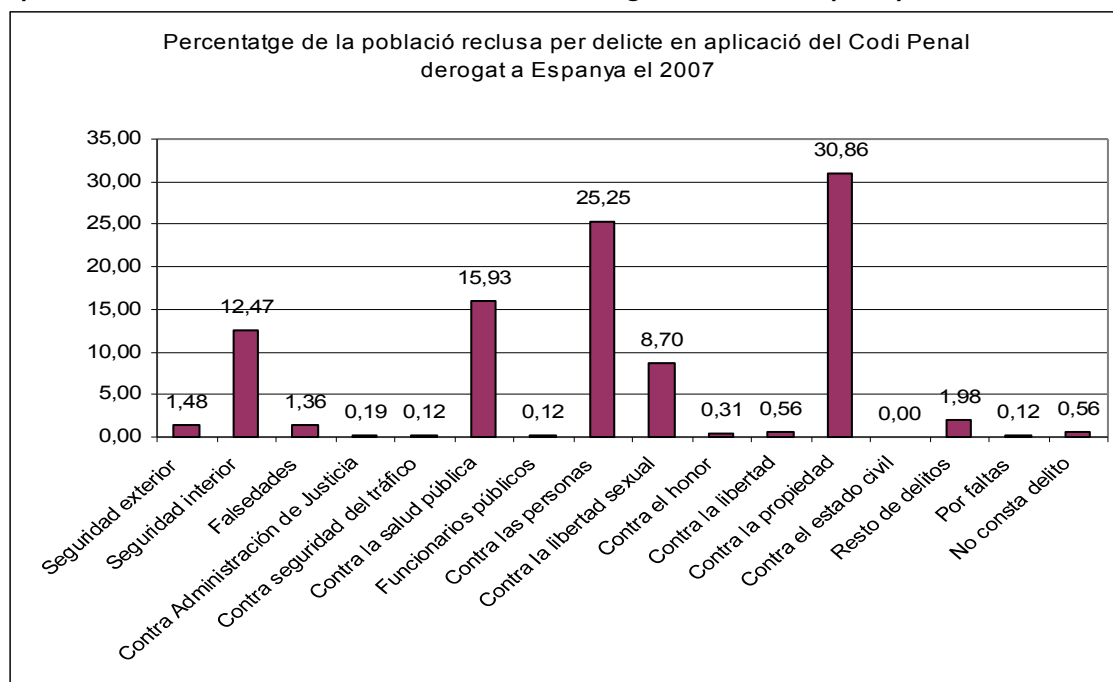
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 87. Població reclusa per delictes en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 88. Percentatge de la població reclusa per delictes en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

La distribució de la població reclusa masculina per delictes segueix el mateix patró que l'anterior. En aquest cas és el 43,88% dels a qui se'ls ha aplicat el codi penal de 1995 que han comès com a delictes principals el de contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic.

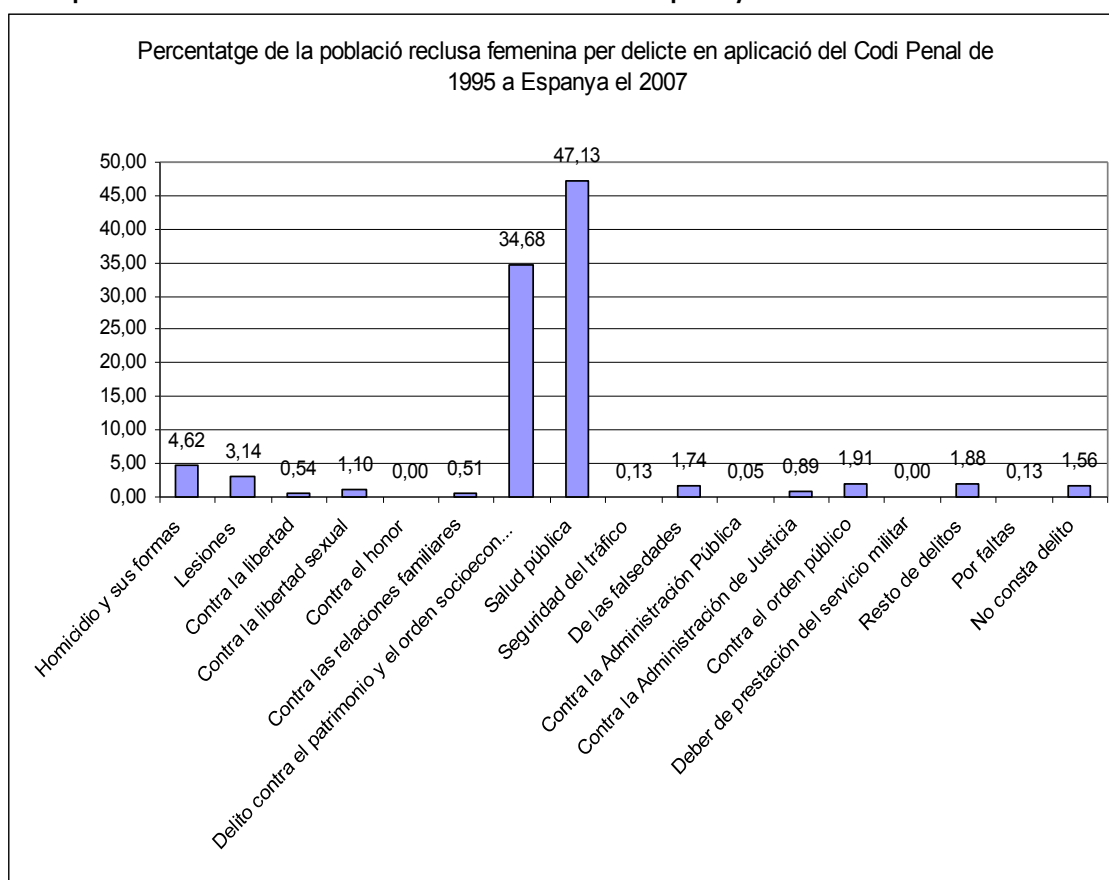
A Catalunya aquest percentatge és de 41,1% homes. El segon delictes més comès, també com a Catalunya, és el de contra la salut pública amb un 26,1%, mentre que a Catalunya és de 25,4%. El de contra la llibertat sexual és de 6,67%, el d'homicidi és de 5,39%, i el de lesions de 4,88%. A Catalunya, aquests valors són del 6,5%, 7,7% i 4,4% respectivament. Com a últimes dades a mencionar, podem citar que el 2,04% de delictes dels homes a nivell espanyol són de contra les relacions familiars i a Catalunya aquesta dada és de 0,1%. Quan són representats els percentatges dels delictes principals de forma agregada: homicidi i lesions (10,27%), contra el patrimoni (43,88%), contra la salut pública (26,10%), contra la llibertat sexual (6,67%), altres (12,23%) i no consta (0,85%). A Catalunya, aquestes dades són: 12,1%, 41,1%, 25,4%, 6,5%, 11% i 3,9%, respectivament. És interessant veure la diferència de percentatge en els delictes que no consten. En aplicació del codi penal derogat, la distribució també és similar a la població en general. El 31,19% han comès un delictes contra la propietat, el 26,13% contra les persones, el 15,04% contra la salut pública, l'11,82% contra la seguretat interior i el 9,19% contra la llibertat sexual (Departament de Justícia, 2007 i INE, 2007).

El cas de la població reclusa femenina és força diferent al cas dels homes. Segons el codi penal nou, veiem que ja no és quasi la meitat de la població que està penada per un delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, sinó el 34,68%, amb més importància que a Catalunya, que ho estan el 29,1%. En aquest cas, el delictes contra la salut pública és el que predomina més, amb un 47,13%, per tant, ben el contrari de la situació dels homes. A Catalunya el percentatge és molt similar, en aquest cas és de 48,5%. El percentatge dels altres delictes són molt inferiors. El delictes més comès després dels dos principals és el d'homicidi amb un 4,62%, en menor proporció que a Catalunya, i aquest va seguit del de lesions amb un 3,14%, en aquest cas major que a Catalunya.

El delictes Contra la llibertat sexual és molt menor que en el cas dels homes, és d'1,1%. A Catalunya aquesta dada és de 1,2%.

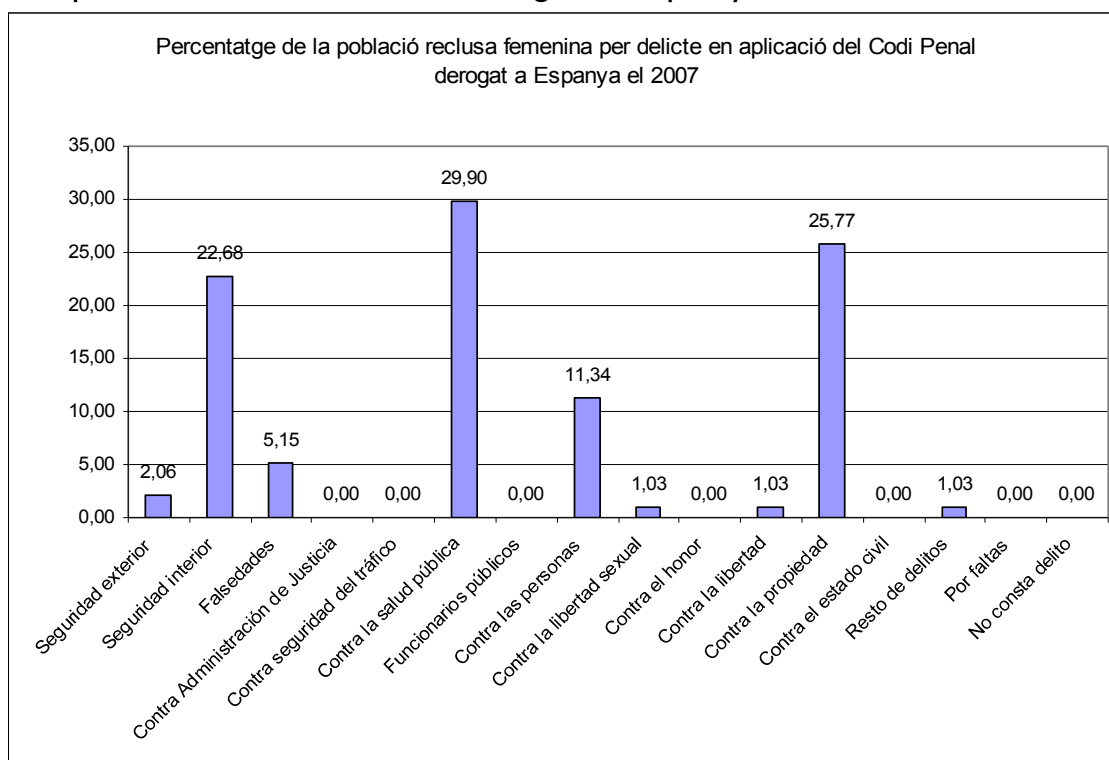
Com a últimes dades a mencionar, veiem que a Espanya, el 1,91% de delictes de les dones és contra l'ordre públic, en canvi, a Catalunya aquesta dada és de 0,7%, i el de falsetats, a Espanya és de 1,74% i a Catalunya, en canvi, de 0,9%. Si són percentatges dels delictes principals de forma agregada els resultats són: homicidi i lesions (7,76%), contra el patrimoni (34,68%), contra la salut pública (47,13%), contra la llibertat sexual (1,1%), altres (8,88%) i no consta (1,56%). A Catalunya, aquestes dades són: 7,9%, 29,1%, 48,5%, 1,2%, 4,8% i 8,5%, respectivament. El percentatge de delictes que no consten també és molt diferent, sent molt superior el de Catalunya. En aplicació del codi penal derogat veiem que el 29,9% dels delictes fet per dones és de contra la salut pública, seguit del de contra la propietat amb un 25,77%. El següent ja no s'allunya tant dels altres com en el cas d'aplicació del codi penal nou, i és el de contra la seguretat interior amb un 22,6%. El següent delicte en importància és el de contra les persones amb un 11,34% (Departament de Justícia, 2007 i INE).

Gràfic 89. Percentatge de la població reclusa femenina per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007

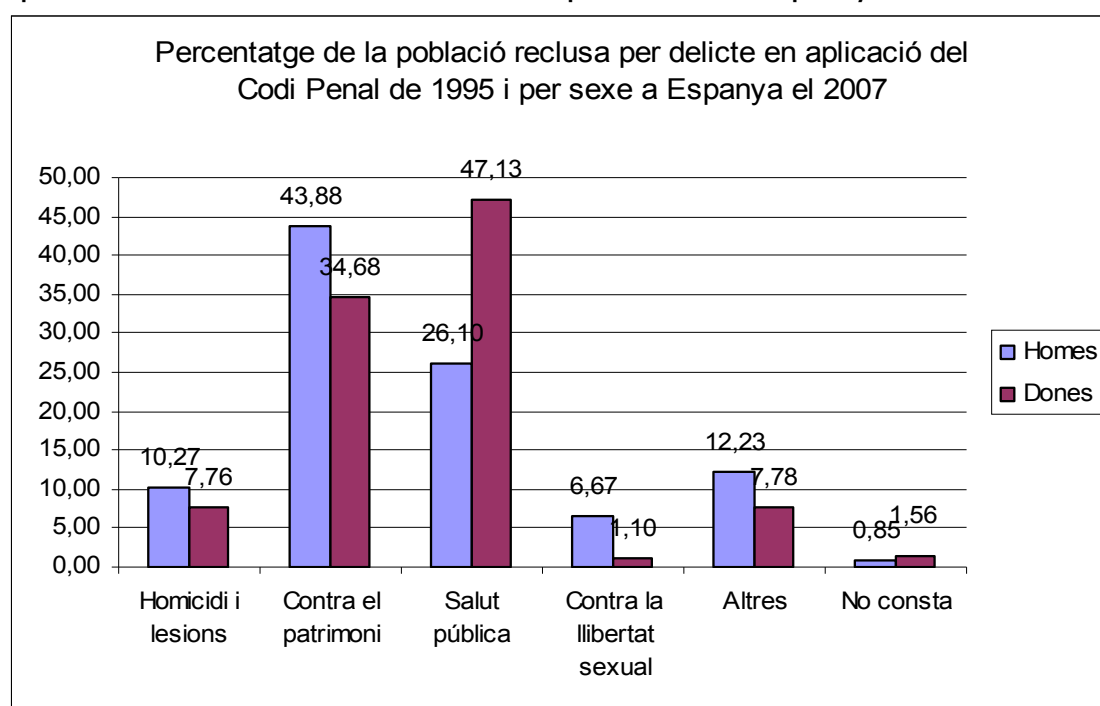
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 90. Percentatge de la població reclusa femenina per delictes en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 91. Percentatge de la població reclusa per delictes en aplicació del Codi Penal de 1995 i per sexe a Espanya el 2007

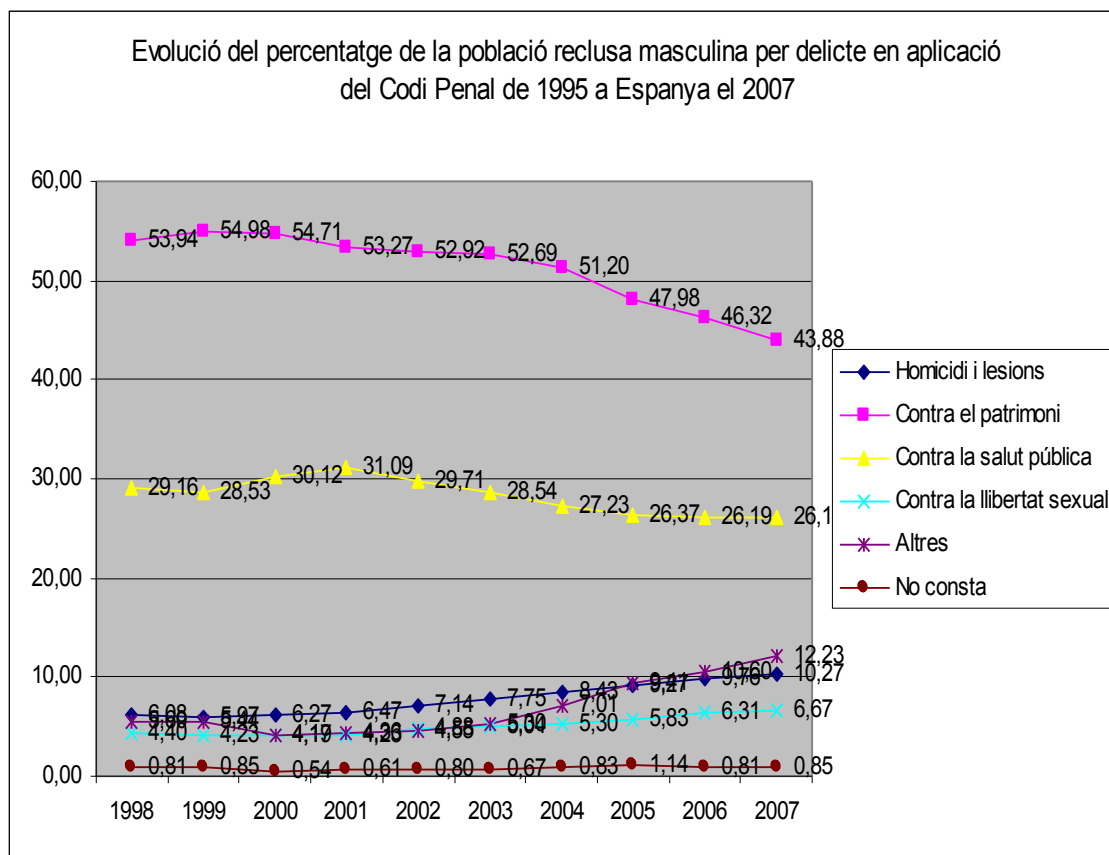

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Des de 1998, el delictes contra el patrimoni comès per la població empresonada masculina ha disminuït del 53,94% al 43,88% el 2007, amb un màxim de 54,98% el 1999. El de contra la salut pública augmenta fins el 2001 del 29,16% al 31,09%, i torna a disminuir fins al 26,1% el 2007. El d'homicidi i lesions augmenta del 6,08% al 10,27% i el de contra la llibertat sexual del 4,4% al 6,67%. Els altres delictes augmenten del 5,6% al 12,23%. Comparat amb Catalunya, del 2003 al 2007, veiem que en els dos casos el delictes contra el patrimoni disminueix gairebé en el mateix percentatge, encara que a Espanya aquest és superior en totes les dates. El de contra la salut pública a Espanya hem vist que sempre disminueix i en canvi a Catalunya és més estable i el 2007 incrementa altre cop.

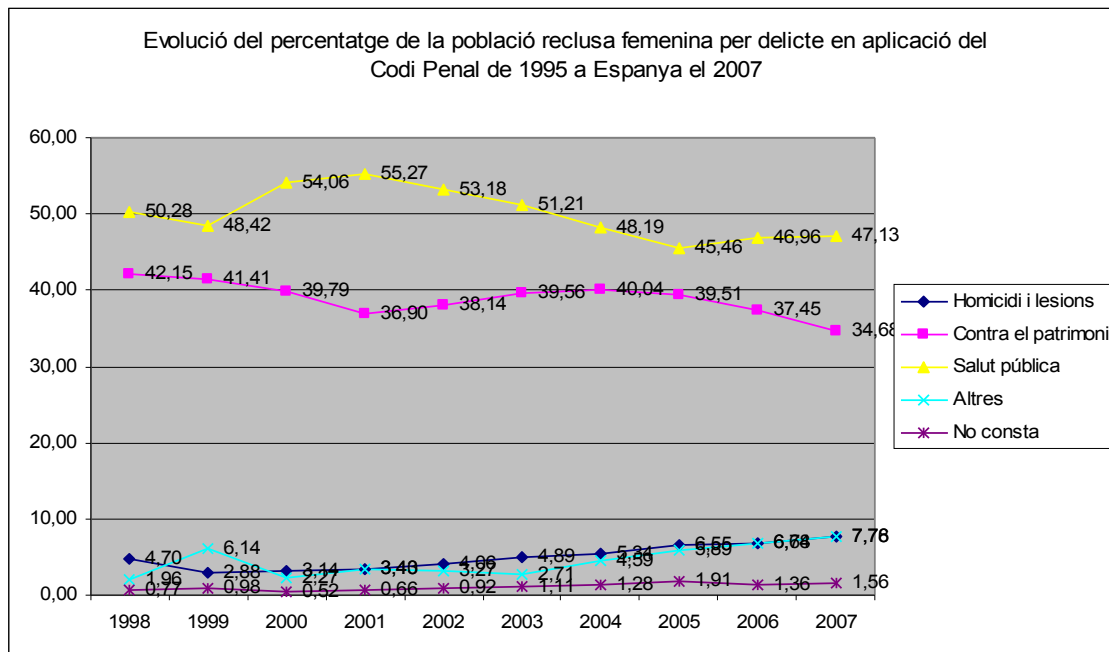
L'augment dels delictes d'homicidi i lesions és major a Espanya. En el cas de les dones, el delictes contra el patrimoni, en general, també disminueix, del 42,15% al 34,68%, amb l'excepció del 2001 al 2004 que augmenta fins al 40,04%. El delictes contra la salut Pública fa més alts i baixos, disminueix del 42,15% al 41,41% del 1998 al 1999, després augmenta fins el 55,27% el 2001 i torna a disminuir fins a 45,46% el 2005, augmentant de forma més estable fins el 2007 fins el 47,13%. Els delictes d'homicidi i lesions augmenten progressivament del 2,88% el 1999 al 7,76% el 2007, del 1998 al 1999 disminueixen del 4,7% al 2,88%. Els altres delictes augmenten progressivament des del 1998 al 2007 del 1,96% al 7,76%, amb l'excepció el 1999 d'augmentar fins el 6,14% i tornar a disminuir el 2000. En comparació amb Catalunya amb dates només del 2003 al 2007, veiem que, en general, els percentatges segueixen una evolució semblant. A Espanya, el decreixement del delictes contra el patrimoni és menor que a Catalunya i els valors són superiors, el de contra la salut pública disminueix en els dos nivells fins el 2005 i torna a augmentar fins el 2007, de forma més aguda a Catalunya. El d'homicidi i lesions augmenta també en els dos nivells, però a Catalunya hi ha un creixement el 2005 que després disminueix que a Espanya no hi és (INE, 2007).

Gràfic 92. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per delictes en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Gràfic 93. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina per delictes en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística

Fins aquí hem anat comparant les variables amb la situació a Espanya, per bé que a partir d'ara això ja no serà possible, per la manca de dades comparables per a poder fer-ho. O sigui que només analitzarem la situació en el cas de *Catalunya*.

1.3.3.3 Condemna

Catalunya

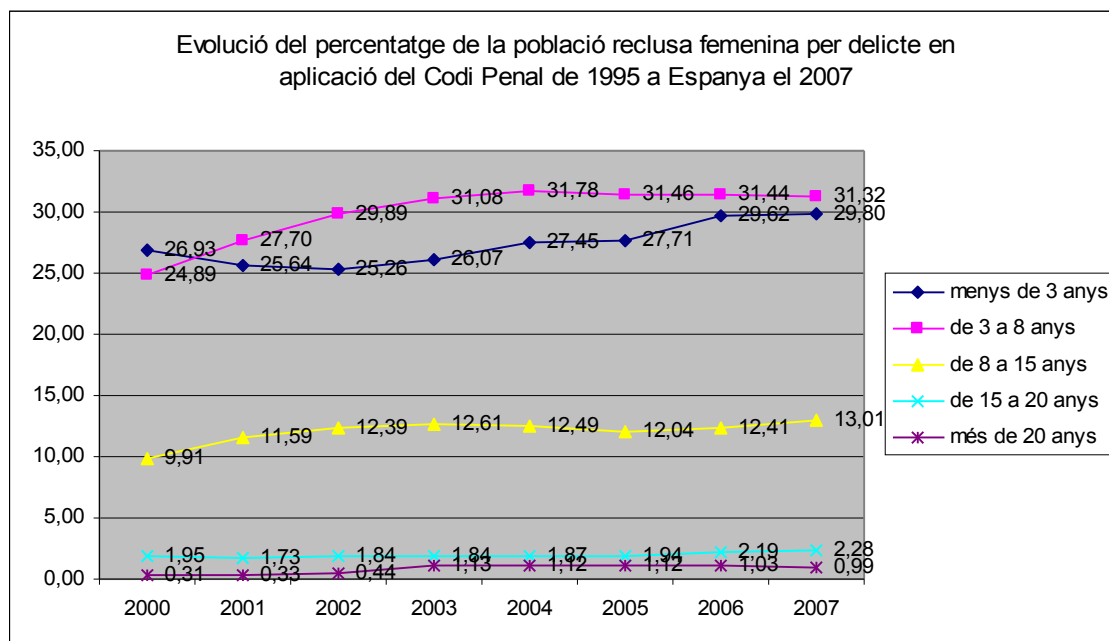
La majoria de la població empresonada a Catalunya tenen condemnes de fins a 8 anys. L'any 2000 hi ha més condemnes de menys de 3 anys que de 3 a 8 anys, amb uns percentatges del 26,93% i 24,89% respectivament. Però a partir del 2001, els percentatges s'inverteixen sent de major quantitat les condemnes de 3 a 8 anys. Les dues condemnes augmenten fins el 2007 amb uns percentatges del 31,32% (de 3 a 8 anys) i 29,80% (menys de 3 anys). També augmenten les condemnes de 8 a 15 anys del 9,91% al 13,01%. Les condemnes de 15 a 20 anys i de més de 20 anys són les menys corrents; tot i que també augmenten, es mantenen força estables. Del 2000 al 2007, les condemnes de 15 a 20 anys augmenten de l'1,95% al 2,28%, i les de més de 20 anys del 0,31% al 0,99% (Departament de Justícia, 2008b).

Les gràfiques mostren el percentatge de les diferents condemnes per sexe el 2007. El mateix percentatge d'homes que dones, el 40%, tenen condemnes de 3 a 8 anys. Seguit d'aquestes, com ja hem dit abans, les condemnes més corrents són les de menys de 3 anys. En aquest cas veiem una diferència entre sexes; els homes tenen més condemnes inferiors a 3 anys que les dones, amb uns percentatges del 38,6% i 31,5% respectivament. En canvi, les dones tenen més condemnes de 8 a 15 anys que els homes, amb uns percentatges del 24,8% i 16% respectivament. Les condemnes més altes són més corrents en els homes: el 3% dels homes tenen condemnes de 15 a 20 anys i en canvi, aquesta condemna la tenen un 1,3% de les dones, i l'1,3% dels homes tenen condemnes de més de 20 anys i en una proporció més similar, l'1,1% de les dones també. Als gràfics hi és representada l'evolució de les condemnes de la població empresonada per sexe i hi podem observar que les condemnes per sexe són força estables. Com veiem, la condemna és major en les dones que en els homes.

Segons molts estudis empírics sobre dones estrangeres a les presons, i d'acord amb les dades que constaten, una majoria important de dones estrangeres tenen nou anys de condemna, per tant, a aquestes les situarien, en les grafiques que estem analitzant, entre els 8 i 15 anys de pena privativa de llibertat. La classificació no seria del tota acertada, en aquests casos, i això pot ser una petita mostra de la falta de perspectiva de gènere a l'hora de definir-la, per la poca precisió que té alhora d'ubicar el cas de les dones estrangeres. Per cert, en les dades publicades sobre condemna no hi ha la desagregació per sexe quan es tracta de la població reclusa estrangera. O sigui que sabrem quines són les condemnes pel conjunt de la població estrangera però no per les dones estrangeres. (Departament de Justícia, 2007).

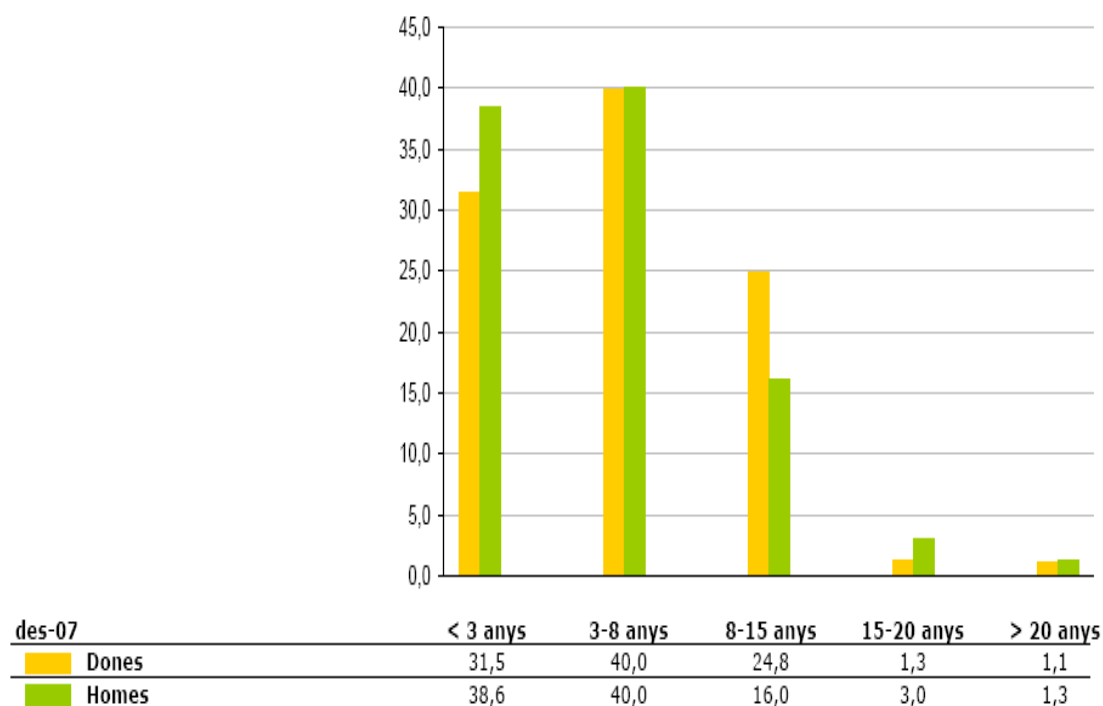
Les condemnes dels estrangers segueixen un patró similar al de la població empresonada general. El setembre de 2008, els estrangers respecte els espanyols, tenen més penes de 3 a 15 anys, i menys en les altres categories. Les diferències més importants, tot i ser de poc percentatge, són en les condemnes de 3 a 8 anys i les de 15 a 20 anys. En el primer cas, els percentatges difereixen en un 3,68% (38,14% espanyols i el 41,82% estrangers), i en el segon, difereixen en un 2,01 (3,54% espanyols i 1,53% estrangers) (Departament de Justícia, 2008c).

Gràfic 94. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per condemna a Catalunya

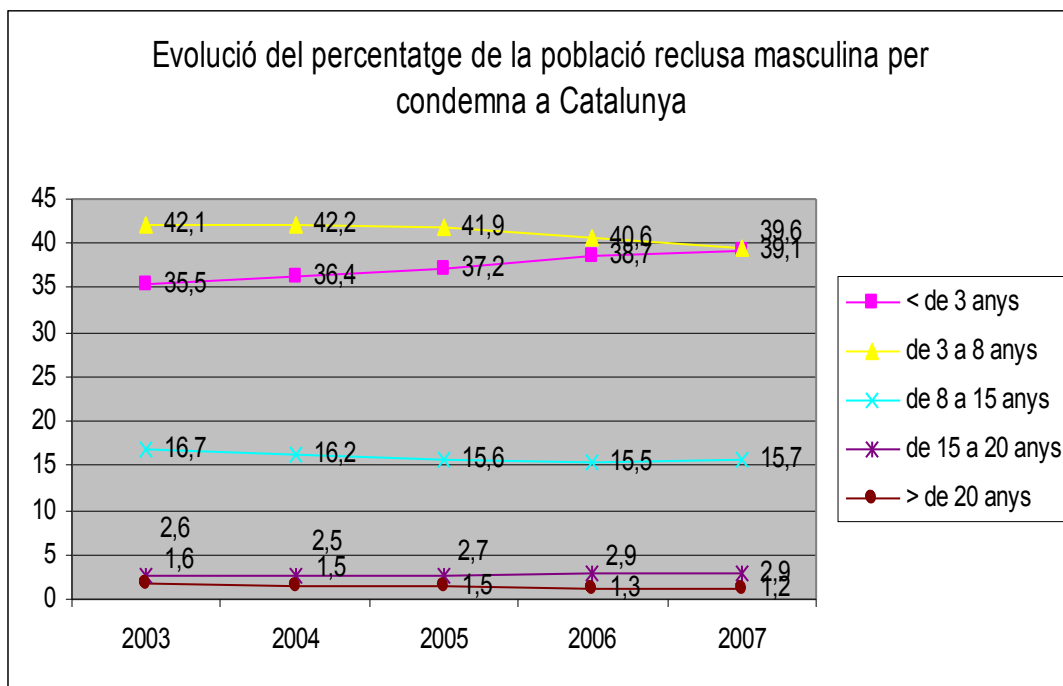
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics, Descriptors estadístics, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Octubre 2008.

Gràfic 95. Pena imposada en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2007

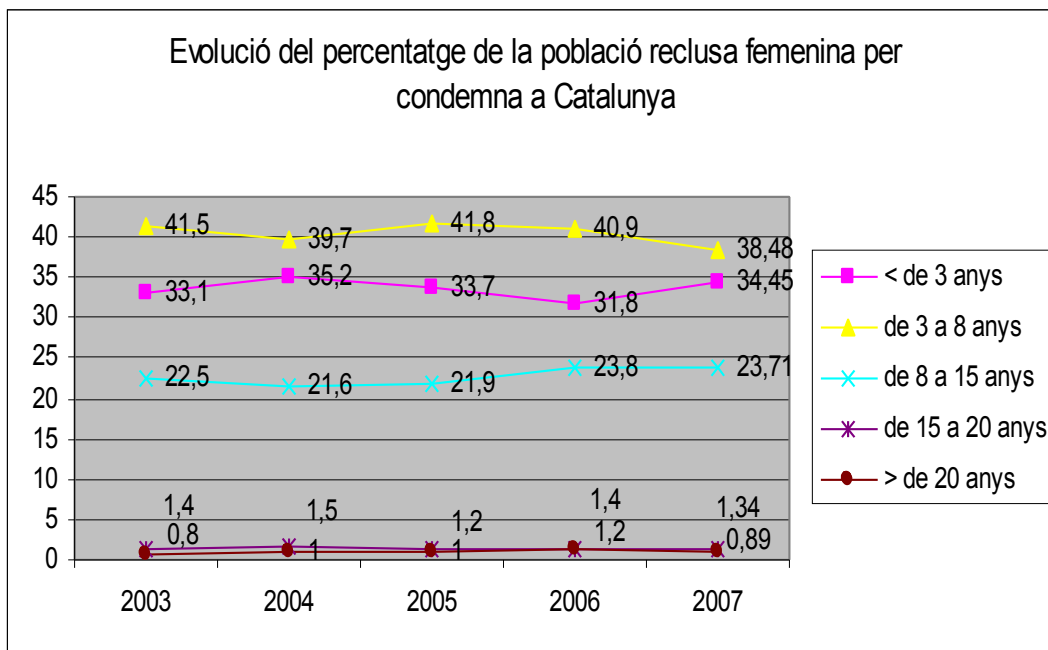
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 96. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per condemna a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

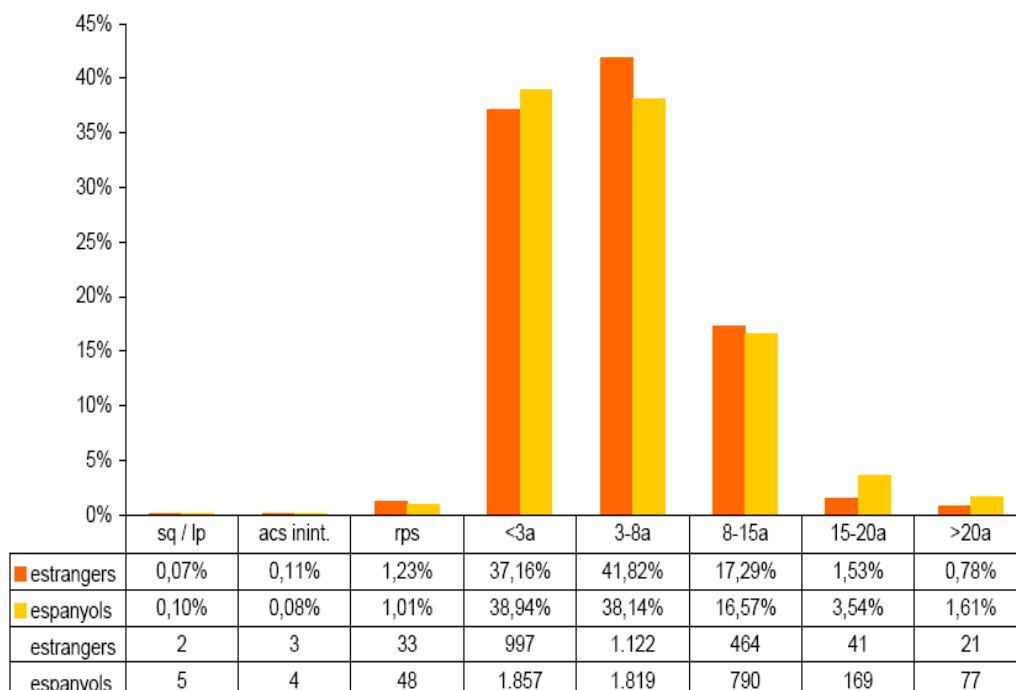
Gràfic 97. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina per condemna a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 98. Distribució de població reclusa espanyola i estrangera segons la pena més greu aplicada el 2008

02.04 Distribució d'estrangers i espanyols segons la pena més greu aplicada

Distribució dels estrangers i els espanyols segons la pena més greu imposada en la causa principal en aplicació del Codi penal de 1995. Dades a 30 de setembre de 2008.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008.

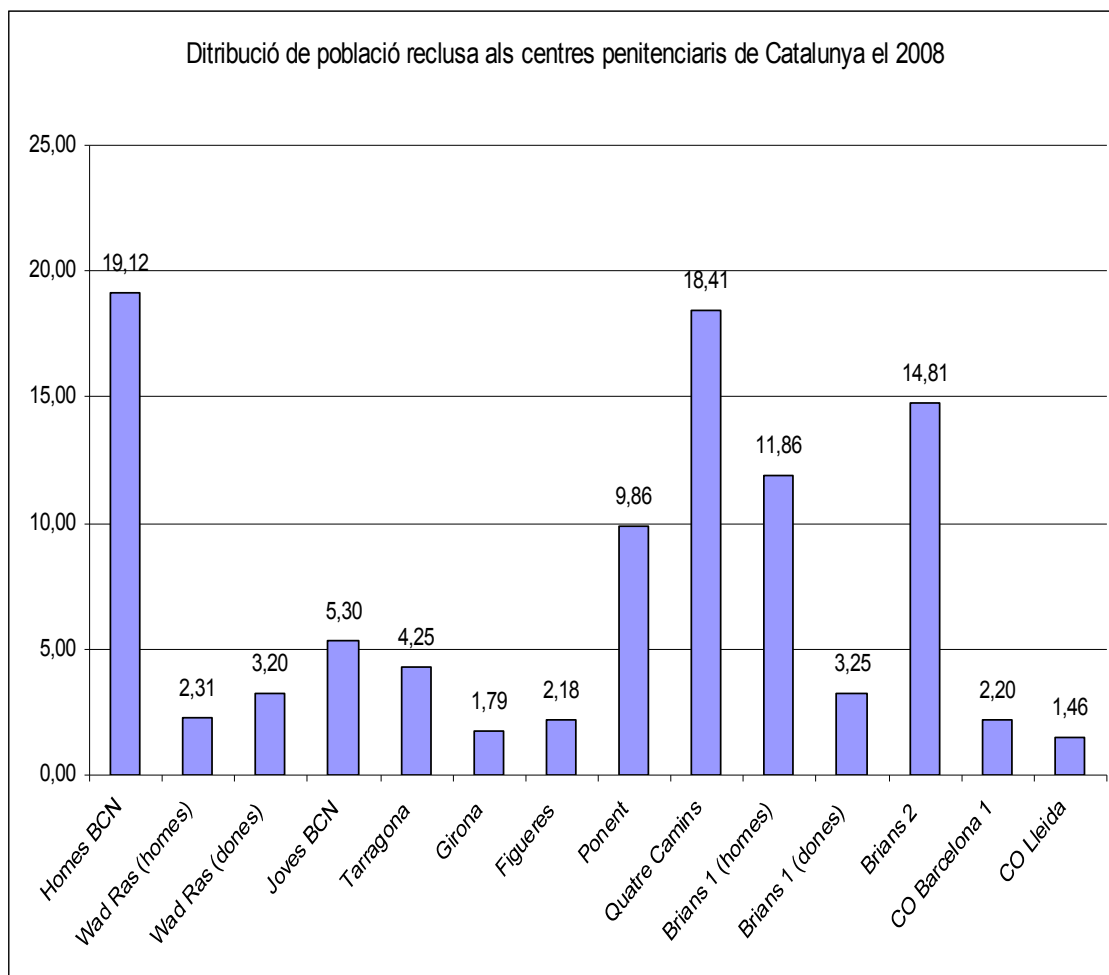
1.3.3.4 Centres penitenciaris

Catalunya

Al gràfic següent hi veiem representada la població empresonada als diferents centres penitenciaris de Catalunya el 2008. On hi ha més població és als centres d'Homes de BCN, Quatre Camins i Brians 2, tots centres només d'homes. Seguit d'aquestes, trobem a Brians 1 amb un 11,85% d'homes i un 3,25% de dones, i Ponent. La majoria d'espanyols pel total de població als diferents centres penitenciaris en la mateixa data, són a Wad Ras amb un 80,35% respecte els estrangers, i a CO Barcelona 1 amb un 79,82% d'espanyols. En la majoria hi ha més espanyols que estrangers, però a Homes BCN i a Joves BCN el percentatge és

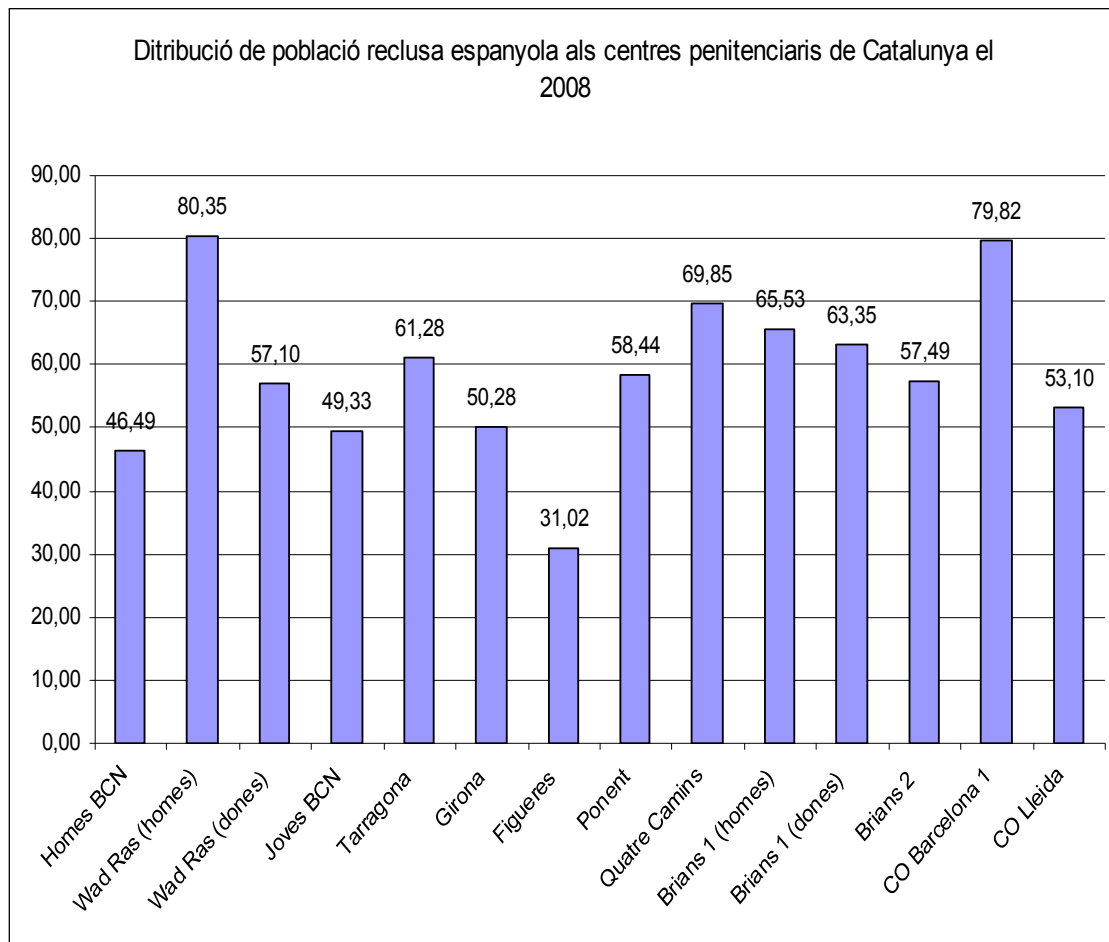
una mica per sota, el 46,49% i el 49,33% respectivament. Per altre cantó, veiem que a la presó de Figueres hi ha més estrangers que espanyols, amb un 31,02% d'espanyols. (Departament de Justícia, 2008c). En cada un dels centres, la població estrangera ha augmentat durant el període 1999 al juny de 2008 (Departament de Justícia, 2008b). El 50,81% de les dones encarcerades a Catalunya està al centre penitenciari de Wad Ras. Amb menys proporció, amb un 35,29%, estan a Brians 1. Als altres centres la proporció és molt menor, sent el més important en nombre de dones preses el centre de Ponent amb el 8,05% de dones, seguit del Centre Obert de Lleida amb un 2,05% de dones, i Tarragona i Girona amb un 1,9% (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 99. Distribució de població reclusa als centres penitenciaris de Catalunya el 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades últim dia de setembre.

Gràfic 100. Distribució de població reclusa espanyola als centres penitenciaris de Catalunya el 2008

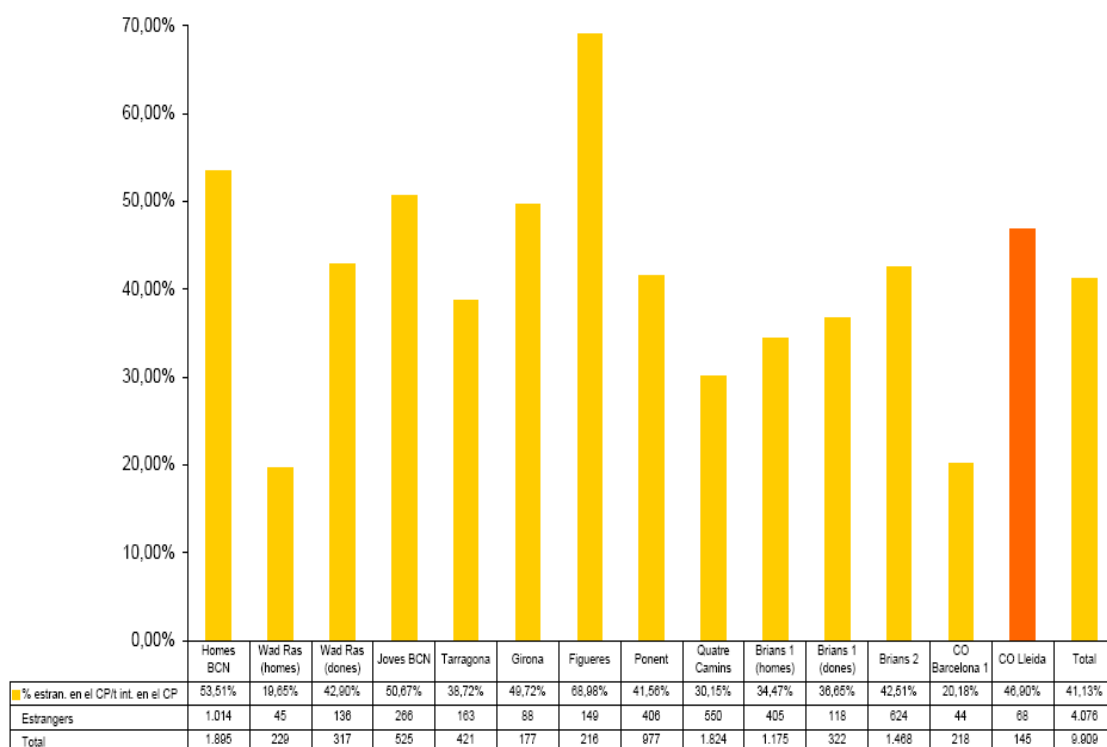
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades últim dia de setembre.

Gràfic 101. Percentatge de població reclusa estrangera als centres penitenciaris de Catalunya el 2008

06.02 | Percentatge d'estrangers respecte al total de la població encarcerada

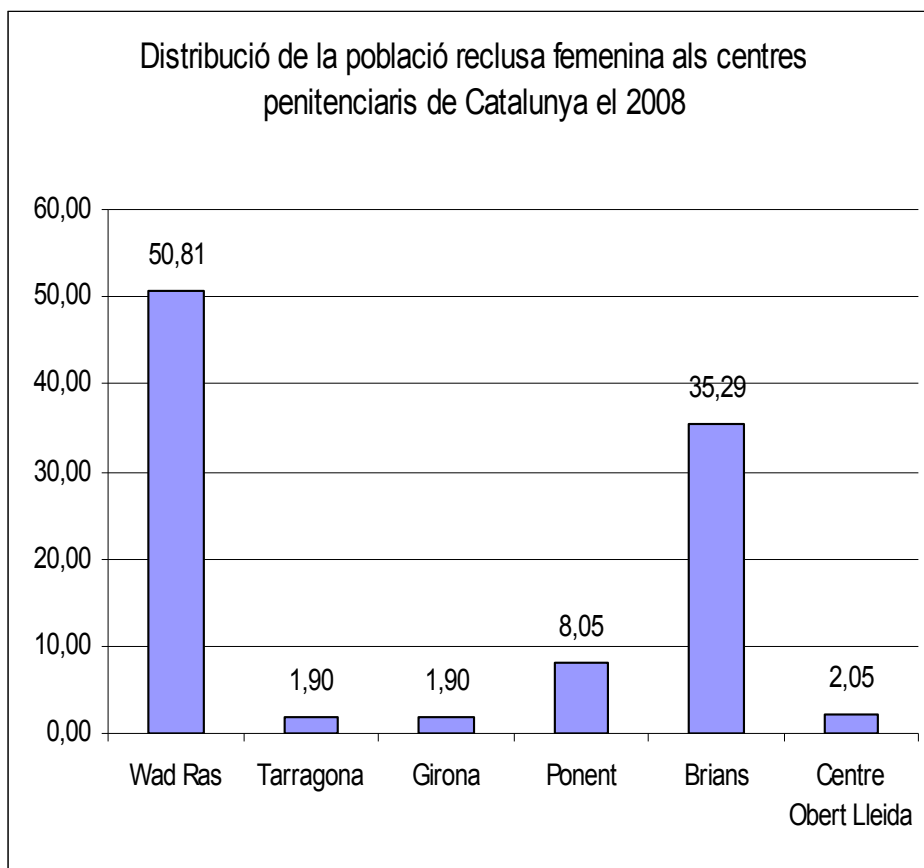
País	Interns		% estran./ t interns
	Estrangers	Tots	
Homes BCN	1.014	1.895	53,51%
Wad Ras (homes)	45	229	19,65%
Wad Ras (dones)	136	317	42,90%
Joves BCN	266	525	50,67%
Tarragona	163	421	38,72%
Girona	88	177	49,72%
Figueres	149	216	68,98%
Ponent	406	977	41,56%
Quatre Camins	550	1.824	30,15%
Brians 1 (homes)	405	1.175	34,47%
Brians 1 (dones)	118	322	36,65%
Brians 2	624	1.468	42,51%
CO Barcelona 1	44	218	20,18%
CO Lleida	68	145	46,90%
Total	4.076	9.909	41,13%

Percentatge que representen els estrangers en cada CP respecte al total de població penitenciària del CP. Dades de 30 de setembre de 2008.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Setembre 2008. Dades últim dia de setembre.

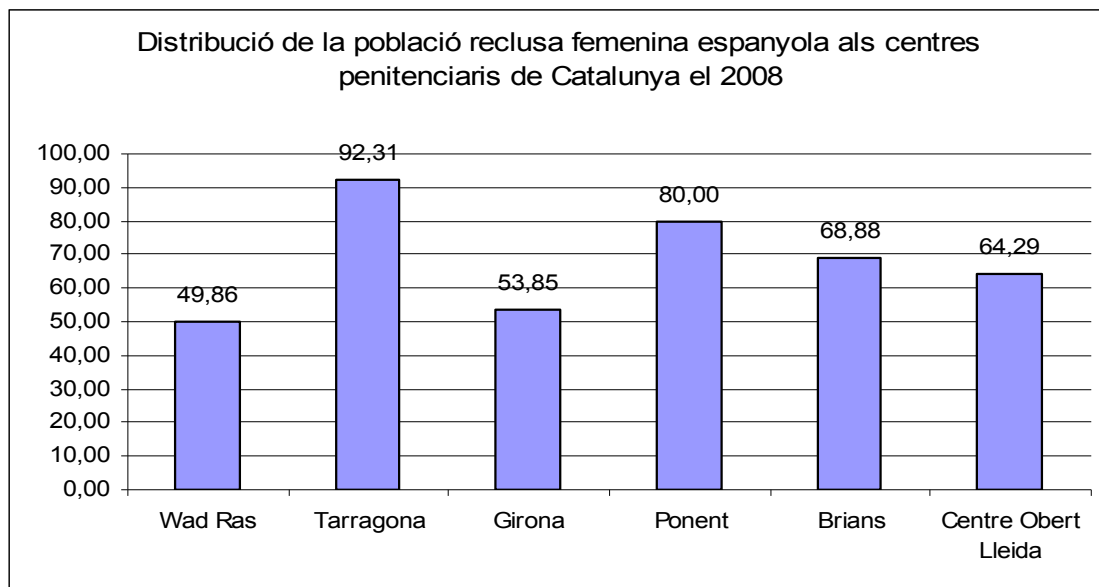
Gràfic 102. Distribució de la població reclusa femenina als centres penitenciaris de Catalunya el 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

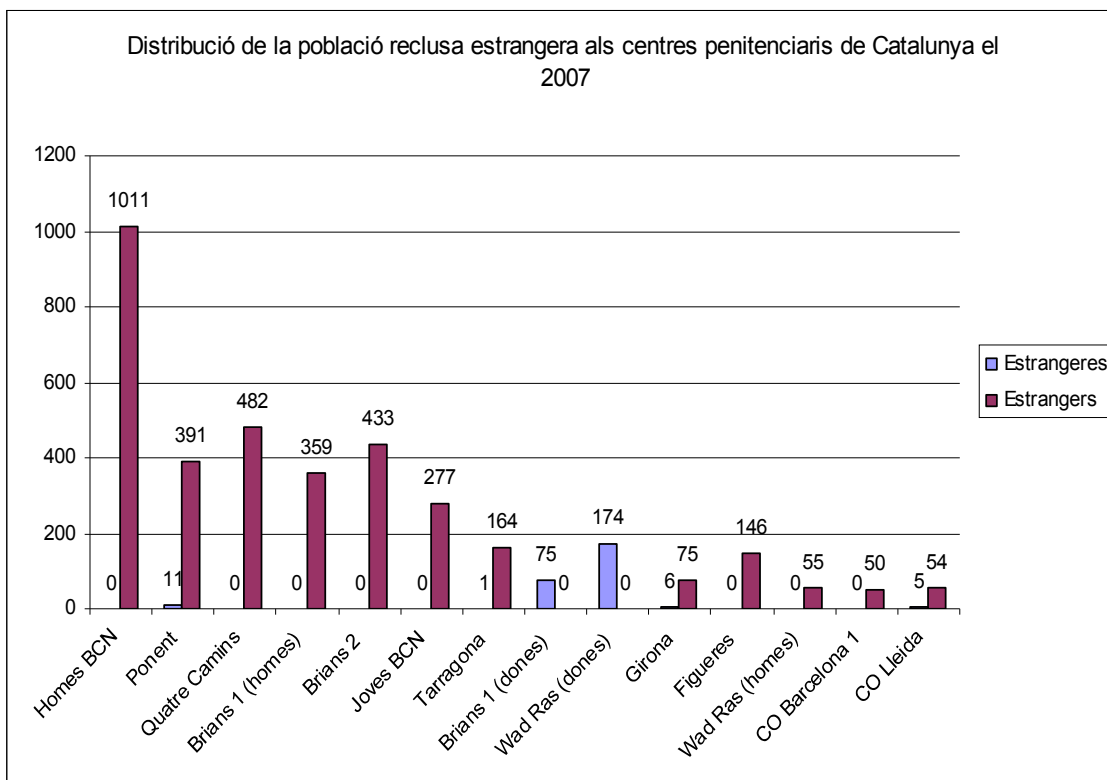
Les dones espanyoles estan més representades que les estrangeres en tots els centre excepte Wad Ras que representen el 49,86%. La majoria estan al centre de Tarragona, amb un 92,31% de dones espanyoles, seguit de Ponent, amb un 80% de dones espanyoles. Brians 1 i Centre Obert de Lleida tenen una proporció semblant de dones espanyoles, un 68,88% i un 64,29% respectivament. I per últim, Girona té el 53,85% de dones espanyoles. La gran majoria d'homes estrangers encarcerats el 2007 a Catalunya estan a Homes BCN, 1.011 homes. En següent lloc però en molta menor proporció, en un rang de 359 homes a 482, hi trobem els centres de Ponent, Quatre Camins, Brians 1 i Brians 2. Les dones són poques i majoritàriament estan a Wad Ras, 174 estrangeres i Brians 1, 75 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 103. Distribució de la població reclusa femenina espanyola als centres penitenciaris de Catalunya el 2008

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 104. Distribució de la població reclusa estrangera als centres penitenciaris de Catalunya el 2007

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

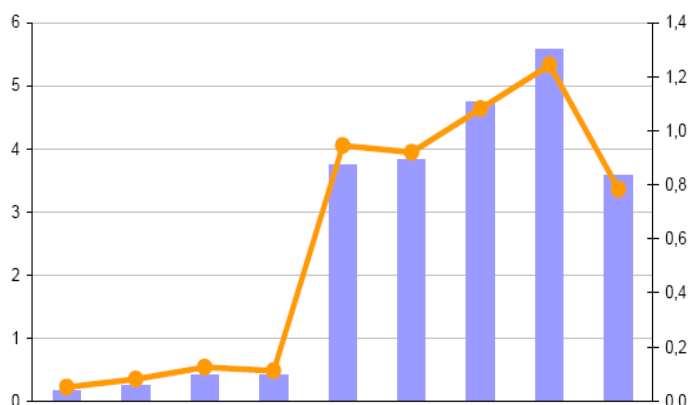
1.3.3.5 Descriptors de “rehabilitació”

Centres de deshabitució (art. 182)

Segons les dades de l'últim dia de l'any del 2001 al 2007, han anat augmentant les dones en aquests centres de 1 a 4 dones, amb el màxim de 6 el 2004. En percentatges, no superen l'1,43% de les persones en centres de deshabitució, sent aquest el màxim dins del període del 2001 al 2007, coincidint amb l'any 2004, i amb un mínim de 0% el 2001. Els homes han disminuït del 2001 al 2007 de 55 homes a 42, amb una mitjana de 48,57. En percentatges, la proporció d'homes en centres de deshabitució pel total d'homes, encara és menor que la de les dones, amb un màxim de 1,31% el 2002 i un mínim de 0,62% el 2007 (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 105. Població reclusa femenina en centres de deshabituació a Catalunya

d.01 Internes en centres de deshabituació (art. 182)

Mitjanes persones en art. 182									
Dones	0	0	0	0	4	4	5	6	4
Homes	43	57	63	61	60	53	42	41	44

Persones penades									
Dones	323	310	335	373	397	417	439	449	457
Homes	4.496	4.670	4.720	5.060	5.427	5.937	6.199	6.558	6.805

% persones en art. 182 / persones penades									
Dones	0,1	0,1	0,1	0,1	0,9	0,9	1,1	1,2	0,8
Homes	1,0	1,2	1,3	1,2	1,1	0,9	0,7	0,6	0,6

La mitjana es calcula a partir del nombre de persones en art. 182 (centres de deshabituació) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Dones en art. 182	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	4	4	5	2	2	5	3	4	4	3	3	4
2006	5	5	6	8	8	6	5	5	4	5	6	4
2005	6	5	6	4	4	5	4	3	5	5	5	5
2004	4	4	4	4	4	3	3	3	2	3	6	6
2003	1	1	1		2		8	7	8	7	6	4
2002			1			2		1				1

% dones en art. 182												
2007	0,92	0,90	1,11	0,44	0,44	1,09	0,64	0,86	0,85	0,66	0,64	0,84
2006	1,16	1,14	1,33	1,73	1,72	1,29	1,08	1,11	0,88	1,12	1,38	0,93
2005	1,38	1,15	1,36	0,90	0,90	1,12	0,89	0,69	1,14	1,15	1,14	1,17
2004	1,01	1,01	0,99	0,96	0,96	0,71	0,69	0,70	0,47	0,71	1,42	1,43
2003	0,26	0,26	0,25		0,51		1,97	1,72	1,99	1,73	1,49	1,01
2002			0,27			0,53		0,27				0,26

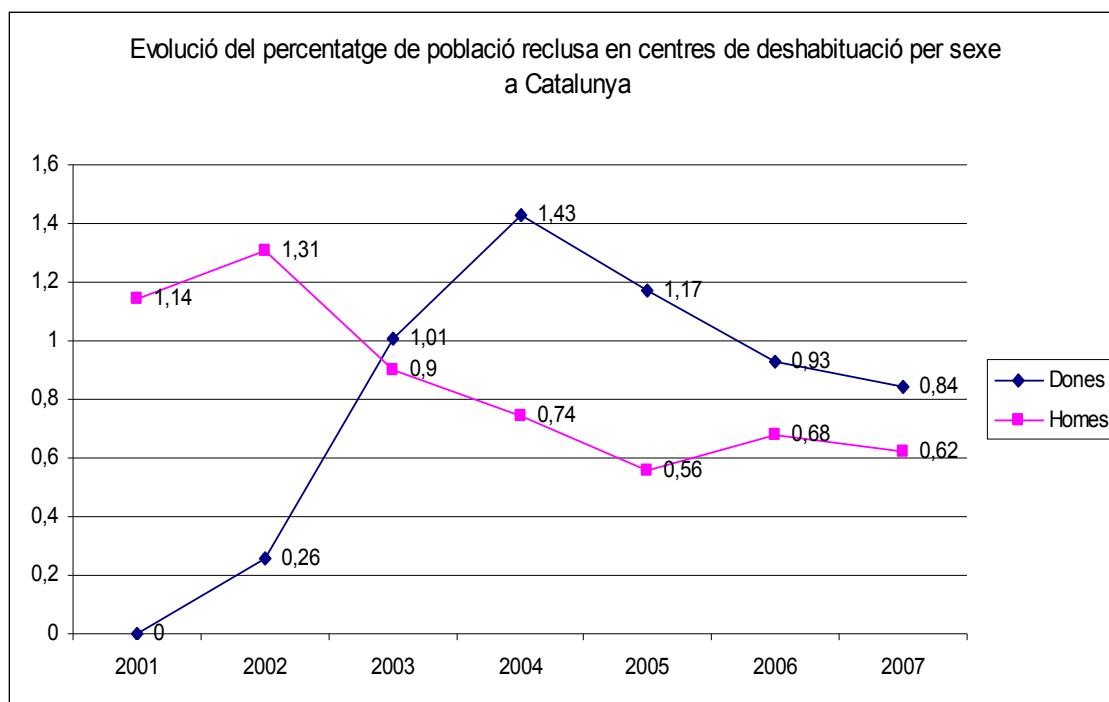
Homes en art. 182	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	39	43	49	43	42	46	47	47	44	40	41	42
2006	36	34	35	36	40	46	51	44	39	43	37	45
2005	44	43	45	41	41	44	44	40	45	37	39	35
2004	51	47	49	51	56	60	58	57	55	52	50	45
2003	64	66	67	69	66	68	56	57	51	50	49	51
2002	53	50	56	53	59	61	73	71	58	66	65	67

% homes en art. 182												
2007	0,58	0,64	0,72	0,63	0,61	0,67	0,68	0,69	0,65	0,59	0,60	0,62
2006	0,57	0,53	0,54	0,55	0,60	0,70	0,77	0,67	0,59	0,65	0,56	0,68
2005	0,72	0,70	0,74	0,66	0,66	0,71	0,70	0,64	0,72	0,59	0,62	0,56
2004	0,89	0,81	0,84	0,86	0,94	1,01	0,96	0,95	0,92	0,87	0,83	0,74
2003	1,24	1,27	1,28	1,31	1,24	1,26	1,00	1,04	0,92	0,89	0,86	0,90
2002	1,08	1,00	1,12	1,04	1,16	1,20	1,44	1,41	1,15	1,29	1,26	1,31

Nombre de dones i d'homes en art. 182 (centres de deshabituació) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 106. Evolució del percentatge de població reclusa en centres de deshabitació per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

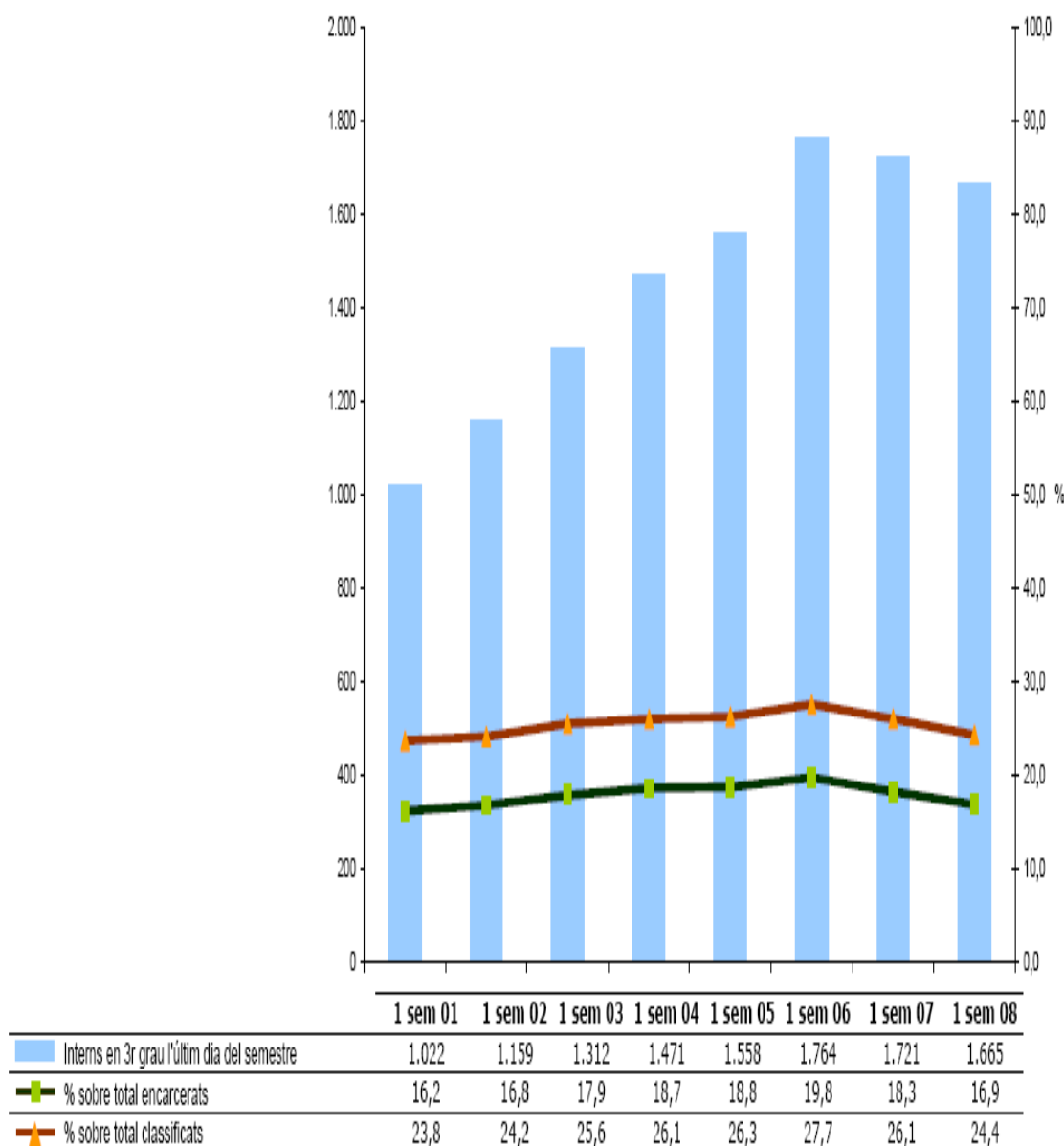
Medi obert

El nombre d'interns en 3r grau augmenta de 1.022 a 1.764 persones del 2001 al 2006 en data de l'últim dia de juny i torna a disminuir en poca proporció fins a 1.665 el 2008. Sobre el total d'encarcerats, augmenta la proporció, del 16,2% el 2001 al 19,8% el 2006, i disminueix fins al 16,9% el 2008. Sobre el total de classificats passen del 23,8% al 27,7% el 2006 i al 24,45 el 2008 (Departament de Justícia, 2008a). Les dones en medi obert augmenten de 88 a 167 dones de mitjana dels 12 mesos de cada any des del 1999 al 2006, i disminueixen fins a 162 dones el 2007.

Els homes també augmenten fins el 2006 de 257 homes a 412, i disminueixen a 409 el 2007 (Departament de Justícia, 2006 i 2007). En proporció sobre el total de classificats l'últim dia de l'any, veiem que hi ha més dones que homes en medi obert. Les dones representen una mitjana del 39,6%. Del 2001 al 2004 augmenten del 34,6% al 42,1% i després disminueixen fins el 2007 a 37,6%. La mitjana en el cas dels homes és inferior, 24,8%. Augmenta des del 2001 representant el 23% fins el 26,5% el 2004, i torna a disminuir fins el 23,6% el 2007 (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 107. Evolució de població reclusa en medi obert a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

1.12 Interns en 3r grau

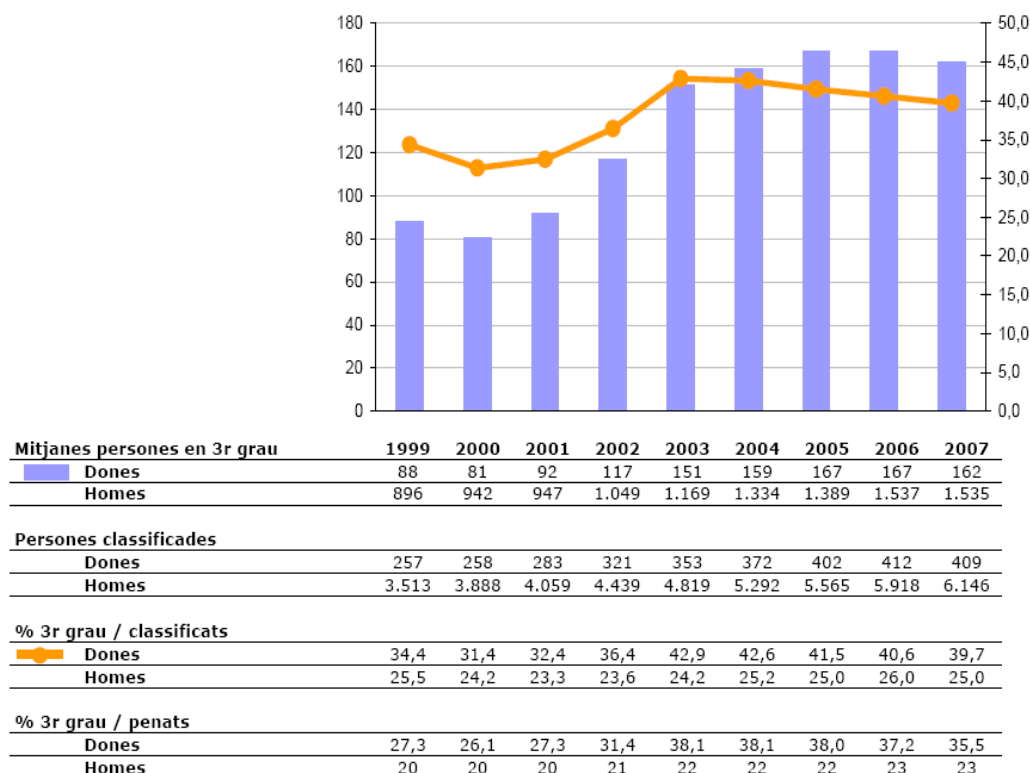

Es presenta el nombre d'interns que hi havia en 3r grau de tractament, al conjunt de les seves modalitats, l'últim dia de cada semestre. També es presenta el percentatge que aquest nombre representa pel que fa al total d'interns i el percentatge en referència al nombre d'interns penats classificats. Aquests dos percentatges s'han d'analitzar conjuntament. No tots els interns estan classificats. La classificació en graus de tractament només afecta els interns penats i no pas els preventius. D'altra banda no tots els interns penats estan classificats: per a la classificació d'un penat és necessari no solament la sentència ferma sinó també la proposta dels equips de tractament dels centres penitenciaris. Aquesta proposta s'ha de fer en un termini màxim de dos mesos des de la recepció de la sentència ferma.

Font: Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Juny 2008.

Gràfic 108. Evolució de població reclusa en medi obert per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.02.01 Evolució del 3r grau

La mitjana es calcula a partir del nombre de persones en 3r grau l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Dones en 3r grau	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	158	161	159	158	160	167	163	169	165	163	165	160
2006	158	165	167	179	183	177	173	165	161	158	161	160
2005	164	167	172	166	166	173	175	172	170	162	158	158
2004	144	143	151	154	153	159	178	168	165	167	161	160
2003	146	149	153	143	143	152	158	153	152	155	157	152
2002	111	115	113	109	103	111	112	119	118	125	130	137

% dones en 3r grau sobre classificades	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
2007	39,5	40,6	40,5	40,1	40,8	41,2	39,4	40,8	39,3
2006	39,5	41,1	40,9	42,6	43,3	41,4	40,9	40,1	39,1
2005	43,2	42,1	42,7	41,5	41,9	42,4	42,5	42,5	41,3
2004	40,8	40,2	42,8	41,6	41,8	43,3	46,5	43,8	42,7
2003	43,6	43,6	45,0	42,8	41,9	43,2	43,3	42,7	41,8
2002	36,9	36,6	36,0	33,9	32,1	34,7	34,9	36,6	36,4

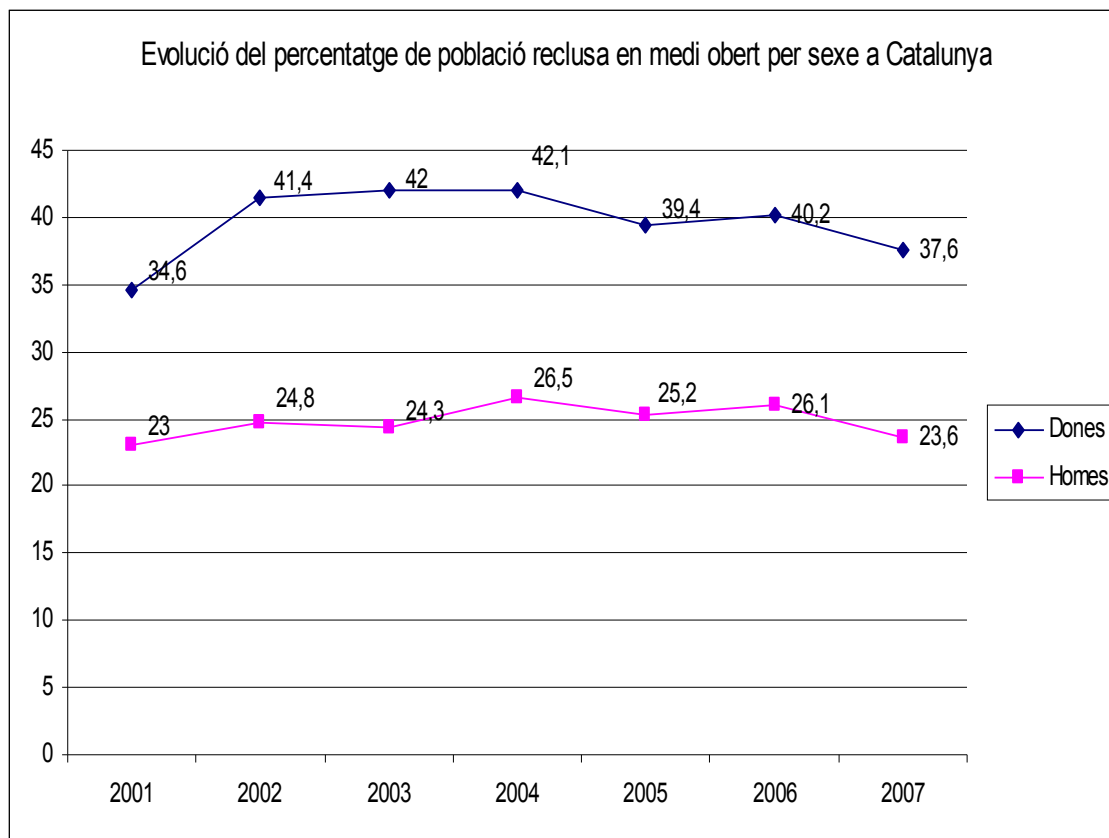
Homes en 3r grau	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
2007	1.537	1.540	1.558	1.542	1.571	1.554	1.563	1.576	1.528
2006	1.436	1.457	1.503	1.509	1.563	1.587	1.639	1.592	1.522
2005	1.363	1.381	1.372	1.371	1.358	1.385	1.428	1.423	1.384
2004	1.218	1.220	1.238	1.272	1.285	1.312	1.397	1.392	1.406
2003	1.104	1.099	1.103	1.100	1.117	1.160	1.249	1.221	1.225
2002	929	970	1.007	1.026	1.046	1.048	1.053	1.075	1.070

% homes en 3r grau sobre classificats	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
2007	25,8	25,9	25,7	25,3	25,4	25,1	25,1	25,2	24,5
2006	25,1	25,5	26,0	25,8	26,5	26,7	27,1	26,5	25,3
2005	25,0	25,0	25,1	24,9	24,7	25,1	25,6	25,4	24,5
2004	23,9	23,7	23,9	24,1	24,4	24,9	26,1	26,3	26,2
2003	24,2	24,1	23,8	23,7	23,8	24,3	25,4	24,8	24,4
2002	22,0	22,7	23,2	23,4	23,4	23,5	23,7	24,0	23,8

Nombre de dones i d'homes en 3r grau (règim obert) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 109. Evolució del percentatge de població reclusa en medi obert per sexe a Catalunya

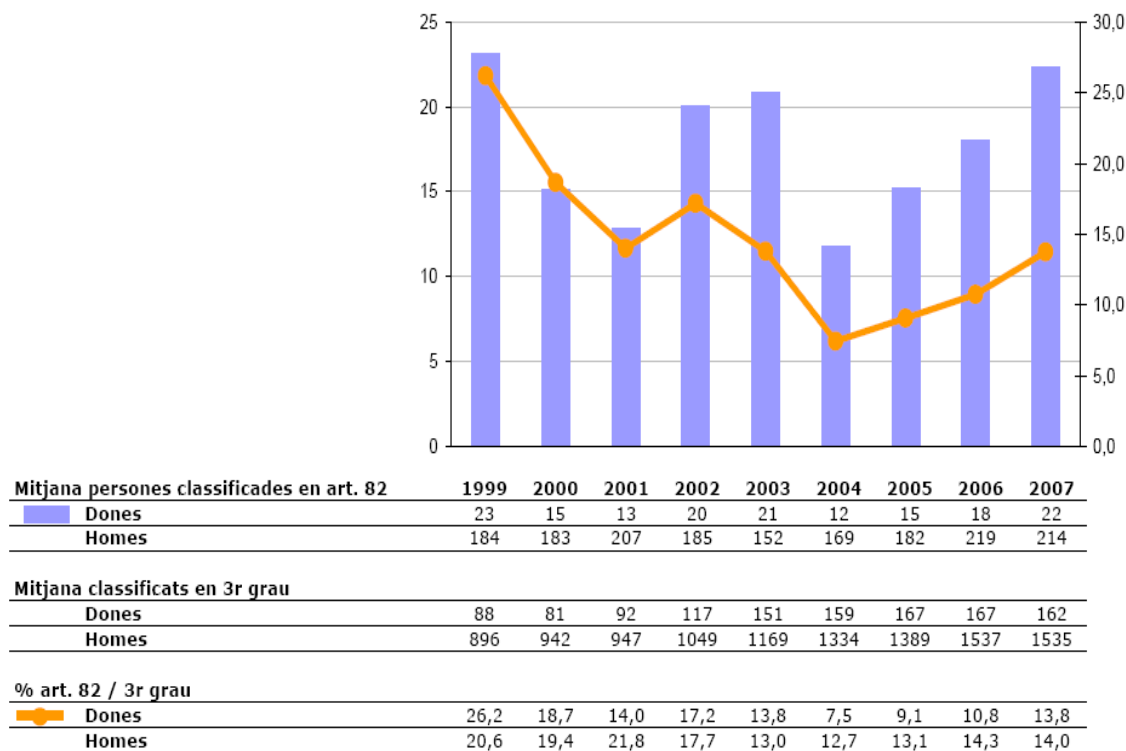
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Classificacions en art. 82

La mitjana de dones classificades en article 82 és de 17,7 dones en el període del 1999 al 2007. El màxim dins d'aquest període és el 1999 amb 23 dones, i el mínim és el 2004 amb 12. La mitjana d'homes és de 188,3 homes, amb el màxim el 2006 de 219 homes, i el mínim el 2003 de 152. En data de l'últim dia de l'any i sobre el total de persones classificades en 3r grau, hi ha més homes que dones classificats segons l'article 82. El percentatge de dones augmenta del 2001 al 2002 de 8,06% al 13,3%, després disminueix fins al 3,7% el 2005 i torna a augmentar fins el 10,44% el 2007. El dels homes disminueix del 19,94% el 2001 a 10,94% el 2003, i després es manté força estable fins a 1,28% el 2007 (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 110. Població reclusa classificada en art. 82 per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.02.04 Persones classificades en art. 82

La mitjana es calcula a partir del nombre de persones en cada situació (en art. 82 i en 3r grau) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

% que representen les persones classificades en art. 82 respecte les classificades en 3r grau.

Dones classificades

en art. 82	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	15	21	19	21	24	28	24	28	21	25	23	19
2006	10	17	20	23	25	22	21	18	13	16	15	16
2005	17	17	19	20	15	16	16	17	13	13	12	7
2004	10	10	11	9	11	15	17	8	11	15	11	14
2003	28	31	26	25	21	24	17	16	15	16	17	14
2002	23	22	20	18	16	17	15	21	18	22	24	25

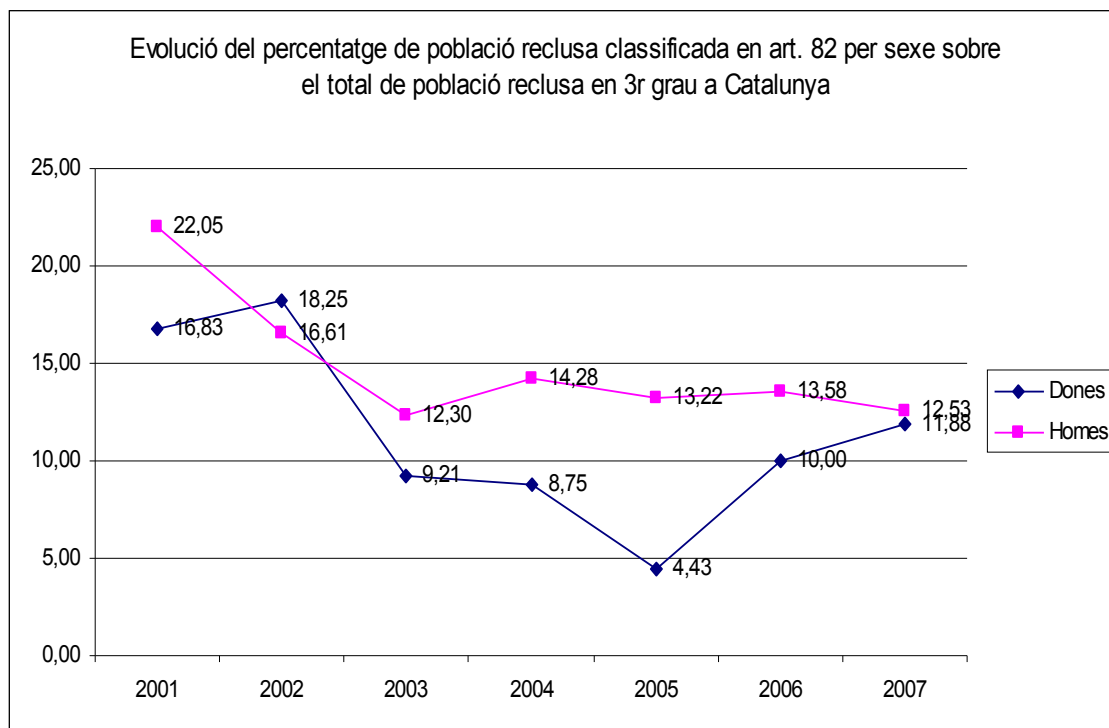
Homes classificats

en art. 82	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	200	217	224	230	239	219	210	228	210	216	197	182
2006	207	179	202	214	233	251	300	228	211	181	210	212
2005	154	163	172	182	194	198	236	191	169	172	167	189
2004	123	118	124	157	140	140	185	197	200	206	232	205
2003	171	198	145	134	131	152	159	171	170	119	122	151
2002	193	213	224	251	248	135	117	148	150	178	179	188

Nombre de dones i d'homes en art. 82 l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 111. Evolució del percentatge de població reclusa classificada en art. 82 per sexe a Catalunya

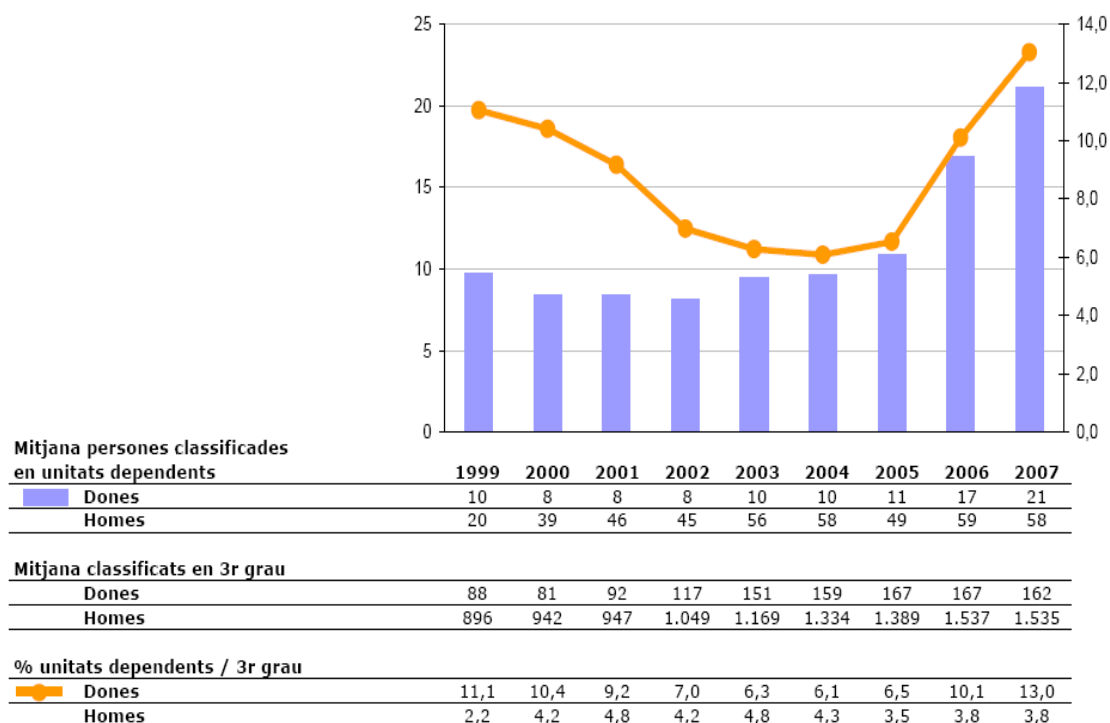
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Unitats dependents

La mitjana de dones classificades en unitats dependents és de 11,4 dones en el període del 1999 al 2007, amb el màxim de 21 dones el 2007 i el mínim de 8 els anys 2000, 2001 i 2002. La mitjana d'homes és de 47,8 homes, augmentant del mínim del gràfic el 1999 de 20 homes a 58 el 2007, sent el màxim el 2006 amb 59 homes. Es mostra en els gràfics l'evolució del percentatge de persones classificades en unitats dependents per sexe sobre el total de persones classificades en 3r grau l'últim dia de l'any. Hi ha més dones que homes classificades en unitats dependents. En proporció al total de dones en 3r grau, del 2001 al 2005 es mantenen força estables, i després augmenten de forma exponencial fins al 15% el 2007. El percentatge d'homes en unitats dependents es manté. El 2001 és de 4,18% i el 2007 de 4,2% (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 112. Població reclusa classificada en unitats dependents per sexe a Catalunya

d.02.05 Persones classificades en unitats dependents

La mitjana es calcula a partir del nombre de persones en cada situació (en unitats dependents i en 3r grau) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

% que representen les persones en unitats dependents respecte les classificades en 3r grau.

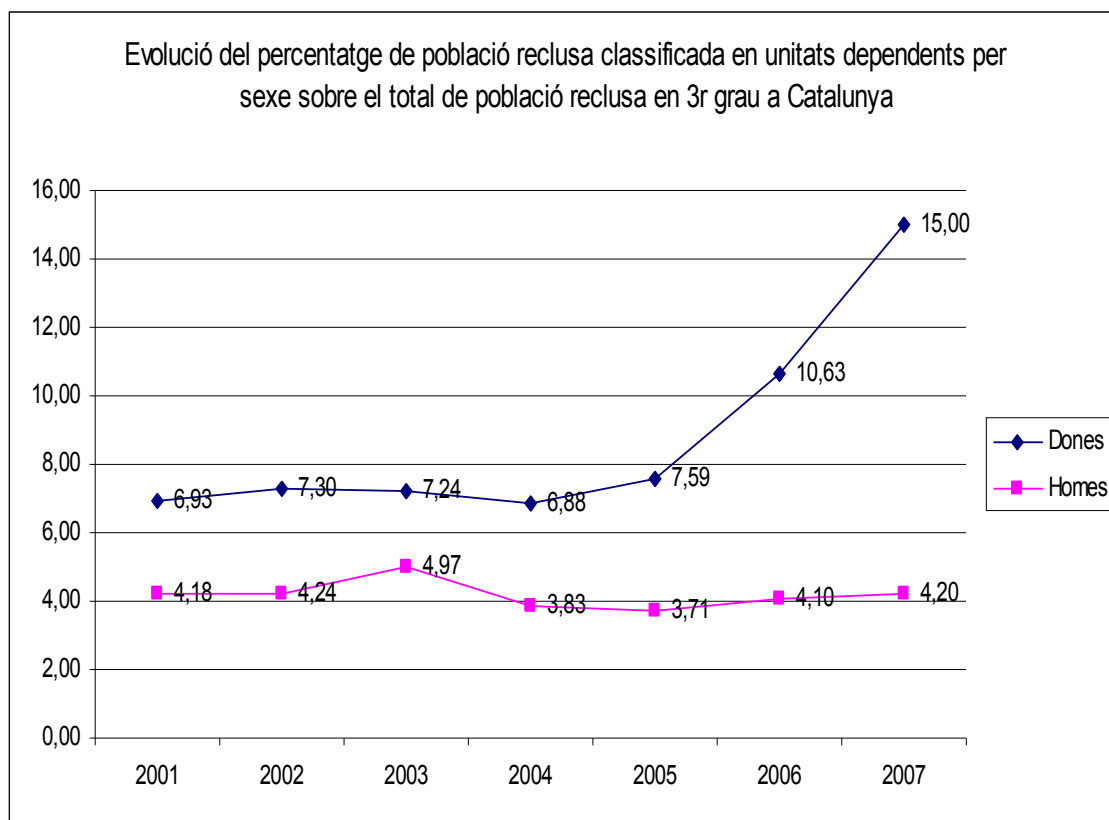
Dones classificades en unitats dependents												
	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	18	16	18	19	21	22	23	23	23	22	25	24
2006	12	11	15	19	21	21	20	18	17	16	16	17
2005	9	9	10	12	12	12	12	11	11	10	11	12
2004	10	9	8	8	8	9	10	10	11	11	11	11
2003	10	10	10	10	9	10	10	10	7	7	10	11
2002	6	7	8	7	9	10	8	8	8	8	9	10

Homes classificats en unitats dependents												
	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	57	55	61	60	59	59	54	60	54	56	55	61
2006	51	54	47	47	64	67	66	62	63	64	60	64
2005	55	54	51	45	40	41	51	55	49	48	47	53
2004	55	57	66	59	58	58	63	57	55	53	55	55
2003	48	44	48	44	71	66	61	56	54	58	61	61
2002	38	46	41	39	37	54	54	46	42	47	43	48

Nombre de dones i d'homes en unitats dependents l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 113. Evolució del percentatge de població reclusa classificada en unitats dependents per sexe sobre el total de població reclusa en 3r grau a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

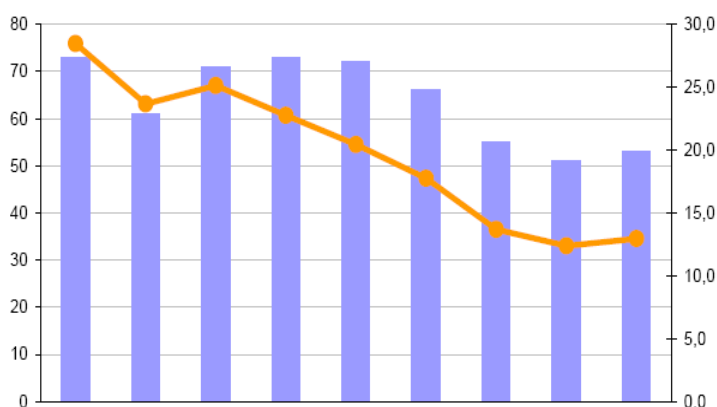
Llibertats condicionals

El total de llibertats condicionals concedides a les dones encarcerades del 1999 al 2007 disminueix de 37 a 53. En el cas dels homes també disminueix de 630 a 595 homes. De dones que se'ls ha concedit la llibertat condicional realitzades $\frac{3}{4}$ parts de la seva condemna han disminuït des del 1999 al 2007 de 72 a 39. En el cas dels homes, ho han fet de 597 a 407. De les dones que se'ls ha concedit als $\frac{2}{3}$ de la condemna, el mínim ha sigut 1 el 1999 i el 2001 i el màxim 28 el 2006. En el cas dels homes, augmenten de 33 el 1999 a 188 el 2007. En proporció, veiem que del 98,6% de dones amb llibertat condicional el 1999 han anat disminuint fins al 45,1% el 2006 i tornat a augmentar fins el 73,65%, i que el 94,8% d'homes amb llibertat condicional el 1999 també ha anat disminuint fins a

68,4% el 2007. Del total de persones amb 2/3 de condemna realitzats, se'ls va concedir a l'1,4% de dones la llibertat condicional el 1999 i han augmentat fins el 54,9% el 2006, per tornar a disminuir fins al 26,4% el 2007. En el cas dels homes, se'ls hi va concedir el 5,2% el 1999 i han augmentat fins el 31,6% el 2007. La taula també ens dona informació sobre el total de persones penades classificades, on veiem que a les dones se'ls va concedir el 1999 el 28,5% de llibertats condicionals i han anat disminuint fins el 13% el 2007, i en el cas dels homes el 1999 se'ls va concedir el 17,9% disminuint fins el 9,7% el 2007. Sobre el total de dones classificades l'últim dia de l'any, les dones en llibertat condicional augmenten del 2001 al 2003 de l'1,71% al 2,76%, i després disminueixen fins el 0,47% el 2007. Fins el 2005, proporcionalment, hi ha més dones que homes a qui se'ls ha concedit la llibertat condicional. El 2005 els percentatges són similars, 0,5% de dones i 0,52% d'homes, i el 2007 se'ls concedeix a més homes tot i que en poca proporció, a les dones se'ls concedeix el 0,47% i als homes el 0,67%. El 2001, els homes se'ls concedeix l'1,03% que disminueix fins al 0,66% el 2002 i es manté força constant fins el 2007 (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 114. Llibertats condicionals per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.04| Llibertats condicionals

Total llibertats condicionals concedides									
Dones	73	61	71	73	72	66	55	51	53
Homes	630	546	491	481	433	476	522	523	595

Llibertats condicionals concedides a les 3/4 parts									
Dones	72	59	70	62	53	47	35	23	39
Homes	597	497	444	376	315	336	348	339	407

Llibertats condicionals concedides a les 2/3 parts									
Dones	1	2	1	11	19	19	20	28	14
Homes	33	49	47	105	118	140	174	184	188

% llibertats condicionals concedides a les 3/4 parts									
Dones	98,6	96,7	98,6	84,9	73,6	71,2	63,6	45,1	73,6
Homes	94,8	91,0	90,4	78,2	72,7	70,6	66,7	64,8	68,4

% llibertats condicionals concedides a les 2/3 parts									
Dones	1,4	3,3	1,4	15,1	26,4	28,8	36,4	54,9	26,4
Homes	5,2	9,0	9,6	21,8	27,3	29,4	33,3	35,2	31,6

Penats classificats (mitjanes)									
Dones	257	258	283	321	353	372	402	412	409
Homes	3.513	3.888	4.059	4.439	4.819	5.292	5.565	5.918	6.146

% llib. condicionals concedides sobre la mitjana de penats classificats									
Dones	28,5	23,7	25,1	22,8	20,4	17,7	13,7	12,4	13,0
Homes	17,9	14,0	12,1	10,8	9,0	9,0	9,4	8,8	9,7

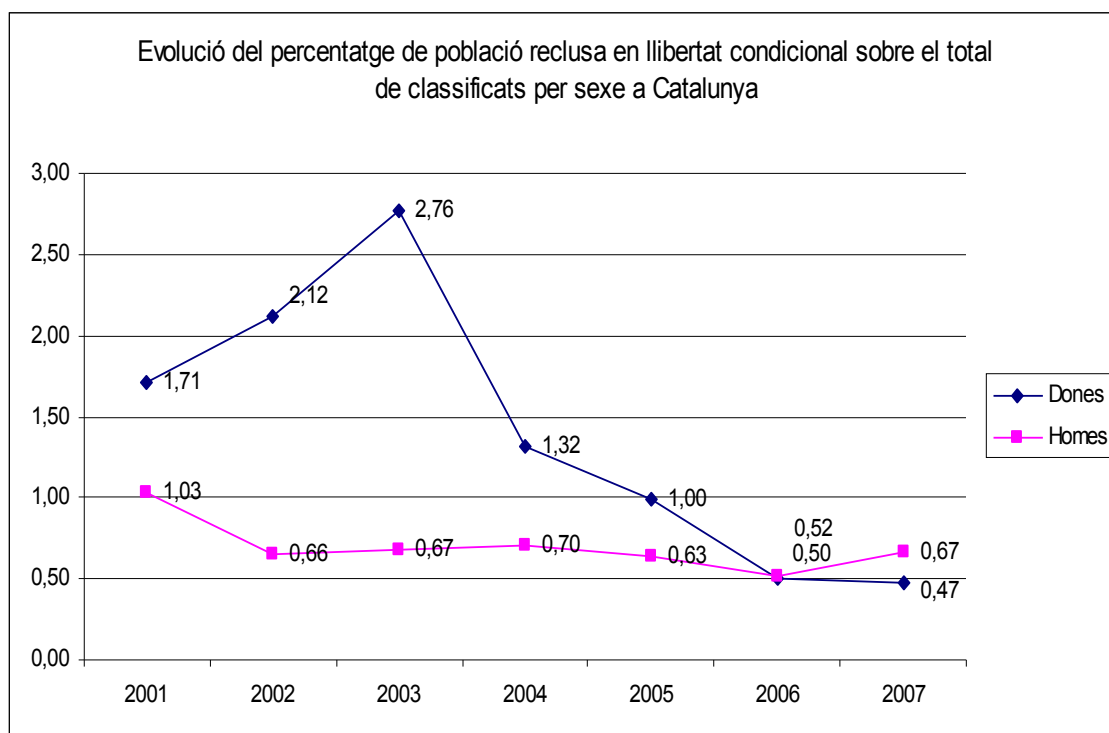
Total de llibertats condicionals concedides cada any. Llibertats condicionals concedides en aplicació de les 3/4 parts i 2/3 parts de la condemna. % que representen les llibertats condicionals concedides a les 3/4 parts i a les 2/3 parts sobre el total de llibertats condicionals concedides. Mitjana de penats classificats i % de llibertats condicionals concedides sobre els penats classificats.

Llibertats condicionals acumulades concedides a dones											
	fin 01	fin 02	fin 03	fin 04	fin 05	fin 06	fin 07	fin 08	fin 09	fin 10	fin 11
2007	5	9	18	25	32	34	39	41	44	49	51
2006	1	4	7	11	15	20	30	35	40	47	49
2005	12	17	25	25	28	31	39	42	47	50	51
2004	4	9	13	23	29	35	38	46	54	55	61
2003	6	11	23	27	37	39	47	50	51	56	62
2002	4	9	10	15	26	30	47	52	57	61	66

Llibertats condicionals acumulades concedides a homes											
	fin 01	fin 02	fin 03	fin 04	fin 05	fin 06	fin 07	fin 08	fin 09	fin 10	fin 11
2007	53	100	160	206	257	307	352	408	442	503	554
2006	42	81	117	160	210	250	296	362	415	455	492
2005	46	79	132	175	248	294	343	378	402	454	486
2004	39	78	120	143	190	222	259	309	353	393	438
2003	50	110	149	197	230	260	288	323	350	377	399
2002	46	65	89	116	163	215	283	323	361	407	451

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 115. Evolució del percentatge de població reclusa en llibertat condicional sobre el total de classificats per sexe a Catalunya

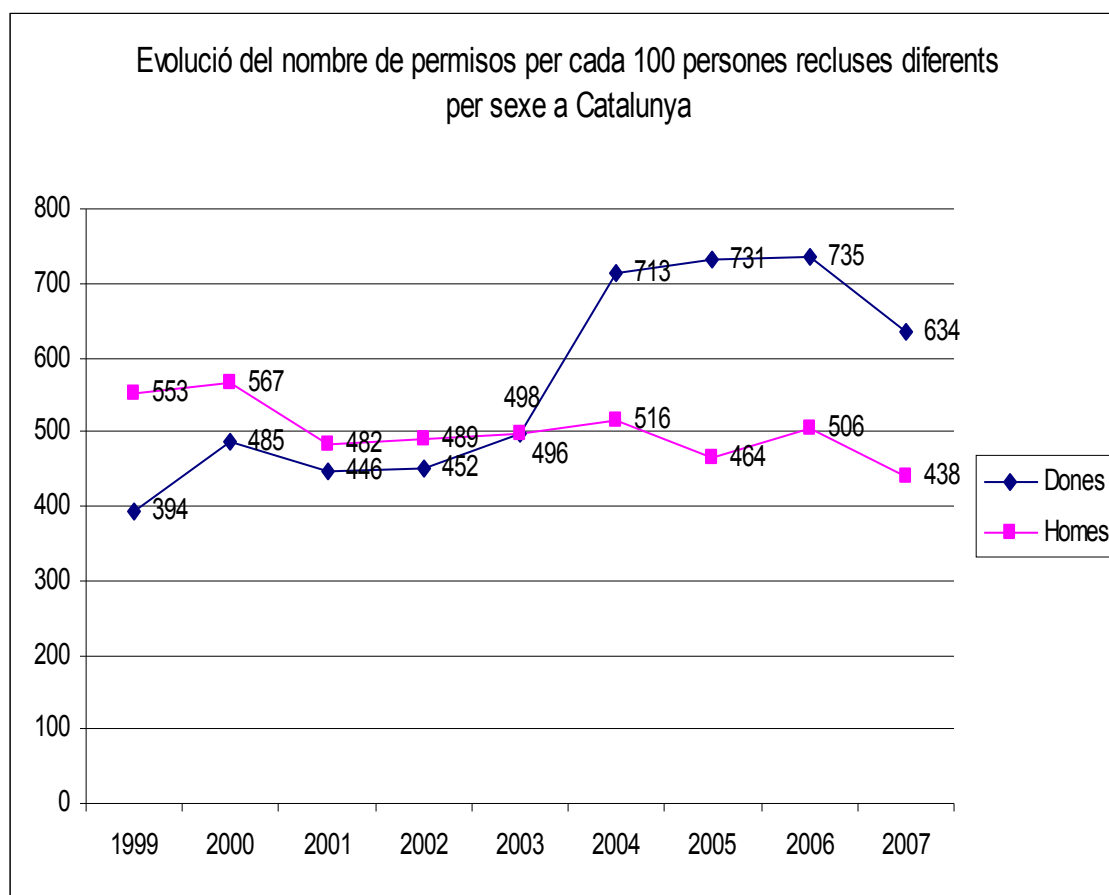
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Permisos

El 1999 es van donar 3.406 permisos a dones empresonades i 56.738 a homes empresonats. Aquestes quantitats han augmentat fins a 7.584 i 62.310 el 2007. El ràtio de permisos per cada 100 persones diferents ens diu que, mentre en el cas de les dones augmenten de 394 el 1999 a 634 el 2007, amb un màxim de 735 el 2006 sobre 100 dones diferents, en el cas dels homes en les mateixes dates disminueix de 553 a 438. El nombre de permisos és major en els homes fins el 2003 i després és major en les dones. El nombre de permisos per cada 100 homes empresonats es manté més estable que en el cas de les dones. Disminueix, amb alts i baixos intermedis, de 553 permisos el 1999 a 438 permisos el 2007, mínim del gràfic d'homes, amb un màxim el 2000 de 567. Els permisos per cada 100 dones empresonades augmenten. El 1999 n'hi va haver 394, el mínim de tot el gràfic, i amb alts i baixos intermedis, el 2003 arriben a ser quasi el mateix nombre que en el

cas dels homes, en aquest cas 496, en el cas dels homes 498. A partir del 2003 augmenten fins el seu màxim de 735 permisos el 2006, i tornen a disminuir a 634 el 2007. Al gràfic següent s'hi representa l'evolució de les persones amb un o més permisos, ja no el nombre de permisos. El 1999 hi havia 277 dones amb permisos, i tot i disminuir en alguns casos, acaba augmentant a 327 dones amb un o més permisos el 2007. En el cas dels homes, el 1999 hi havia 3.337 homes amb un o més permisos i disminuint també en alguns casos, acaba augmentant a 3.884 homes amb un o més permisos el 2007 (Departament de Justícia, 2007).

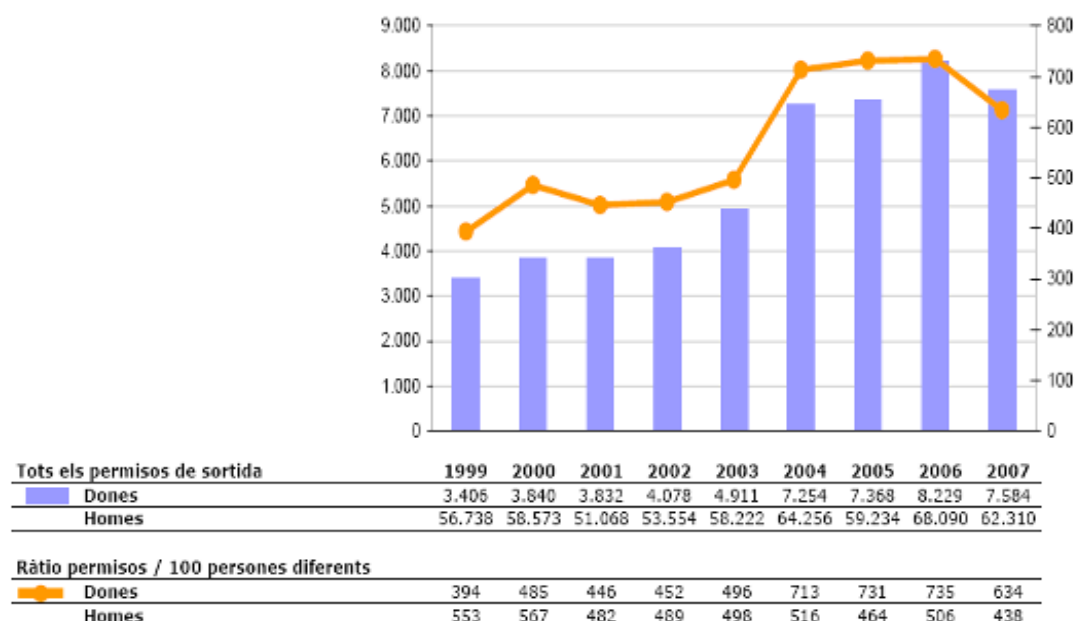
Gràfic 116. Evolució del nombre de permisos per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 117. Evolució de la població reclusa que ha gaudit de permisos per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.05.01 Evolució del nombre total de permisos

Total de permisos de sortida (ordinaris, extraordinaris i de cap de setmana) gaudits anualment per homes i dones. Per a l'any en curs, s'indica el nombre total de permisos fins al mes indicat.

Ràtio permisos / 100 persones diferents: nombre de permisos gaudits per cada dona o home que ha passat per les presons catalanes.

Permisos acumulats gaudits per dones												
	fin 01	fin 02	fin 03	fin 04	fin 05	fin 06	fin 07	fin 08	fin 09	fin 10	fin 11	fin 12
2007	652	1.268	1.909	2.547	3.168	3.777	4.399	5.037	5.633	6.258	6.881	7.584
2006	662	1.268	1.944	2.742	3.453	4.151	4.964	5.618	6.230	6.858	7.485	8.229
2005	702	1.302	1.879	2.434	2.993	3.569	4.291	4.908	5.488	6.179	6.767	7.368
2004	550	1.094	1.646	2.223	2.928	3.523	4.181	4.787	5.373	6.073	6.659	7.254
2003	409	768	1.250	1.693	2.137	2.516	2.915	3.341	3.695	4.067	4.506	4.911
2002	322	649	1.022	1.346	1.658	2.016	2.309	2.607	2.961	3.321	3.678	4.078

Permisos acumulats gaudits per homes												
	fin 01	fin 02	fin 03	fin 04	fin 05	fin 06	fin 07	fin 08	fin 09	fin 10	fin 11	fin 12
2007	5.442	10.587	15.955	20.058	25.299	30.531	35.691	40.700	46.272	51.418	56.494	62.310
2006	4.965	9.899	15.561	21.862	27.645	33.356	39.889	45.651	50.967	56.293	61.677	68.090
2005	5.550	9.985	14.482	18.923	23.520	28.131	34.120	39.312	44.076	49.600	54.306	59.234
2004	4.937	9.751	14.793	19.854	26.018	31.138	36.547	41.988	47.304	53.308	58.685	64.256
2003	4.830	9.234	14.296	18.766	23.487	28.237	33.007	38.437	43.117	47.983	53.420	58.222
2002	4.128	7.969	12.734	16.980	21.293	26.251	30.514	35.004	39.513	44.022	48.571	53.554

Nombre de permisos (ordinaris, extraordinaris i de cap de setmana) gaudits per dones i homes. Dades acumulades.

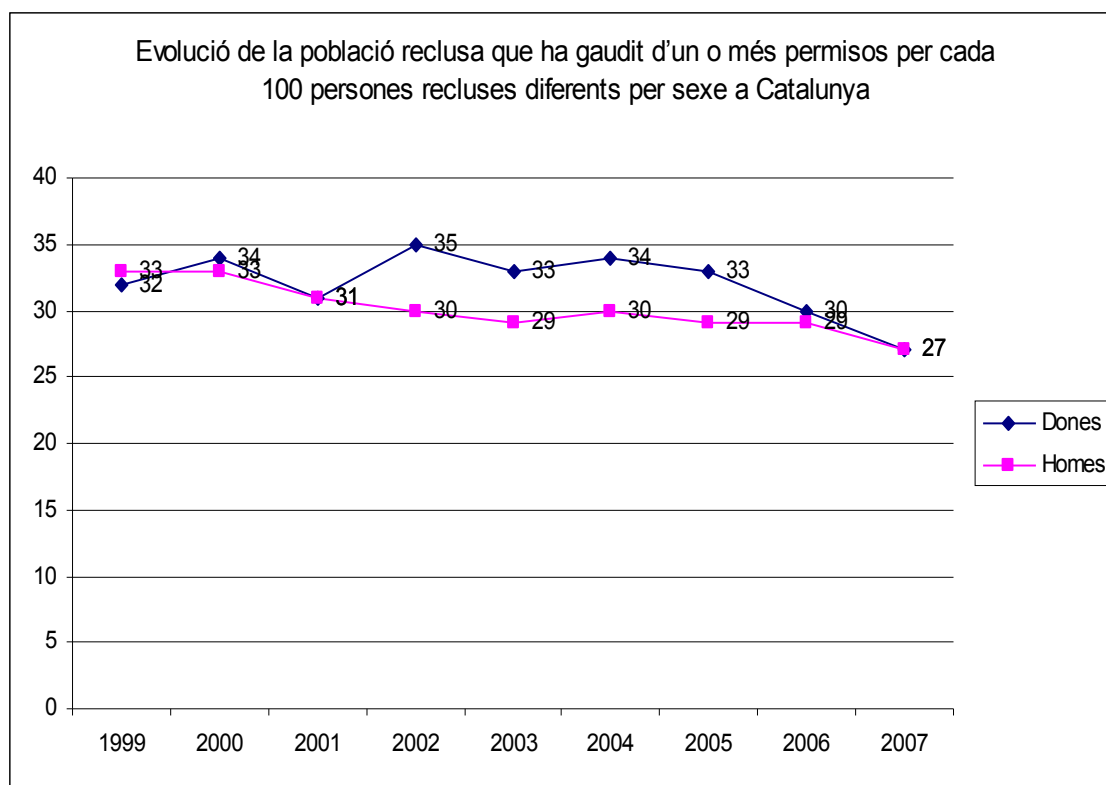
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Si analitzem aquestes dades per cada 100 persones empresonades, veiem que, en general i proporcionalment, hi ha més dones amb un o més permisos que homes. Les excepcions són el 1999, el 2001 i el 2007 on el nombre és el mateix o gairebé. El màxim de dones amb permisos és 35 per cada 100 el 2002 i el d'homes és 33 el 1999 i el 2000. El mínim de les dues poblacions és el 2007 amb 27. Pel què veiem, la tendència general de les dues poblacions amb permisos és disminuir. Els permisos més corrents són els de cap de setmana, després els ordinaris i després els extraordinaris (Departament de Justícia, 2007).

Proporcionalment, veiem que es cedeixen més permisos ordinaris de 2n grau als homes que a les dones. En algunes dates tenen quasi el mateix nombre de permisos, però del 2002 al 2005 creix el percentatge en els homes i disminueix en les dones. El màxim de permisos de 2n grau en el cas de les dones és 26,4% el 2000, i el mínim és 19,4% el 2004. El màxim en el cas dels homes és de 31,2% el 2003 i el mínim és de 25,3%. De permisos ordinaris de 3r grau se'n han cedit més a les dones des del 2001 al 2005. Del 21% creix el percentatge fins al 37,2% el 2003 i torna a disminuir fins el 28,1% el 2007. En el cas dels homes, el percentatge es manté força constant, creixent del 27% al 29,5% el 2007, i amb un màxim de 31,1% el 2006. De permisos de cap de setmana se'n cedien més als homes fins el 2003, sent després majors en les dones. El percentatge de permisos de cap de setmana en les dones disminueix des de 37,6% el 1999 a 29,7% el 2003, i torna a créixer fins el 38,6% el 2007, amb un màxim de 39,3% el 2006. En el cas dels homes es manté més constant, disminuint primer de 37% el 1999 a 32,9% el 2003, tornant a créixer fins el 36,8% el 2005, i a disminuir a 34,4% el 2007. De permisos extraordinaris se'n donaven més a les dones fins el 2003, però cada vegada se'ls hi ha anat donant menys, reduïnt-se el percentatge de 6,8% el 1999 a 1,4% el 2006. El 2007 torna a incrementar-se fins al 4,6%. En el cas dels homes, després d'alts i baixos, han incrementat fins el 5,4% el 2004 i s'han mantingut estables fins el 2007. Generalment, les dones han tingut major percentatge de permisos extraordinaris amb força, seguint alts i baixos, amb un màxim de 9,8% el 2000 i un mínim de 4,7% el 2005. En el cas dels homes, el percentatge és estable amb

un màxim de 6,3% el 2000 i un mínim de 5,1% el 2003 (Departament de Justícia, 2007).

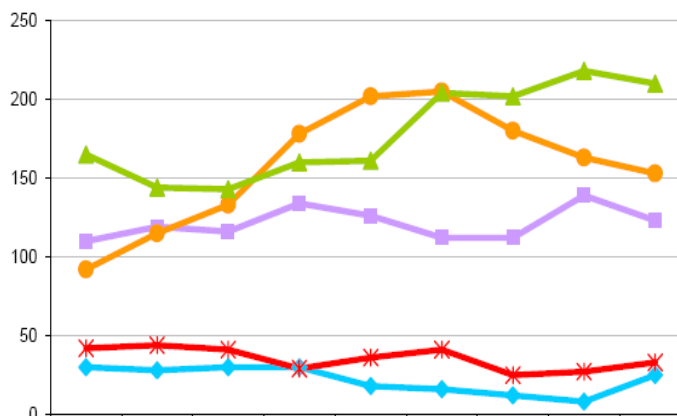
Gràfic 118. Evolució de la població reclusa que ha gaudit d'un o més permisos per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 119. Evolució anual de la població reclusa que ha gaudit de cada tipus de permís per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.05.04 Evolució anual de les persones que han gaudit de cada tipus de permís

Dones	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ordinari 2n grau	110	119	116	134	126	112	112	139	123
Ordinari 3r grau	92	115	133	178	202	205	180	163	153
Cap de setmana	165	144	143	160	161	204	202	218	210
Extraordinari sense força	30	28	30	30	18	16	12	8	25
Extraordinari amb força	42	44	41	29	36	41	25	27	33

Homes	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ordinari 2n grau	1.528	1.563	1.414	1.503	1.914	1.658	1.662	1.704	1.689
Ordinari 3r grau	1.578	1.536	1.532	1.568	1.681	1.835	1.817	1.916	1.974
Cap de setmana	2.158	2.123	2.064	1.941	2.019	2.272	2.170	2.334	2.299
Extraordinari sense força	214	251	194	146	204	377	351	348	348
Extraordinari amb força	358	370	345	334	313	350	339	339	373

Dones i homes que han gaudit dels diferents tipus de permís en el decurs de cada any.

La suma de les dones que han disfrutat de cada tipus de permís és diferent a la totalitat de dones que han disfrutat d'un o més permisos de sortida, atès que una mateixa dona ha pogut gaudir de diferents tipus de permís. El mateix és aplicable als homes.

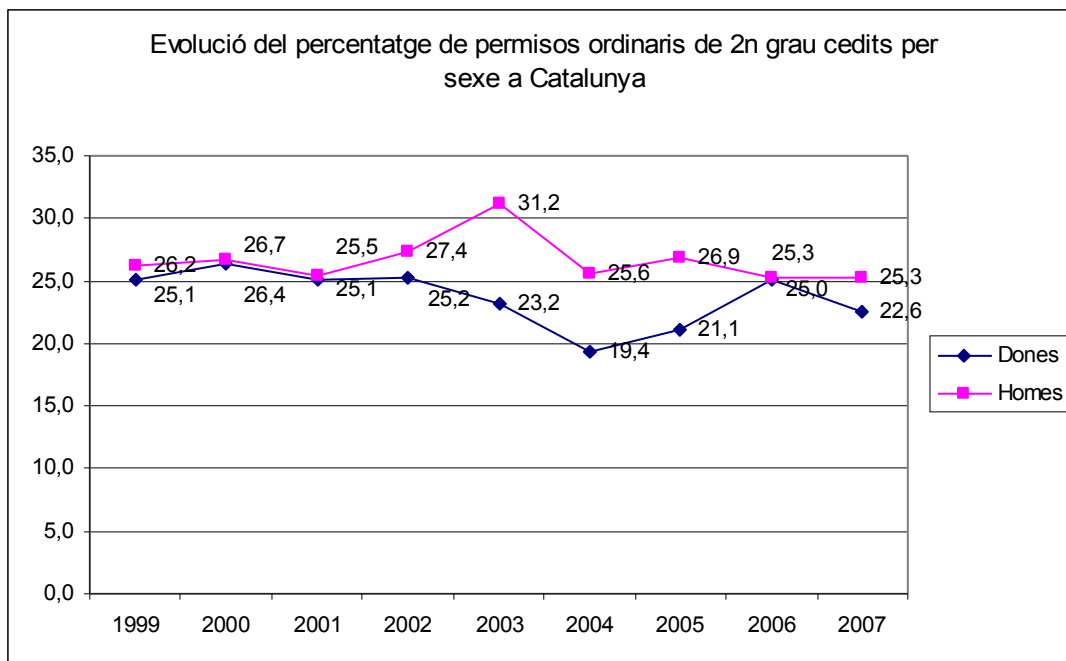
Dones estrangeres	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ordinari 2n grau	16	26	23	34	24	26	29	48	39
Ordinari 3r grau	12	15	18	30	37	39	33	45	50
Cap de setmana	18	14	17	23	24	33	40	55	59
Extraordinari sense força	4	4	7	6	2	0	1	2	8
Extraordinari amb força	2	1	1	0	3	6	2	4	8

Homes estrangers	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ordinari 2n grau	261	297	314	368	417	498	471	539	543
Ordinari 3r grau	209	204	232	291	344	455	541	559	655
Cap de setmana	262	259	294	329	404	542	589	636	707
Extraordinari sense força	12	22	16	17	32	66	67	49	62
Extraordinari amb força	19	19	16	15	28	26	24	34	42

Dones i homes estrangers que han gaudit dels diferents tipus de permís en el decurs de cada any.

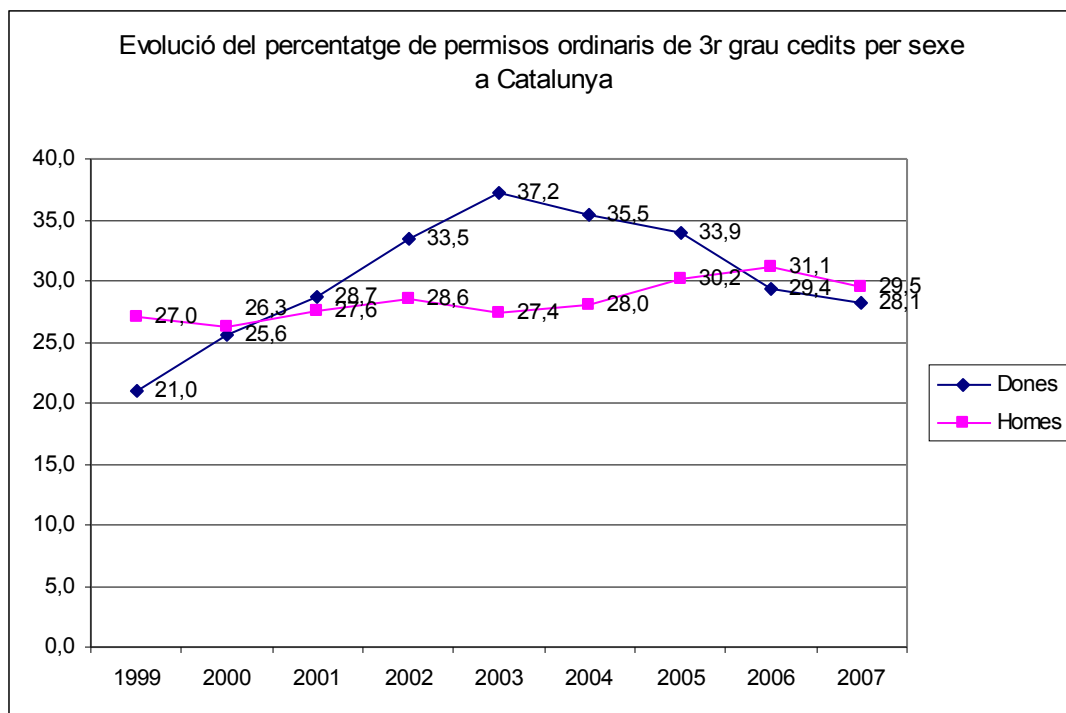
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 120. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 2n grau cedit per sexe a Catalunya

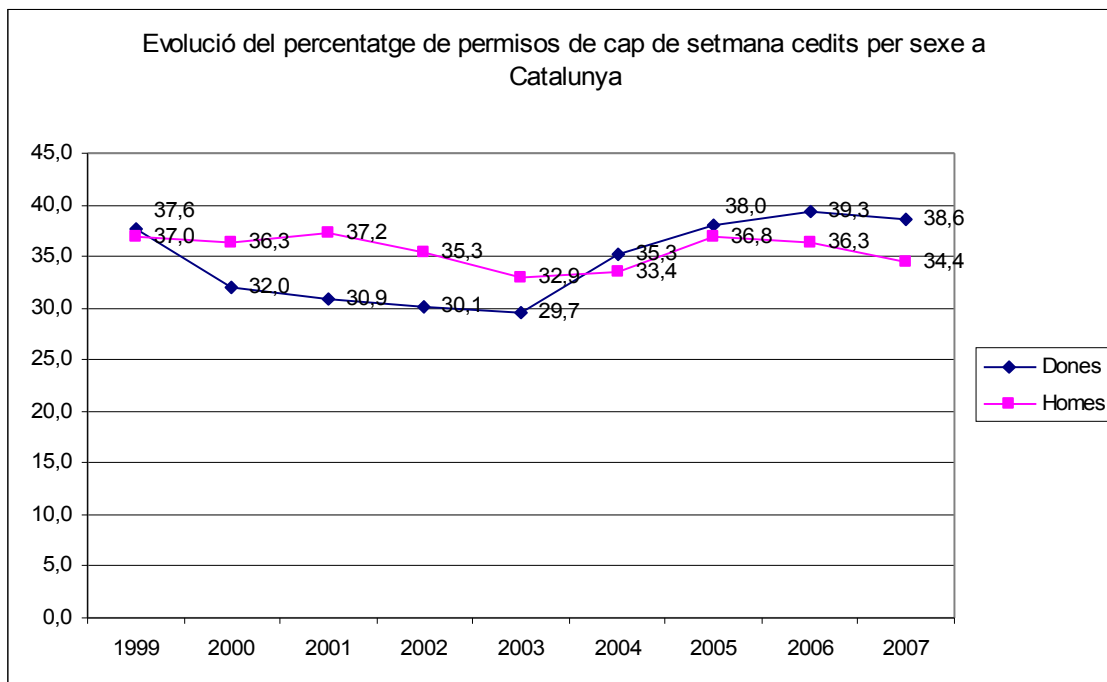
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 121. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 3r grau cedit per sexe a Catalunya

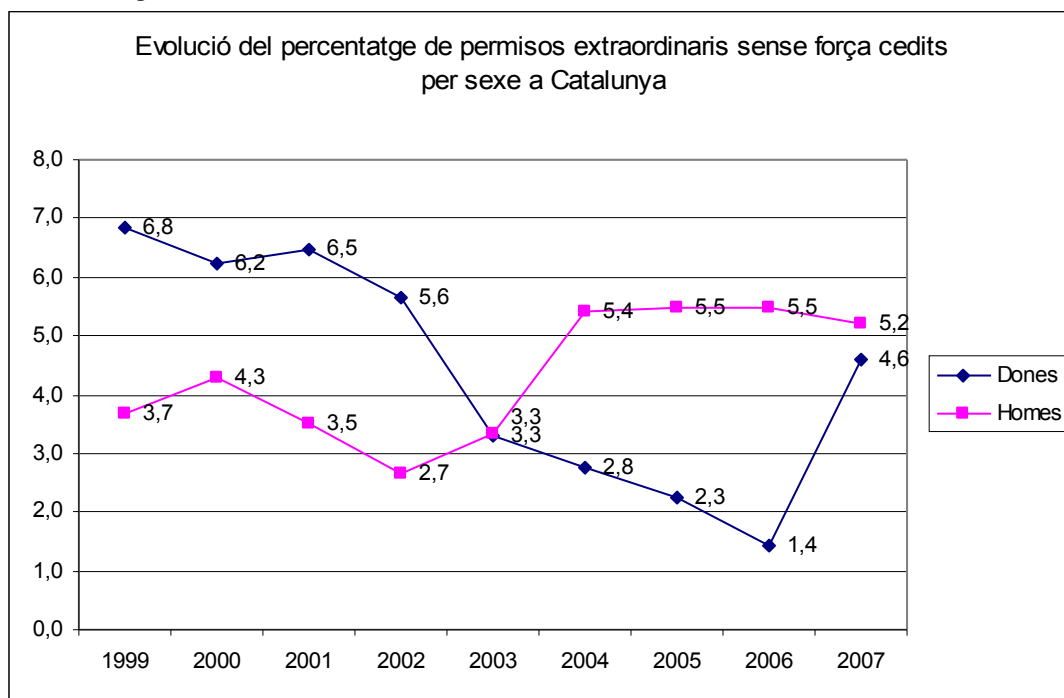
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 122. Evolució del percentatge de permisos de cap de setmana cedits per sexe a Catalunya

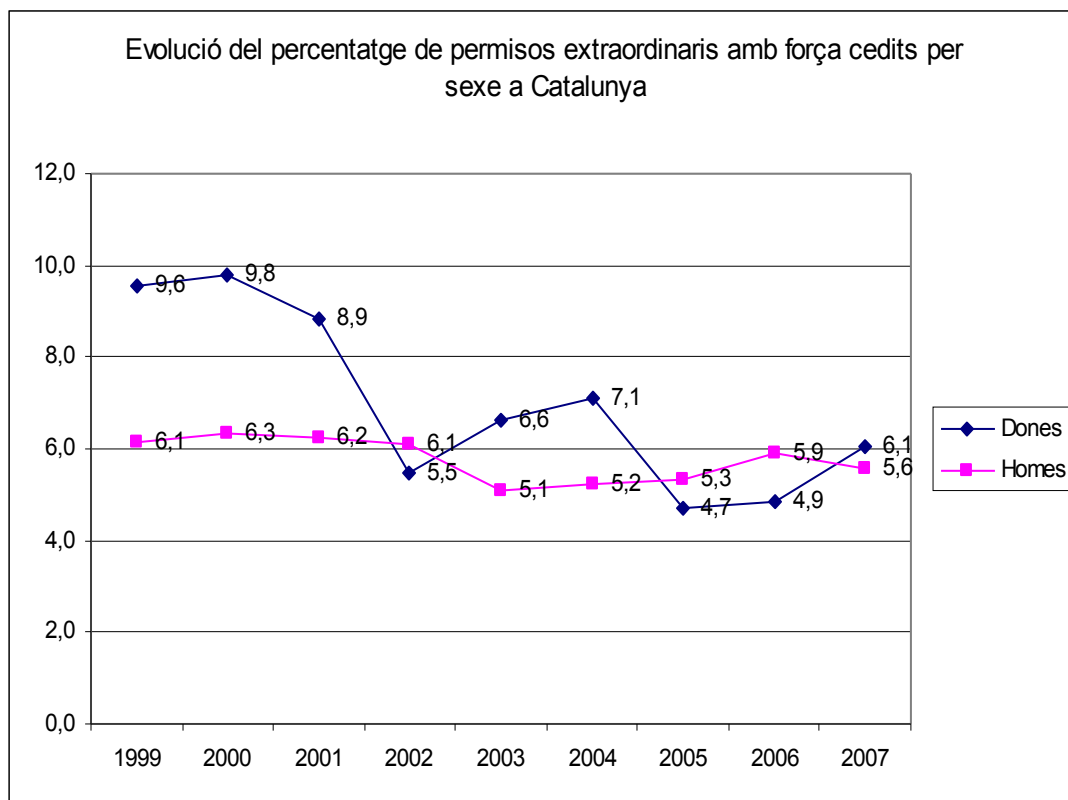
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 123. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris sense força cedits per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2006.

Gràfic 124. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris amb força cedits per sexe a Catalunya

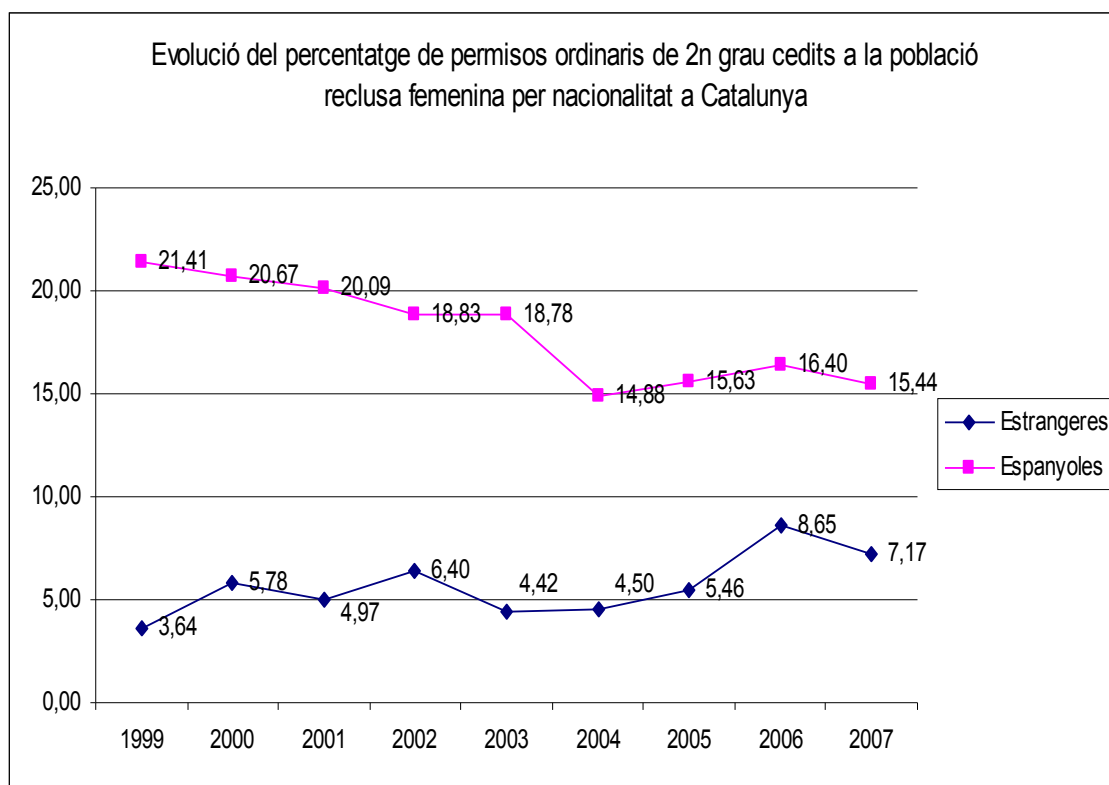
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Als següents gràfics podem observar el percentatge de permisos en les dones per nacionalitat. Les dones espanyoles són les que reben més permisos. En el cas dels permisos ordinaris de 2n grau veiem que el percentage de les dones espanyoles disminueix des del 21,41% el 1999 fins a 15,44% el 2007, i que en el cas de les estrangeres augmenten, amb alts i baixos, del 3,64% al 7,17% el 2007, de manera que es van aproximant els percentatges.

El percentatge de permisos de 3r grau de les dones espanyoles augmenta del 1999 al 2003 de 18,22% al 30,39%, i torna a disminuir fins al 18,93% el 2007. El percentatge de les estrangeres augmenta del 2,73% al 9,19% eb el mateix període. Els permisos de cap de setmana en les dones espanyoles disminueixen del 33,49% el 1999 a 27,76% el 2007, amb un mínim el 2003 de 25,23%. Les estrangeres augmenten del 4,1% el 1999 a 10,85% el 2007. Els permisos estrordinaris sense força disminueixen en les dones espanyoles del 5,92% al 1,08% el 2006, sent aquest

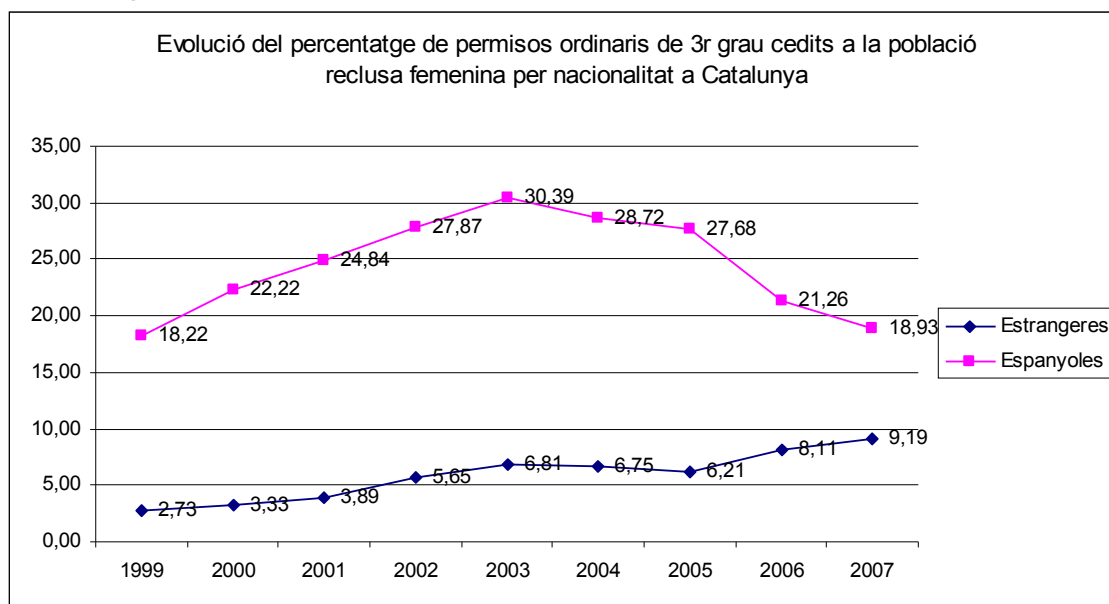
percentatge el mínim, i tornen a augmentar el 2007 a 3,13%. El percentatge en les dones estrangeres és molt petit, el màxim és d'1,51% i el mínim és cap el 2004. El 2007 creix fins a 1,47%. Per últim, podem observar que van disminuint els permisos extraordinaris amb força cedit a les dones espanyoles del 9,11% el 1999 al 4,6% el 2007, amb un mínim de 3,77 el 2002. Aquest mateix any coincideix amb el màxim de permisos cedit a les dones estrangeres, l'1,69%. Del 1999 al 2007 creix del 0,46% al 1,47% (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 125. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 2n grau cedit a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

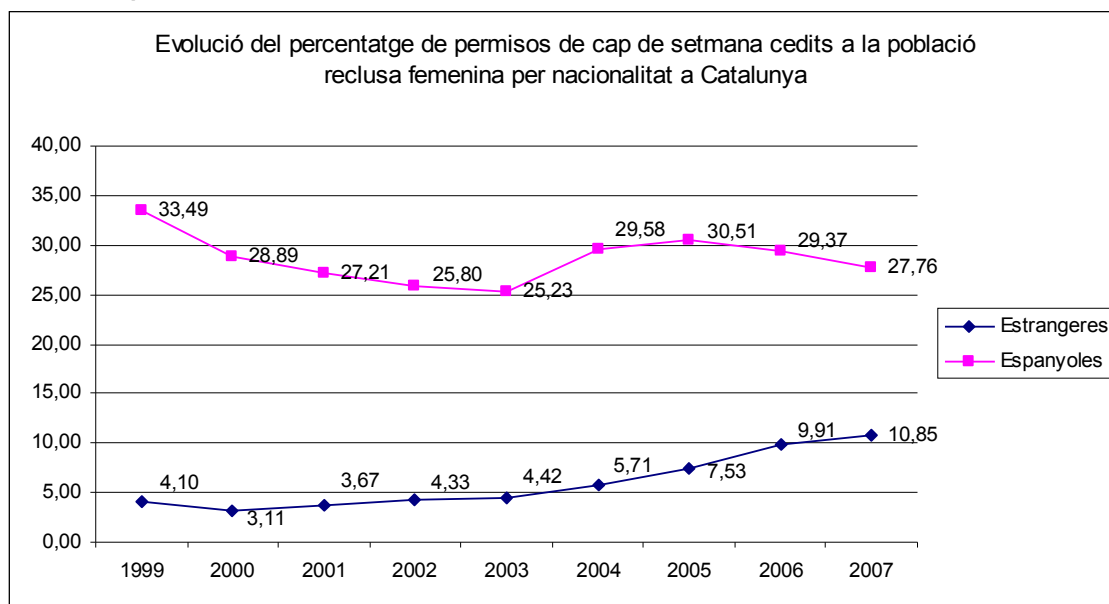
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 126. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 3r grau cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

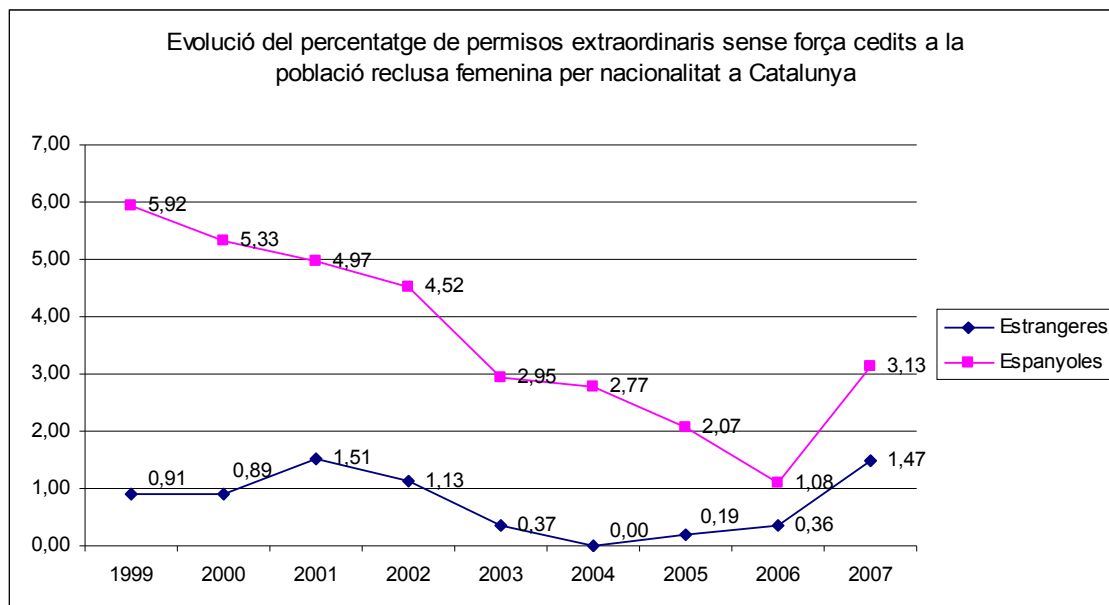
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 127. Evolució del percentatge de permisos de cap de setmana cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

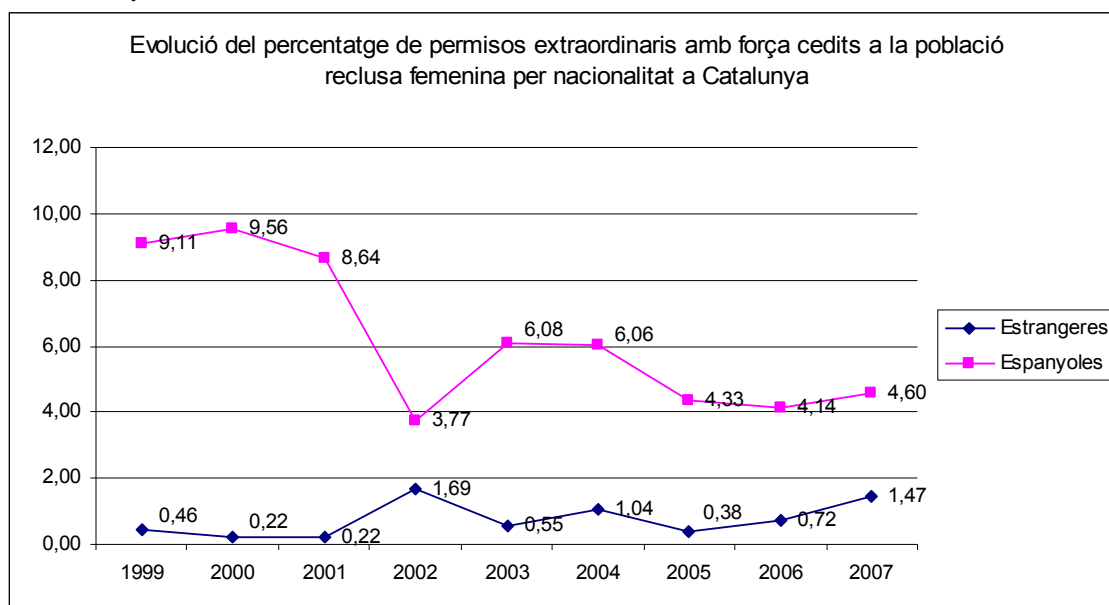
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 128. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris sense força cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 129. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris amb força cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

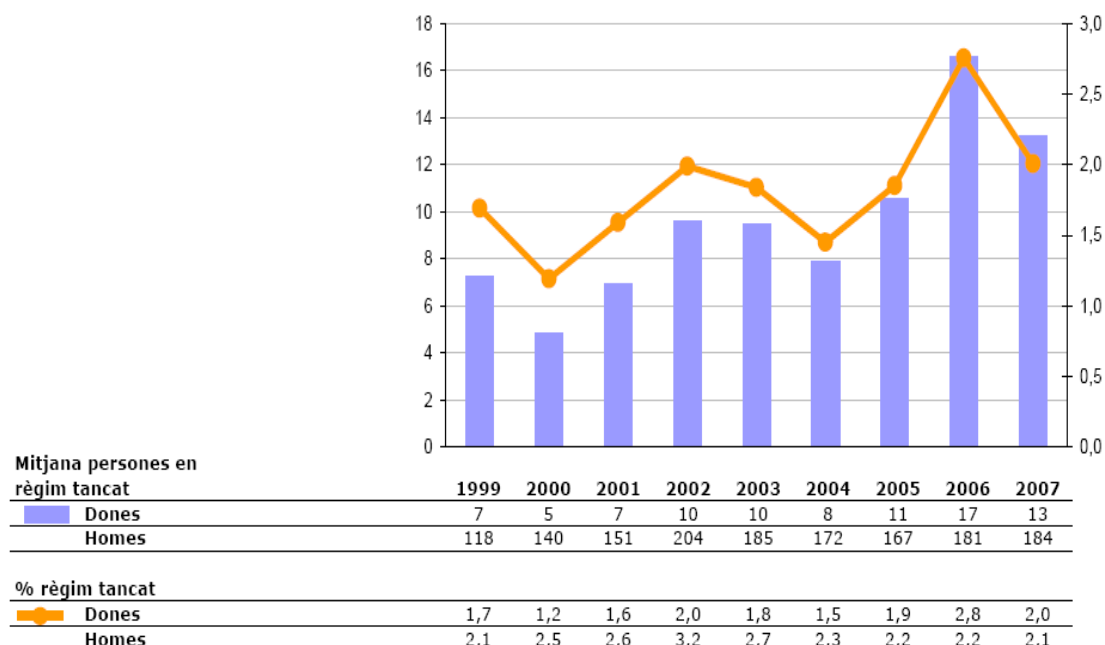
1.3.3.6 Descriptors de “disciplina i control”

Règim tancat

Les dones en règim tancat han anat augmentant de mitjana mensual des del 1999 de 7 dones a 17 el 2006, i 13 el 2007. Els homes han passat de ser de mitjana, en el mateix període, 118 homes a 184. Sobre el total de persones en règim tancat, les dones augmenten de l'1,7% al 2,8% de mitjana de dones el 2006, el seu màxim, i tornen a reduir-se al 2% el 2007. Els homes passen de ser el 2,1% al 2,2%, amb un màxim de 3,2% el 2002. Les dones, en aquest període, han incrementat més que els homes, fins a esdevenir el mateix percentatge. Sobre el total de dones classificades l'últim dia de l'any, de dones en règim tancat n'hi ha el 2,4% el 2001 que disminueixen a 0,91% el 2002, i tornen a augmentar fins al 4,23% el 2007. Hi ha més homes en règim tancat per homes classificats des del 2001 al 2004. A partir del 2005 canvia la situació, sent major la proporció de dones que d'homes. El 2001 hi ha el 3,8% d'homes en règim tancat i augmenten fins al 4,29% el 2002, després disminueixen fins el 2007 amb el 2,38% (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 130. Evolució de població reclusa en règim tancat per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

d.03.01 Evolució del règim tancat

La mitjana es calcula a partir del nombre de persones en règim tancat (1r grau i art. 10) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

% que representen les dones en règim tancat respecte al total de dones. Ídem respecte als homes.

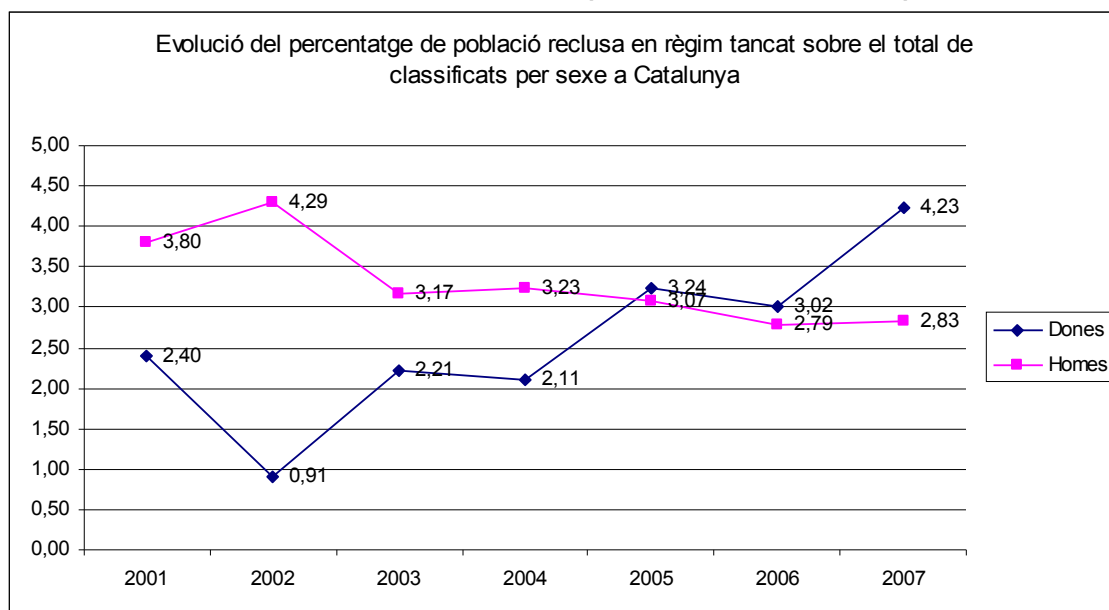
Dones en règim tancat	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	15	16	14	15	14	12	10	11	11	8	15	18
2006	13	17	18	19	20	17	17	15	17	18	16	12
2005	11	11	10	6	11	9	13	12	11	10	10	13
2004	8	9	4	3	5	9	10	10	11	9	9	8
2003	3	7	11	11	13	12	10	10	10	11	8	8
2002	5	4	7	12	16	16	11	10	13	11	7	3

Homes en règim tancat	gen	febr	març	abr	maig	juny	jul	ago	set	oct	nov	des
2007	171	179	185	181	172	181	193	203	194	185	194	174
2006	181	199	196	195	190	197	187	163	160	165	175	167
2005	183	162	166	144	150	169	177	173	171	162	174	174
2004	154	166	155	150	194	193	177	176	165	165	188	175
2003	186	188	196	201	197	191	195	215	184	166	145	160
2002	156	162	175	159	236	255	229	223	219	225	210	196

Nombre de dones i d'homes en règim tancat (1r grau i art. 10) l'últim dia de cada mes a les 24 hores.

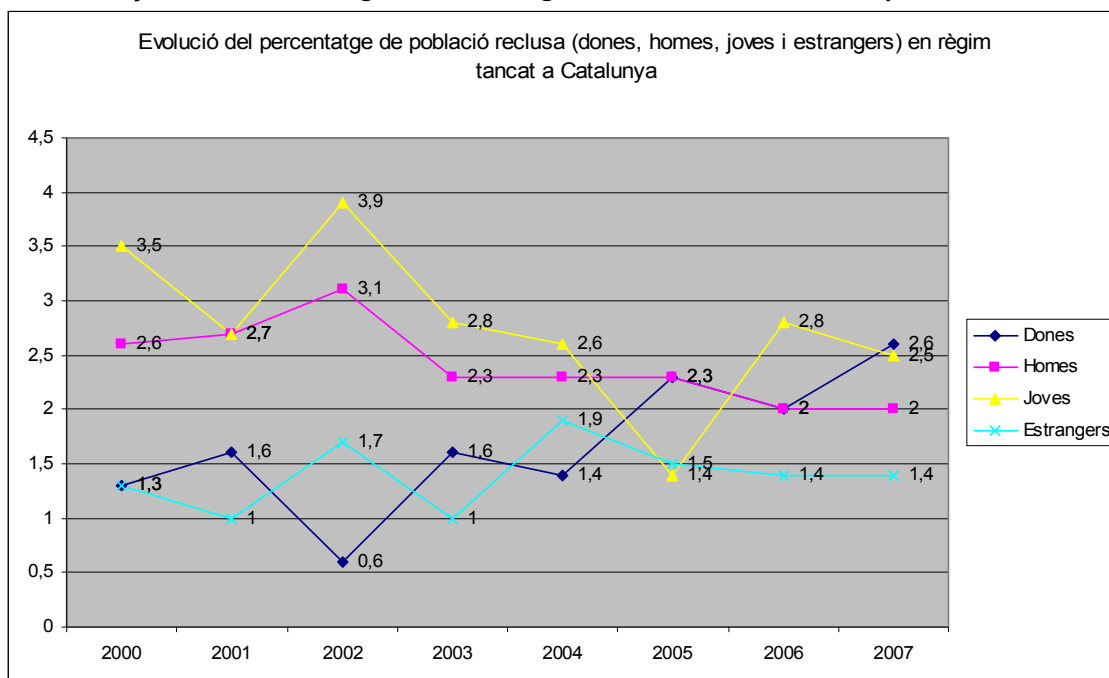
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 131. Evolució del percentatge de població reclusa en règim tancat sobre el total de classificats per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 132. Evolució del percentatge de població reclusa (dones, homes, joves i estrangers) en règim tancat a Catalunya

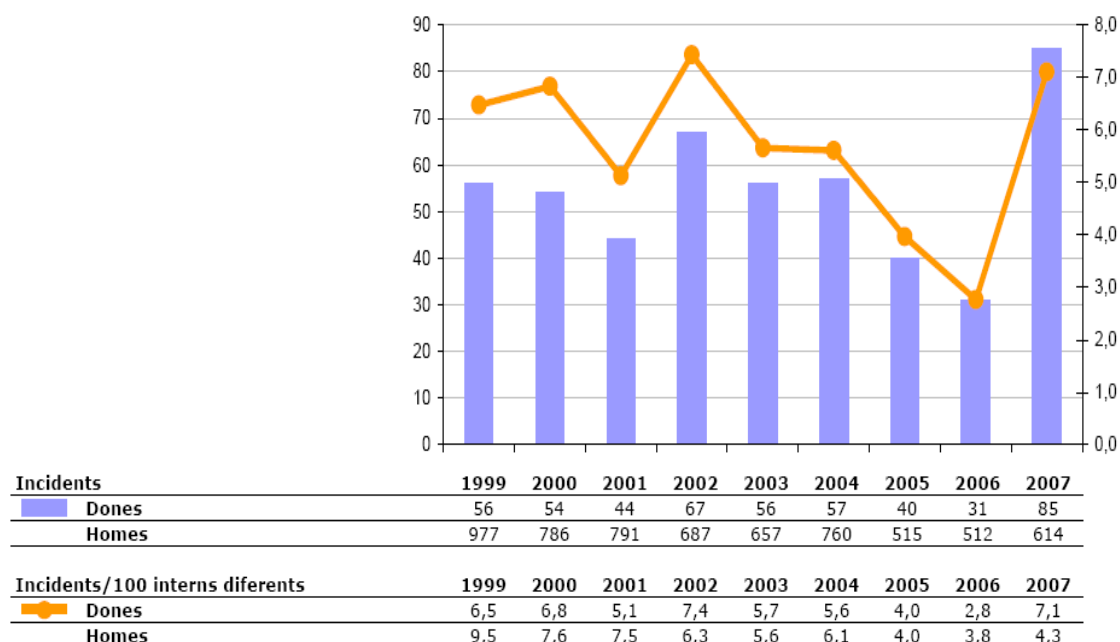
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2006. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2008.

Incidents

Del 1999 al 2007, la mitjana d'incidents entre les dones empresonades és de 54,45 incidents. El màxim d'incidents ha sigut de 85 el 2007 i el mínim de 31 el 2006. En el cas dels homes hi ha més alts i baixos, la mitjana és de 699,89, el màxim és 760 incidents el 2004 i el mínim 512 el 2006. Generalment, les dones realitzen menys incidents que els homes. El 1999, els homes van cometre 9,5 incidents cada 100, el seu màxim, disminuint fins al seu mínim de 3,8 el 2006. En el cas de les dones, el 1999 van ser 6,5 per cada 100, i amb més alts i baixos, ha disminuïnt fins el seu mínim de 2,8 el 2006. El 2007 hi ha més incidents entre les dones, 7,1 per cada 100, mentre que entre els homes n'hi ha hagut 4,3 per cada 100. El màxim en el cas de les dones és el 2002 amb 7,4 per cada 100 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 133. Nombre d'incidents per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

e.01.01 Nombre d'incidents. Dades acumulades

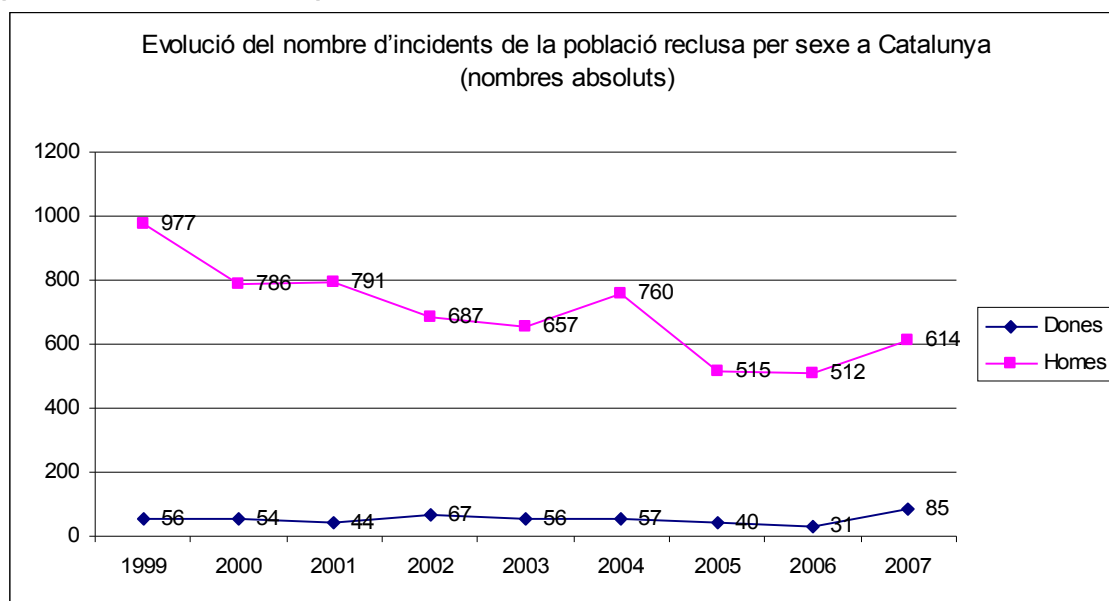

Nombre d'incidents provocats en què hi ha dones implicades. S'entén per incidents les agressions lleus i greus a funcionaris i a interns, les autolesions greus i lleus i les evasions consumades. Ídem per als homes.

Taxa d'incidents per cada 100 internes o 100 interns, segons el cas.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 134. Evolució del nombre d'incidents de la població reclusa per sexe a Catalunya (nombres absoluts)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Expedients disciplinaris

Les dones tenen cada any una mitjana de 1.166,89 expedients disciplinaris incoats, el màxim d'expedients és de 1.590 el 2007 i el mínim 920 el 2001. La mitjana d'expedients disciplinaris incoats en els homes és de 9.540,12, el màxim és 10.733 el 2000 i el mínim 8.611 el 2005. Hi ha un percentatge major de dones implicades en els expedients disciplinaris pel total de dones internes, que homes pel total d'homes interns, amb les excepcions del 2000, amb el 62,07% d'homes implicats i el 61,71% de dones, i del 2004, amb el 47,91% d'homes implicats i el 44,76% de dones. El percentatge en el cas dels homes sempre disminueix, del 62,07% el 2000 a 44,97% el 2007. El de les dones té mes alts i baixos, del 2000 al 2002 augmenta fins al seu màxim de 61,79%, disminueix fins el seu mínim de 44,76% el 2004 i torna a augmentar fins a 53,6% el 2007.

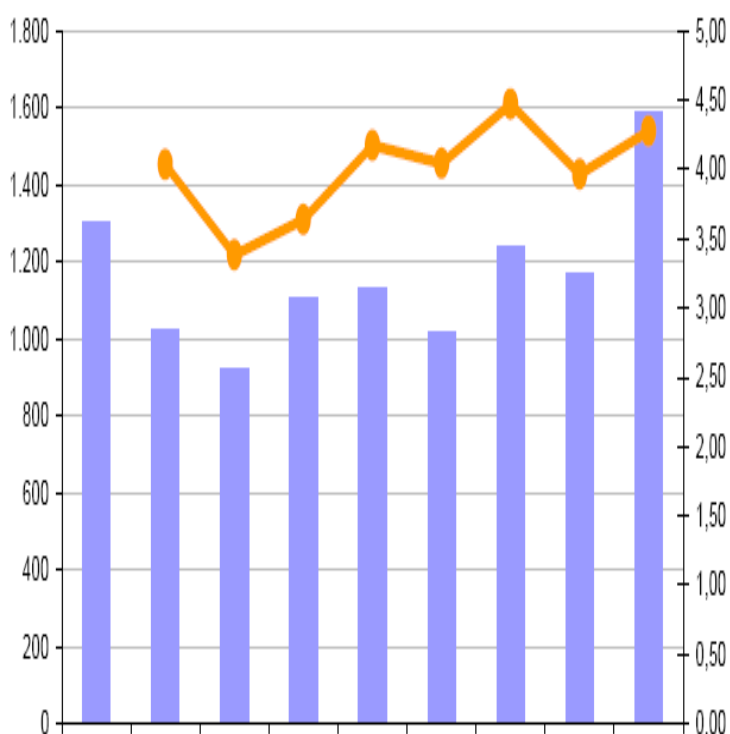
També és major en les dones la ràtio d'expedients disciplinaris incoats pels interns implicats. En el cas dels homes sempre disminueix des del 2000 amb una ràtio de 3,05 al 2007 amb una ràtio de 2,41%. En el cas de les dones va fent alts i baixos fent un petit augment, del 4,03 de ràtio el 2000 al 4,17 el 2007, amb un

màxim de 4,47 el 2005 i un mínim de 3,38 el 2001 (Departament de Justícia, 2007).

Les dones tenen cada any una mitjana de 236,25 expedients disciplinaris “molt greus”, el màxim d’expedients és de 312 el 2007 i el mínim 197 el 2001. La mitjana d’expedients disciplinaris “molt greus” en els homes és de 3.671,75, el màxim és 4.010 el 2007 i el mínim 3.318 el 2003. En aquest cas, el percentatge d’expedients disciplinaris “molt greus” és major en els homes, que augmenta del 2000 al 2002 del 29,92% al 30,3% i després disminueix fins a 24,03%. En el cas de les dones disminueix del 2000 al 2006 de 25,94% a 17,6%, i torna a augmentar el 2007 fins el 22,33%. La ràtio d’expedients disciplinaris “molt greus” pel total d’homes implicats és major en els homes només del 2000 al 2001, després ho és en les dones. La ràtio és força estable en els dos casos. La de les dones passa d’1,95 el 2000 a 2,01 el 2007, amb un màxim de 2,04 el 2002 i un mínim de 1,71 el 2001. La dels homes és 2,13 el 2000 i 1,92 el 2007, amb un màxim de 2,16 el 2001, i un mínim de 1,85 el 2003 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 135. Nombre d'expedients disciplinaris incoats, dades acumulades, per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

e.02 | Expedients disciplinaris
e.02.01 | Nombre d'expedients disciplinaris incoats.
Dades acumulades

Expedients disciplinaris incoats	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	1.302	1.024	920	1.105	1.131	1.019	1.238	1.173	1.590
Homes	9.818	10.733	10.415	10.173	8.644	8.776	8.611	9.255	9.436

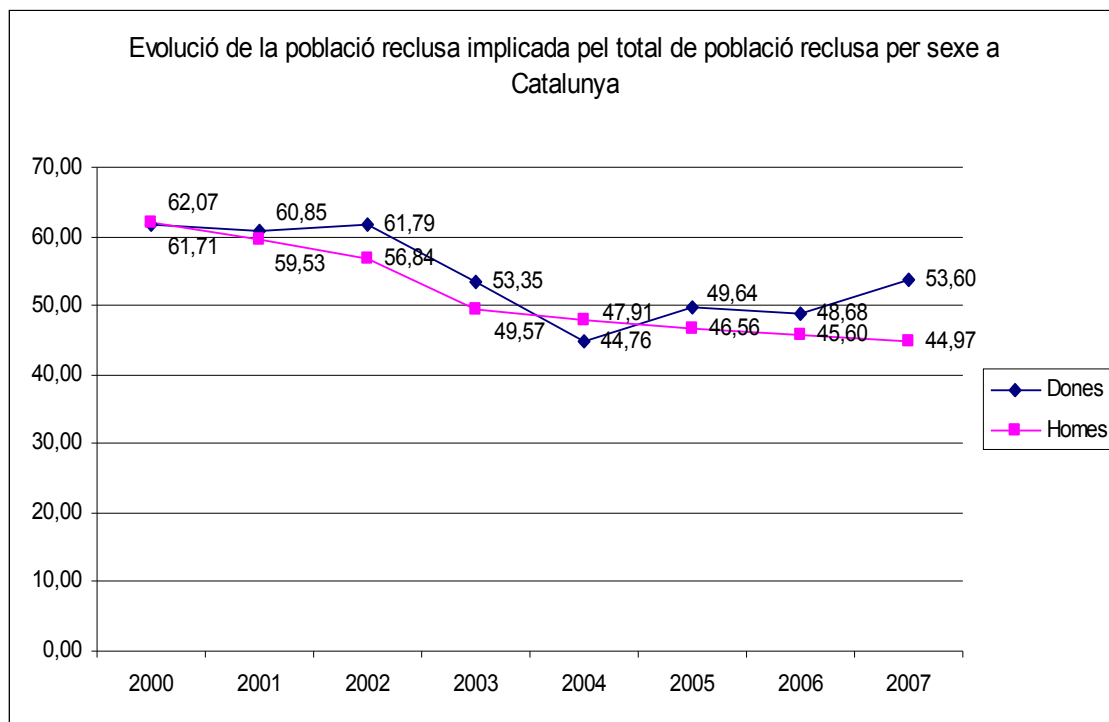
Intens implicats	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	254	272	304	271	252	277	296	372
Homes	3.523	3.547	3.656	3.424	3.608	3.607	3.813	3.913

Ràtio expedients/interns implicats	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	4,03	3,38	3,63	4,17	4,04	4,47	3,96	4,27
Homes	3,05	2,94	2,78	2,52	2,43	2,39	2,43	2,41

Nombre d'expedients disciplinaris incoats acumulats i interns implicats.
Taxa d'expedients disciplinaris incoats per cada intern implicat.

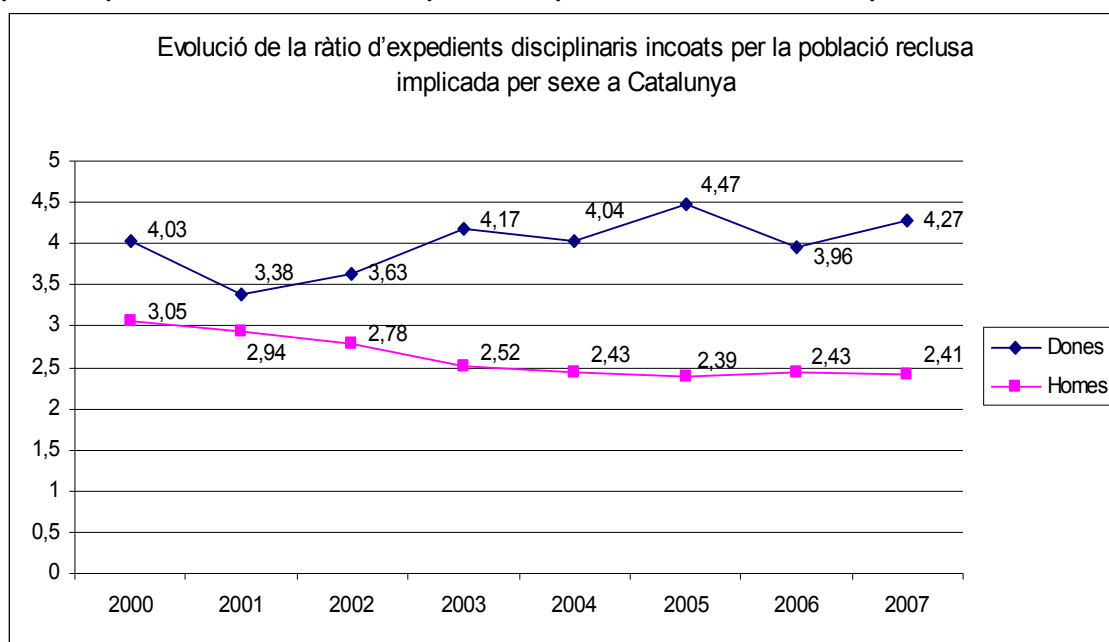
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 136. Evolució de la població reclusa implicada pel total de població reclusa per sexe a Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 137. Evolució de la ràtio d'expedients disciplinaris incoats per la població reclusa implicada per sexe a Catalunya

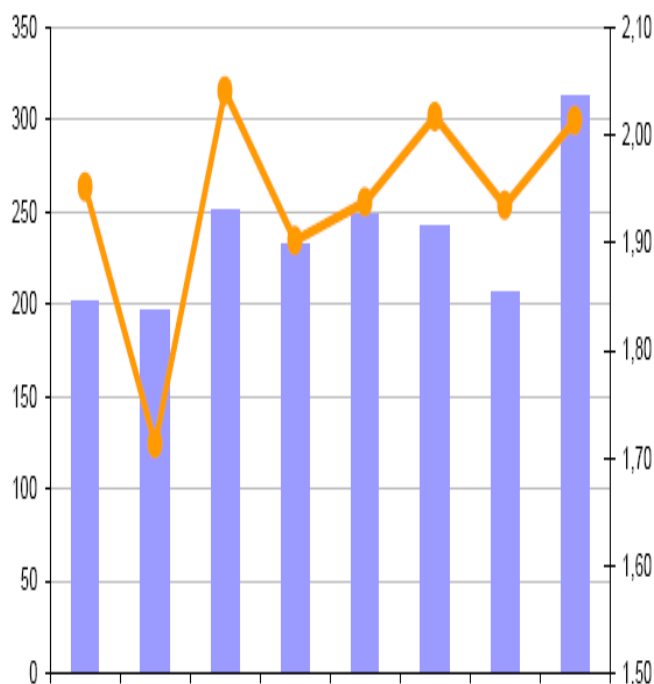

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 138. Nombre d'expedients disciplinaris "molt greus" incoats, dades Evolució de la ràtio d'expedients disciplinaris incoats, dades acumulades, per sexe a Catalunya

e.03 | Expedients disciplinaris "molt greus"

e.03.01 Nombre d'expedients disciplinaris "molt greus" incoats.
Dades acumulades

Expedients disciplinaris "molt greus"		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
■	Dones	201	197	251	232	248	242	207	312
	Homes	3.615	3.885	3.944	3.318	3.485	3.424	3.693	4.010

Intens implicats		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
	Dones	103	115	123	122	128	120	107	155
	Homes	1.698	1.795	1.949	1.789	1.869	1.829	1.928	2.091

Ràtio expedients "molt greus"/interns implicats		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
◆	Dones	1,95	1,71	2,04	1,90	1,94	2,02	1,93	2,01
	Homes	2,13	2,16	2,02	1,85	1,86	1,87	1,92	1,92

Nombre d'expedients disciplinaris "molt greus" acumulats i interns implicats.

Taxa d'expedients disciplinaris "molt greus" incoats per cada intern implicat.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

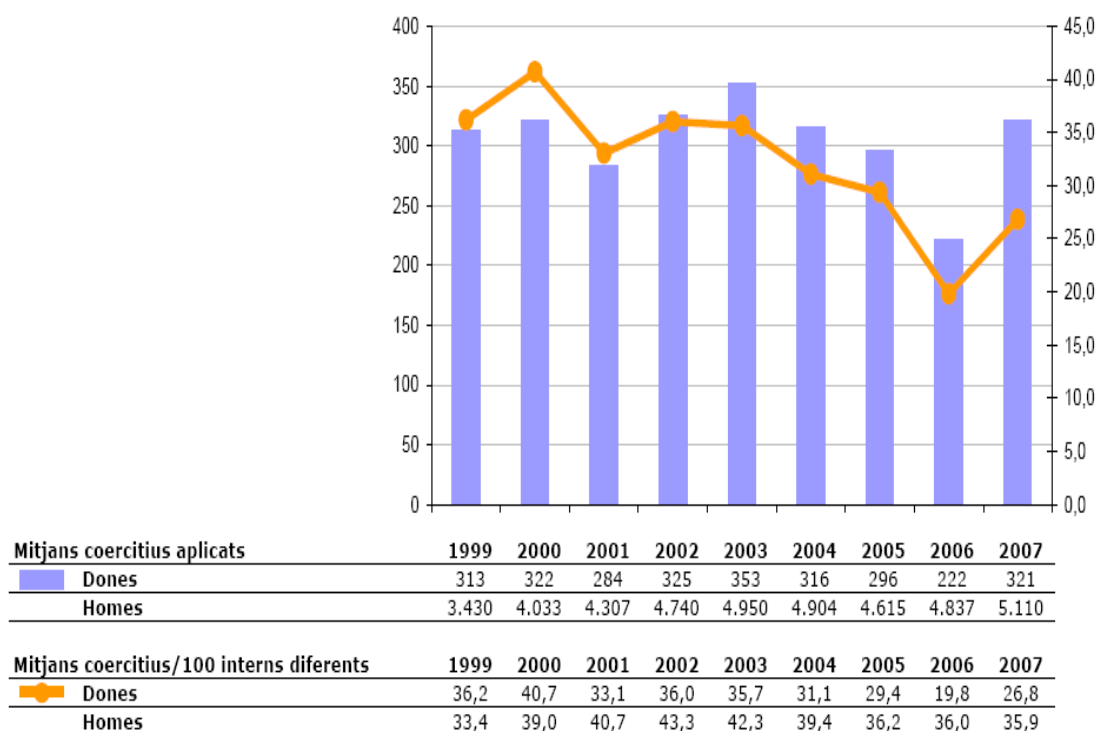
Mitjans coercitius

La mitjana de mitjans coercitius en les dones és de 305,78 amb un màxim de 353 el 2003 i un mínim de 222 el 2006. En el cas dels homes, la mitjana és de 4.547,3, amb un màxim de 5.110 el 2007 i un mínim de 3.430 el 1999. Excepte el 1999 i el 2000, els homes tenen més mitjans coercitius que les dones. El nombre de mitjans coercitius en les dones per cada 100 internes diferents, amb alguns alts i baixos, disminueix del 1999 al 2006 de 36,2 a 19,8, i torna a augmentar el 2007 fins a 26,8. el seu màxim és 40,7 el 2000 i el mínim el 19,8 del 2006. En el cas dels homes del 1999 al 2000 disminueix del 33,4 al 30 i torna a augmentar fins el seu màxim de 43,3 el 2002 per tornar a disminuir fins el 35,9, el seu mínim, el 2007 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 139. Nombre de mitjans coercitius aplicats per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

e.04 | Mitjans coercitius aplicats

e.04.01 Nombre de mitjans coercitius aplicats. Dades a una mateixa data

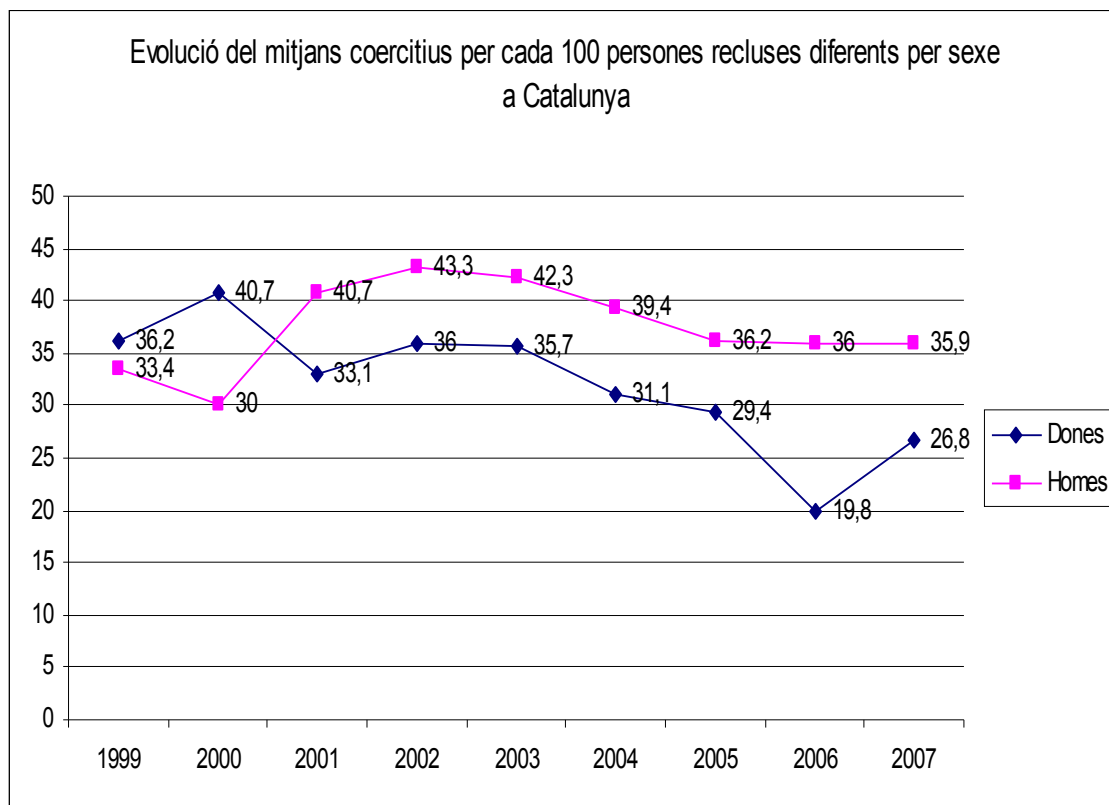

Nombre de mitjans coercitius aplicats en el decurs de cada any.

Taxa de mitjans coercitius aplicats per cada 100 internes dones o 100 interns homes, segons el cas.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 140. Evolució del mitjans coercitius per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya

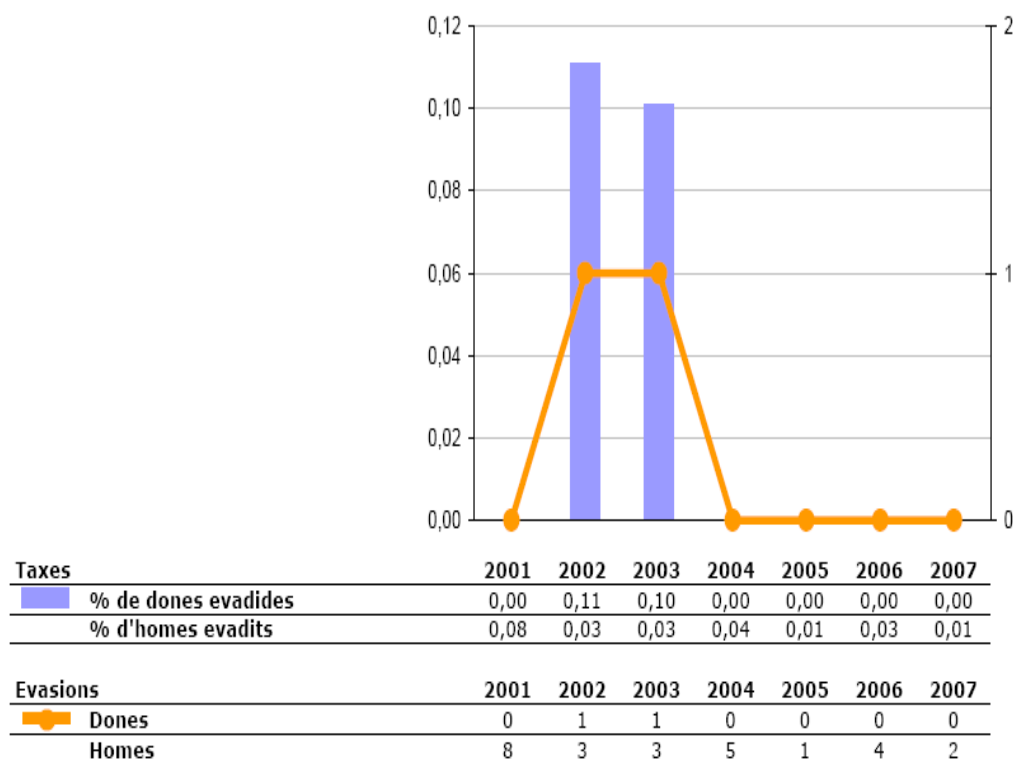
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Evasions

La mitjana d'evasions entre les dones del 2001 al 2007 és de 0,29 persones l'any, 1 els anys 2002 i 2003 i cap en les altres dates. En el cas dels homes és de 3,71, amb un màxim de 8 el 2001 i un mínim d'1 el 2005 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 140. Evolució d'evasions per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

e.05.01 Evasions

Evasions produïdes en el decurs dels anys indicats. S'inclouen les evasions des de centre ordinari, des de centre obert i en trasllat.

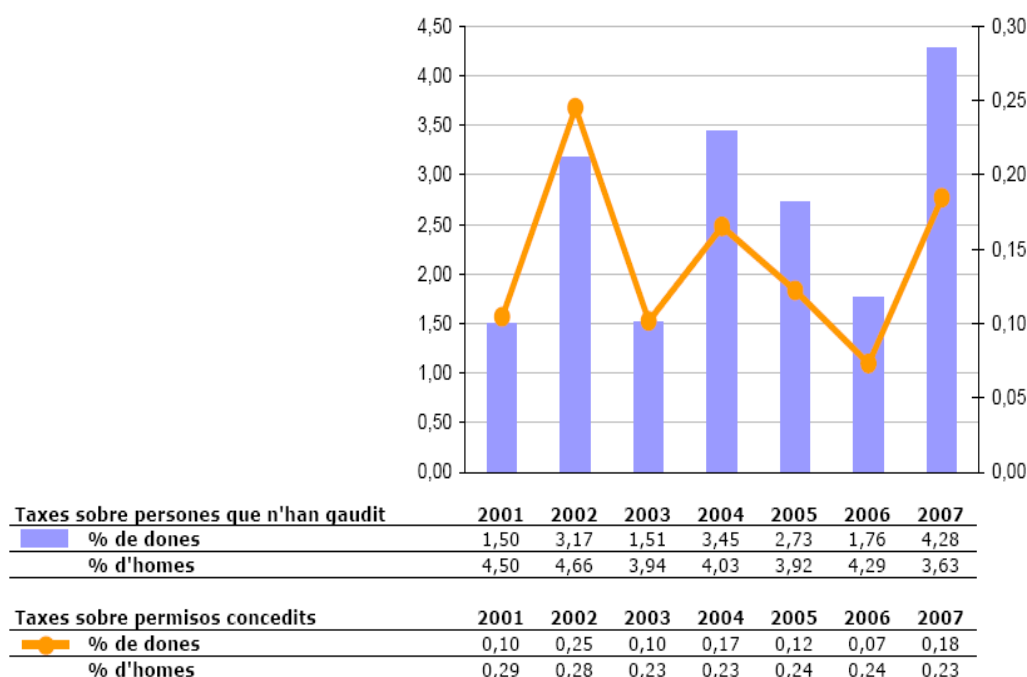
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

No presentació de permís

La mitjana de dones no presentades en un permís és de 8,57, amb un màxim de 14 el 2007 i un mínim de 4 el 2001. La mitjana d'homes és de 147,7, amb un màxim de 165 el 2006 i un mínim de 135 el 2002. La taxa de no presentació de permís pel total de persones que n'han gaudit és major en els homes que en les dones amb excepció del 2007. En el cas dels homes, la taxa va de 4,5 el 2001 a 3,63, el seu mínim, el 2007, amb alts i baixos entremig, amb el màxim de 4,66 el 2002. En el cas de les dones, la taxa fa alts i baixos més importants i va de 1,5 el 2001, el seu mínim, a 4,28, el seu màxim, el 2007 (Departament de Justícia, 2007).

Gràfic 141. No presentació de permís per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

e.05.02 No presentació de permís

Taxa de dones i homes que no han retornat del permís sobre (1) el total de persones (dones o homes) que n'han gaudit i (2) sobre el total de permisos que han estat concedits.
S'inclou els permisos ordinaris, els extraordinaris i els de cap de setmana.

Persones no presentades	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	4	10	5	12	9	6	14
Homes	146	152	135	151	144	165	141

Interns que n'han gaudit	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	266	315	331	348	330	340	327
Homes	3.244	3.261	3.426	3.747	3.669	3.848	3.884

Permisos concedits	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dones	3.832	4.078	4.911	7.254	7.368	8.229	7.584
Homes	51.068	53.554	58.222	64.256	59.234	68.090	62.310

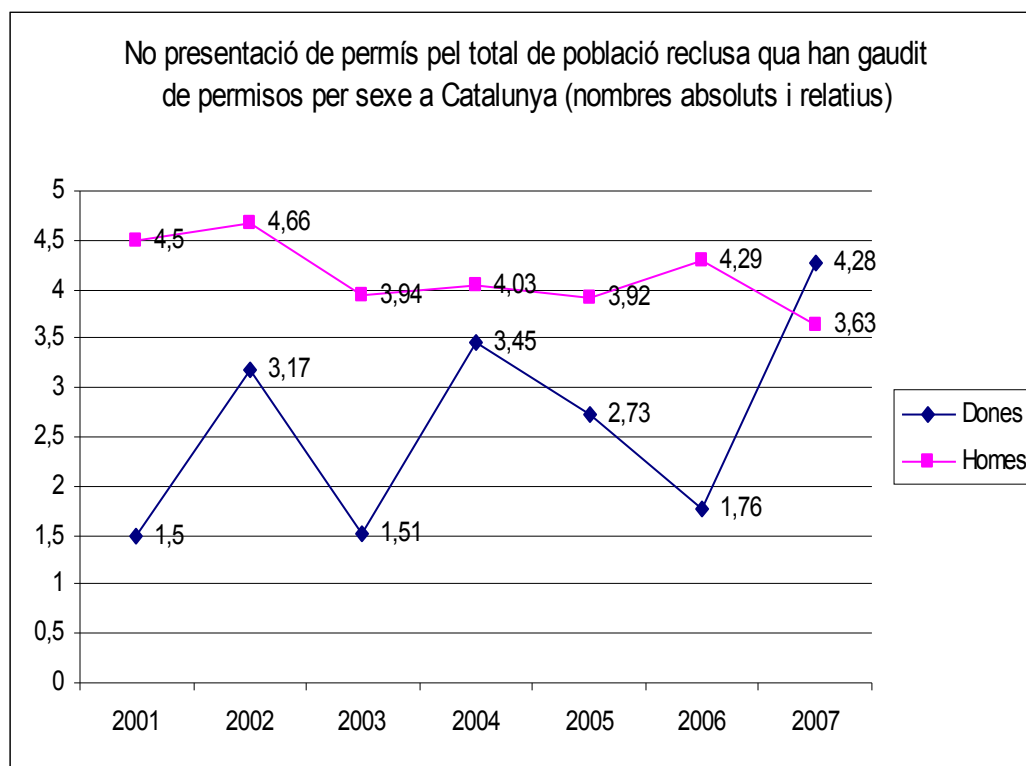
Persones que, cada any, no s'han presentat dels seus permisos penitenciaris de sortida (ordinaris, extraordinaris o de cap de setmana).

Interns (dones i homes) que han gaudit cada any de permisos penitenciaris de sortida.

Nombre de permisos que han estat concedits anualment a les dones i als homes.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Gràfic 142. No presentació de permís pel total de població reclusa qua han gaudit de permisos per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

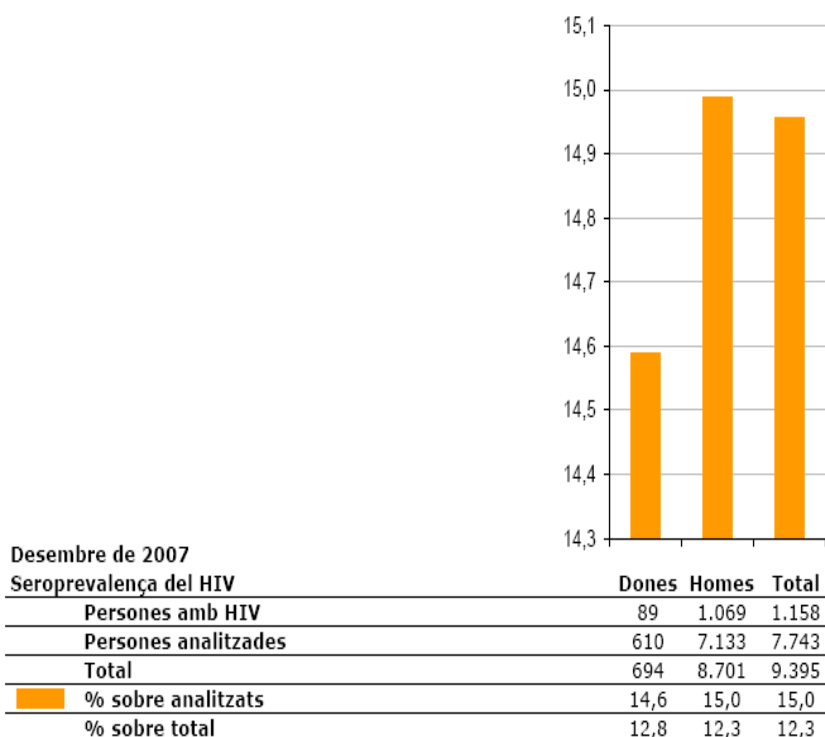
1.3.3.7 Dades sanitàries

Seroprevalença del HIV

El 2006 hi va haver 114 dones i 1.177 homes amb VIH. El 2007 aquesta dada es redueix a 89 dones i 1.069 homes. Sobre el total de dones i homes analitzats, el 2006 el percentatge és més alt en les dones, el 22,1%, mentre que en els homes és de 17,3%. El 2007 el percentatge és molt similar, lleugerament més alt en els homes, 15%, mentre que en les dones és de 14,6%. El 2006, de les 608 dones empresonades, van ser analitzades 516, i de 7.362 homes, 6.801. el 2007, de les 694 dones, en van ser analitzades 610, i dels 8.701 homes empresonats, 7.133. (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 143. Seroprevalença de HIV per sexe a Catalunya el 2007
(nombres absoluts i relatius)

f.01.01 Seroprevalença del HIV

Població encarcerada que és portadora del HIV. Percentatge que representen sobre les persones analitzades i sobre el total d'encarcerats.

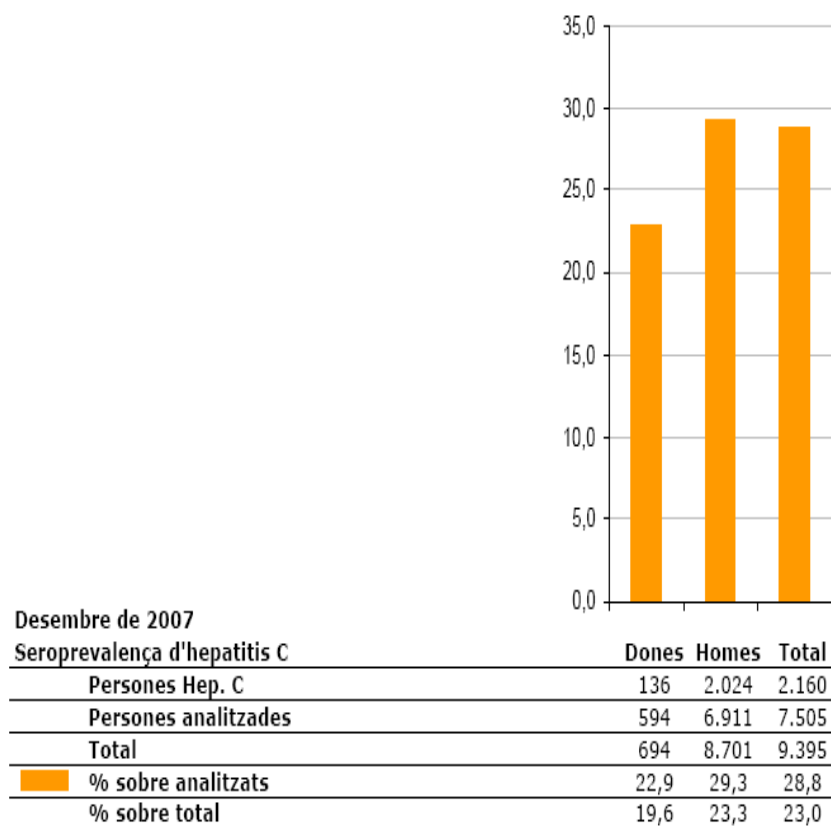
Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

Seroprevalença d'hepatitis C

El 2006 hi va haver 140 dones i 2.108 homes amb hepatitis C. El 2007 aquesta dada es redueix a 136 dones i 2.024 homes. Sobre el total de dones i homes analitzats, el 2006 el percentatge és més alt en els homes, el 32%, mentre que en les dones és de 28%. El 2007 el percentatge 29,3% en els homes i 22,9% en les dones. El 2006, de les 608 dones empresonades, van ser analitzades 500, i de 7.362 homes, 6.589. El 2007, de les 694 dones, en van ser analitzades 594, i dels 8.701 homes empresonats, 6.911 (Departament de Justícia, 2006 i 2007).

Gràfic 144. Seroprevalença d'hepatitis C per sexe a Catalunya el 2007 (nombres absoluts i relatius)

f.01.02 Seroprevalença d'hepatitis C

Població encarcerada que és portadora del virus de l'hepatitis C. Percentatge que representen sobre les persones analitzades i sobre el total d'encarcerats.

Font: Departament de Justícia. Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Serveis penitenciaris i rehabilitació, Desembre 2007.

2. Dades oficials no explotades estadísticament

Anàlisi de les bases de dades del Departament de Justícia en relació a l'execució penal femenina

2.1 Metodologia general de l'anàlisi

L'objectiu d'aquesta part de la recerca es fer un primer anàlisi i una primera aproximació a les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya per tal, en primer lloc, d'esbrinar quines informacions, dades i variables hi ha i saber com estan organitzades o sistematitzades. En segon lloc, seleccionar aquelles variables més rellevants que no s'hagin considerat en l'explotació estadística feta pel mateix Departament (i de la que hem exposat els resultats principals en l'anterior apartat) i, a més, siguin d'interès per la recerca de l'execució penal femenina des d'una perspectiva no androcèntrica. A ben segur que tals informacions podran servir per construir els indicadors "possibles" d'aquest àmbit d'estudi (tals com els hem definit en la part teòrica de la recerca). En tercer lloc, estudiar si a partir de la base de dades podem trobar informació suficient que pugui reflectir les particularitats principals de l'execució penal femenina examinades a la part teòrica de l'informe. En realitat, es tracta de ponderar, en els temes principals, si hi ha informacions i dades que permetin construir els indicadors necessaris per tenir un enfocament no androcèntric de l'execució penal femenina. Amb aquesta finalitat, es presentarà, endemés, algunes taules i gràfics representatives d'aquests indicadors.

Així és que, per aquest informe i pels objectius generals d'aquesta recerca, amb aquest primer anàlisi s'establiran les línies bàsiques per a poder seguir investigant a fons en aquesta base de dades, que és molt i molt potent i al tenir enormes possibilitats d'ésser explotada en les seves distintes dimensions, supera de llarg, els objectius inicialment plantejats en aquesta investigació.

L'envergadura del treball que suposa va molt més enllà de les finalitats marcades per aquesta recerca i, especialment, també de l'abast d'aquest informe. Queda clar, per tant, que estem fent un primer pas, que evidentment haurà de continuar i que, ara per ara,

servirà per sentar les bases de la recerca futura que cal endegar i que permetrà aprofundir més en l'anàlisi de l'execució penal femenina a Catalunya, des d'uan perspectiva no androcèntrica.

Feta aquesta puntualització, hem de comentar que per a poder accedir i utilitzar la base de dades s'ha tingut que seguir una sèrie de pasos formals. Primerament, sol·licitar –el mes de novembre de 2008- els permisos corresponents per poder accedir a les bases de dades del Departament de Justícia i poder dur a terme aquest projecte. Segonament, signar i tramitar els documents de confidencialitat de les dades utilitzades, per part de tots els membres de l'equip de recerca amb possibilitats de fer ús de la base de dades. Tercerament, tenir diverses reunions de treball amb els responsables de les àrees que s'encarreguen de gestionar i actualitzar les bases de dades, per tal d'explicar els nostres objectius, metodologia i planificació de la recerca, així com també algunes reunions de treball amb els tècnics que treballen, al dia a dia, amb les bases de dades, per tal de donant-se unes mínimes instruccions bàsiques per a començar la investigació. Finalment, hem de dir que, tot i que no hem donat per acabada la recerca d'explotació de les bases de dades, iniciada el desembre de 2008 (i clausurada en una primera etapa, a principis de novembre de 2009, o sigui gairebé al cap d'un any), aquesta primera fase del treball s'ha caracteritzat per un diàleg constant i fluid d'intencanvi entre l'equip de recerca i l'equip tècnic del Departament de Justícia.

2.2 Estructura i continguts de les bases de dades

A la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, existeixen dues bases de dades sobre l'execució penal: la SIPC (Sistema d'Informació Penitenciari Català) i la SIJJ (Sistema d'Informació de Justícia Juvenil).

Així és que, per una banda, hi ha la SIPC que té com a finalitat principal la d'esdevenir una eina de gestió bàsica per les presons catalanes, i per tant, s'hi emmagatzema un ventall molt ampli d'informació sobre la població reclusa: perfil dels/les presos/es i de les seves famílies, comunicacions amb l'exterior, delictes comesos, pena imposada, compliments i conductes, sobre

indicadors de control i seguretat, indicadors de rehabilitació, indicadors sanitaris, indicadors de gestió, de personal, de serveis, relacionats amb altres contactes amb l'administració i un munt de dades i indicadors més. Per altra banda, tenim la SIJJ que constitueix la base de dades del sistema de justícia juvenil, amb tot el material informatiu que aquest suposa, però és que a més també inclou el conjunt d'informació sobre Mesures Penals Alternatives de tota la població condemnada, tant l'adult com la jove.

La SIPC està organitzada en diferents apartats: Gestió del peculí de l'intern, Serveis mèdics, Comptabilitat, Economat, Gestió de la farmàcia, Economats i racionaments, Borsa de treball, Gestió d'expedients de l'intern, Relacions dels interns amb l'exterior, Gestió de vestuari, Control horari, Voluntaris i visites diverses, Seguretat del sistema, Taules i documents i Aplicació de comptabilitat. De tots aquests apartats, nosaltres només hem tingut accés a una part de la:

- 1) Gestió del peculí de l'intern,
- 2) Gestió d'expedients de l'intern,
- 3) Relacions dels interns amb l'exterior, i
- 4) Gestió de serveis de funcionaris.

1) Gestió de peculí de l'intern

L'apartat de Gestió del peculí de l'intern està organitzat en tres subapartats: Opcions, Consultes i llistat, i Administració. Els tres subapartats són diferents. Del subapartat Opcions només tenim accés a una de les tretze categories que hi ha, Recerca d'interns, on es pot tenir informació de l'estat del compte de l'intern, el saldo actual, el saldo retingut, etc. El subapartat Consultes i llistat és el que més hem utilitzat, i les categories a les que tenim accés són: llistat de comptes, llistat de moviments i llistats addicionals; la categoria a la que no tenim accés és Pagament a interns. Del tercer subapartat no tenim accés a cap categoria.

1.1 Peculí altres centres (nº compte que ha tingut a les presons que ha estat i el saldo actual)

1.2 Consultes i llistats

1.2.1 Comptes

1.2.1.1 Comptes

1.2.1.2 Saldos

1.2.1.3 Extractes de comptes

1.2.2 Estadística mensual d'imposicions

2) Gestió d'Expedients de l'intern

L'apartat amb el que hem treballat més ha sigut amb el de Gestió d'expedients de l'intern, ja que és on trobem la major informació sobre la població reclusa de Catalunya i a la vegada, on podem extreure variables des d'una perspectiva de gènere, factor fonamental per a la realització d'aquest estudi. Aquest està organitzat en tres subapartats: 1.Selecció d'interns, 2.Opcions genèriques i 3.Llistats i estadístiques. Els tres subapartats comparteixen la majoria de categories informatives, que són les que nosaltres estudiarem, però es diferencien pel tipus de recerca de la informació i per l'estructura de la informació resultant. Les categories compartides són: fitxa bàsica, fitxa resum, control i seguretat, fitxa processal-penal, rehabilitació, SAM, expedient de llibertat condicional, arrestos de cap de setmana, control horari de seccions obertes, agenda genèrica, dietes, localització permanent, gestió de trasllats, incompatibilitats, peticions, queixes i recursos, propostes i resolucions de classificació, i CTASP (Comissió Territorial d'Assistència Social Penitenciària).

Hem utilitzat, sobretot, 1.Selecció d'interns (per obtenir les fitxes) i 3.Llistats i estadístiques (per obtenir llistats estadístics). L'apartat de 1.Selecció d'interns, com diu el nom, es refereix a seleccionar un intern per buscar-ne la seva informació, tenint accés a diferents fitxes o informacions personals, de les quals, només tenim accés a una part:

- la fitxa bàsica (dades identificatives, de filiació i altres)
- la fitxa resum d'un intern (altes i baixes, ubicació, classificació, règim de vida, permisos, arrestos, sortides properes, activitats actuals i dades penals)
- la fitxa de l'escorcoll
- informació dels mitjans coercitius
- la fitxa d'incidents
- la fitxa d'expedients
- informació sobre les recompenses

- la fitxa processal-penal (causes, modificadors de compliment, codi penal aplicat, pendent d'expulsió, situació processal, delictes principals, condemna, arrestos, localització permanent, compliments, evasions, redempcions)
- informació sobre programes de tractament
- la fitxa de manteniment dels programes de tractament (programes individualitzats de tractament, trajectòria penitenciària, delictes principals, objectius, activitats, compromisos i criteris de modificació)
- la fitxa social d'ingrés (fitxa bàsica, dades familiars, dades socioeconòmiques i laborals, tractaments especialitzats, altres dades: centres de menors on ha estat ingressat, mesures alternatives, ordre de protecció a la víctima, contacte amb la xarxa social i/o treballador social, actitud davant l'ingrés, observacions)
- informació sobre les activitats
- informació de fets positius i negatius, i la fitxa de valoracions i guanys
- informació dels objectius
- informació de l'expedient de llibertat condicional
- la fitxa d'arrestos de cap de setmana
- la fitxa de localització permanent i la fitxa de calendaris de compliment de la localització permanent
- informació de la relació de trasllats, altes i baixes
- informació d'incompatibilitats
- la fitxa de peticions, queixes i recursos
- la fitxa de propostes i resolucions de classificació.

La informació a la qual no hem tingut accés però que podria ser d'interès per aquest estudi és la relacionada amb el CTASP. Les altres categories tenen a veure més amb gestió i eines de treball que no necessitem (control horari i agenda, dietes, impressió de documents i de fitxes dactiloscòpiques d'ingressos, carnets d'interns).

De totes aquestes fitxes a les quals tenim accés, només n'utilitzarem una part. Principalment, ens interessen la fitxa bàsica i la fitxa social d'ingrés per obtenir certes variables relacionades amb la perspectiva de gènere (nacionalitat, edat, grau d'instrucció,

coneixement del català i castellà, professió, situació laboral, estat civil, família d'origen, família adquirida, nombre de fills, situació dels fills, tractaments), que d'altre manera no podem obtenir, i la fitxa resum d'un intern, on hi ha un resum actual de la situació en què es troba el/a pres/a dins de la presó (ubicació, classificació, règim de vida, permisos, arrest de cap de setmana, sortides properes, activitats actuals, dades penals).

En l'apartat de 3.Llistats i estadístiques podem obtenir llistats estadístics, encara que en alguns casos els llistats són nominals i per treballar-los hem tingut de recodificar el llistat treient els noms de les persones implicades pel seu total anonimat i privacitat.

2.1 Selecció d'interns

2.1.1 Fitxa bàsica (dades indentificatives, de filiació i altres)

2.1.2 Fitxa resum actual (altes i baixes, ubicació, classificació, règim de vida, permís de cap de setmana oebtrts, arrest de cap de setmana, sortides, activitats, dades penals)

2.1.3 Control i seguretat (escorcolls, mitjans coercitius, incidents, expedients, recompenses)

2.1.4 Fitxa processal-penal (causes, modificadors de compliment)

2.1.5 Rehabilitació (classificacions, règim de vida, gestió permisos, programes de tractament, fitxa social d'ingrés (fitxa bàsica, dades familiars, dades socioeconòmiques i laborals, tractaments especialitzats, altres contactes amb l'administració))

2.1.6 SAM (activitats, fets positius i negatius, nivells de valoració, sortides, guanys)

2.1.7 Expedient de llibertat condicional

2.1.8 Arrestos de cap de setmana (expedients, calendaris de compliment)

2.1.9 Localització permanent (expedients, calendaris de compliment)

2.1.10 Localització expedient

2.1.11 Gestió de trasllats

2.1.12 Incompatibilitats

2.1.13 Peticions, queixes i recursos

2.1.14 Propostes i resolucions de classificació

2.2 Opcions genèriques

- 2.2.1 Control i seguretat interior (ubicacions, escorcolls)
- 2.2.2 Rehabilitació (programes de tractament (PIT), fitxa social d'ingrés)
- 2.2.3 Localització permanent (expedients, calendari)
- 2.2.4 Gestió de trasllats
- 2.2.5 Incompatibilitats
- 2.2.6 Peticions, queixes i recursos
- 2.2.7 Propostes i resolucions de classificació
- 2.2.8 Estadística diària

2.3 Llistats i estadístiques

- 2.3.1 Fitxa bàsica
- 2.3.2 Fitxa resum
- 2.3.3 Control i seguretat
- 2.3.4 Fitxa processal-penal
- 2.3.5 Rehabilitació
- 2.3.6 SAM
- 2.3.7 Expedient de llibertat condicional
- 2.3.8 Arrestos de cap de setmana
- 2.3.9 Localització permanent
- 2.3.10 Gestió de trasllats
- 2.3.11 Peticions, queixes i recursos
- 2.3.12 Propostes i resolucions de classificació
- 2.3.13 CTASP (períodes d'assignació al SSEP (Servei de Suport a l'Execució Penal), alliberats condicionals)
- 2.3.14 Estadística diària (mitjana, increment, increment mensual, evolució setmanal)
- 2.3.15 Estadística mensual (règim i classificació)
- 2.3.16 Estadística anual (permisos, coercitius, incidents, expedients, classificacions, règim de vida, penats)

3) Relacions dels interns amb l'exterior

L'apartat de Relacions dels interns amb l'exterior està organitzat en quatre subapartats: Accions, Interns, Comunicants i Consultes i llistats. Al primer subapartat no hi tenim accés. Al subapartat d'Interns es fa la cerca per cada individu i la informació que se'n pot obtenir és sobre les Comunicacions, les Limitacions i

recompenses, i els Comunicants/altres interns. Al subapartat de Comunicants s'obté informació de les persones que s'han comunicat amb algun intern o interna. Per últim, el subapartat de Consultes i llistats, conté vuit categories de les quals tenim accés a la meitat: al Llistat de comunicacions, al Llistat de comunicacions d'un intern/comunicant, al Llistat d'interns amb limitacions i als Rebuts de comunicacions. Els llistats són nominals.

3.1 Interns

3.1.1 Comunicacions

3.1.2 Limitacions i recompenses

3.1.3 Comunicants / altres interns

3.2 Comunicants

3.3 Consultes i llistats

4) *Gestió de serveis de funcionaris*

L'apartat de Gestió de serveis de funcionaris s'organitza en tres subapartats: Funcionaris, Plantilles i Gestió de serveis. El subapartat de Funcionaris conté quatre categories: Manteniment de funcionaris (informació del funcionari i la seva història laboral), Manteniment d'incidències i permisos (laborals), Paràmetres de llicències, i Llistats (de funcionaris, del nombre de funcionaris per unitat de cada presó, i d'incidències laborals, és a dir, altes i baixes a la feina). El subapartat de Plantilles s'organitza en tres categories: Paràmetres del centre, Paràmetres genèrics i Llistats. A la primera no hi tenim accés. A Paràmetres genèrics es pot obtenir informació sobre les unitats, llocs de treball, cicles horaris, frangers horàries i incidències. A Llistats s'obté els diferents horaris laborals d'un centre. El subapartat Gestió de serveis es divideix en sis categories, de les quals només s'obté informació de Llistats sobre serveis, substitucions i guàrdies.

4.1 Funcionaris

4.1.1 Manteniment de funcionaris

4.1.2 Manteniment d'incidències i permisos

4.1.3 Paràmetres de llicències

4.1.4 Llistats

4.2 Plantilles

4.2.1 Paràmetres genèrics (unitats, llocs de treball, cicles horaris, franges horàries, incidències)

4.2.2 Llistats (plantilla amb horaris laborals)

La segona base de dades sobre població reclusa que hem utilitzat és la *S/JJ* (Sistema d'Informació de Justícia Juvenil), on s'emmagatzema informació sobre Justícia Juvenil però també sobre Mesures Penals Alternatives. La base s'estructura en vuit apartats: Gestió de recursos, Gestió d'usuaris, Taules, Història clínica dels Menors, Justícia Juvenil i Mesures Penals Alternatives, Mòdul d'estadístiques, Gestió de Risc i Fitxa d'atenció al ciutadà.

Nosaltres només hem treballat amb l'apartat sis, Mòdul d'estadístiques. Aquest apartat es divideix en quatre categories: Característiques dels programes, Característiques de la població, Intervencions per equips o classes de programa i Estimació del temps de finalització de les mesures. Principalment ens hem interessat per la informació sobre Característiques dels programes i Característiques de la població.

2.3 Indicadors possibles des d'una perspectiva no androcèntrica

2.3.1 Condicions de partida i d'entrada al sistema penitenciari desiguals

Tal com deïem en la part teòrica de la recerca, cal analitzar el perfil sociològic i criminològic de les dones abans d'entrar a la presó com a factors prèvis i condicionants de l'execució penal femenina. Pel que fa al perfil sociològic caldria anar molt més enllà del que mostren les dades comentades a la primera part de la recerca quantitativa, per dibuixar ben bé els trets socials que caracteritzen a aquestes dones abans del compliment de la pena privativa de llibertat, tot examinant les següents variables i indicadors:

- els trams d'edat:
variable molt significativa en el cas de les dones, ja que en funció de l'edat, les dones tenen canvis vitals de gran

significancia en la seva trajectòria personal, tals com els períodes de reproducció i/o de responsabilitats de les tasques de cura. I justament quan aquestes tasques són intenses, a les franjes d'edat entre els 31 i 40 anys, és quan també les dones ingressen, amb més freqüència a les presons.

- variables de procedència i residència:
 - si són autoctones o migrades,
 - la nacionalitat,
 - els països d'origen
 - el lloc de residència abans de l'ingres a presó.
- variables de convivència i familiars:
 - tipus de convivència
 - l'estat civil
 - l'existència parella actual
 - nombre i edat dels fills/es
 - situació dels fills/es
 - situació de la parella i/o pare dels fills/es
 - tipologia de la llar
 - família d'origen: edat d'emancipació de la família d'origen, tipologia,
- variables educatives:
 - el nivell educatiu o formatiu
 - edat de finalització/o abandonament dels estudis
- variables laborals:
 - tipus d'activitat laboral
 - tipus de contracte
 - darreres remuneracions pel treball
- variables socioeconòmiques:
 - el nivell d'ingressos i/o de rendes de la llar: és un dels indicadors per examinar la classe social d'aquestes dones, variable sociològica del tot rellevant per aprofundir, no només en les causes del delictes, sinó també en els condicionants que poden marcar el compliment de la pena privativa de llibertat la categoria socioeconòmica a la que pertany.

I obviament, hauriem d'examinar i esbrinar també els continguts dels eixos transversals, esmentats en la part teòrica de la recerca que també formen el perfil sociològic d'aquestes dones, la

condició d'estrangeria –ja esmentada anteriorment-, la condició de pertanyer a una comunitat gitana, el fet d'haver patit violència masclista i tot el tema de l'addicció a les drogues.

Pel que fa al perfil criminològic, caldria esbrinar el tipus de delicte, l'edat en que la dona s'inicia a la "delinqüència", les particularitats en la comissió del delicte de les dones, el mòbil del delicte, la condemna, la reincidència penal (si s'havien tingut altres causes, penes) i la penitenciària (si s'havien tingut altres ingressos a la presó). Finalment, també s'hauria de mirar el tipus i nombre de mesures penals alternatives que s'apliquen en el cas de les dones.

A la base de dades del SIPC podem trobar moltes de les variables sociològiques esmentades, sobretot les més bàsiques com els trams d'edat, el nivell educatiu, l'activitat laboral i el conjunt de variables de procedència. Sobre aquestes darreres volíem aclarir que la nacionalitat pot diferir del país d'origen, doncs la primera fa referència a la nacionalitat tal i com figura en el passaport de l'intern/a. Per això, hi ha casos en els quals la nacionalitat i país d'origen són diferents per la mateixa persona: les dones amb nacionalitat espanyola però país d'origen estranger fa que el total de casos augmenti a la Taula 3 i Gràfic 3.1.

Tanmateix, tenim algunes dificultats per trobar d'altres variables, especialment, les que tenen un contingut més qualitatiu. Per exemple, les que fan referència a la violència contra les dones, el tipus de maltractaments físics i psicològics o al tema de les addiccions. En aquests casos la informació, que gairebé sempre està ubicada a la Fitxa Social d'Ingrés, és del tot incompleta i no sempre hi és. De fet no és una informació que es reculli de manera sistemàtica i menys codificada, per la qual cosa, els pocs casos en els que disposem de la informació no són suficients per establir tendències o perfils de les dones empresonades.

Ara bé, quan si tenim la informació, per exemple en el cas de les addiccions, també s'inclouen d'altres variables molt rellevants per comprendre a fons aquest àmbit, tals com: si consumeix estupefaents, el tipus, la freqüència, la situació actual, els tractaments rebuts, el lloc/s, l'inici del darrer tractament, la durada o el motiu de la baixa, per bé que les caselles on omplir aquesta informació estan sempre o gairebé sempre buides i no contestades. Endemés, quan volem aprofundir amb algunes de les variables,

com l'edat en que es deixen els estudis o més detalls sobre l'activitat laboral realitzada, no hi ha suficient informació. En aquest darrer cas, per exemple, si que existeixen les subvariables relacionades amb el règim, l'empresa pròpi o no, si és contractat/ada, el tipus contracte, l'alta de la SS, l'antiquitat, el temps desocupat, si està rebent alguna pensió el tipus de pensió, el motiu, la descripció, les prestacions socials, si és o no el titular, el concepte, la durada, la quantia, el motiu o la situació actual, però com en el cas de les adiccions, les caselles que recullen la informació no estan gairebé mai omplertes. En certa manera, al no ser codificades hi ha un falta d'interès dels mateixos professionals per a esbrinar-les, i preguntar-les, ja que, especulant, podriem dir que no l'hi veuen cap tipus d'utilitat futura. Tampoc veiem que hi hagi informació sobre la pertinença o no de l'etnia gitana o sobre el nivell d'ingressos de la persona presa, circumstàncies que haurien de ser recollides per reflectir millor la situació d'aquella persona i les possibilitats que té un cop ingressada a una presó. Pel que fa a tot el conjunt de variables familiars, el comentarem més endavant quan analitzem la maternitat i les relacions familiars i afectives, però a grans trets, podem dir en aquest apartat que sobre les famílies d'origen o sobre els grups de convivència abans d'entrar a la presó o durant l'empresonament hi ha molt poca informació sistematitzada.

Respecte al perfil criminològic, es troben variables per saber els delictes comesos, també dades sobre les mesures penals alternatives, en aquest cas a la base de dades del SIJJ, però no hi ha variables que recullin ni l'edat en que s'inicia la delinqüència, ni les particularitats o mobilitat del delicte. Per buscar la condemna, que segur que surt com a variable, hem tingut molts dificultats, circumstància que no s'acaba de comprendre, ja que hauria de ser una variable clau i fàcil d'ubicar. Pensem que probablement es deu a la nostra poca habilitat per endinsant-se a la base de dades, però el cert es que l'única variable que hem pogut trobar són els dies de condemna imposats, per la qual cosa podem calcular només la mitjana de dies d'estada a la presó. Pel que fa a la reincidència penal, es fa molt difícil estadísticament fer un llistat de quantes condemnes té una persona o quants ingressos ha tingut (reincidència penitenciària), ja que s'hauria de fer persona a persona, tasca molt extensa que no s'ha pogut dur a terme. Així és

que de moment, en espera de fer algunes consultes, aquestes darreres variables queden del tot poc analitzades.

Seguidament incloïm algunes de les taules i gràfics elaborats a partir de totes aquestes variables comentades:

Taula 1: Trams d'edat de les dones preses segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

	Brians		CPDB		Girona		Obert Lle.		Ponent		Tarragona		TOTAL	
Edat	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.
18-20	2	0,6%	2	0,7%	0		0		1	1,8%	0		5	0,7%
21-25	39	11,1%	39	13,5%	2	22,2%	0		12	21,4%	0		92	12,6%
26-30	54	15,4%	49	17%	2	22,2%	3	27,3%	9	16,1%	1	7,7%	118	16,2%
31-40	142	40,5%	108	37,4%	3	33,3%	1	9,1%	23	41,1%	9	69,2%	286	39,2%
41-50	77	21,9%	65	22,5%	1	11,1%	4	36,4%	8	14,3%	2	15,4%	157	21,5%
51-60	30	8,5%	19	6,6%	0		3	27,3%	3	5,4%	1	7,7%	56	7,70%
61-70	6	1,7%	6	2,1%	1	11,1%	0		0		0		13	1,8%
> 70	1	0,3%	1	0,3%	0		0		0		0		2	0,3%
TOTAL	351	100%	289	100%	9	100%	11	100%	56	100%	13	100%	729	100,00%

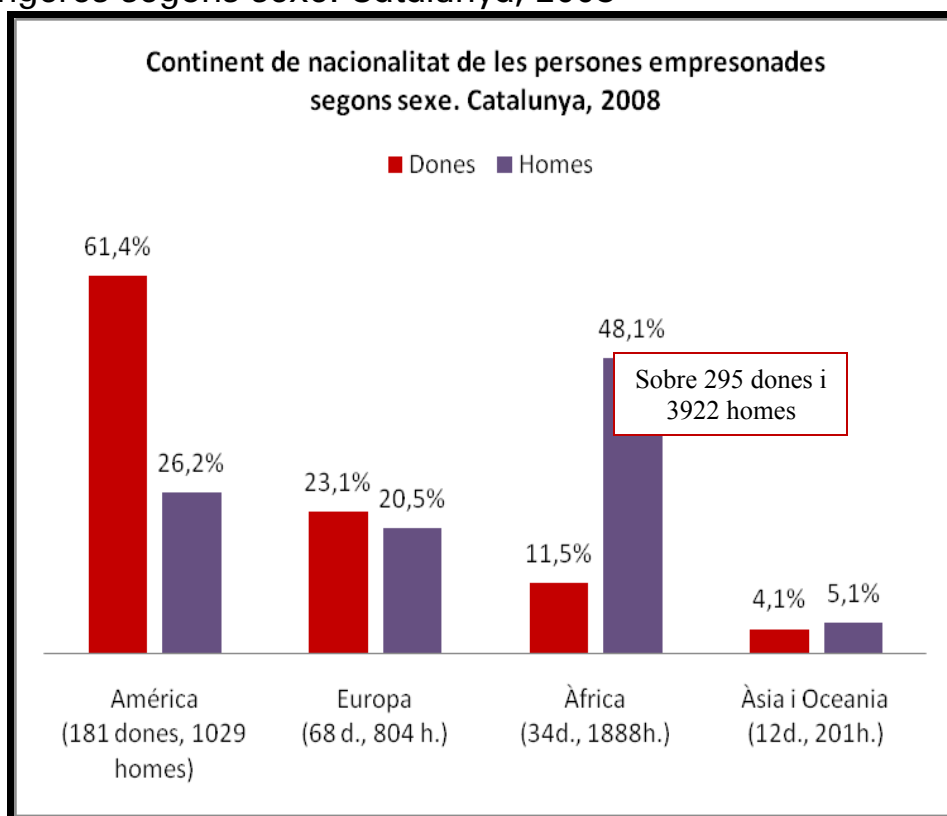
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 2: Nacionalitat de les persones empresonades estrangeres segons sexe. Catalunya, 2008

	Dones		Homes		TOTAL	
Pais/Regió	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc
Brasil	38	12,9%	82	2,1%	120	2,8%
Colòmbia	37	12,5%	225	5,7%	262	6,2%
Bolívia	25	8,5%	112	2,9%	137	3,2%
R. Dominicana	15	5,1%	101	2,6%	116	2,8%
Equador	18	6,1%	157	4,0%	175	4,1%
Altres Amèrica	48	16,3%	352	9,0%	400	9,5%
TOTAL AMÉRICA	181	61,4%	1029	26,2%	1210	28,7%
Romania	21	7,1%	204	5,2%	225	5,3%
França	5	1,7%	79	2,0%	84	2,0%
Itàlia	3	1,0%	73	1,9%	76	1,8%
Altres Europa	39	13,2%	448	11,4%	487	11,5%
TOTAL EUROPA	68	23,1%	804	20,5%	872	20,7%
Marroc	16	5,4%	1280	32,6%	1296	30,7%
Algèria	0		190	4,8%	190	4,5%
Nigèria	12	4,1%	81	2,1%	93	2,2%
Altres Àfrica	6	2,0%	337	8,6%	343	8,1%
TOTAL AFRICA	34	11,5%	1888	48,1%	1922	45,6%
TOTAL ASIA I OCEANIA	12	4,1%	201	5,1%	213	5,1%
TOTAL	295	100%	3922	100%	4217	100,00%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Gràfic 2.1. Continent de nacionalitat de les persones empresonades estrangeres segons sexe. Catalunya, 2008

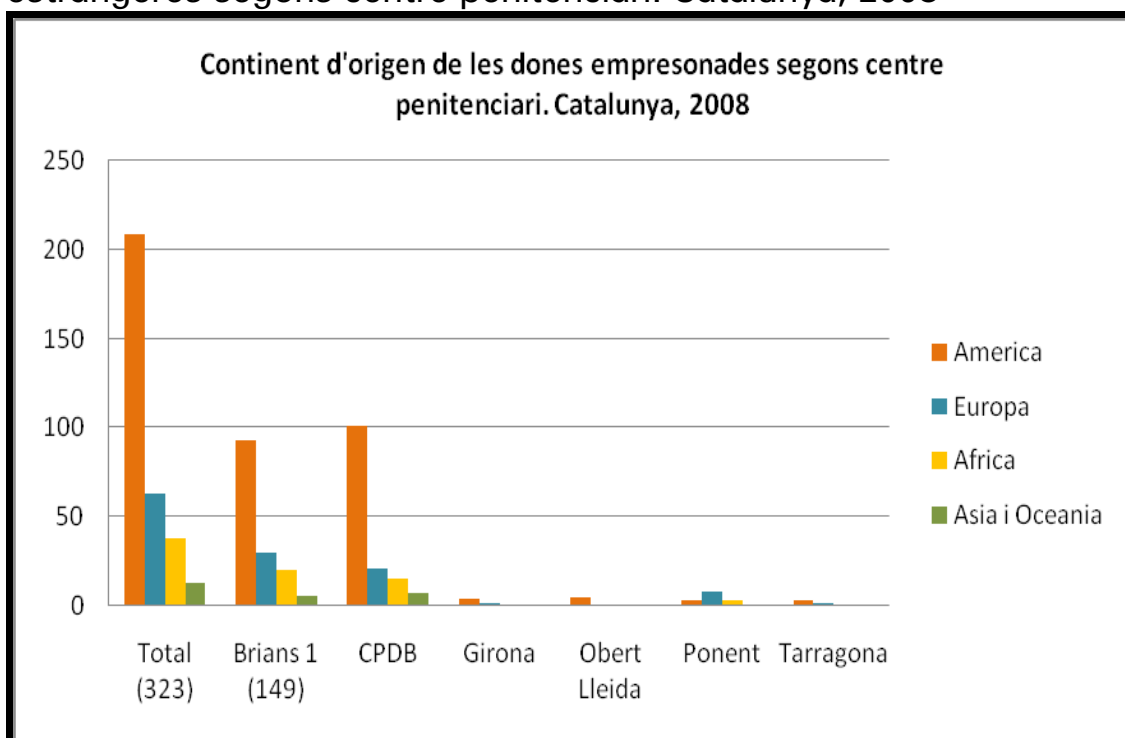
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009

Taula 3: País d'origen de les dones empresonades estrangeres segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

País/regió	Brians 1		CPDB		Ponent		Tarragona		Girona		Ob. Lleida		TOTAL	
	Abs	Perc.	Abs	Perc.	Abs	Perc.	Abs	Perc.	Abs	Perc.	Abs	Perc.	Abs.	Perc.
Brasil	19	12,8%	21	14,6%									40	12,4%
Colòmbia	11	7,4%	18	12,5%	1	7,1%	3	60%	2	33,3%	4	80%	39	12,1%
Bolívia	18	12,1%	9	6,3%									27	8,4%
R. Dominic.	9	6,0%	13	9,0%									22	6,8%
Equador	7	4,7%	14	9,7%									21	6,5%
Veneçuela	7	4,7%	5	3,5%					1	16,7%	1	20%	14	4,3%
Altres Amèrica	22	14,8%	21	14,6%	2	14,3%			1	16,7%			46	14,2%
Romania	3	2,0%	11	7,6%	7	50,0%	1	20%					22	6,8%
França	4	2,7%	2	1,4%					1	16,7%			7	2,2%
Altres Europa	23	15,4%	8	5,6%	1	7,1%	1	20%	1	16,7%			34	10,5%
Marroc	9	6,0%	6	4,2%	2	14,3%							17	5,3%
Nigèria	7	4,7%	5	3,5%									12	3,7%
Altres Àfrica	4	2,7%	4	2,8%	1	7,1%							9	2,8%
Àsia i Oceania	6	4,0%	7	4,9%									13	4,0%
TOTAL	149	100%	144	100%	14	100%	5	100%	6	100%	5	100%	323	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009

Gràfic 3.1. Continent d'origen de les dones empresonades estrangeres segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

2.3.2 Espais de reclusió de les dones i les seves conseqüències

Tal com analitzavem a la part teòrica de l'informe cal saber ubicar les dones preses en els diversos establiments de reclusió en els que estan allotjades. I això que pot semblar tant de sentit comú no ho és tant, tal com demostren les dades descriptives comentades en la primera part de la recerca quantitativa. Millor dit, potser sí que ho és de sentit comú per nosaltres, però les estadístiques no ho reflecteixen, senyal que no interessa explicar aquest aspecte o simplement és més fàcil no fer-ho. De fet, a les dades explotades estadísticament pel Departament de Justícia, els únics establiments que estan desglossats per sexe són els de Brians I i el de Wad Ras.

La resta d'establiments on també estan les dones empresonades no es mencionen (Girona, Tarragona, Centre Obert de Lleida, Ponent), la qual cosa amaga part de la realitat d'aquest col·lectiu, i no s'acaba de comprendre, ja que la informació òbviament hi és, a les bases de dades del Departament i només cal

desglossar-les. Per aixó, en les taules elaborades per nosaltres en la part descriptiva si que hem intentat rescatar aquestes dones que d'aquesta manera surten recollides a les taules presentades.

Pel que fa a la nostra explotació de la base de dades, la variable centre penitenciari és recull, evidentment i, per tant, es pots saber on s'ubiquen les dones en tot moment. A més, també es rellevant creuar el centre penitenciari amb la variable de trams d'edat, nacionalitat, delictes, condemnes, totes les informacions relacionades amb la maternitat (fills/es, nombre i edat, situació), les activitats, els tallers productius, els programes de tractament, el ratio de professionals, l'accés al tercer grau, etc. O sia que és del tot interessant per l'anàlisi creuar les màximes variables amb el centre penitenciari on estan ubicades les dones preses, per tenir una informació complerta de la seva situació, tasca que certament encara no s'han realitzat mai en cap estudi del Departament de Justícia. Considerem, tal com hem dit a la part teòrica que a part del nom concret del centre penitenciari en qüestió, que cal saber-l'ho i creuar-l'ho amb el màxim de variables, tal com acabem de comentar, també ha d'haver-hi una classificació per tipus d'establiment, segons la tipologia feta en l'anàlisi teòrica, feina que també es pot fer a partir de les bases de dades del Departament de Justícia.

Així és que creiem convenient conèixer no només l'ubicació de les dones en els diferents centres penitenciaris concrets, sinó també en el tipus d'establiments que representen, en el que també caldria creuar per totes les variables suara esmentades i recomanades en el cas del centres penitenciaris. En realitat, caldria que el conjunt de variables estudiades de l'execució penal femenina sempre es classifiqui –o sigui es creui, en sentit informàtic- per centre penitenciari i per tipus d'establiment penitenciari. Al tenir aquesta diversitat d'empresonaments, i al saber, com ja s'ha constatat, que els diversos tipus d'establiments tenen impactes i funcions diferents i també discriminen diferentment a les dones, cal conèixer quants són i quines característiques tenen tant els establiments com les dones que s'hi ubiquen respectivament. Això, a part d'aprofundir més en la realitat d'aquestes dones, també permet comparar i establir diferències, semblances, punts forts i dèbils entre cada una de les presons existents i entre cada tipus de presó.

Per acabar hem de dir que totes les dades i informacions de

les unitats dependents de dones i de mares, així com les que fan referència als Departaments maternals, en el cas de Catalunya, han estat facilitades pels responsables corresponents de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, als que volem agrair el suport i el seu ajut en enviar-les, ja que d'altra manera, es fa molt difícil poder trobar i disposar-ne. Tanmateix, així com del Departament maternal de Wad Ras hem pogut disposar de molts dades, actualitzades i també evolutives, no ha estat el mateix en el cas de les unitats dependents de les que només tenim dades actuals, de l'any 2009 i no anteriors, tal i com es comenta en les següents taules i gràfics. Així és que les dades d'aquests centres no han estat obtingudes a partir de la base de dades, sinó a través d'aquesta altre via, per la raó que és feia molt difícil obtenir-les de la base de dades.

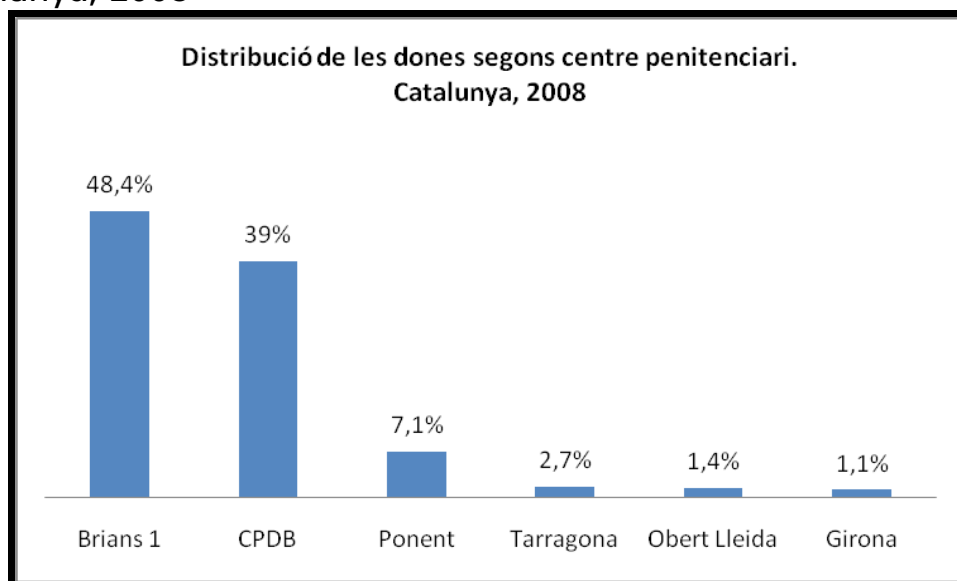
A continuació presentem algunes de les taules i gràfics obtinguts en aquest apartat:

Taula 6: Distribució de les dones segons centre penitenciari. Catalunya, 2008		
Centre	Abs.	Perc.
Brians 1	351	48,1%
CPDB	289	39,6%
Ponent	56	7,7%
Tarragona	13	1,8%
Obert Lleida	11	1,5%
Girona	9	1,2%
TOTAL	729 dones	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: en aquestes dades no s'inclouen les unitats dependents de dones ni de mares ni el Departament maternal.

Gràfic 6: Distribució de les dones segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: en aquestes dades no s'inclouen les unitats dependents de dones ni de mares ni el Departament maternal.

Taula 7: Tipus d'establiments penitenciaris per a dones a Catalunya, 2008

Tipus d'establiment	Establiments		Població dones	
	Abs	Perc	Abs	Perc.
Petit mòdul/departament dins presó d'homes	4	33,3%	78	10,26,7%
Presó de dones dins de macropresó d'homes	1	8,3%	351	46,18%
Presó de dones i centre obert d'homes	1	8,3%	289	38,03%
Departament maternal	1	8,3%	31	4,08%
Unitat dependent de dones	3	25%	-	
Unitat dependent de mares preses	1	8,3%	-	
Programes de mòduls mixtos d'homes i dones	0		0	
Centres oberts	1	8,3%	11	1,45%
D'altres tipus	0		0	
TOTAL	12	100%	735	100,00

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota. la diferència de 31 casos amb el total de dones empresonades és per les dones empresonades al departament maternal. Els establiments inclosos dins la classificació proposta són: 1) Petit mòdul/departament dins presó d'homes: Girona, Ponent, Tarragona i Figueres –aquesta última no té casos per 2008-; 2) Presó de dones dins de macropresó d'homes: Brians 1; 3) Presó de dones i centre obert d'homes: CPDB (el Centre Obert d'homes dins aquesta presó de dones funciona des de desembre de 1999); 4) Departament maternal del CPDB; 5) Unitat dependent de dones –sense dades de dones per a 2008; però si la seva capacitat per l'any 2009, en total de 37 dones: El Carmel (9); Punt i Seguit II (13) i Segrià (15); 6) Unitat dependent de mares preses, L'Àgora –sense dades de dones per a 2008-, per bé que l'any 2009 tenien una capacitat per 6 dones i 6 fills/es i 8) Centres Oberts: Centre Obert de Lleida.

Taula 8: Tipus d'establiments penitenciaris per a homes a Catalunya, 2008

Tipus d'establiment	Establiments		Població homes	
	Abs	Perc	Abs	Perc.
Macropresó	6	27,3%	7121	76,26%
Presó mitjana	4	18,2%	960	10,28%
Centre obert d'homes i presó de dones	1	4,5%	287	3,07%
Unitat dependent d'homes	7	31,8%	-	
Programes de mòduls mixtos d'homes i dones	0		0	
Centres oberts	3	13,6%	678	7,26%
D'altres tipus (Presó Joves)	1	4,6%	292	3,13%
Total	22	100%	9338	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: Els establiments inclosos dins la classificació proposta són: 1) Macropresó –més 1000 interns: CPHB, Brians 1, Brians 2; Ponent (aquesta suma 933 interns) i Quatre Camins 2) Presó mitjana: Figueres, Girona, Lledoners i Tarragona 3) Centre Obert d'homes i presó de dones: CPHB 4) Unitat Dependent d'Homes: –sense dades d'homes per a 2008; però amb les següents capacitats a l'any 2009: total 141 homes- Can Consol (42), Gallecs (16), Vallès (20), Cruïlla (12), Bayt Al Taqafa –joves (8)-, Maresme (16) i Barcelonès (27) 5) Centres Oberts: CO1B, CO2B, COLleida; 6) Presó de Joves.

2.3.3 La maternitat a les presons, relacions de parella i relacions familiars

El tema de la maternitat és un tema clau quan s'analitza l'execució penal femenina, per tot el que hem dit a la part teòrica i per tot el que s'ha constatat en els estudis i investigacions fetes sobre aquest àmbit arreu del món. De fet, la maternitat també és un tema central de les dones que estan al “marge” del sistema penal, obviament també ho és dels homes, però siguem “honestos” i “honestes” segueix sent encara avui un tema més femení i, des d'una perspectiva de gènere s'ha de reconèixer i actuar, en conseqüència. Que vol dir, donar-li la importància que avui per avui, les dones encara li donen i amb molta més força que no pas els homes. Si a la maternitat, entesa d'aquesta manera i amb tot el que implica, se li afegeix la privació de llibertat, el tema encara agafa més relleu, més complexitat, més dimensió, o millor dit, sobredimensió. Durant el compliment de la privació de llibertat tot

queda sobredimensionat¹⁵, també o sobretot el que implica ser mare, sense els fills/es, ser “mare sola” en el sentit literal de la paraula. Les paraules juganeres... Moltes o la gran majoria de les dones preses, eren el que se sol dir “mares soles” (no en el sentit literal, ja que convivia amb els seus fills i filles), o sia encapçalaven famílies monoparentals abans d’ingressar a la presó (tal com es veurà en les taules i gràfics inclosos més endavant). Però quan ingressen a la presó, la monoparentalitat es “trenca”, ja no hi ha convivència amb els fills/es –de fet, es podria dir que el més probable es que es formi una monoparentalitat fora de la presó– sempre que no es tracti de les mares que viuen amb els fills/es dins de la presó, que aquestes si que són grups monomarentals, terme encara més adequat per descriure la seva situació. I quan surten de la presó, si no eren monomarentals abans d’entrar-hi, segur que ho seran ara (com es constata també en molts estudis, veure Almeda, 2003 i Carlen, 1998).

Bé, doncs, la soledat de la mare privada de llibertat, empresonada i tancada, l’angoixa del pensar com estan o deixen d’estar els fills i filles és una dels sentiments més punyents i dolorosos que sent una dona que és mare reclusa en un centre penitenciari.

Però no només per això, calen molts dades i variables sobre el tema, sinó perquè és del tot incomprensible que, existint les dades, a les bases de dades oficials, no se’n facin l’ús pertinent.

Existint dades sobre les mares preses no surtin publicades ni s’explotin estadísticament pel Departament de Justícia del nostre país. En realitat, no és només al nostre país que això passa, ja que

¹⁵ Aquesta va ser una de les moltes conclusions del treball de camp dut a terme a Brians, durant nou mesos, per l’elaboració de la tesi doctoral d’Elisabet Almeda (1999). La presó, comentaven els entrevistats, persones privades de la llibertat, sobretot dones, i professionals de l’àmbit penitenciari, sobredimensiona els problemes, les situacions, les inquietuds, també la tristesa i l’alegria... Les relacions de tot tipus són més intenses, per necessitat, per aïllament, pel que sigui que la privació de llibertat comporta per l’individu. El fet és que “el mirall de la societat”, com algu l’ha definit, et torna una imatge, una vivència, un sentiment, una experiència, una injustícia amplificada, més gran del que ho és habitualment i, per tant, el drama humà, en aquest sentit pot ser molt més exarcebat. I un dels temes que afecta encara avui per avui a les dones és el tema dels fills/es, el tema de la separació que puposa la pena privativa de llibertat, sobretot en el cas dels fills i filles que són menors.

és una tònica a molts països del nostre entorn, sobretot del Sur d'Europa. Ara bé, això no ho justifica, nogensmenys que el nostre sistema estadístic és dels més potents que s'estan desenvolupant a nivell europeu, o sia que està al nivell de la gran majoria de països del nostre entorn, té moltes eines interessants desenvolupades, professionals molt competents que hi treballen i immenses possibilitats d'explotació i anàlisis. Però ni en el tema de la maternitat, i aquí no solsament s'incompleixen normes, catalanes, espanyoles i europees, sinó que només el desinterès o la desídia podrien explicar aquest oblit tan greu. O potser és que la ignorància de les situacions que viuen les dones empresonades fa que aquest sigui un tema menor, poc important per la institució, un tema invisible, que no crida l'atenció en un centre penitenciari, que no es reflecteix en les demandes de les dones preses.

Calen dades sobre el nombre de dones preses que són mares; les que tenen els fills/es a dins i les que els tenen fora de la presó. Dels que viuen fora, conèixer el nombre de fills/es, l'edat dels fills/es, la seva situació, les visites que poden fer i fan al centre penitenciari. Saber també dades sobre les mares empresonades, sobre el seu estat civil, la seva edat, procedència, activitat laboral, la seva residència, l'habitatge, el seu nivell d'ingressos, la situació del pare dels fills/es...S'haurien de creuar moltes d'aquestes variables entre elles. Així mateix, estudiar quines guarderies hi ha als centres penitenciaries, quantes i com són. I els fills i filles que viuen a les presons amb les mares, als departaments maternals, o a les unitats dependents de mares, quines característiques tenen i quines tenen les seves mares.

A part de la maternitat, també cal tenir dades sobre les parelles actuals o sobre les relacions familiars amb la família d'origen. De fet, podria ser tot un altre capítol de dades a analitzar, per bé que de moment les ubiquem en aquest apartat, per no ser excessivament extensos amb l'informe. Es tractaria de veure la situació actual que té la dona, si té o no parella, independentment del seu estat civil, quina és la situació d'aquesta parella, si és el pare dels seus fills/es, quina és la freqüència de les visites que es fan i d'altres variables relacionades. El mateix succeix amb les relacions familiars, enteses aquestes amb la família d'origen, que requerirà coneixer quin és la situació de relacions actual, el nombre

de visites i el tipus de vincle que s'està donant.

La gran majoria d'aquestes dades que no estan explotades estadísticament, tal com hem pogut comprovar al llarg de la primera part quantitativa, en la que no hi ha cap variable mínimament relacionada amb algunes de les esmentades en aquesta apartat, si que estan, en canvi, disponibles a la base de dades del Departament de Justícia. Per tant, es poden extensament seleccionar, utilitzar i creuar per obtenir bons anàlisis del tema de la maternitat i del tema de la parella i les relacions familiars que té la dona empresonada, tal i com es mostrarà amb la presentació de taules i gràfics següents.

Tanmateix, hem de dir també que moltes d'aquestes dades no estan codificades o estan poc complertes, o sia que només hi ha alguns casos que no serveixen de cap manera per a poder establir tendències o reflectir resultats rellevants. En aquest sentit, els professionals que carguen les dades a les presons, no especifiquen en les caselles corresponents i sempre per exemple, l'edat dels fills/es, en el moment d'ingres a la presó, la situació que tenen, la situació del pare o de la parella actual, el vincle amb la família d'origen, etc...

Abans d'observar les taules i gràfics, s'ha de fer un parell d'aclaracions previes, i és que totes les taules des de la 4 fins a la 12, o sigui fins que es presenten les dades sobre els departaments maternals, i també el gràfic 5, estan fetes tenint en compte totes les dones diferents que van passar per les presons catalanes durant l'any 2008 o sigui des del 1 de gener fins al 31 de desembre d'aquest any. Això vol dir que estem parlant del fluxe de dones que van ingressar, i moltes sortir, de les presons catalanes al llarg d'aquest període. En realitat són dades extretes de la fitxa bàsica de cada dona que fou empresonada durant aquest any. Aquestes dades són molt rellevants d'analitzar perquè es tracta de dones que han passat pel sistema penitenciari, totes elles i que, per tant, estudiar-ne les seves característiques, en aquest cas, sobre la maternitat, és del tot rellevant per la present recerca. Ara bé, s'ha de tenir en compte que el total d'aquestes dones que és de 1202 dones l'any 2008 és diferent del total de dones preses en un dia concret de l'any, com és el 31 de desembre de 2008, en el que hi ha 729 dones (veure Taula 1, per exemple). Els nombres no

coincideixen perquè el primer tracta del fluxe, aspecte dinàmic, i el segon és una dada estàtica, la foto que es fa en un moment concret, i per tant, es molt menor que l'anterior. Els dos nombres són significatius i s'han de tenir present a la vegada, però també s'ha de saber diferenciar-los, per no caure en errors en els comentaris que es puguin fer. A efectes, però, del que ara estem estudiant, millor que millor, ja que tenim més dones ingressades a la presó per estudiar-ne els trets maternals.

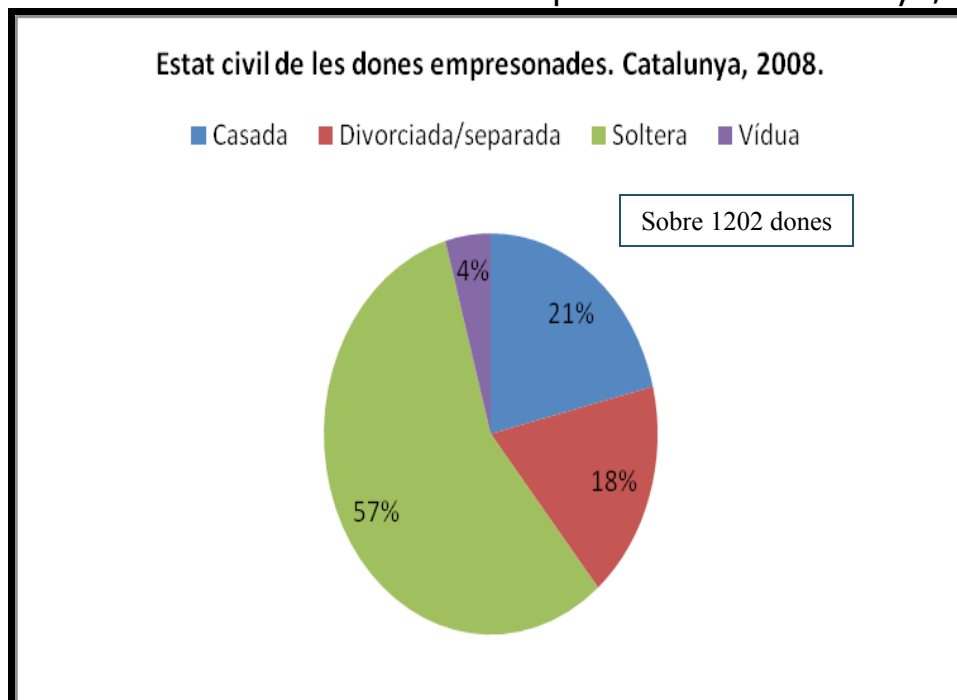
La segona aclaració previa que convé fer, és que les dades de les taules 9, 9.1 i gràfica 9.1, estan extretes de la fitxa social d'ingrés i que en el cas del Centre penitenciari de Barcelona, Wad Ras, només se n'han pogut agafar 106 casos i no el total de 269 casos (que ja es podrà fer més endavant). Però, tot i que no són les dades totals del centre, el seu gran nombre pot reflectir la situació i mostrar les tendències. També s'ha de dir que no hi ha moltes respostes omplertes de les dues preguntes sobre si la parella està o no empresonada i si és per la mateixa causa, per tant manquen moltes dades al respecte i, ha de quedar clar que el que reflecteixen aquests taules concretes només poden ser una mera aproximació al tema.

Taula 4: Estat civil de les dones empresonades segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

	Casada		Divorciada/ Separada		Soltera		Vídua		TOTAL	
	Abs.	Perc	Abs.	Perc	Abs.	Perc	Abs.	Perc	Abs.	Perc
Centre										
Brians 1	94	36,9%	94	44,3%	271	39,7%	30	56,6%	489	40,7%
Wad Ras	99	38,8%	71	33,5%	254	37,2%	19	35,8%	443	36,9%
Girona	15	5,9%	7	3,3%	43	6,3%	1	1,9%	66	5,5%
Obert Lleida	5	2,0%	4	1,9%	13	1,9%	0		22	1,8%
Ponent	23	9,0%	19	9,0%	56	8,2%	2	3,8%	100	8,3%
Tarragona	19	7,5%	17	8,0%	45	6,6%	1	1,9%	82	6,8%
TOTAL	255	100%	212	100%	682	100%	53	100%	1202	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Gràfic 4.1. Estat civil de les dones empresonades. Catalunya, 2008

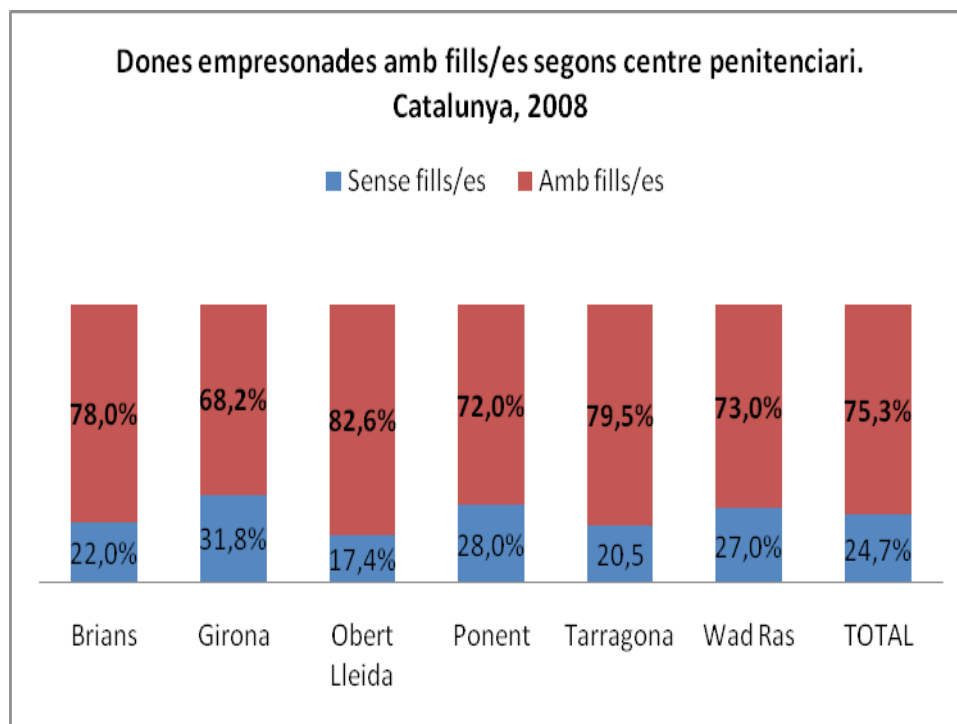
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 10: Dones empresonades amb fills/es segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Centre	Total dones	Dones amb fills/es	% sobre total dones
Brians	490	382	78%
Girona	66	45	68,2%
Obert Lleida	23	19	82,6%
Ponent	100	72	72%
Tarragona	83	66	79,5%
CPDB	445	325	73%
TOTAL	1207	909	75,2%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Gràfic 10. Dones empresonades amb fills/es segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 11: Nombre de fills/es de les mares empresonades segons centre penitenciari. Catalunya, 2008.

	Brians		Wad Ras		Ponent		Tarragona		Girona		Obert Lleida		TOTAL	
	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.	Abs.	Perc.
1 fill/a	148	38,7%	117	36%	26	36,1%	20	30,3%	20	44,4%	5	26,3%	336	37%
2 fills/es	100	26,2%	89	27,4%	18	25%	15	22,7%	18	40%	5	26,3%	245	27%
3 fills/es	67	17,5%	65	20%	14	19,4%	13	19,7%	2	4,4%	3	15,8%	164	18%
4 fills/es	40	10,5%	24	7,4%	3	4,2%	8	12,1%	1	2,2%	2	10,5%	78	8,6%
5 i més	27	7,1%	30	9,2%	11	15,3%	10	15,2%	4	8,9%	4	21,1%	86	9,5%
TOTAL	382	100%	325	100%	72	100%	66	100%	45	100%	19	100%	909	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 12: Departaments maternals i unitats dependents de mares i fills/es segons població. Catalunya 2009

Tipus	Quant.	Total mares	Total fills/es
Unitat dependent mares amb fills/es	1	6	6
Departament maternal de Wad Ras	1	15	15
TOTAL	2	21	21

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels responsables dels corresponents àmbits estudiats, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota 1. les dades de la unitat dependent de mares amb fills/es són dades de "capacitat" de la unitat, per la qual cosa, se suposa que estan ocupades per aquestes dones que s'esmenten i els seus menors.

Nota 2. segons se'ns informa des del Departament de Justícia, és important tenir en compte que el 2009 no ha finalitzat i que, actualment, hi ha 10 dones embarassades al CPDB amb previsió d'ubicació al Departament de Mares.

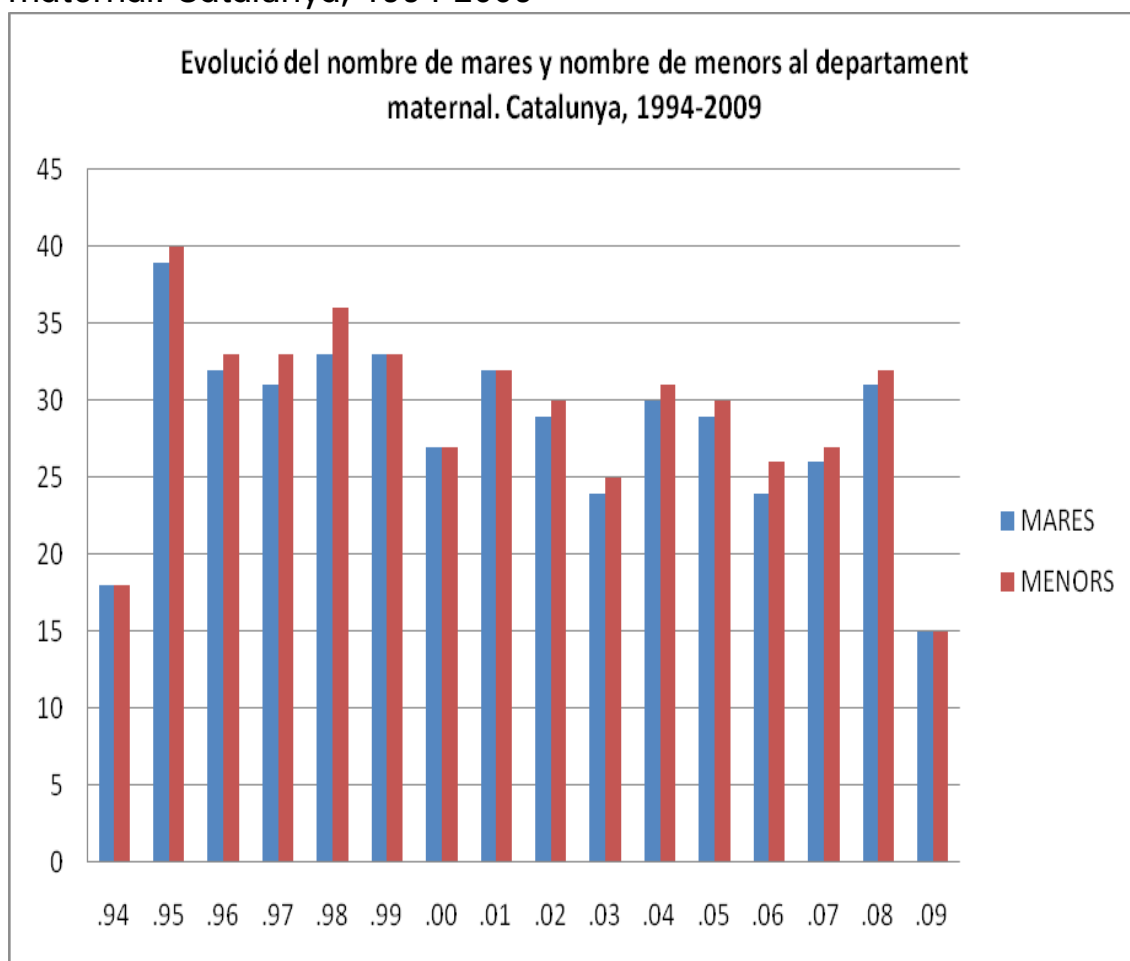
Taula 13: Evolució del nombre de mares i de menors al Departament maternal de Wad Ras. Catalunya, 1994-2009

ANY	MARES	MENORS
1994	18	18
1995	39	40
1996	32	33
1997	31	33
1998	33	36
1999	33	33
2000	27	27
2001	32	32
2002	29	30
2003	24	25
2004	30	31
2005	29	30
2006	24	26
2007	26	27
2008	31	32
2009	15	15

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels responsables dels corresponents àmbits estudiats, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: segons se'ns informa des del Departament de Justícia, és important tenir en compte que el 2009 no ha finalitzat i que, actualment, hi ha 10 dones embarassades al CPDB amb previsió d'ubicació al Departament de Mares.

Gràfic 13. Evolució del nombre de mares i menors al Departament maternal. Catalunya, 1994-2009

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels responsables dels corresponents àmbits estudiats, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

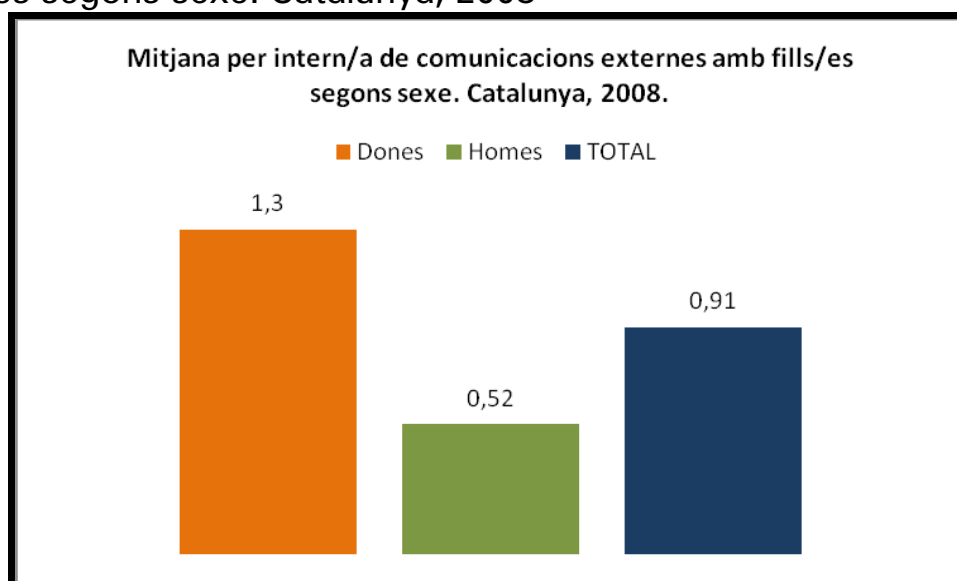
Nota: segons se'n informa des del Departament de Justícia, és important tenir en compte que el 2009 no ha finalitzat i que, actualment, hi ha 10 dones embarassades al CPDB amb previsió d'ubicació al Departament de Mares.

Taula 14: Unitats dependents totals segons sexe i capacitat. Catalunya, 2009

Tipus	Dones		Homes	
	quantitat	capacitat	quantitat	capacitat
Unitats dependents	3	37	6	133
UD dones amb fills	1	6	0	0
UD joves	0	0	1	8
TOTAL	4	43	7	141

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pels responsables dels corresponents àmbits estudiats, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

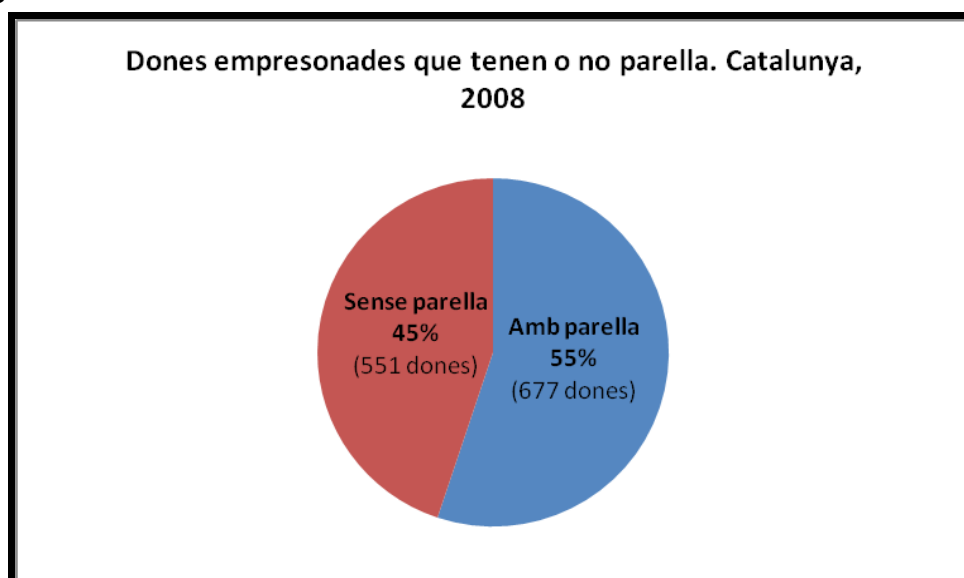
Gràfic 27. Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb fills/es segons sexe. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: l'anàlisi de les comunicacions de les internes amb els seus fills/es està fet amb una mostra de població de 66 casos: 33 dones (13 estrangeres i 20 espanyoles) i 33 homes (14 estrangers i 19 espanyols) i no amb tota la població, ja que s'ha de fer cas per cas, no es pot demanar llistat d'estadístiques i resulta massa laborios. D'altra banda, els resultats ja són prou significatius.

Gràfic 5. Dones empresonades que tenen o no parella. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: Aclarar que la presència/absència de parella al moment de l'empresonament difereix de l'estat civil que veiem a la taula 4, ja que es tracta de totes les dones que afirmen, en el moment de l'empresonament tenir parella, més enllà del seu estat civil legal (poden ser casades sense parella, divorciades amb parella, solteres amb parella, etc.).

Taula 9: Dones que tenen la parella empresonada segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Centre	Total dones	Dones amb parella empresonada	% sobre total dones
Girona	41	7	17,1%
Ponent	35	3	8,6%
Tarragona	8	2	25%
Brians	118	16	13,6%
CPDB	106	14	13,2%
TOTAL	308	42	13,6%

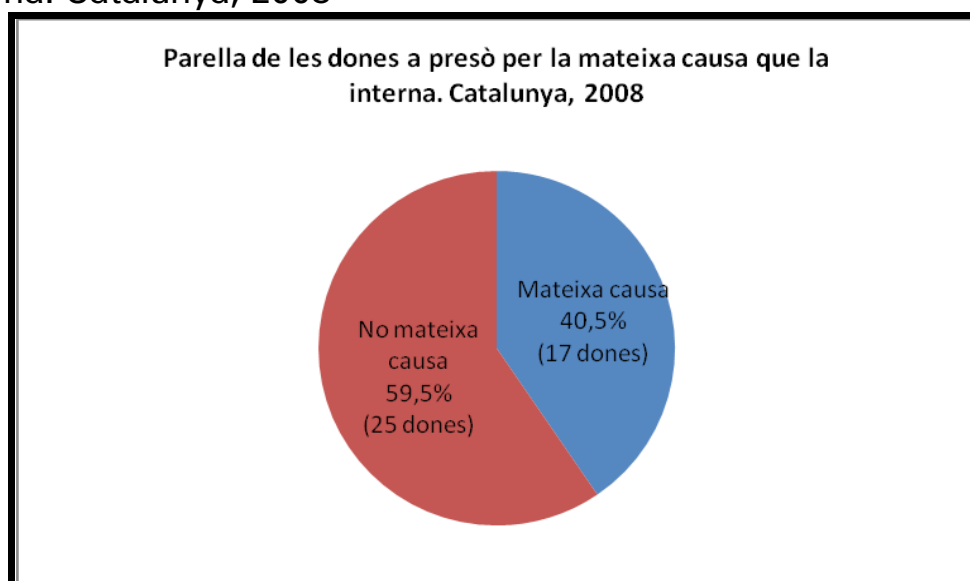
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 9.1: Dones que tenen la parella empresonada per la mateixa causa segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Centre	Dones amb parella empresonada	Parella empresonada per la mateixa causa	% sobre dones amb parella empresonada segons presó
Girona	7	4	57,1%
Ponent	3	3	100%
Tarragona	2	0	
Brians	16	5	31,3%
CPDB	14	5	35,7%
TOTAL	42	17	40,5%

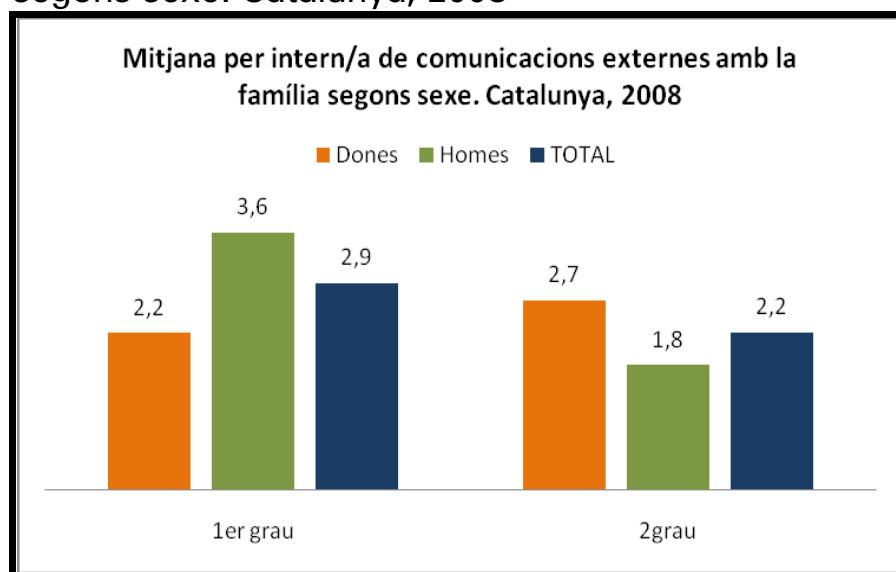
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Gràfic 9.1. Parella de les dones a presó per la mateixa causa que la interna. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

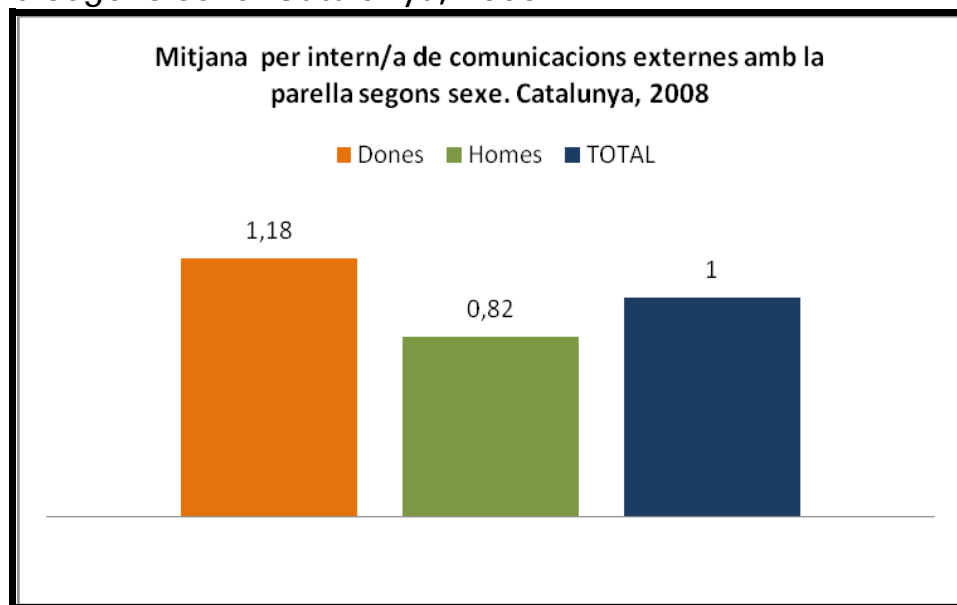
Gràfic 25. Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb la família segons sexe. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: l'anàlisi de les comunicacions de les internes amb la seva família està fet amb una mostra de població de 66 casos: 33 dones (13 estrangeres i 20 espanyoles) i 33 homes (14 estrangers i 19 espanyols) i no amb tota la població, ja que s'ha de fer cas per cas, no es pot demanar llistat d'estadístiques i resulta massa laborios. D'altra banda, els resultats ja són prou significatius. En aquest grafic s'inclouen els familiars de primer grau –els pares o fills/es- i els de segon grau –els avis/es, germans/es i néts/es. Ho hem fet així, perquè en els casos de les persones estrangeres, pot ser que no tinguin familiars de primer grau a Catalunya, però sí de segon grau, com els germans/es.

Gràfic 26. Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb la parella segons sexe. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: l'anàlisi de les comunicacions externes de les internes amb les seves parelles està fet amb una mostra de població de 66 casos: 33 dones (13 estrangeres i 20 espanyoles) i 33 homes (14 estrangers i 19 espanyols) i no amb tota la població, ja que s'ha de fer cas per cas, no es pot demanar llistat d'estadístiques i resulta massa laborios. D'altra banda, els resultats ja són prou significatius.

2.3.4 El tractament penitenciari: El model de la “domesticitat”

Els indicadors de rehabilitació, que és el nom amb que la base de dades engloba algunes de les dades sobre tractament penitenciari a les presons catalanes, no estan desagregats per sexe en els estudis fets pel Departament de Justícia. I és important que ho estiguin, no només perquè cal saber quantes dones hi estan implicades, sinó que també és l'única manera de saber, des de fora del sistema, quin tipus d'enfocament tenen els programes de tractament. Els programes de tractament són la base de la rehabilitació a les presons, així ho marca la Llei penitenciària i el seu reglament i també la Constitució espanyola. Si les presons pretenen rehabilitar, ho faran a partir del tractament penitenciari que engloba entre moltes altres activitats, els programes pròpiament de tractament (conductuals o motivacionals), els especialitzats per àmbits concrets (violència, drogodependències, salut...), els que comprenen el treball productiu remunerat: els tallers productius, els serveis interns de manteniment d'una presó, els serveis externs...

Així mateix, la formació reglada o no, la formació ocupacional i també les activitats culturals o recreatives formen part d'un enfocament rehabilitador i, per tant, també constitueixen part dels programes de tractament. O sigui que tots ells han d'estar desglossats per sexe per reflectir com són totes aquestes activitats, la seva capacitat, el seu nombre i el seu tarannà en el cas de les presons de dones.

A la base de dades hi ha tota aquesta informació sobre els programes de tractament desglossada per sexe, per bé que en alguns casos costa de trobar-la i s'han d'examinar bé les classificacions, les sigles i els codis que tenen les tipologies de totes aquestes activitats per poder demanar correctament els llistats estadístics corresponents...

Els següents gràfics i taules reflecteixen algunes de les variables extretes de les bases de dades:

Gràfic 15. Programes de tractament per a dones sobre total de programes per a dones. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: els programes de tractament inclouen: Departament d'Atenció Especialitzada (DAE), Programes de Tractament (Conductes Addictives, Específics per a Dones, Prevenció i Contenció, entre altres) i Programes de Tractament especialitzats (Delictes sexuals, Delictes Violents i Violència Domèstica, DEV, SAC i VIDO, respectivament).

Gràfic 15.1. Programes de tractament per a homes sobre total de programes per a homes. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: els programes de tractament inclouen: Departament d'Atenció Especialitzada (DAE), Programes de Tractament (Conductes Addictives, Específics per a Dones, Prevenció i Contenció, entre altres) i Programes de Tractament especialitzats (Delictes sexuals, Delictes Violents i Violència Domèstica, DEV, SAC i VIDO, respectivament).

Taula 16: Programes de tractament per centre segons sexe. Catalunya, 2008

Centre	Programes dones			Programes homes			TOTAL		
	Abs.	Perc.	Ràtio act x int	Abs.	Perc.	Ràtio act x int	Abs.	Perc.	Ràtio act x int
Brians 1	352	68,5 %	1,0	1380	17%	1,1	1732	20%	1,08
Girona	4	0,8%	0,4	340	4,2%	2,4	344	4%	2,26
Tarragona	0	0,0%	0,0	319	3,9%	0,9	319	3,7%	0,90
Ponent	22	4,3%	0,4	883	10,8%	0,9	905	10,5 %	0,92
Figueres	-	-	-	453	5,6%	2,3	453	5,2%	2,28
CPDB	136	26,5 %	0,5	-	-	-	136	1,6%	0,24
Obert Lleida	-	-	-	2	0,01%	0,01	2	0,01 %	0,01
CPHB	-	-	-	772	9,5%	0,5	772	8,9%	0,57
CPJO	-	-	-	329	4%	1,1	329	3,8%	1,13
Brians 2	-	-	-	2047	25,1%	1,3	2047	23,7 %	1,26
Quatre Camins	-	-	-	1603	19,7%	0,9	1603	18,5 %	0,85
CO2B	-	-	-	13	0,2%	0,1	13	0,2%	0,06
TOTAL	506	100%	0,3	8142	100%	0,82	8655	100%	0,86

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: La ratio total per a homes inclou Lledoners i CO1B, centres que no registren activitats d'aquest tipus al document oficial.

Taula 17: Activitats en programes de tractament especialitzat segons centre segons sexe i presó. Catalunya, 2008

Centre	Dones						Homes						TOTAL HOMES I DONES				
	Delictes Violents (DEV)		Delictes sexuals (SAC)		Violència domèstica (VIDO)		Delictes Violents (DEV)		Delictes sexuals (SAC)		Violència domèstica (VIDO)		Delictes sexuals (SAC)	Delictes sexuals (SAC)	Violència domèstica (VIDO)	TOTAL	
	Acts	Ràtio act x int	Acts	Ràtio act x int	Acts	Ràtio act x int	Acts	Ràtio act x int	Acts	Ràtio act x int	Acts	Ràtio act x int	Acts	Acts	Acts	Acts	Ràtio act x intern
Brians 1	8	0,023	1	0,003	0		81	0,065	73	0,059	66	0,053	89	74	66	229	0,143
Girona	0		0		1	0,111	4	0,028	4	0,028	1	0,007	4	4	2	10	0,066
Tarragona	0		0		0		35	0,102	2	0,006	13	0,038	35	2	13	50	0,141
Ponent	0		0		1	0,018	56	0,060	43	0,046	43	0,046	56	43	44	143	0,145
Figueres	-		-		-		0		0		58	0,291	0	0	58	58	0,291
CPDB	0		0		0		0		0		0		0	0	0	0	0,000
Obert Lleida	0		0		0		1	0,005	0		1	0,005	1	0	1	2	0,010
CPHB	-		-		-		7	0,005	8	0,006	73	0,051	7	8	73	88	0,061
CPJO	-		-		-		27	0,092	0		0		27	0	0	27	0,092
Brians 2	-		-		-		38	0,023	126	0,078	137	0,084	38	126	137	301	0,185
Quatre Camins	-		-		-		96	0,051	91	0,048	85	0,045	96	91	85	272	0,145
CO2B	-		-		-		5	0,024	0		8	0,038	5	0	8	13	0,059
TOTAL	8	0,011	1	0,001	2	0,003	350	0,037	347	0,037	485	0,052	358	348	487	1193	0,119

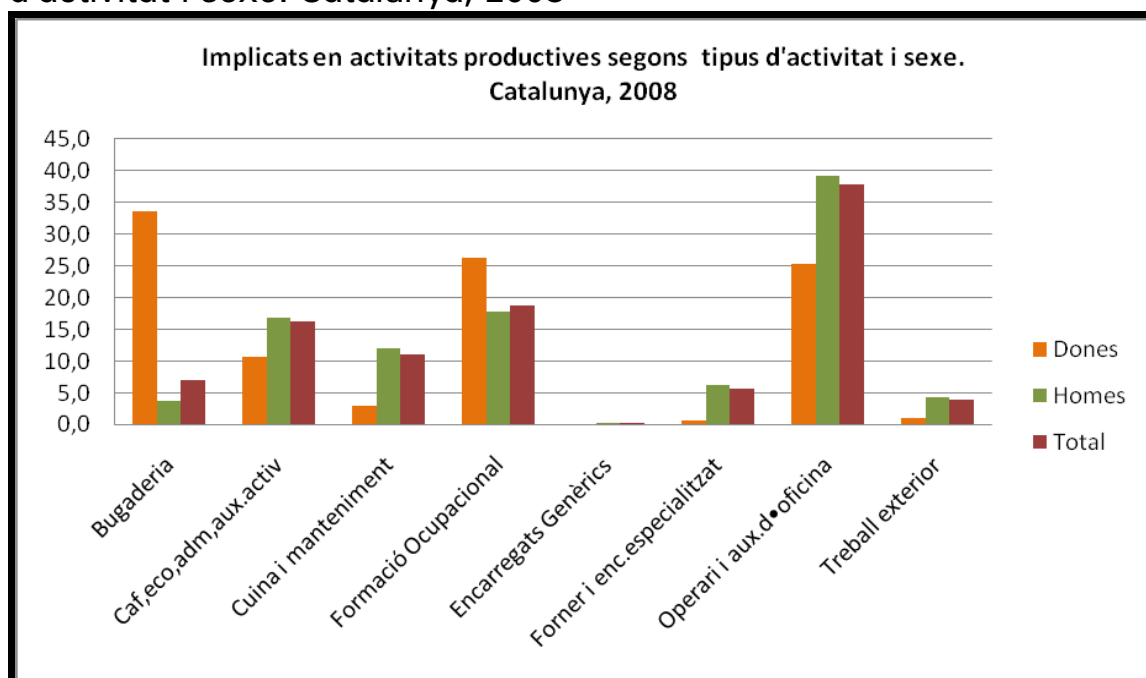
Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Taula 18. Implicats/des en activitats productives segons tipus d'activitat i sexe. Catalunya, 2008

Tipus d'activitat	Dones		Homes		Total	
	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc
SERVEIS INTERNS REMUNERATS (TOTAL)	576	47,0%	3349	32,5%	3925	34%
Bugaderia	411	33,6%	384	3,7%	795	6,9%
Caf,eco,adm,aux.activ	130	10,6%	1733	16,8%	1863	16,1%
Cuina i manteniment	35	2,9%	1232	11,9%	1267	11%
FORMACIO OCUPACIONAL (TOTAL)	322	26,3%	1833	17,8%	2155	18,7%
TALLERS CIRE	315	25,7%	4702	45,6%	5017	43,5%
Encarregats Genèrics	0		19	0,2%	19	0,2%
Forner i enc. especialitzat	6	0,5%	634	6,1%	640	5,5%
Operari i aux.d'oficina	309	25,2%	4049	39,3%	4358	37,8%
TREBALL EXTERIOR (TOTAL)	12	1,0%	431	4,2%	443	3,8%
TOTAL	1225	100%	10315	100%	11540	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Gràfic 18.1. Implicats en activitats productives segons tipus d'activitat i sexe. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: les activitats productives incloses en aquesta taula són: tallers productius (CIRE), serveis interns remunerats, sosteniment habitual del centre i treball exterior.

Taula 19. Nombre de activitats productives i persones implicades per sexe, segons centre penitenciari. Catalunya, 2008.

	Dones			Homes			TOTAL		
	Acts.	Implicades	% sobre implicades	Acts.	Implicats	% sobre implicats	Acts.	Implicats /des	% sobre implicats/des
Brians 1	768	637	41,9%	2400	1910	14,4%	3168	2547	17,2%
Girona	18	17	1,1%	436	378	2,8%	454	395	2,7%
Tarragona	0	0		739	683	5,1%	739	683	4,6%
Ponent	147	122	8,0%	1885	1696	12,8%	2032	1818	12,3%
Figueres	0	0		372	348	2,6%	372	348	2,4%
CPDB	769	741	48,8%	35	33	0,2%	804	774	5,2%
Obert Lleida	2	2	0,1%	24	24	0,2%	3804	3642	24,6%
CPHB	-			3804	3642	27,4%	460	394	2,7%
CPJO	-			460	394	3,0%	2305	1616	10,9%
Brians 2	-			2305	1616	12,2%	2815	2507	16,9%
Quatre Camins	-			2815	2507	18,9%	7	6	0,01%
CPLL	-			7	6		27	26	0,2%
CO1B	-			27	26	0,2%	12	12	0,1%
CO2B	-			12	12	0,1%	26	26	0,2%
TOTAL	1704	1519	100%	15321	13275	100%	17025	14794	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

NOTA: les activitats incloses en aquesta taula són: tallers productius (CIRE), serveis interns remunerats, sosteniment habitual del centre i treball exterior.

Taula 20. Persones implicades en formació reglada i no reglada per centre, segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

Centre	Formació reglada						Formació no reglada						TOTAL	
	Dones		Homes		Total reglada		Dones		Homes		Total no reglada		Reglada i no reglada	
	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc	Abs	Perc
Brians 1	201	38,1%	717	13,8%	918	16,1%	137	31,0%	606	10,3%	743	11,7%	1661	13,8%
Girona	22	4,2%	182	3,5%	204	3,6%	63	14,3%	218	3,7%	281	4,4%	485	4%
Tarragona	0		325	6,3%	325	5,7%	0		396	6,7%	396	6,2%	721	6%
Ponent	54	10,2%	438	8,4%	492	8,6%	50	11,3%	519	8,8%	569	9,0%	1061	8,8%
Figueraes	0		303	5,8%	303	5,3%	0		158	2,7%	158	2,5%	461	3,8%
CPDB	251	47,5%	0		251	4,4%	192	43,4%	0		192	3,0%	443	3,7%
CPHB	-		638	12,3%	638	11,2%	-		1048	17,7%	1048	16,5%	1686	14%
CPJO	-		395	7,6%	395	6,9%	-		171	2,9%	171	2,7%	566	4,7%
Brians 2	-		1159	22,4%	1159	20,3%	-		1524	25,8%	1524	24%	2683	22,2%
Quatre Camins	-		1013	19,5%	1013	17,7%	-		1266	21,4%	1266	19,9%	2279	18,9%
CPLL	-		13	0,3%	13	0,2%	-		0		0		13	0,1%
CO1B	-		1	0,02%	1	0,02%	-		0		0		1	0,01%
CO2B	-		1	0,02%	1	0,02%	-		0		0		1	0,01%
TOTAL	528	100%	5185	100,0	5713	100%	442	100%	5906	100%	6348	100%	12061	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: la formació reglada inclou: formació professional, formació bàsica i preparació accés i estudis superiors. La formació no reglada inclou: competències per soc. Informació i ensenyaments inicials i bàsics.

Taula 21. Tipus d'activitats lúdiques i culturals i persones implicades per sexe, segons els centres penitenciaris. Catalunya, 2008

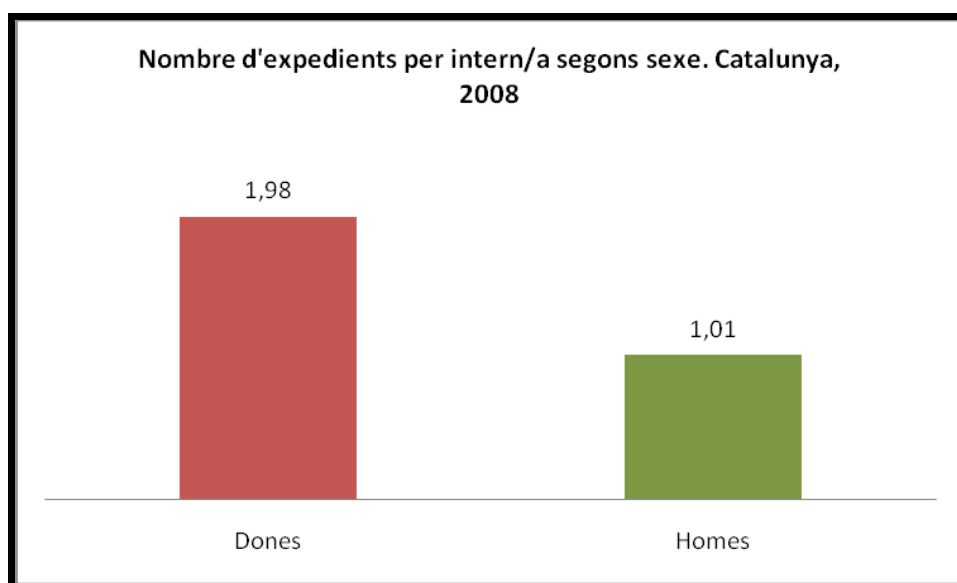
Centre	Promoció i difusió cultural				Salut i qualitat de vida				Societat i ciutadania				TOTAL			
	D	H	Total		D	H	total		D	H	total		D	H	total	
			abs	perc			abs	perc			abs	perc			abs	perc
Brians 1	16,5%	13,6%	1219	14,2%	15,8%	9,3%	999	9,8%	11,3%	7,9%	182	9%	15,3%	10,9%	2400	11,5%
Girona	0	3,5%	243	2,8%	0,9%	3%	290	2,8%	3,1%	7,2%	120	5,9%	0,9%	3,5%	653	3,1%
Tarragona	0	7,9%	540	6,3%	0	6,9%	650	6,4%	0	5,0%	69	3,4%		7,1%	1259	6%
Ponent	1,4%	5,1%	374	4,4%	4,2%	5,9%	588	5,8%	8,5%	7,0%	152	7,5%	3,5%	5,7%	1114	5,4%
Figueraes	0	12%	821	9,6%	0	5,1%	476	4,7%	0	10,4%	145	7,1%	0,0%	8,2%	1442	6,9%
CPDB	82,1%	0	1410	16,4%	79,2%	0	649	6,4%	77,2%	0,0%	493	24,3%	80,3%	0	2552	12,3%
CPHB	-	9,8%	673	7,9%	-	25,3%	2377	23,3%	-	17,7%	246	12,1%	-	18,7%	3296	15,8%
CPJO	-	0,7%	46	0,5%	-	0,4%	42	0,4%	-	6,0%	83	4,1%	-	1%	171	0,8%
Brians 2	-	26,4%	1813	21,1%	-	24,5%	2298	22,5%	-	13,8%	192	9,5%	-	24,4%	4303	20,7%
Quatre Camins	-	19,4%	1332	15,5%	-	19,3%	1810	17,7%	-	23,6%	328	16,1%	-	19,7%	3470	16,7%
CPLL	-	1,5%	102	1,2%	-	0,3%	28	0,3%	-	1,5%	21	1%	-	0,9%	151	0,7%
	100%	100%	8573	100%	100%	100%	10207	100%	100%	100%	2031	100%	100%	100%	20811	100%

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

2.3.5 Control, disciplina i correcció: L'estereotip de la "dona conflictiva"

Els indicadors de disciplina i control si que estan ben desglossats per sexe a les dades explotades estadísticament pel Departament de Justícia, per bé que també hem volgut explotar-les directament, obtenint resultats interessants, demostrant la major disciplina exercida envers les dones, tal i com ja havíem comprovat al llarg de la recerca, i tal i com també es reflecteixen en algunes de les properes taules i gràfics:

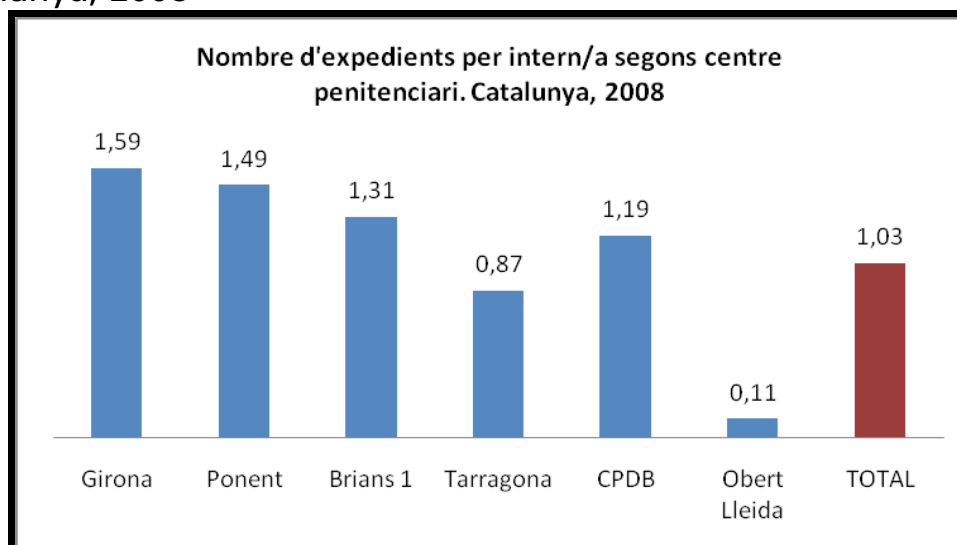
Gràfic 22. Nombre d'expedients per intern/a segons sexe. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: aquest gràfic només agafa les dades de les presons on hi ha dones i homes a la vegada, o sigui Girona, Ponent, Brians 1, CPDB i Obert de Lleida. Per tant, s'ha de tenir en compte que no es tenen en compte altres establiments per a homes; que la presó de Tarragona no registra expedients per a dones durant el període 2008, per bé que el nombre de les seves internes si són comptabilitzades per a fer el nombre d'expedients totals per interna.

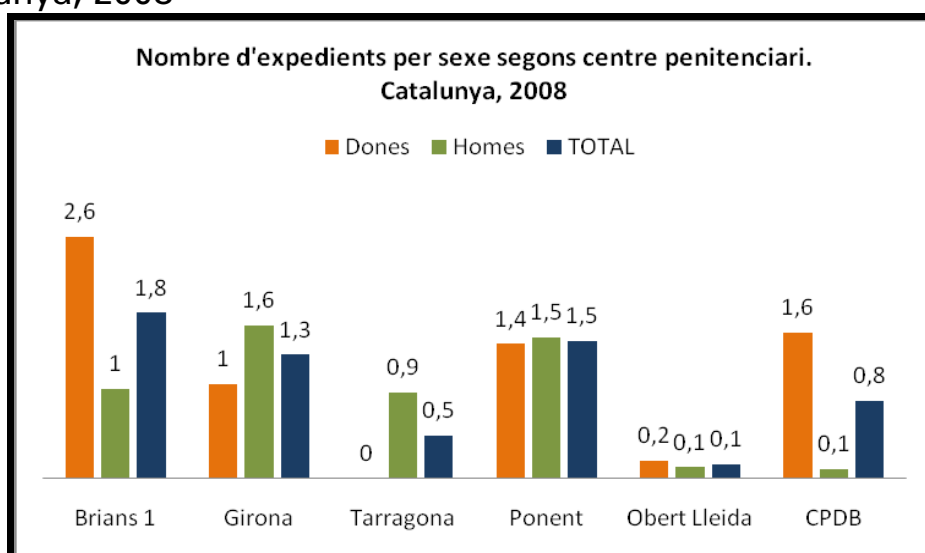
Gràfic 23. Nombre d'expedients per intern/a segons presó. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: aquest gràfic només agafa les dades de les presons on hi ha dones i homes a la vegada, o sigui Girona, Ponent, Brians 1, CPDB i Obert de Lleida. Per tant, s'ha de tenir en compte que no es tenen en compte altres establiments per a homes; que la presó de Tarragona no registra expedients per a dones durant el període 2008, per bé que el nombre de les seves internes si són comptabilitzades per a fer el nombre d'expedients totals per interna.

Gràfic 24. Nombre d'expedients per intern/a segons presó. Catalunya, 2008

Font: elaboració pròpia a partir de la base de dades SIPC del Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2009.

Nota: aquest gràfic només agafa les dades de les presons on hi ha dones i homes a la vegada, o sigui Girona, Ponent, Brians 1, CPDB i Obert de Lleida. Per tant, s'ha de tenir en compte que no es tenen en compte altres establiments per a homes; que la presó de Tarragona no registra expedients per a dones durant el període 2008, per bé que el nombre de les seves internes si són comptabilitzades per a fer el nombre d'expedients totals per interna.

QUARTA PART

La recerca qualitativa

1. Metodologia de treball per a la recopilació d'informació i producció de dades qualitatives

1.1 Finalitats. Objectius i modalitat de treball

El projecte es va plantejar entre els seus objectius, *“fer una aproximació qualitativa a l'execució penal femenina, a través d'informants clau dels sectors implicats en la producció i/o utilització de les dades envers aquesta temàtica, tals com acadèmics, tècnics i professionals de l'àrea de les polítiques d'execució penal femenina; responsables i tècnics de producció de dades estadístiques; comunicadors socials, i les mateixes dones recluses i/o exrecluses”*.

Per a això, es va proposar treballar en l'adquisició d'informació i producció de dades qualitatives, amb tècniques de recolecció d'informació adients, i amb el desenvolupament de tres fases de treball que inclouen l'aplicació del mètode de seminari-taller semipresencial i intersectorial, coma instància de treball, debat i discussió amb informants claus (acadèmics, tècnics i professionals de l'àrea de les polítiques d'execució penal femenina; responsables i tècnics de producció de dades estadístiques; i dones recluses i/o exrecluses), per a la recopilació d'informació i producció de dades qualitatives.

Les activitats es van desenvolupar d'acord al la planificació i calendari de treball previst a la Fase IV sobre la *realització de Jornades de treball sobre "Execució Penal Femenina i indicadors no androcèntrics" per l'adquisició d'informació i producció de dades qualitatives amb la participació d'informants claus:*

IV.1. Preparació, organització i convocatòria

IV.1.1. Publicitat i Convocatòria a inscripcions dels participants.

IV.1.2. Preparació de material de treball (dossiers didàctics)

IV.1.3. Operativització d'un Portal web per a futur treball *on line*

IV.1.4. Capacitació de Voluntaris Coordinadors/es de Grup en tècniques de dinamització grupal amb perspectiva de gènere

IV.2. Desenvolupament de les Jornades

IV.2.1. Primers Treballs des de l'Intranet i Seguiment *On line* (lectures-exercicis-forums *on line*)

IV.2.2. Realització de Sessions presencials (ponències-tallers-plenaris).

IV.2.3. Segons Treballs des de l'Intranet i Seguiment *On line* (reflexions *on line* finals)

IV.3. Informe Final i Difusió de resultats de les Jornades

IV.3.1. Actualització de portal web de forma periòdica

IV.3.2. Certificació de participacions.

IV.3.3. Redacció d'Informe final d'activitat (transcripcions, edició i redacció)

Conforme això, aquesta fase de treball ha pretès trencar amb les fronteres acadèmiques i generar un espai de reflexió i intercanvi fructífer amb participants de diverses disciplines i sectors que tenen coneixement, pràctica i/o proximitat amb la temàtica de les dones i el sistema penal, des d'una perspectiva crítica i un enfocament de gènere. Es proposa d'aquesta manera fomentar un anàlisi multidisciplinar i plurisectorial amb el recolzament de les noves tecnologies per superar la fragmentació social, política i acadèmica en el tractament d'aquesta temàtica. És precisament aquest enfocament el que ha de permetre actualitzar i profunditzar en els coneixements sobre dones i sistema penal, visibilitzant les seves

necessitats i potenciant la capacitat de transformació de la nostra realitat social. Per aquest motiu aquesta fase de treball qualitatiu va suposar un espai d'intercanvi entre persones, grups i entitats procedents de diferents sectors de l'Estat Espanyol.

Els objectius generals que s'han pretès assolir mitjançant la realització d'aquest treball qualitatiu han estat els següents:

- Potenciar el coneixement de la situació de les dones preses en l'àmbit de Catalunya i Espanya.
- Potenciar l'intercanvi de projectes i experiències participatives i creatives realitzades per alguns grups, entitats i professionals de dins i de fora dels centres penitenciaris.
- Establir un espai de formació, reflexió i futures col·laboracions entre persones que des de diferents àmbits estan treballant la temàtica: acadèmics/ques, polítics/ques, professionals, membres d'entitats i dones que estan o han estat privades de llibertat.
- Elaborar recomanacions i propostes en matèria de control i d'execució penal femenina, des d'una perspectiva de gènere.
- Propendrir a la generació d'un espai estable de formació i intercanvi en el marc de la Xarxa Geispe, mitjançant la participació de membres associats.

La metodologia de treball escollida va prioritzar la modalitat del Seminari-Taller, com a una activitat de participació activa de les persones, combinant l'activitat presencial amb la no presencial mitjançant l'ús comú d'una aula virtual i el desenvolupament d'intercanvis bilaterals entre l'organització i cada participant, de taules rodones i de grups de treballs en tallers de reflexió i debat.

En aquest sentit, no han estat unes jornades habituals, on un quants participants hagin exposat les seves reflexions i experiències i altres els hagin escoltat passivament sinó que tots i totes han participat activament des de l'inici i al llarg de tot el procés de treball. Així, cada una de les reflexions i debats recollits a partir de les diverses activitats que s'han anat desenvolupant han de ser considerades com a part d'un espai de construcció grupal "en marxa".

1.2 Metodologia de treball

La metodologia utilitzada per a la realització del treball qualitatiu del projecte s'ha caracteritzat per tenir un caràcter innovador i ha procurat donar veu i potenciar una participació activa de tots i totes les participants. S'ha respost a diferents fases de treball combinant l'activitat presencial, amb la realització d'una trobada de dos dies a la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona, i no presencial, mitjançant l'ús d'una aula virtual.

En conjunt, les Jornades de producció i recolecció de dades qualitatives, s'han desenvolupat entre el 6 d'abril i el 26 de Juny, en quatre fases.

La primera fase, del 6 al 26 d'abril ha consistit en xerrades i sessions de treball bilaterals, entre la Direcció del projecte i un ventall divers de persones i grups de l'Estat espanyol que integren entitats de suport a les dones privades de llibertat, programes penitenciaris oficials o activitats acadèmiques i/o de recerca en la temàtica. Gràcies a aquesta primera fase s'ha fet una tria de les persones que participarien al llarg del seminari-taller sota criteris d'interdisciplinarietat i intersectorialitat, tenint en compte la seva experiència actual, coneixement o especial interès en l'àmbit de l'execució penal femenina.

La segona fase s'ha desenvolupat entre el 27 d'abril i el 27 de maig, i s'ha treballat en una Aula Virtual fent tasques d'interacció i intercanvi entre els/les representants dels programes i entitats que s'han seleccionats al llarg de la primera fase per tal d'obtenir el màxim profit del conjunt de les activitats presencials de l'Encontre de Barcelona. Durant aquest període tots els participants disposaven d'una clau d'accés a l'aula virtual que els permetia la consulta de tots els documents i participacions que s'anaven duent a terme i la possibilitat de participació en la mateixa. En primer lloc a l'aula virtual apareixia un primer espai dedicat als antecedents i a una perspectiva històrica del sistema penal i les dones. Aquest ha estat un espai virtual que s'ha obert perquè els participants poguessin proposar o suggerir bibliografia, textos, pel·lícules o altres recursos que consideressin rellevants per analitzar

qualitativament i sociohistòricament la realitat actual de les dones sotmeses al control penal. A continuació l'aula oferia un espai dedicat a les experiències i raons d'interès en l'anàlisi de l'execució penal femenina. En aquest apartat s'hi podien trobar tots els documents aportats per part de les administracions, les entitats, grups de recerca i acadèmics sobre la seva tasca realitzada, les conclusions extretes sobre la temàtica i els seus objectius de treball futurs en relació a la temàtica dona i sistema penal; documents que s'han recollit i que es presenten també en aquest informe. El forum de debat virtual associat a aquest apartat tenia como objectiu que els/les participants poguessin preguntar, comentar i profunditzar en el coneixement dels programes, experiències i investigacions que havien presentat els diferents participants. Un altre apartat dins l'aula ha estat dedicat a l'execució penal femenina des d'una perspectiva de gènere i permetia als participants debatre i llegir alguns escrits sobre aquesta temàtica. Finalment en l'aula virtual apareixien dos apartats dedicats al diagnòstic i a les propostes sobre dona i sistema penal. Aquests dos apartats permetien també als participants fer propostes sobre temes a tractar durant la trobada a Barcelona, tant des de la perspectiva de la detecció de necessitats com de les propostes de millora i d'intervenció.

En la tercera fase es va duu a terme la trobada presencial de Barcelona, del 28 i 29 de maig a la Facultat d'Economia i Empresa a la Universitat de Barcelona. Aquesta trobada va consistir en una primera part d'inaguració i presentació dels participants i una segona part dedicada a una taula rodona d'introducció teòrica i institucional a la situació de les dones preses a L'Estat espanyol i a les polítiques penitenciàries a les presons femenines participada per Elisabet Almeda Samaranch, directora de les jornades i especialista en la temàtica; Concepción Yagüe Olmos, Subdirectora general de Tractament i Gestió Penitenciària del Govern d'Espanya i Paula Montero Brasero, Subdirectora General de Tractament de la Generalitat de Catalunya, substituïda finalment per Miguel Ángel Estevan, Cap de Servei Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil de la Generalitat de Catalunya. En la resta de la trobada s'han realitzat dos tallers de treball d'aprofundiment mitjançant grups de deu persones integrats per diversos participants representatius dels diferents sectors i disciplines de treball. Durant aquests dos dies, i

mitjançant els tallers en grup i els plenaris col·lectius s'ha fet un diagnòstic acurat sobre les causes que porten a les dones a cometre un acte tipificat com a delictiu, sobre les mesures alternatives i un diagnòstic sobre les situació de les dones a les presons i la seves possibilitats de reinserció social. A partir del diagnòstic cada grup de treball i, també, de forma col·lectiva s'han desenvolupat una sèrie de propostes de millora en relació a les diferents temàtiques que s'ha explicitat. No obstant, i de cara a la major pertinença de l'informació qualitativa recollida amb relació a l'execució penal fememina, creiem oportú reproduir específicament en aquesta memoria les principals reflexions de cada grup sobre el "diagnòstic sobre la situació de les dones a la presó i les possibilitats de reinserció social", així com també sobre les "propostes per a la millora de les presons de dones i els processos d'inserció social", conjuntament amb els comentaris dels respectius plenaris dels tallers de treball. Cal dir al respecte, que tot i que cada persona es va expressar en la seva llengua, les reflexions finals de cada grup van ser presentades pels seus respectives/ius relators/es en llengua castellana, per tal de facilitar –enfront de la manca de recursos per a garantir la traducció en simultani- la síntesi grupal, ja que una gran part dels convidats van ser persones de l'estat espanyol que no comprenien el català.

La quarta i última fase ha estat entre el 30 de maig i el 26 de juny i ha tingut un caràcter no presencial, a través de l'aula virtual. Aquest últim bloc ha consistit en l'apertura a tots i totes les participants, a contribuir a l'avaluació de tot el treball qualitatiu del projecte.

1.3 Programa d'activitats desenvolupats

D'acord a les fases ja explicades, el programa d'activitats ha estat el següent:

Bloc I: Presentació. Per què unes Jornades de treball participatiu i intersectorial sobre l'Execució Penal Femenina a l'Estat espanyol?. Finalitats. Objectius i Metodologia de treball.

Activitats a l'AULA VIRTUAL : 11 a 27 maig

- a) lectura breu al voltant del Seminari-Taller i la seva contextualització
- b) consulta periòdica al fòrum de notícies i suggeriments.

Bloc II: Antecedents. Algunes reflexions teòriques i històriques sobre el càstig, la sanció punitiva i les presons de dones a l'Estat espanyol.

Activitats a l'AULA VIRTUAL: 11 - 27 maig

- a) lectures de textos proposats per l'organització de l'esdeveniment.
- b) obertura d'un espai virtual per a proposar o suggerir bibliografia, textos, pel·lícules o altres recursos que es considerin rellevants per comprendre sociohistòricament la realitat actual de les dones sotmeses al control penal.

Bloc III: Experiències i raons d'interès en l'anàlisi de l'execució penal femenina. Una aproximació des de persones especialment interessades en la temàtica, a través d'exposicions, resums i/o presentacions de les experiències, recerques i motius per a voler participar en les Jornades.

Activitats a l'AULA VIRTUAL: 11- 27 maig

- a) elaboració per cada un dels participants d'un document amb comentaris i descripcions generals de les recerques, experiències i/o reflexions (entre 5 i 10 fulls aproximadament) que s'han d'enviar en format pdf o doc a la secretaria de les jornades, email: copolis[a]ub.edu. A més a més, també es pot

enviar altres materials que es considerin d'interès, tals com pàgines webs, blocs, vídeos en la xarxa, o fulletons de difusió d'activitats, etc.;

b) lectura o visualització de tot aquest material pel conjunt de participants.

c) a demanda de qualsevol dels membres participants, es podrà obrir un fòrum de debat o aprofundiment sobre algunes de les aportacions o relats d'experiències fetes pels participants.

Bloc IV: Execució penal femenina des d'una perspectiva de gènere. Introducció teòrica i institucional a la situació actual.

Activitats PRESENCIALS A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA: Dijous 28 de maig de 15 a 19:30 hs

15.00 a 15.30. Obertura: Companyia Teatre Yeses. Centre Penitenciari de Madrid I (Madrid)

15.30 a 16.00. Inauguració Benvinguda institucional de les Jornades

Elisenda Paluzie Hernández. Degana de la Facultat d'Economia i Empresa. Marta Selva i Masoliver, presidenta de l'Institut Català de les Dones. Elisabet Almeda Samaranch. Professora titular del Departament i Anàlisi de les Organitzacions. Directora de les Jornades i del Grup Interuniversitari Copolis, Benestar, Comunitat i Control Social
16.00 a 17.15. Presentació dels participants de les jornades.

17.15 a 17.45. Pausa

17.45 a 19.30. Taula Rodona "Introducció teòrica i institucional a la situació de les dones preses a L'Estat espanyol i a les polítiques penitenciàries a les presons femenines" Elisabet Almeda Samaranch. Concepción Yagüe Olmos. Subdirectora General de Tractament i Gestió Penitenciària del Govern d'Espanya. Paula Montero Brasero. Subdirectora General de Tractament de la Generalitat de Catalunya.

Modera i presenta: Dino Di Nella. Direcció de les Jornades. Membre del Grup Interuniversitari Copolis, Benestar, Comunitat i Control Social.

21.30 a 23.00. Sopar de trobada i intercanvi

Bloc V: Diagnòstic participatiu. Principals aspectes a considerar, i reflexions sobre l'actual situació de les dones en conflicte amb la llei penal.

Activitats a l'AULA VIRTUAL: 11- 27 maig

-Obertura d'un espai per tal que tots i totes puguin proposar els eixos o continguts centrals sobre els quals s'hauria de desenvolupar un diagnòstic sobre la situació de les dones sota control penal.

Activitats PRESENCIALS a la Universitat de Barcelona:
Divendres 29 de maig de 09.30 a 13:00hs

09.30 a 09.45. Presentació de les consignes, metodologia de treball i constitució dels tallers de treball

09.45 a 11.30. Primera Sessió dels Tallers de treball simultanis (quatre grups de 10 a 12 persones aprox.)

11.30 a 12.00. Pausa.

12.00 a 13.00 Plenari de la Primera Sessió dels Tallers de treball

13.00 a 15.00. Pausa – Dinar.

Bloc VI: Propostes. Iniciatives d'Intervenció per a la integració sociocomunitària i el tractament penitenciari, així com per a la millora de la qualitat de vida de les dones a la presó.

Activitats a l'AULA VIRTUAL: 11- 27 maig

-Obertura d'un espai per tal que tots i totes puguin proposar aspectes centrals sobre les quals s'haurien de prioritzar propostes d'intervenció o millora de la qualitat de vida en condicions de privació de llibertat de les dones sota control penal.

Activitats PRESENCIALS a la Universitat de Barcelona:
Divendres 29 de maig de 15.00 a 19:00hs

15.00 a 15.15 Presentació de les consignes, metodologia de treball i constitució dels tallers de treball

15.15 a 17.00. Segona Sessió dels Tallers de treball simultanis (quatre grups de 10 a 12 persones aprox.)

17.00 a 17.30. Pausa.

17.30 a 18.30 Plenari de la Segona Sessió dels Tallers de treball

18.30 a 19.00. Tancament de les Activitats Presencials de les Jornades.

Bloc VII: Avaluació. Resum del treball qualitatiu del projecte. Anàlisi crítica, comentaris i suggeriments de la metodologia i continguts de les Jornades de Treball. Propostes per al futur.

Activitats a l'AULA VIRTUAL: 30 maig- 26 juny

a) Presentació del "document final" amb les principals conclusions del Seminari-Taller.

b) Lectura del "document final", i obertura d'un darrer espai virtual per tal que totes i tots puguin proposar esmenes i fer observacions.

c) Omplir el "formulari d'avaluació" de les jornades

2. Tallers de treball i Plenaris

2.1 Diagnòstic participatiu. Principals aspectes. Reflexions sobre les dones en conflicte llei penal. Diagnostic sobre la situació de les dones a la presó i les possibilitats de reinserció social

GRUP 1.

El modo en que se ha configurado el alojamiento y la distribución de las mujeres en las prisiones en España supone una de las fuentes de discriminación más importantes a la que se enfrentan las presas durante su condena. Alojadas en su mayoría en prisiones preparadas exclusivamente para hombres —sólo hay cuatro prisiones de mujeres en todo el Estado— su presencia entre ellos es minoritaria y no supone nunca más del 10% de la población de cada prisión. En la práctica, esta distribución hace que los

módulos de mujeres se convierten en prisiones dentro de prisiones, lo que tiene graves consecuencias para su vida cotidiana y sus posibilidades de mejorar el reingreso. Los efectos más visibles de esta situación se muestran en:

- La imposibilidad de establecer sistemas de clasificación.
- Las condiciones innecesariamente duras del régimen de cumplimiento.
- Las limitaciones del acceso al trabajo remunerado, educación o actividades culturales y de ocio.
- La inadecuación de los servicios y programas ofrecidos por la Institución Penitenciaria.
- El alejamiento de los lugares en los que residían antes de entrar en prisión.

La imposibilidad de establecer sistemas clasificación se deriva de las limitaciones impuestas por la configuración de los espacios. Al ocupar uno o dos módulos de la prisión y al no permitir éstos la diferenciación en su interior, las mujeres conviven sin clasificar. Penadas y preventivas, primarias (ingreso en prisión por primera vez) y reincidentes, jóvenes y mayores, o las que se encuentran en diferentes grados de cumplimiento conviven en el mismo espacio y, según las información de las personas del grupo, incluso en la misma celda. Es sabido los efectos negativos que los procesos de socialización en prisión (prisionización) pueden tener sobre la vida futura de las que ingresan por primera vez o para las que su relación con el delito ha sido una cuestión aislada.

Asimismo, la imposibilidad de clasificar tiene también un efecto directo sobre el tratamiento penitenciario. Es imposible desarrollar nuevas experiencias como los módulos de respeto, los módulos libres de drogas, módulos de estudiantes u otros programas que intervienen sobre la sociabilidad si no se puede separar atendiendo a las características y necesidades de las presas.

Al vivir en prisiones con un nivel de seguridad concebido para controlar la peligrosidad de los hombres, la dureza del régimen supone una penalización en las condiciones de vida que no se corresponde con la gravedad de los delitos cometidos por las mujeres. La rigurosidad en el control de las comunicaciones, en las

posibilidades de movimientos dentro de la prisión para realizar actividades programadas o en el uso de objetos relacionados con los cuidados personales (plancha, pinzas, secadores de pelo, etc..) proviene más de las condiciones de seguridad planteado para los hombres que para ellas. En la práctica, esto supone que las mujeres viven con un régimen que no les corresponde y ese control endurece su pena. Es más, se ha planteado en el grupo que la flexibilidad con las pequeñas transgresiones de la norma es menor con las mujeres que con los hombres. Esto supone que las mujeres son más sancionadas que los hombres por los mismos hechos, lo que afecta a la consecución de beneficios y al cumplimiento de las penas. En suma, la vida cotidiana de las mujeres en prisión es más dura cuando conviven en prisiones de hombres, es decir, en el 90% de los casos.

Respecto a las limitaciones al acceso al trabajo parece claro que las mujeres tienen menos posibilidades de participar en los trabajos remunerados que los hombres. Ya sea por entenderse mal la actividad (concepción masculina de determinadas actividades laborales que son las que se contratan con las empresas externas) o por ocuparlas en trabajos peor pagados de la prisión (limpieza, cocina, lavandería), lo cierto es que existe una reproducción del sistema laboral, es decir, ocupan los trabajos relacionados con los cuidados y los peor remunerados.

Las limitaciones en el acceso a las actividades educativas, culturales o de ocio vienen dadas de las resistencias a dejar que estas actividades se realicen de forma mixta en algunas prisiones. De nuevo, su presencia minoritaria hace que sean excluidas.

Debemos añadir a esta situación que tanto los servicios como los programas no están adaptados ni a sus necesidades ni a sus intereses. Se planifica para la mayoría masculina y esto incide sobre las oportunidades de mejora. En consecuencia, la oferta es más limitada y masculinizada y, en muchos casos, la formación que se ofrece es sexista.

Esta manera de distribuir a las mujeres en las prisiones tiene otro efecto perverso: el alejamiento de sus lugares de residencia. La falta de establecimientos para cumplimiento en todas las comunidades y en muchas de las grandes ciudades hace las mujeres cumplan la pena lejos de su entorno social y familiar. El

aislamiento y la incomunicación no es el único factor que tienen que sufrir, en su caso, las posibilidades para encontrar un trabajo remunerado cuando acceden al régimen abierto en un hándicap mucho mayor para ellas al estar desligadas de su red social durante mucho tiempo.

Además de estos efectos, el alejamiento incide más sobre las mujeres porque fractura aún más el ejercicio de los roles desempeñados hasta su ingreso en prisión. No se trata sólo de poder cuidar a los hijos o las redes familiares, sino de poder verlos y comunicarse con ellos. Ellas reciben menos visitas.

En suma, todo este conjunto de factores relacionados con la forma en que ha concebido el encierro hace la pena de las mujeres sea mucho más dura que la de los hombres. Si a esto le añadimos la baja sensibilidad de los equipos directivos y el funcionariado ante esta situación y la mayor dureza con la que son tratadas parece urgente un replanteamiento de la situación del encarcelamiento de las mujeres en España.

GRUP 2.

Antes de empezar el debate las participantes han decidido determinar distintas temáticas para que el debate fuera más ordenado. Seguidamente se presentan los resultados del debate por temáticas:

- Estructura de los centros. Condiciones materiales de los centros penitenciarios.

Una de las primeras problemáticas que se remarcaban de la situación de algunos centros penitenciarios de mujeres y que supone una diferencia y una discriminación importante en relación a la situación carcelaria de los hombres es la existencia de un solo módulo de mujeres en las macrocárceles. La existencia de un solo módulo queda justificado por la menor cantidad de mujeres que de hombres. La problemática se encuentra en que son muchas más mujeres en los módulos que en los que en principio podría haber, por lo tanto, nos encontramos ante una situación de masificación de las cárceles que comporta problemas de convivencia y de intervención de los profesionales. Por lo tanto, si la filosofía

modular supone un avance con respecto a la estructura anterior que tenían las prisiones esto no tiene repercusiones en los módulos de mujeres.

El mismo hecho de que las mujeres compartan un mismo modulo provoca que no pueda haber ningún tipo de clasificación penal o de otro tipo. Durante el debate se comenta que es muy difícil buenos tratamientos e intervenciones con el objetivo de la reinserción cuando en un mismo módulo se juntan mujeres penadas, mujeres con problemáticas de consumo de drogas, con mujeres que cumplen prisión preventiva u otras que ya cumplen un segundo grado. Se comenta que hay mujeres que han tardado mucho tiempo para conseguir un segundo grado y tener un permiso y que, en cambio, tardan un minuto en perderlo si se producen conflictos con otras mujeres.

Así, pues, podemos hablar de una cierta masificación de las cárceles de mujeres que tiene como consecuencia muy clara una falta de privacidad. Se comenta que es mucho el tiempo que se tiene que vivir con personas desconocidas que pueden tener costumbres y hábitos muy distintos a los propios y esto puede generar problemáticas importantes de convivencia. La vivencia de la cárcel es estresante porque una se sienta muy sola, ya que se encuentra lejos de los suyos, pero con poca privacidad personal y esto genera estrés y angustia. Es muy difícil encontrar tranquilidad en los espacios compartidos durante el día y en las celdas, que generalmente son compartidas, también resulta difícil encontrar esta tranquilidad y privacidad. Se comenta que en la UTE las celdas se comparten siempre con otra mujer, pero que esto está pensado y valorado y que sirve para que una haga el seguimiento y el acompañamiento de la otra más nueva.

Los baños se encuentran en las celdas y esto provoca que tampoco haya una cierta intimidad en el momento de ducharse y de ir al WC. Respeto las condiciones de confort también se destacan varios elementos que nos demuestran que existen problemáticas. En las duchas hay agua caliente, pero no es regulable; hay timbres en las celdas para avisar al personal de vigilancia, pero, en ocasiones no funciona; no hay nunca persianas en las ventanas de manera que se tienen que poner ropas o cartones para evitar la luz; entre otras cosas.

Se plantea también la temática de las medidas de seguridad poniendo como interrogante si estas pueden percibir como excesivas para las mujeres que normalmente son menos conflictivas. En relación a la seguridad se explica que la seguridad queda puertas en fuera, pero que no hay una real preocupación de los funcionarios de estar en los espacios comunes para conseguir una mayor seguridad y unas mejoras en la convivencia.

Respecto a la comida en el debate aparecen opiniones muy diversas. Algunas personas comentan que las dietas son saludables y equilibradas y se añade que se adaptan a las dietas personales como sería para el caso de las personas vegetarianas o de religión musulmana. Otras personas comentan que el producto no es malo, pero que el cocinado sí, esto se explica por la gran cantidad de personas por las que se cocina. Se hace el apunte que a veces la valoración de la comida por parte de las mujeres sometidas a control penal queda condicionada por los propios hábitos alimenticios. También se explica que se establecen diferencias entre las que tienen poder adquisitivo y los que no lo tienen, porque unas pueden comprar productos de comida en las tiendas que hay en la cárcel.

Respecto las cosas de primera necesidad y de uso personal se explica que la ropa se la lleva la familia y a las personas que no tienen esta posibilidad se las suministra la cárcel u organizaciones voluntarias ligadas a la cárcel. También existe un kit de higiene que se diferencia con el de los hombres en que hay compresas; se dice que es poco personalizado y adaptado a las mujeres y a sus necesidades. Se explica que existe un recadero o un mandadero del corte inglés, pero aparece la queja de que es un sitio muy caro para poder asumir la compra de productos que se necesitan.

- Convivencia y relación con los profesionales

Se presentan estos dos aspectos de forma común porque en el debate quedan de alguna forma relacionados; además se considera que el número de profesionales y sus estrategias de intervención determinarán, con fuerza, el ambiente y el clima de los centros.

En general se diagnostica una falta de profesionales si se

tiene en cuenta la cantidad de mujeres que se encuentran sometidas a control penal. De los funcionarios de vigilancia se destaca que no siempre el trato es el adecuado y hasta se hace referencia a un cierto maltrato, a la vez, se destaca que se pueden ver tratos diferenciales en función de las personas. Se resalta que algunas veces intervienen poco en los espacios comunes y que se dedican, sobretodo, a la seguridad en las puertas de la cárcel. Del otro lado, en algunas cárceles los funcionarios de vigilancia tienen un trato más adecuado con las personas sometidas a control penal. Además se resalta que el trabajo de vigilancia en la cárcel no es fácil debido a la masificación y a la falta de tratamientos que reciben las mujeres. Estos factores provocan que, en algunos casos, muchas mujeres se encuentren angustiadas y rabiosas y se produzcan fácilmente situaciones de agresividad y conflictividad con las personas referentes y que además asumen el papel de autoridad.

En conclusión, se considera que el trato y la intervención de los funcionarios tiene una relevancia importante si tenemos en cuenta que son los referentes cotidianos para las mujeres. De hecho se destaca que la valoración que se hace de las cárceles normalmente tiene que ver con el factor humano. Y el factor humano siempre quedará condicionado por la formación y estrategias que pueda desarrollar el personal de vigilancia, por la adecuación de la relación entre el número de personas y el personal, por la cultura penitenciaria o por el grado de interés que supone el trabajo. Se ejemplifica diciendo que como una funcionaria cierra una celda por la noche, dando un golpe o delicadamente, es un pequeño indicador del factor humano al que se hace referencia.

Durante el debate se habla del nuevo sistema de acceso al funcionariado en Cataluña. Un nuevo sistema de acceso que va crear un cuerpo único en que tanto hombres como mujeres podrán llegar a trabajar en cárceles femeninas o masculinas. Se plantean dudas e interrogantes sobre si el sistema mixto de convivencia puede llegar a funcionar. Una de las participantes en el debate explica que, en cursos de formación para el personal de vigilancia penitenciaria, se evaluaban que donde se producían más resistencias era entre los hombres sometidos a control penal ante

la presencia de mujeres funcionarias. Costaba de entender que las mujeres eran las que marcaban las pautas disciplinarias, aunque se evaluaba que a lo larga podía ser positivo porque sería un oportunidad para cambiar su visión de género. Sin llegar a una conclusión sobre que problemáticas o posibilidades puede llevar este tipo de sistema, se destaca que siempre será importante la formación y la formación en género para una buena atención en las cárceles de mujeres.

Una vez más, una de las participantes aporta la experiencia de la UTE y explica que los funcionarios son llamados profesionales. Destaca que la intervención no se basa solo en la seguridad sino que hay diálogo con ellos y que se hacen tareas conjuntas como sería recoger el correo, hacer las fichas de los internos, etcétera. Por lo tanto, la intervención y la implicación del personal de vigilancia tienen un carácter totalmente distinto que puede servir como ejemplo para otros centros penitenciarios.

Respecto la intervención del personal de vigilancia se hacen observaciones, siguiendo los análisis de Elisabet Almeda en sus estudios, sobre la impregnación de un cierto machismo en las intervenciones, aunque sean hechas por mujeres. Existe una menor permisividad ante las actuaciones de las mujeres que ante la de los hombres, se considera que las mujeres son más protestotas y insistentes que los hombres. Proporcionalmente se les pone más sanciones disciplinarias a las mujeres o por cosas menos graves. Es decir, que para poner una sanción disciplinaria a un preso tiene que haber una situación de conflicto o agresividad importante. En cambio, a las mujeres se les pone sanción disciplinaria por haber gritado o peleado verbalmente.

Además de hablar y debatir sobre el personal de vigilancia también se hace referencia a otros profesionales que intervienen en las cárceles. Se destaca que la atención médica puede tardar unos días, incluso cuando una se encuentra mal, pero la enfermedad o malestar no parece peligroso. La atención médica es unos días determinados a la semana y atiende a un número de personas concretas. Se considera que sería interesante que la priorización de las personas que serán atendidas por el servicio médico la hiciera personal del ámbito sanitario. En relación a otro tipo de profesionales se remarca que hay trabajadores sociales,

criminólogos, psicólogos y educadores sociales, pero que no son suficientes para el número de mujeres que están sometidas a control penal. Por lo tanto, se detecta una falta de profesionales que pueden intervenir y poder llegar a las necesidades de las distintas mujeres e individualizar, de esta manera, intervenciones y actuaciones.

En relación a la convivencia entre las internas se destaca que aunque en la cárcel existe un control y unas medidas disciplinarias paralelamente se impone la “ley de la más fuerte”. Cuando una entra en la institución penitenciaria o los primeros días se puede llegar a sentir muy desprotegida. Hay una falta de acompañamiento por parte de los profesionales y una queda condicionada por los juegos de poder que ya existen entre las mujeres que ya están allí. En relación a esta temática se destaca que las mujeres menos “protestonas” acaban siendo “las cabezas de turco”, en el sentido que son siempre las que comparten celda o las que les ponen siempre nuevas compañeras. Algunas de las participantes que trabajan en centros penitenciarios apuntan que normalmente las decisiones de cómo van estar las mujeres en las celdas es una decisión estudiada y valorada profesionalmente, aunque igual se podría mejorar en este sentido.

Voces, durante el debate, también explican que en las cárceles no se fomentan suficientemente valores como la solidaridad, la amistad o el cariño; sino que más bien crece el individualismo. El control, la disciplina; de un lado; en contraposición a la falta de control ante “situaciones de abuso” “juegos de poder”, que naturalmente pueden nacer en las relaciones humanas en ambientes difíciles; no permiten el desarrollo de los valores positivos citados.

Finalmente, también se relata que en las cárceles se reproducen elementos de las estructuras sociales de fuera de ella. En todas las cárceles existen las llamadas “indigentes”, mujeres que no tienen ni dinero ni mucho apoyo del exterior. Estas mujeres son las que se ven obligadas a depender totalmente de los recursos que ofrece la cárcel o las organizaciones de soporte y ayuda que intervienen en el ámbito penitenciario. Se explica que en la UTE se hace consciente a todos los internos/as de esta problemática y se recogen ocho euros a la semana para las

personas que se encuentran en esta situación. En general, se valora, la UTE como un buen ejemplo de intervención profesional y de convivencia, ya que tanto los recursos como la “cultura y la filosofía carcelaria” es otra.

Otro tema en el que se extiende el debate y las intervenciones es en el de la entrada en la cárcel. Un aspecto que se incorpora en este apartado porque tiene que ver tanto con la intervención de los profesionales como con la convivencia entre compañeras. Una de las mujeres sometidas a control penal, que interviene en este grupo de debate, lo resume con la siguiente frase: “se habla mucho de la reinserción después en la sociedad, pero nadie te prepara y te explica que es vivir en una cárcel”. Se explica que muchas mujeres entran en la cárcel con mucha angustia y miedo; se sienten muy desorientadas y perdidas y no reciben ningún tipo de acompañamiento por parte de los profesionales, a parte de un folleto informativo que es inadecuado e insuficiente. También se explica que en el momento de entrada una siente una cierta humillación porque te hacen duchar y desnudarte ante una funcionaria de vigilancia que no conoces.

- Drogas y salud

Si los problemas con las drogas han llevado a muchas mujeres hasta la cárcel, la droga no queda fuera de la misma, y la problemática resulta ser muy seria. En primer lugar, en algunas cárceles continúan no existiendo tratamientos y este es un indicador claro de que realmente no se piensa suficientemente en la reinserción. En segundo lugar, se trapichea y se trafica con droga en la cárcel. Pero no solo con la droga ilegalizada también con la droga legalizada que se receta y se da para tranquilizar a las personas internas.

En relación a la salud se resalta que hay muy poca atención psicológica y que los psicólogos solo actúan en casos muy puntuales y graves como sería el intento de suicidio. Se valora que tendría que haber una mayor atención psicológica y que además tendría que tener en cuenta las características propias de las mujeres. Características que pueden tener que ver con el propio ciclo vital de la mujer. También se destaca que los educadores

sociales ante la falta de atención psicológica toman un papel importante y son motivo de desahogo por parte de muchas mujeres.

- Relación con el exterior, familia e hijos

En relación a la comunicación con el exterior una vez a la semana se tiene derecho a una visita por cristales y dos veces al mes existen bis a bis que son de duración de dos horas cada uno. Uno es íntimo con la pareja y el otro es familiar. Ante esta situación preocupa el tema de los hijos que solo pueden visitar a su madre una vez al mes o hacer la visita por cristales. Se valora que las visitas a través de los cristales tendrían que desaparecer porque suponen una comunicación poco agradable.

Las cárceles de mujeres son muy pocas y, por tanto, se pueden encontrar lejos de donde viven las familias y el entorno social próximo a la mujer sometida a control penal. Se constata que esto supone una discriminación respecto a la situación carcelaria de los hombres.

En relación a la comunicación a nivel telefónico se tiene derecho a ocho llamadas a la semana de cinco minutos y solo se autoriza un número donde llamar. Esto plantea problemáticas importantes para las mujeres inmigrantes porque es muy fácil que en sus países no tengan la línea telefónica dada de alta sino que está enganchada ilegalmente a otro centro; o bien no tienen teléfonos en sus casas y tienen que llamar en casa de sus vecinos. Otro tema problemático para las personas inmigrantes es el horario de llamadas.

Se destaca que la entrada en la cárcel de las mujeres puede suponer una separación y desvinculación con sus hijos/as muy brusca y que sería importante buscar formas de que hubiera más posibilidades de encuentro entre hijos/as y madre. También se dice que la situación de encarcelamiento se puede vivir de forma muy traumática por parte de la familia y que por lo tanto es necesario que la familia reciba apoyo en este sentido. Des de la UTE de Villabona hay una asociación de familias que da apoyo y explican un poco como tratar a los internos cuando salen de la cárcel.

- *Relación con la justicia*

Un de los primeros debates que sale es el de la prisión preventiva. Se destaca que hay un cierto abuso de la prisión preventiva y que estas situaciones pueden llegar a alargarse mucho en el tiempo. Se considera injusto que cuando una cumple con la prisión preventiva no se tenga derecho a nada, además en la cultura penitenciaria la presa preventiva es un poco como si no existiera.

También se destaca que la justicia resuelve las causas y los trámites de las mujeres que se encuentran en la cárcel con una extrema lentitud i burocratización. Aunque hay asesoras jurídicas que visitan cada dos o tres semanas existen vacíos de tiempo donde las mujeres sometidas a control penal quedan un poco desinformadas. Se explica que aunque se tenga un abogado privado hay una cierta desatención y abandono en la información y asesoramiento judicial cuando ya se está dentro de la cárcel.

- *Talleres productivos y formación*

Se destaca que una de las discriminaciones que sufren las mujeres en comparación con los hombres es que ganan mucho menos dinero cuando trabajan en los talleres productivos. Además, en muchas, ocasiones esta falta de dinero se ve acentuada en que le llega menos dinero des del exterior. A la vez, se destaca que los talleres productivos de las mujeres en la cárcel consisten en actividades pesadas, repetitivas y en serie. En algunos talleres parece ser que se gana por las piezas que les aceptan y que se rechazan muchas. De esta manera, se puede dar el caso de estar trabajando todo el mes y que en el momento de liquidar no lo hayas hecho suficientemente bien. Por lo que hace el tema de la formación existe una alta tasa de abandono de mujeres extranjeras. Cuando pueden hacer algo remunerado lo priorizan. Es la manera que tienen de mantener su proyecto migratorio y en muchos casos ocultar a sus familias que están en prisión gracias al envío de dinero.

La precariedad económica y laboral, las diferencias económicas y la problemática de la drogodependencia en la cárcel

se ponen en evidencia. Y es así, como aparecen todas aquellas estrategias usadas en el exterior para resolver las problemáticas que se viven. Curiosamente, actuaciones y estrategias que la ley castiga. Las problemáticas y el dolor humano no han desaparecido, ha quedado entre rejas. Las mujeres trapichean con drogas legales e ilegales, las mujeres alquilan sus cuerpos a otras mujeres o a hombres que viven en la misma estructura carcelaria, existen robos, las indigentes piden lo que necesitan a las organizaciones que entran en las cárceles y un largo etcétera.

Finalmente, se considera que la cárcel tendría que ser un espacio que posibilitara la formación. Pero la formación certificada, una formación que una vez fuera sirviera por la real reinserción en el mercado laboral. Sino la cárcel colabora una vez más en la reproducción de las situaciones que ya existían.

- Mujeres extranjeras

En el caso de las extranjeras, se destacan, que cumplen la pena de prisión, pero después de esto son expulsadas, con lo cual podemos afirmar que se les castiga dos veces. Además su encarcelamiento puede tener repercusiones muy importantes por sus familias y sus hijos/as. Se distinguen dos perfiles extranjeras muy claras. Aquellas mujeres, que comparativamente con las españolas, cuando han salido de su país han dejado a sus familias organizadas y sus hijos están a cargo de alguien. En esos casos, la desestructuración y los cambios en sus familias ya los producía el mismo alejamiento físico derivado el proyecto migratorio. El otro perfil correspondería aquellas mujeres que no tenían un proyecto migratorio porque ellas pensaban venir con un paquete de droga y volver. En esos casos se han venido sin dejar organizada la familia y, por la tanto, la cárcel tiene unas fuertes repercusiones por sus familias y sus hijos/as. Se añade que la cárcel es escondida, en muchas ocasiones, por parte de las mujeres ante sus familias que han quedado en los países de origen.

GRUP 3.

Cuando la mujer comete un acto delictivo rompe con el rol que la sociedad le ha encomendado (esposa obediente y madre

ejemplar). La sociedad en su conjunto reprocha con más dureza a la mujer que al hombre cuando comete un delito, porque al delinquir e ingresar en prisión la familia queda abandonada y por lo tanto la mujer “incumple” con su obligación primordial.

Por otra parte, si la identidad de estas mujeres se construye en gran medida con la formación de una familia y la crianza de los hijos, el ingreso en prisión y la pérdida de la unidad familiar va a suponer una quiebra importante en su identidad como mujeres.

Además, la pérdida de los hijos les hace entrar en un proceso de culpabilización que agrava terriblemente la condena y pone en peligro su equilibrio mental y personal.

No es extraño que los profesionales de la Institución Penitenciaria reprochen a una mujer que ingresa en prisión el no haber sabido atender y cuidar a sus hijos o que éstos estén en un centro de acogida.

En cuanto a las condiciones de cumplimiento de las condenas, las mujeres presas pagan sus condenas mayoritariamente en cárceles de hombres. Esto trae consigo una serie de discriminaciones importantes:

Implica que tienen que convivir en un sólo departamento todas las mujeres sin ningún tipo de separación: las reincidentes y las primarias, las preventivas y las penadas, delitos de gravedad muy diversa, de países y culturas distintas, las que consumen drogas y las que no, mujeres de edades diferentes, las enfermas y las sanas, madres con niños. De este modo se incumple un principio fundamental del tratamiento penitenciario que es la separación de los internos según su perfil social y criminológico. Esto sí se suele cumplir en las prisiones de hombres.

Muchas de las tensiones de los módulos de las mujeres se debe a esta falta de separación interna entre ellas. Si los hombres tuvieran que convivir todos juntos el nivel de conflictividad en los centro aumentaría dramáticamente.

Pero lo que es más, a las mujeres se les exige más docilidad y sumisión que a los hombres. Por eso cualquier conducta de rebeldía o enfrentamiento con la Institución Penitenciaria se sanciona con más dureza.

A las mujeres se les castiga con aislamiento o un primer grado por hechos que si los realizaran los hombres nunca

conllevaría medidas tan graves y restrictivas. A los hombres se les sanciona con aislamiento, si hay un enfrentamiento físico, a las mujeres si hay gritos y chillidos. En la cárcel de hombres un enfrentamiento físico con los funcionarios se puede considerar motín, en la cárcel de mujeres basta con un protesta de un grupo de mujeres.

Cuando las mujeres cumplen condena en un departamento segregado de una prisión de hombres, las mujeres tienen un acceso más restringido, cuando no están excluidas, del uso y disfrute de las instalaciones comunes de la prisión (polideportivo, biblioteca, salón de actos, locutorios, sala de oración, enfermería, talleres productivos, etc.). Así en la cárcel de Brians los hombres puede acceder al polideportivo todos los días 1 hora, las mujeres 1 hora a la semana. Las mujeres tiene mucha más dificultad para salir al teatro, enfermería, locutorios, etc.

Para las mujeres hay menos recursos económicos, materiales, personales, así como menos programas educativos, culturales y recreativos, al resultar éstos menos rentables por razones numéricas.

Esta menor disponibilidad de recursos contrasta con la actitud de la mujeres más participativas y más colaboradoras con los programas de tratamiento

Pero es más, cuando hay programas éstos no integran la perspectiva de género.

En la prisiones de mujeres hay menos talleres productivos, y los que tienen son los más duros, los peor pagados o los que han sido rechazados en los centros penitenciarios de hombres.

También hay menos talleres formativos y los que hay refuerzan el rol doméstico (corte y confección, peluquería, manualidades, cocina...) No hay preparación para poder trabajar fuera del hogar cuando salgan en libertad. Tampoco hay programas para reinserción ocupacional plena.

Un ejemplo muy ilustrativo de la discriminación cotidiana en la que viven las mujeres, lo vemos en la cárcel de Brians: a las mujeres les exigen más trabajo que a los hombres en los destinos de limpieza que comparten estos. Para recompensar su esfuerzo a los hombres les premian con un vis a vis íntimo extra, mientras que a las mujeres se les recompensan con opción a ducha fuera del horario establecido.

Una segregación aún mayor la viven las mujeres y sus hijos menores presos, ya que excepto las horas que los niños están en la guardería, el resto del tiempo las mujeres no pueden participar en actividades comunes, ni ir a dependencias comunes, ya que deben estar con sus hijos. Para poder salir del módulo tienen que contar con el apoyo de una compañera que les cuide al hijo o hija, por lo que esto sólo ocurre de modo muy excepcional. Los niños no pueden salir fuera de su módulo.

Un ejemplo de esta segregación y discriminación en la que viven madres e hijos es la imposibilidad de que el niño enfermo vaya a la enfermería del centro para ser atendido. El médico se tiene que desplazar al módulo para reconocer a los niños o éstos son trasladados al hospital si la enfermedad es grave.

Otra muestra del aislamiento, es que los niños y niñas se asustan cuando ven un hombre, porque en su módulo sólo conviven mujeres. Es por ello, necesario que los niños y niñas vivan en espacios normalizados fuera de recintos penitenciarios.

La mujer también sufre una mayor lejanía del lugar donde se encuentran amigos o familiares, ya que no en todos los centros penitenciarios hay departamento de mujeres y en muchos no se admite a los niños, por lo que el desarraigo y desintegración familiar y social es aún mayor. De este modo las mujeres con hijos menores de 3 años tienen que optar entre cumplir una condena cerca del lugar de origen, pero sin sus hijos, o tenerlos con ellas pero lejos de su familia.

Un problema grave que sufren los niños cuando salen de prisión es que el régimen de visitas con la madre es el mismo que para el resto de sus familiares, es decir comunicaciones por locutorios una vez a la semana y un *vis a vis* familiar y otro de convivencia una vez al mes. Este sistema de visitas es claramente inadecuado y crea graves trastornos al niño de tres años que sólo ha vivido con su madre en prisión.

Se observa que las mujeres demandan más los servicios médicos que los hombres. También utilizan más los programas de intercambio de jeringuillas. Otro hecho constatable es que la salud de las mujeres está más deteriorada y que son más vulnerable a enfermedades como el VIH.

En general, las mujeres presas sufren una sobre-medicación

que actúa en contra de su salud, y dificulta los posteriores procesos de inserción social. Frente a esta sobre-medicación se echa en falta un tratamiento psicológico y terapéutico que aborde el problema en su globalidad.

Hacen falta también programas de educación sexual, prevención de enfermedades y embarazos no deseados. En estos talleres se debe abordar la cuestión género e incluir también a los hombres.

Las cárceles hechas y pensadas por hombres y para hombres hace que se prohíban objetos de uso cotidiano para las mujeres como espejos, pinzas, perfume, tacones, collares, pulseras, etc. Mujeres que han cumplido condena nos explican como esto hace que vayan descuidando su imagen y aseo personal, al acabar la condena después de pasar un tiempo en prisión, las mujeres se encontraban sin recursos para vestirse y arreglarse y con dificultad para identificarse con su propio cuerpo e imagen. Un mujer nos relataba como después de años usando chándal no era capaz de vestirse de otro modo y como le resultaba imposible ponerse un bikini o un bañador para ir a la playa.

GRUP 4.

En el debate se remarcan los aspectos en que se producen desigualdades en la cárcel:

- El poco trabajo que hay en prisión para mujeres es el que no quieren los hombres.
- No hay una formación profesional sólida.
- Los sueldos en prisión son extremadamente bajos. Se esconde la explotación con la excusa de que así las mujeres están distraídas, las empresas contentas porque obtienen beneficios a bajo coste, la institución también contenta porque tiene a la población penitenciaria “ocupada”, etc.
- Los cursos de formación que se ofrecen, por lo general, en prisión son sexistas y reproducen roles tradicionales: cocina, geriatría, corte y confección, etc.
- Se comenta cómo en las cárceles mixtas, en muchos casos, se reproducen, con el amparo y el asentimiento de la institución, relaciones de sumisión. Así, por ejemplo, se suele afirmar que las relaciones sexuales dentro de prisión

disminuyen la conflictividad. Ahora bien, al hombre eso le va bien pero algunas mujeres se vuelven a enamorar y vuelven a “meterse” en una situación de abuso y explotación por parte del hombre.

- Las mujeres suelen ser objeto de más sanciones penitenciarias que los hombres. Una posible explicación que se da es que las funcionarias aplican con más rigor las normas del Reglamento Penitenciario que los funcionarios hombres. Éstos últimos, suelen arreglar las situaciones de conflicto de otro modo mientras que las funcionarias se limitan a aplicar lo que establece la ley.

- Los funcionarios de régimen, los que se dedican principalmente a la vigilancia carecen de la suficiente formación en cuestiones de género. Además, no hay coordinación entre estos funcionarios y los que se dedican al tratamiento (psicólogos, educadores sociales, maestros, etc).

- A las mujeres privadas de libertad se las medica excesivamente. Se alega que están muy alteradas, que son más histéricas, etc, mientras que los hombres presos “descargan” de otras maneras su “agresividad”. El grupo sostiene que esa explicación carece de cualquier base científica y que, a la larga, los efectos de una medicación excesiva son muy nocivos.

- Los espacios de los Centros Penitenciarios son diferentes para hombres y mujeres. En el caso de los hombres, los espacios son más grandes, más amplios, tienen más instalaciones, etc. Se habla de la importancia del entorno físico y de la arquitectura puesto que puede influir en las relaciones, favoreciéndolas o, por el contrario, dificultándolas.

Desde esta misma perspectiva, se plantea el estigma que deja la prisión, que marca para toda la vida. En general, se reconoce que las mujeres suelen hacer buenas amistades. Por ello, es importante favorecer el entorno, ya que la cárcel puede servir para hacer “limpieza emocional”, para reforzar la autoestima, para que cada mujer se dé cuenta de lo que vale, que se cuide durante el tiempo que está en prisión, que pueda hacer gimnasia, asistir a clase, ir a la peluquería, etc.

Por otra parte, se constata la existencia de una franja de presas “invisibles”, que no son conflictivas, ni son las más buenas ni las más malas. Un entorno hostil puede relegarlas aún más del resto.

- Sigue sin respetarse debidamente el derecho a la intimidad en prisión de muchas mujeres. Se habla de situaciones y casos concretos, cuya práctica supone una clara vulneración del derecho fundamental señalado.

2.2 Plenari dels tallers de treball sobre diagnostic

Una de las participantes inicia este plenario diciendo que es importante que todo lo que se haga en relación a la prisión tiene que estar basado en un marco de pluralidad que comprenda y responda a las diferencias culturales. Por lo tanto es importante no homogenizar y tener en cuenta las diferencias y más en el caso de las mujeres.

Una de las mujeres sometidas a control penal opina que la cárcel no reinserta, explica que ella llevaba una vida normal antes de insertar en prisión, que su delito fue puntual; pero que en cambio la pena que tiene de cumplir es de nueve años, sin tener antecedentes penales. Cree que esto tiene efectos sobre su familia que sufre una cierta desestructuración. Apunta que son necesarias otras alternativas más adecuadas para que las familias no sufran las consecuencias de la entrada en la cárcel de muchas mujeres.

Una de las participantes de la UTA plantea el tema de la despenalización y la legalización de las drogas. Explica que desde que trabaja en Villabona se ha dado cuenta que el consumo de “chocolate” es el inicio del consumo de otras drogas. Una de las participantes perteneciente al proyecto de Teatro Yeses expresa que el problema no es tanto el debate de la legalización sino que existe una desproporción total y absoluta de la penalidad de drogas en relación a otras causas jurídicas. Se pregunta como es que se está igualando el tráfico de drogas con una agresión, violación, etc. Explicita que el tráfico de drogas igual que el robar se hace por causas económicas y por una cuestión patrimonial. La prisión, en su opinión, tiene que ser el último recurso que tiene la sociedad para castigar los hechos más agarrantes; considera que el tráfico

de drogas no es un hecho tan agarrante como porque se tenga que recurrir a la cárcel y que tendrían que existir otros recursos.

Un miembro del Grupo Copolis apunta que la despenalización de las sustancias psicotrópicas, que no autorizan las autoridades sanitarias, es necesaria, sobretodo, por los efectos genocidas que está teniendo. Apunta que la política de la ilegalización es perversa porque hay sustancias mucho más perniciosas y difíciles de controlar por parte del consumidor que se consiguen, fácilmente, por receta médica o mediante la compra en la farmacia. Opina que la prohibición es nociva como casi todas las prohibiciones.

Un participante del CAS opina que la despenalización sería una vía, no la legalización, opina que se están endureciendo demasiado las penas por tráfico de drogas. Añade que tenemos que romper con ideas que el consumo de hachís lleva a otro tipo de consumo de drogas.

Una participante de Dona i Presó defiende la necesidad de legalizar si esto es igual a poder terminar con el tráfico de drogas, a poder acabar con los señores de guante blanco sentados en un despacho y dejar de castigar a los llamados “camellos” o “mulas”.

Una participante de la UTA dice que no todo el mundo que consume entra en prisión, pero apunta respecto al hachís que es la primera droga y es la antesala de las otras drogas. Explica que la mayoría de la gente que consume hachís a lo largo de 15 o 20 años se deteriora enormemente y tiene que hacer un tratamiento psiquiátrico. Respecto el tema de la legalización se pregunta que se gana legalizando las drogas. Explica que en la UTA que cuando una persona entra por tráfico de drogas los que han consumido, los drogodependientes, le pueden decir que es la persona que ha intentado terminar con su vida. En su opinión tiene parte de verdad; una persona que ha traficado lo puede haber hecho por varios motivos, pero también ha perjudicado a otras. Se pregunta si legalizar es terminar con el consumo de drogas.

Una de las mujeres sometidas a control penal contesta que legalizar comportaría no favorecer el tráfico ilegal y la mafia.

Una participante del CAS Brians, siguiendo con el tema, recuerda que no hay que olvidar la responsabilidad de cada uno. En su opinión cada persona puede decidir si quiere consumir o no y que no se puede pensar “que como otro me lo dio...el culpable es

el otro". Plantea que la legalización ayudaría a evitar muertes por sobredosis y una mejora de la salud en general. Dice que hay un tema muy moralista con el tema de consumir, defiende que la persona que decide consumir tiene que tener su derecho de hacerlo con garantías de sanidad e higiene. Añade que esto no significa que una persona desea en un momento dado dejar de consumir y es entonces que se le tienen que ofrecer todos los recursos para que lo pueda hacer.

Una de las mujeres sometidas a control penal apunta que en lugar de destinar tanto dinero a cárceles nuevas sería importante que el dinero se destinara a sueldo de educadores. En su opinión, no puede ser que en una cárcel de 400 personas haya tres educadoras, dice que de esta manera no hay buenos seguimientos. También destaca que los juicios no tienen que ser tan rápidos y que tiene que haber la presencia de psicólogos que hagan una valoración de cada caso y deriven a la persona en un centro, que de momento no existe, según problemáticas y necesidades.

Una investigadora participante apunta la importancia y la necesidad de una justicia justa, es necesario que los derechos procesales estén garantizados y que todo el mundo tenga garantías a la hora de acceder a un abogado. La pobreza no puede ser un motivo para agravar las penas. De otro lado la misma persona dice que el tráfico de drogas puede llevar a la cárcel, pero insiste que el consumo de drogas no es una causa de la exclusión, el consumo de drogas es el efecto de la exclusión. Y es esta exclusión la que lleva a la cárcel no el consumo. Añade que no se puede tratar el consumo de drogas de una manera superficial. Los problemas de adicciones se explican por variables de muy diversa índole.

Un participante del programa "Romper Cadenas" de Albolote dice que todas las medidas de represión han estado carentes de una verdadera igualdad. Y se pregunta ¿si se están favoreciendo unas unidades externas para madres con hijos porque no se hace con los padres? En su opinión, si estamos trabajando los aspectos de la maternidad con la mujer, y observamos que son muchas veces ellas las que se quedan con esta responsabilidad, no podemos olvidar de trabajar este aspecto con los hombres.

El mismo participante añade un nuevo tema. Los programas tienen que ser integrales, tienen que contemplar un proceso de

recuperación y un tratamiento psicológico y una formación homologada que sirva en la vida laboral para una empleabilidad real. Añade que se tiene que invertir más en prevención.

Una académica dice en relación al tratamiento igualitario entre hombres y mujeres que puede ser muy a largo término, pero en la práctica y en la realidad la situación es otra. Hay quien está asumiendo responsabilidades concretas y las personas que lo están haciendo hay que reconocerles sus derechos. En la práctica, las mujeres están asumiendo una mayor responsabilidad respecto a sus hijos y la carga familiar. Antes de repartir igualmente los derechos vamos a ver como se están dando las responsabilidades, porque de lo contrario tratar igual a los que tienen cargas sociales diferentes no es justicia sino que genera desigualdades. Otorgar los mismos derechos tiene que ser una cuestión de futuro en función de las responsabilidades que se vayan asumiendo. No se puede tratar la desigualdad de género como si existiera sino que hay que compensarla.

2.3 Propostes d'intervenció. Iniciatives d'intervenció per a la reintegració sociocomunitària i el tractament penitenciari. Millora de la qualitat de vida de les dones a la presó i processos d'inserció social.

GRUP 1.

Parece lógico pensar que la primera propuesta que debería haberse realizado hubiera sido acometer una reflexión sobre el espacio de encierro y la distribución de las presas en las prisiones. No fue enunciada así directamente en el trabajo del grupo. Sin embargo, al realizar la descripción de lo discutido para exponerlo en este texto, emerge la relevancia que este factor tiene en la generación de problemas que afectan al tratamiento, la comunicación y los derechos básicos de las presas y, por tanto, así lo aconseja.

La educación y la formación para el empleo son dos de las áreas en las que el grupo consideró que deberían introducirse más mejoras. Si atendemos al proceso de ingreso en prisión, se plantea la necesidad de establecer un plan individualizado de formación laboral y educativo específico en función de las necesidades de las

presas. Se debe considerar que la preparación para el reingreso comienza desde el primer día de encierro y que así debe considerarse. Hace falta más apoyo educativo y más planificación desde el comienzo de la condena.

La educación suele competir con el trabajo remunerado, no es raro que quienes tienen pocos recursos tengan que elegir entre estudiar o realizar algún trabajo. La propuesta para resolver esta dicotomía es considerar la remuneración de la participación en los estudios del mismo modo que el trabajo.

Aunque los cursos de formación ocupacional pueden ser atractivos para las mujeres, se considera muy importante que toda la formación que se ofrezca conduzca a la obtención de un título homologado o una acreditación que pueda utilizarse al salir de prisión.

Es imprescindible también incluir el uso de las TIC en la educación como medio para frenar la brecha digital que puede profundizar el encierro. El avance tecnológico fuera de las prisiones dejará en una situación de mayor vulnerabilidad si no se incluye el aprendizaje de estas tecnologías en los procesos de formación.

El segundo grupo de propuestas se relaciona con la posibilidad de incrementar el control sobre la propia vida de las mujeres presas. En este sentido, se propone que el encierro deje un grado de autonomía mayor tanto en lo que se refiere a la vida cotidiana como en la preparación del reingreso. La tutela de la vida cotidiana y de los expertos no puede ahogar la iniciativa de las presas para organizar su proyecto de futuro de manera autónoma.

En cuanto a la situación económica, se propone que se incrementen los recursos para aquellas que no tienen ningún tipo de ingreso con el fin de evitar el trapicheo o la prostitución para obtener recursos durante el encierro. Es necesario aumentar el salario de subsistencia.

También se considera necesario que se deben apoyar económicamente a las familias sin recursos para que puedan visitar a las mujeres. No se puede olvidar que si bien pueden considerarse responsables de su encierro, no lo son del alejamiento impuesto por las necesidades organizativas del sistema penitenciario.

Respecto a las comunicaciones con el exterior, es absolutamente necesario aplicar medidas de discriminación positiva

que favorezcan la comunicación de las mujeres con su entorno, sus familias y con sus hijos. Las mujeres no pueden ser tratadas con el mismo nivel de seguridad que los hombres por vivir en sus prisiones.

Respecto a la dirección de las prisiones y al funcionariado se propone la inclusión de la perspectiva de género en todas las intervenciones de formación institucional que se lleven a cabo con ellos. Es necesario sensibilizar para conseguir una verdadera igualdad de tratamiento.

Se propone crear un espacio de difusión de resultados de todas las experiencias innovadoras que se están llevando a cabo en las prisiones. Es necesario compartir el conocimiento para mejorar la situación.

Por último, y más como una declaración de intenciones que como una propuesta, entendemos que el espacio penitenciarios debe normalizarse y ser permeable a la acción social e institucional. Es responsabilidad de la institución penitenciaria abrirse a la acción social y de las instituciones interesarse por contribuir a la normalización de la vida en prisión.

GRUP 2.

Las propuestas realizadas por el grupo de trabajo se han estructurado en los mismos ejes en los que se ha hecho el diagnóstico sobre la situación de las cárceles de mujeres:

Estructura de los centros. Condiciones materiales de los centros penitenciarios.

- Adecuar el número de mujeres a las posibilidades espaciales de la cárcel procurando siempre garantizar el derecho a la privacidad e intimidad a las mujeres.
- Ofrecer todas las condiciones de confort y de cubrimiento de necesidades básicas para cualquier persona. Ofrecer una calidad de vida.

Convivencia y relación con los profesionales.

- Una mayor adecuación entre el numero de mujeres sometidas a control penal y los distintos profesionales;

garantizando tratamientos individuales y la atención a las distintas necesidades de las mujeres. Por tanto, una desmasificación de las cárceles.

- Una oferta amplia de formación para todos los profesionales que trabajan en los centros penitenciarios.
- Un cambio de la “cultura y la filosofía” carcelaria que ponga más el acento en valores como la solidaridad, la escucha, la comprensión, el diálogo, el cariño, etcétera que en el control y la corrección de la conducta inmediata. Una cultura que sería posible con intervenciones de calidad de los profesionales y con la desmasificación de las cárceles y que, además tendría que ser capaz de terminar con los juegos y abusos de poder que se producen entre la internas.
- Unas acogidas y acompañamientos, durante los primeros días, más protocolizados. Decisiones y valoraciones adecuadas en como se coloca las internas en las celdas a partir de análisis de las dinámicas de convivencia que se dan.

Salud y drogas

- Tratamientos para la prevención y el consumo de drogas en todas las cárceles con la intervención de todos aquellos profesionales del ámbito social, sanitario y de la psicología necesario. El CAS de Brians I parece ejemplar.
- Un mayor numero de profesionales de la psicología que intervengan en todos aquellos casos necesarios, no solo en los más urgentes.

Relación con el exterior, familia e hijos.

- Aumento de las comunicaciones y prohibición del sistema de cristales.
- Buscar nuevas formulas para potenciar la conciliación entre cumplir pena y no romper lazos con las personas próximas, sobretudo con los hijos/as.
- Buscar formulas de comunicación analizando las particularidades en que se encuentran las mujeres extranjeras.

Relación con la justicia.

- Mejora de la transmisión de la información y mayor rapidez en los trámites y causas judiciales. No debe ser la interna la que se “espabila” el sistema penitenciario debe garantizar la información y la atención adecuada en este sentido.

Talleres productivos y formación

- Existencia de talleres productivos bien remunerados y que pueden tener que ver con itinerario profesional que se podrá seguir en el exterior.
- Formación adecuada y con la posibilidad de ser certificada.

GRUP 3.

Las propuestas en relación a la mejora de las cárceles de mujeres y a los procesos de reinserción social han ido en varias direcciones.

Se considera fundamental que en los talleres y actividades puedan participar hombres y mujeres de modo indistinto y sin restricciones. Y que todos los destinos sean ofertados para ambos sin limitación alguna.

Se recomienda también que funcionarios de los dos sexos entren en departamentos de hombres y mujeres indistintamente, ya que se observa que con frecuencia las funcionarias mujeres son más duras con las mujeres presas que los funcionarios masculinos.

Se propone crear un comisión mixta que aborde la perspectiva de “género y prisión” en todos sus ámbitos (salud, sexualidad, drogas, familia, formación, oferta laboral, etc.). Esta comisión debe plantear trabajar tanto con hombres como con mujeres, puesto que los cambios deben implicar a todos.

Es necesario que los niños que cumplen condena con sus madres puedan salir del módulo con cierta normalidad, que se creen más espacios adaptados y que se adecuen los existentes. Un ejemplo muy ilustrativo es que en la prisión de Alborote los

niños no pueden ir a la piscina porque no hay ninguna zona que no cubra. Esto se convierte en una limitación para madres e hijos.

Se deben ofertar programas y actividades para madres con niños pequeños.

Se considera fundamental y urgente que los niños salgan de los centros penitenciarios para cumplir condenas con sus madres en espacios normalizados.

Debemos generalizar la implantación de UT, y crearlas en los centros penitenciarios de mujeres. También se deben ofertar programas que permitan el consumo de drogas y que no pongan muchos requisitos y condiciones para acceder a ellos.

Se valora mucho la creación de espacios de reconocimiento, de aceptación donde se acoge a la mujer desde lo que es y desde donde está. Es importante trabajar la autoestima y los recursos propios de cada mujeres tomando como punto de partida donde cada una está y sin establecer caminos o itinerarios preestablecidos o ajenos. Cada mujer tiene su recorrido y su ritmo. La intervención debe ser un acompañamiento a su propio proceso.

Las mujeres presas reclaman que se generen lugares donde poder llevar sus propuestas, sugerencias y peticiones, y la creación de espacios de autogestión.

Se valora como positivo la presencia de ONG en las cárceles porque traen normalidad y aire fresco a la prisión.

Es fundamental trabajar la preparación para cuando llega el momento de la salida. Para ello hay que coordinar los recursos internos y los externos. Hay que trabajar no sólo con las familias sino con una red de apoyo más extensa, que incluya amigos, voluntarios de ONGs, etc.

Se propone crear un protocolo de acogida para las mujeres extranjeras cuando llegan a la prisión, ya que el desamparo, desorientación y confusión que sienten en este primer momento es muy grande.

Sería deseable que la Dirección General de Instituciones Penitenciarias incluyera en los datos que publica de la población reclusa, variables de genero y de extranjería.

GRUP 4.

Las propuestas realizadas para mejorar la situación de las mujeres en la cárcel han sido las siguientes:

- A fin de mejorar la calidad de vida de nuestras prisiones, debería evitarse a toda costa la droga. Las prisiones deben ser entornos libres de drogas.
- La intervención con mujeres en prisión debe responder, también, a la separación. Igual que la hay en las cárceles de hombres. En este sentido, se destaca la incongruencia que tiene lugar cuando una niña de 20 años debe convivir con una mujer de etnia gitana de 65 años, ya que ello da lugar, en muchos casos, a la reproducción de roles de sumisión y al establecimiento de nefastas relaciones de poder.
- Una vez constatado que las mujeres son objeto de más sanciones penitenciarias que los hombres, se propone como posible solución, favorecer la presencia de funcionarios hombres en módulos de mujeres. Sin embargo, no hay consenso al respecto. Algunas de las intervinientes, sostienen que la presencia de más funcionarios en prisión rebajaría el número de partes, entre otras razones, porque son más paternalistas que las mujeres funcionarios. Sin embargo, otra parte del grupo considera que las mujeres presas no deben ser “protegidas” ni asistidas. Este sector piensa que la mujer debe ser protagonista de su vida, también, en prisión, por lo que hay que darle más poder para que no vuelva a crear, en su caso, lazos de dependencia. La mujer privada de libertad tiene que creer en ella. Debe ser apoyada pero no “protegida”.
- El funcionario de prisión, ya sea de régimen (de vigilancia) o de tratamiento (psicólogos, maestros, educadores, etc) debería recibir una adecuada formación en cuestiones de género.
- Asimismo, es precisa la necesaria coordinación entre todos los funcionarios que trabajan en un Centro Penitenciario, dado que todos deben compartir un mismo objetivo, que es la reinserción del interno. Así, no es de recibo que funcionarios de régimen y de tratamiento estén absolutamente distanciados, separados y descoordinados.

- Al objeto de reducir el sometimiento a la mujer a un uso excesivo de medicación, se propone que se incrementen los recursos en tratamiento psicológico y personal que pueda auxiliar a la mujer en ese sentido. Los efectos serían, en cualquier caso, mucho menos nocivos y perjudiciales a corto y largo plazo y ello ayudaría a la mujer a ser más protagonista de su propia historia de recuperación.
- Debe destinarse un mayor número de recursos a la intervención con mujeres maltratadas que se encuentran cumpliendo condena. En este sentido se constata que se gasta mucho dinero en el hombre condenado por malos tratos pero se olvida, a menudo, a la víctima-presa.
- Debe respetarse con rigor el derecho a la intimidad de las mujeres privadas de libertad.
- La Universidad debería tener un activo papel en los Centros Penitenciarios. La propuesta pasa, en este sentido, por potenciar la labor social que ésta debe llevar a cabo, interviniendo en programas de voluntariado.
- Debe aprovecharse y potenciarse la multiculturalidad existente en los diferentes Centros Penitenciarios, desde las más diversas perspectivas (desde el punto de vista de apertura de las internas entre ellas, desde el punto de vista de los funcionarios, transmitiendo un mensaje de normalidad hacia la sociedad, etc.

2.4 Plenari dels tallers de treball sobre propostes d'intervenció

La participante de ARED expone que lo que sobra en prisión es tiempo y personas, pero que existe la motivación y la fuerza en las mujeres. A partir de aquí explican que hace falta un plan de tratamiento emocional mientras la persona está cumpliendo la condena, ir tocando las zonas oscuras de la persona que van quedando allí. En su opinión, hace falta un taller permanente de cuidar la propia vida.

Un miembro del CAS opina que para que el engranaje de la prisión funcione tendría que haber una organización a través de comisiones mixtas; donde hubiera mujeres y hombres y

profesionales y presos. Una comisión intrapenitenciaria y que estuviera en contacto con otras prisiones. Un espacio donde se pudiera tratar a nivel colectivo, multidisciplinar y biopsicosocial los diferentes temas que se pueden abordar des de la perspectiva de género, y que esto pudiera repercutir de forma positiva en la intervención con hombres y los profesionales hombres.

Una participante del CAS se plantea si existe un espacio de seguridad real en la cárcel para poder trabajar aspectos importantes de la vida de las personas. ¿Hasta que punto podemos tocar el “botón” de la persona en un contexto tan duro como es la cárcel?

Una de las mujeres sometidas a control penal expresa que sería necesario un centro que hiciera de puente entre la cárcel y la sociedad, pero fuera ya de la cárcel.

Otra de las mujeres sometidas a control penal explica que en las prisiones hay muchos malos tratos tanto físicos como psíquicos. Se producen verdaderas humillaciones, cacheos... Explica que hay módulos de madres que están inadaptados, se ven niños jugando con drogas, no hay higiene, no hay calefacción... Expresa que esto tiene que cambiar, son necesarias comunidades terapéuticas donde se pueda trabajar y en que haya una verdadera calidad de vida y un buen clima humano. Hacen faltan unidades terapéuticas, tratamientos individualizados que no dependa de la pena sino del proceso que haga cada uno.

Otra de las mujeres dice que las presas son personas que necesitan calidad de vida y no ser tratadas como objetos sexuales sino como seres humanos. Defiende modelos de prisiones alternativas como la UTA.

Una profesional de la UTA dice que los profesionales de tratamiento están para ayudar a tocar el “botón” (en palabras de otra participante); el problema es quizás que los profesionales se colocan en una postura de saber y no escuchan, hace falta acompañar.

Otra mujer sometida a control penal expresa que no hay nada más terrible que perder libertad y que la ayuda a la reinserción no es necesaria si el delito fue un hecho muy puntual.

Una participante del Grupo Copolis dice que la prisión por mucho que se reformule se modernice nunca será una solución; la

prisión anula, limita e incluso mata. Hace falta, en su opinión, por lo menos, trabajar en que minimamente se cumpla con lo que la Constitución dice, ya que el Estado cumpla con sus obligaciones, pues es importante demandar derechos.

Otro miembro del Grupo Copolis dice que gran parte de los problemas y tratamientos no se resuelven o no tienen resultado por las famosas medidas de seguridad. Así, pues, explica que debemos proponer una nueva manera ya no de mejorar el tratamiento o las causas que llevaron al delito; sino que debemos reformular una nueva manera de entender la seguridad de las personas. Si hacemos tratamiento, pero mantenemos la idea de que la seguridad debe ser represiva, controladora y conductista no veremos resultados.

El catálogo de sustancias prohibidas ha ido en aumento y tenemos que saber que siempre en todas las culturas se han usado para producir efectos sedantes, efectos estimulantes o alucinógenos. La diferencia era el uso y el problema de hoy es el abuso. Ello tiene que ver con nuestra sociedad del consumo que nos lleva a esta forma de tratar la vida y esta forma de deglutir; el problema no son los usos sino la tecnificación y desritualización de los consumos. Esto nos lleva a no poder decir y este es el elemento clave que explica el porque del narcotráfico, es la manera de imponer el no decir; somos buenos objetos de consumo sino no podemos decir y solo actuar comprando.

3. Observacions finals

La trobada es va constituir com un important espai intersectorial d'innovació docent en l'extensió universitària, amb la reflexió i l'intercanvi de més de 50 participants que coneixien de ben a prop la realitat de les dones en el sistema penitenciari de l'Estat Espanyol: dones que han estat o estan sotmeses a control penal, tècnics/ques i professionals que treballen en l'àmbit, membres de diferents associacions de suport a dones preses, responsables polítics i institucionals de l'Estat Espanyol i de Catalunya i acadèmics/ques i estudiants que s'han dedicat a la investigació de la temàtica.

Una de les conclusions rellevants de l'encontre fou que la presència de les dones a la presó s'explica principalment per l'exclusió social i la desigualtat que pateixen un gruix, cada vegada més ampli, de persones en les nostres societats occidentals. Tot i aquesta constatació, també s'apuntava que el percentatge de dones que viuen situacions de marginació és sempre superior al dels homes. Però, a la vegada, s'incidia en que elles abans de cometre un delicte, busquen sovint altres estratègies de supervivència; fet que es pot explicar per un grau més elevat de consciència del significat que té la cura i protecció dels més pròxims. Es va constatar reiteradament que en l'anàlisi de les presons femenines i de la situació de les dones empresonades, en particular, és clau i imprescindible tenir en compte una perspectiva no androcèntrica, i per tant, incloure la variable gènere en l'estudi dels factors que permeten explicar la "delinqüència" i que analitzar el "viscut" de la presó, des les dones. El delicte pel qual la majoria de les dones estan empresonades té a veure amb el consum i tràfic de drogues; la condemna i el càstig està al voltant dels 9 i 10 anys. Davant d'aquesta realitat específica es va valorar, entre diverses qüestions, la necessitat d'obrir un debat sobre la política de drogues al nostre país, les possibilitats de "despenalització" i la necessitat de tractaments específics per ajudar a solventar aquesta situació.

Així mateix, en la trobada es va destacar que la dona empresonada és doblament castigada; no només pel seu delicte, sinó també per haver incomplert el rol tradicional de dona que s'espera socialment. A més, la seva vivència de la presó no està exempta de problemàtiques, desigualtats i malestars específics. Després d'un diagnòstic molt acurat del què hi passa, i en el que les mateixes preses participants a les jornades hi aportaren la seva colpidora experiència i la seva "veritat", es va plantejar i discutir tot una seguit de propostes de millora del sistema penitenciari femení. Es va posar damunt la taula, per exemple, la necessitat de nous models de presons, més terapèutiques, que "reintegrin socialment" des del primer dia; no massificades, adequades a les particularitats de les dones; amb un funcionament més autogestionari i participatiu; amb activitats formatives útils per l'accés real a un mercat laboral futur; amb reconeixement i serveis d'ajut i suport a

les dones preses que són mares, tinguin o no les seves filles o fills a la presó, amb la presència d'un treball desprecari­tzat i valorat, i amb suficients professionals reconeguts i "degudament" formats amb perspectiva de gènere. Altrament, al llarg de les jornades es posa clarament de manifest la imperiosa necessitat de dissenyar i implementar mesures alternatives a la privació de llibertat, en el cas de les dones sotmeses al control penal i, en el "mentrestant", el compliment dels drets humans a les presons.

A MENA DE CONCLUSIONS

Segons l'article 4 del títol 1 del Reglament penitenciari de Catalunya 2006, "Sens perjudici del que s'estableix amb caràcter general per a tots els establiments penitenciaris, el règim i la configuració dels establiments dedicats en exclusiva a dones, a joves, a preventius/ives i a penats/ades hauran d'observar les singularitats i adaptacions exigides per fer possible en millors condicions les finalitats de l'execució penal. De manera particular en els establiments destinats a dones, el model d'intervenció, que engloba les característiques de l'establiment i el programa funcional, preveurà l'assignació del personal, les actuacions de tractament, la prestació de serveis i l'estructura material de les instal·lacions adequats per a l'execució penal en l'àmbit de les dones, inclosa la separació entre adultes i joves, quan s'escaigui".

Aquest detallat informe que ara conclou sobre l'execució penal femenina des d'una perspectiva no androcèntrica constata que, des de la Generalitat de Catalunya, encara no s'estan

desenvolupant les suficients i adequades mesures per tal que els establiments penitenciaris dedicats a les dones puguin preveure i complir, en les millors condicions possibles –entre les que s’inclou tenir en compte les especificitats de la població femenina empresonada-, les finalitats de l’execució penal al nostre país.

Una de les maneres de desenvolupar mesures per tal que els establiments penitenciaris s’adeqüin a les necessitats i problemàtiques dels distints col·lectius empresonats és disposar de bones dades, estadístiques i indicadors que reflecteixin les diverses realitats d’aquests grups privats de la llibertat.

1) Abast dels objectius de la recerca

L’objectiu general de la recerca que aquest informe presenta ha estat precisament el d’“analitzar, des d’una perspectiva no androcèntrica i comparada, les estadístiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya sobre l’execució penal femenina, per tal de proposar nous indicadors quantitatius i qualitatius, apropar-nos adequadament a les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses i millorar la qualitat de la seva atenció integral”.

Tal com es pot verificar, al llarg de la recerca hem analitzat a fons, exhaustivament, amb molt detall i des d’una perspectiva no androcèntrica i comparada, el conjunt de dades i estadístiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya sobre l’execució penal femenina. D’una banda, hem estudiat els diversos documents, materials, butlletins i tríptics –molts d’ells d’accès restringit- que elabora el propi Departament de Justícia a partir de l’explotació, segons els seus criteris, de les seves bases de dades (fonts secundàries). De l’altra, hem analitzat directament les estadístiques que existeixen en aquestes bases de dades del Departament (fonts primàries) i les hem explotat exploratòriament, segons els nostres criteris -establert a partir del treball qualitatiu de la recerca-.

A grans trets, la conclusió més rellevant, i a manera de síntesi de tot l’informe, és que si bé per un costat, a Catalunya disposem

d'òptimes bases de dades per analitzar l'execució penal femenina des d'una perspectiva no androcèntrica, al no estar explotades des d'aquesta perspectiva, les dades i estadístiques que finalment són disponibles no recullen, per l'altre, les particularitats ni els aspectes significatius mínimament necessaris per analitzar a fons aquest àmbit d'estudi. Per tant, és possible tenir estadístiques i construir indicadors que reflecteixin la situació actual de l'execució penal femenina, des d'una perspectiva que tingui en compte les dones, perquè disposem de les suficients dades en brut i de prou recursos tècnics per a poder fer-ho. Però si volem convertir aquesta possibilitat en realitat, ha d'haver-hi, a més a més, la voluntat política, també acadèmica, i fins i tot social, de voler explotar aquestes dades de manera diferent a com s'ha estat fent fins ara.

Retornant a l'objectiu general de la recerca, però ara, triant-ne la segona part ("analitzar, des d'una perspectiva no androcèntrica i comparada, les estadístiques del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya sobre l'execució penal femenina, per tal de proposar nous indicadors quantitatius i qualitatius, apropar-nos adequadament a les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses i millorar la qualitat de la seva atenció integral"), hem de dir que ha estat un objectiu força assolit. Doncs, fruit de les moltes reflexions i dels nombrosos resultats de la recerca, podem -al finalitzar-la- proposar indicadors quantitatius i qualitatius de l'execució penal femenina. De fet, al llarg d'aquest informe, en surten un munt, tant de quantitatius com de qualitatius, per bé que un dels objectius d'aquestes conclusions, és fer-ne un primer llistat que permeti, amb un ràpid cop d'ull, copsar totes les possibilitats que té de treballar-hi a fons.

Al llarg de la recerca, també hem pogut -i queda ben plasmat en aquest informe- "apropar-nos a les necessitats i expectatives de les dones recluses a Catalunya, per tal de millorar la qualitat de la seva atenció integral", ja que les diverses realitats, problemàtiques i també discriminacions de les dones recluses han estat plenament examinades en diverses parts d'aquest informe. Ara bé, també cal dir que no era la aportació principal d'aquesta recerca fer recomanacions específiques de polítiques penitenciàries envers les dones, però és evident que al definir el ventall de situacions discriminatòries de les dones privades de llibertat, estem suggerint

–i proposant indirectament- camps, aspectes i temes d’actuació possibles que són claus per incidir, des de la política, a la realitat d’aquestes dones. O sia que, a ben segur que al fer una bona descripció i un bon anàlisi de la situació de l’execució penal femenina al nostre país, i de manera comparada, permet encetar mesures concretes per “millorar la qualitat de la seva atenció integral”. El que no ha estat possible fer en aquesta recerca és l’estudi estadístic de la situació de les dones ex-recluses. Aquest seria, en realitat, tot un altre tema del que, per cert, no hi ha ni suficients dades ni les poques existents, estan prou explotades.

Tampoc s’està fent un seguiment de les dones quan surten de les presons, al finalitzar la seva condemna, ni del seu procés de reintegració social, ni de les seves condicions post-estada empresonada als centres de reclusió catalans. Seria necessari i del tot convenient fer-ne una recerca específica, però certament la proposta per endegar-la es reprendrà en una altre oportunitat.

2) Indicadors de l’execució penal femenina des d’una perspectiva no androcèntrica. Proposta pel seu desenvolupament.

Per últim, i conforme a uns dels objectius específics d’aquesta recerca, volem reiterar la proposta que hem fonamentat al llarg de tot aquest Informe, respecte als indicadors no androcèntrics sobre execució penal femenina, per la qual cosa cal recalcar la necessitat de tenir en compte una serie de variables i àmbits temàtics que s’haurien de treballar.

Així, les principals variables sociològiques a considerar a priori són (a més a més de la desagregació per sexe de totes les variables en totes les dimensions considerades), la Procedència (nacionalitat, país d’origen, comunitat ètnica), els trams d’edat, l’estat civil i la seva inserció en la xarxa familiar; el nivell social (nivell educatiu, nivell de renda; activitat laboral i categoria socioeconòmica), la residència i l’habitatge.

Per l’elaboració d’indicadors d’igualtat de gènere per àmbits temàtics (desagregats per sexe), s’han de contemplar *indicadors criminològics* (com a tipus de delicte i condemna), *indicadors de*

rehabilitació i tractament penitenciari (programes de tractament, programes de tractament especialitzat, tallers productius -nòmines, accidentalitat-, formació ocupacional, graus de tractament, medi obert, temps de condemna, llibertats condicionals, permisos de sortida i sortides programades), *indicadors de control i disciplina, i incidències* (expedients disciplinaris, peticions, queixes, recursos, trasllats no programats, incidents -agressions, evasions, mitjans coercitius-, permanències en règims tancats), *indicadors sanitaris* (infecció pel VIH-sida, persones afectades de tuberculosi, prevalença d'Hepatitis, llibertats condicionals anticipades per malaltia molt greu, defuncions, suïcidis), i *indicadors de Personal* (baixes laborals, carpetes psiquiàtriques, taxes per empresonat, capacitacions i actualitzacions rebudes, etre altres).

Respecte a l'elaboració d'indicadors per àmbits temàtics des de l'experiència de les dones (en particular dins de la totalitat de la població femenina acumulada), especialment s'han de contemplar *indicadors criminològics* (mobil del delicte, particularitats del delicte, delicte i relació amb la parella), *indicadors sociològics* (trams d'edat en determinats àmbits: edat a la primera maternitat, edat d'emancipació família d'origen, d'abandonament estudis), *indicadors de maternitat* (tipologia de la llar, nombre i edat dels fills/es, situació dels fills/es, situació del pare dels fills/es, nombre de visites dels fills/es), *indicadors de rehabilitació i tractament penitenciari* (tipus de programes de tractament, tipus de tallers productius, tipus d'activitats culturals i recreatives), *indicadors de control, disciplina i incidències* (informació dels expedients disciplinaris), *indicadors sobre la violència contra les dones* (maltractaments físics i psicològics, tractaments rebuts...).

3) Compliment i desenvolupament de les fases de la recerca. Reflexions i resultats finals

A. Les teories: enfocament no androcèntric, discriminacions i indicadors

Així és que, reprenent el fil de les conclusions, hem de comentar que la recerca ha tingut tres grans fases que, de fet,

estructuren aquest informe. Una primera fase en la que hem fet una aproximació teòrica al tema, presentant la necessarietat i justificació de l'enfocament no androcèntric de l'execució penal femenina. Partint ja d'aquesta perspectiva, hem establert els àmbits temàtics principals que s'han d'incloure en l'anàlisi, així com els eixos transversals imprescindibles per poder completar un bon estudi des de l'experiència de les dones en l'àmbit de l'execució penal. A més, tot això ho hem analitzat en el marc de resultats i estudis ja fets pel mateix equip de treball que ha fet aquesta recerca, però també a partir d'altres investigacions dutes a terme per d'altres equips o realitzades en d'altres contextos i països: estudis i anàlisi que han configurat, tots ells, les reflexions i argumentacions principals del que s'ha denominat la perspectiva de la "criminologia del gènere", de la que també n'exposem les principals autores i reflexions.

A grans trets, les conclusions que es poden extreure d'aquesta part teòrica de l'informe -i que hem anat desglossat tema per tema al llarg del document- són diverses. A tall de resum podem afirmar que tot i que la situació particular de les presons de dones s'ha d'emmarcar en el context general del sistema penitenciari, aquests establiments presenten, a més, un seguit de característiques específiques que impliquen diferències importants quant a les condicions de compliment de la pena privativa de llibertat entre homes i dones. Aquestes particularitats de les presons femenines provoquen situacions discriminatòries, fins al punt que s'ha d'afirmar que la discriminació de les dones és una constant a les presons d'arreu –incloses les catalanes i espanyoles. I, no solament perquè en diverses qüestions se'ls tracti pitjor que els homes, sinó també per la forma sexista que adopta aquest tractament. Així mateix, és un fet discriminatori que no es tinguin en compte les particularitats i problemàtiques específiques de les dones empresonades. Aquestes discriminacions es manifesten en un seguit de característiques que es van repetint en la gran majoria de presons de dones dels països occidentals. Unes es poden establir per comparació amb les presons d'homes, mentre que les altres són específiques de les presons femenines. Tant en un cas com en l'altre, les condicions de les presons femenines són clarament precàries. En relació amb les presons d'homes, es pot constatar una sèrie de dèficits evidents:

unes condicions de vida deficientes; uns recursos econòmics precaris; una estructura espacial inadequada a les seves necessitats i condicionada, en molts casos, a un centre de població reclusa masculina; unes instal·lacions poc habilitades; una oferta molt reduïda de programes rehabilitadors, d'activitats o de tallers i un personal d'ordre i de règim poc preparat i gens adient per atendre les problemàtiques de les dones. Entre les discriminacions més directament derivades de la condició de gènere de les dones preses, cal remarcar diversos aspectes que conformen una problemàtica específica: un tracte penitenciari basat en un enfocament sexista i estereotipat; un incompliment de la normativa penitenciària pel que fa als criteris mínims de classificació de la població reclusa femenina; una disciplina i un control excessivament estrictes i severs; unes penalitzacions dures quan les actituds i conductes de les preses no encaixen en els estereotips tradicionals de la dona; una medicalització desmesurada; i una manca d'atenció i assistència a les dones amb càrregues familiars. En definitiva, totes aquestes discriminacions, suposen un enduriment més gran de la privació de llibertat per a la dona. A més, consoliden les desigualtats de gènere que ja existeixen en el si de la societat i, de fet, amb una política proteccionista i paternalista cap a les dones, les reforcen i les magnifiquen.

Encara a la part teòrica de la recerca, hem inclòs un darrer apartat sobre la necessitat dels indicadors en l'àmbit de l'execució penal femenina, tot diferenciant entre els indicadors quantitatius, qualitatius, possibles o desitjables i afegint també una breu referència als antecedents normatius i als requeriments que s'estan fent, des de les polítiques públiques, de l'obligatorietat d'establir indicadors des d'una perspectiva no androcèntrica. Recopilant, les principals reflexions són que els indicadors no androcèntrics són imprescindibles per a la planificació de les polítiques destinades a les dones recluses i ex-recluses, tant per preveure i emprendre accions com per a avaluar-les i tenir paràmetres orientatius de la situació actual d'aquestes dones a Catalunya. L'esbiaix androcèntric dels criteris per mesurar i analitzar la realitat de l'execució penal femenina en els indicadors oficials i les dades que es produeixen des de l'administració de Catalunya envers a aquesta temàtica i col·lectiu de dones, obliga a repensar les dades i els indicadors.

Reformular-los per tal que puguin incloure particularitats i trets de la població femenina considerats claus per comprendre les situacions discriminatòries de les dones sotmeses a aquestes mesures d'execució penal. Només així es contemplaran les estratègies, recursos i tractaments penitenciaris de reintegració social d'aquest col·lectiu de dones, des de la pròpia experiència femenina.

B. La recerca quantitativa amb dades oficials explotades estadísticament: perspectiva androcèntrica

La segona fase de la recerca ha estat la investigació quantitativa que ha consistit, en una primera etapa, en analitzar les dades oficials sobre població reclusa femenina de Catalunya, que ja han estat explotades estadísticament pel Departament de Justícia, en el marc de l'Estat espanyol i de la Unió Europea.

Les conclusions són vàries. D'entrada, dir que: pràcticament no es publiquen, amb accés obert i per tothom, dades sobre l'execució penal a Catalunya, i menys encara en el cas de l'execució penal femenina. És més, les poques dades i variables que es publiquen estan en molts pocs casos desglossades per sexe, per la qual cosa, les característiques i problemàtiques de les dones empresonades no queden gens reflectides ni se'n pot fer un perfil adequat. Altrament, tampoc les dades sobre execució penal femenina que si estan explotades, però que tenen accés limitat al públic en general, i que estan presentades en diversos butlletins i triptics del Departament de Justícia, recullen dades prou significatives en aquest àmbit, tal com s'ha anat demostrant al llarg de la recerca i queda plasmat a l'informe. O si que en el procés d'explotació de les dades no és té en compte, de cap de les maneres, una perspectiva no androcèntrica, ni mínimament, segons el que s'exigeix, avui per avui en les normatives catalanes, espanyoles i europees. Considerem que aquesta situació dificulta un desenvolupament adequat de les polítiques penitenciàries envers aquest col·lectiu que, en conseqüència, estan totalment esbiaixades i sesgades en detriment de les dones.

La perspectiva no androcèntrica en relació als indicadors té dos grans vessants o concrecions: primer que totes les variables

estudiades estiguin desglossades per sexe (indicadors d'igualtat de gènere) i, segon, que s'incloguin també variables que recullin experiències i trets propis de les dones (indicadors des de l'experiència de les dones) que són els que, en major mesura, reflecteixen les discriminacions que pateixen les dones. Doncs bé, ni les variables estudiades estan totes, ni de bon troç, prou desglossades per sexe, ni hi ha cap variable que reculli especialment la situació de la dona empresonada al nostre país. Ni a les dades catalanes del Departament de Justícia, ni a les dades espanyoles de Instituciones Penitenciarias, ni a les dades del Consell d'Europa.

O sigui que detectem, per un costat, un gran esbiaix androcèntric de les dades que es produeixen i es publiquen sobre execució penal femenina, pel que fa a la seva igualtat amb els homes, ja que no apliquen adequadament indicadors d'igualtat de gènere, desglossant les variables corresponents. Però per l'altre, tampoc es contempen d'altres indicadors quantitatius o qualitatius (indicadors des de la diferència) que ens permetin visibilitzar les discriminacions i opressions pròpies de les dones.

De fet, i per ser més concrets encara, les úniques dades sociològiques sobre dones empresonades que consten en les variables explotades pel Departament de Justícia són l'edat i la nacionalitat, dues variables importants, pero ni de molt lluny suficients per fer un retrat social i un perfil real de les dones sotmeses a la política d'execució penal al nostre país. Però és que a més a més, hi ha un munt de variables interessants, sobretot indicadors penals i penitenciaris que no estan desglossats per sexe i que caldria fer-ho (més endavant ja sortiran en el llistat d'indicadors que volem proposar).

En aquesta primera etapa de la recerca quantitativa hem fet un anàlisi exhaustiu i detallat de totes les fonts documentals del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i també del Ministerio del Interior del govern d'Espanya i de l'Instituto Nacional d'Estadística, així com de les corresponents del Consell d'Europa en relació al nostre àmbit d'estudi. A l'informe hem detallat i explicat cada una d'aquestes fonts documentals. A partir de tota la informació extreta hem presentat una radiografia descriptiva de la situació de la població reclusa a Catalunya en el marc espanyol i

europèu, incloent un munt de taules i gràfiques que il·lustren totes les dades i estadístiques recollides. Aquesta radiografia, tal com acabem de comentar anteriorment pateix del esbiaix androcèntric amb que es van fer les explotacions corresponents i, per tant, és una radiografia coixa, incompleta i, en certa manera, discriminatòria, ja que d'un dels col·lectius empresonats, les dones, no hi ha les suficients dades i estadístiques per dibuixar-ne un perfil conforme a la realitat. De fet, en la radiografia només es treballen les dades desglossades, ja que les que no ho estan, la gran i immensa majoria, no serveixen per mostrar la situació de les dones, si, en canvi, òbviament la del conjunt de la població reclusa, entre la que es troben les dones, però submergides en les grans dades majoritàriament masculines. Quan estudiem les fonts documentals, esmentem les variables no desglossades per sexe, per la qual cosa, podem esbrinar i conèixer l'abast del no desglossament, i el significat d'aquesta greu omisió. D'aquesta manera demostrem l'esbiaix de gènere i la poca sensibilitat encara existent per conèixer la situació específica de les dones.

Per acabar aquest apartat, cal tornar a insistir en el reduït nombre de estadístiques que es publiquen, posat cas que es vulgui estudiar les característiques del conjunt de la població reclusa o les característiques de les persones empresonades als diferents centres penitenciaris de Catalunya o d'Espanya. Són molt limitades i no permeten tenir un coneixement seriós i profund de la població empresonada, ni tampoc faciliten dibuixar-ne el perfil sociològic i/o penal. Certament, costa d'entendre que sigui tan difícil per als investigadors/es del tema penitenciari poder aconseguir estadístiques i dades concretes sobre la població penitenciària a Catalunya i/o sobre la seva distribució en les diferents presons del territori.

C. La recerca quantitativa amb dades oficials no explotades estadísticament: perspectiva no androcèntrica

La segona etapa de la recerca quantitativa ha consistit en l'explotació de les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, les dades primàries del SIPC (Sistema

d'Informació Penitenciari Català) i del SIJJ (Sistema d'Informació de Justícia Juvenil). Es tractava de fer un primer anàlisis i una primera aproximació a la base de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya per tal d'esbrinar les variables i dades que hi havia, seleccionar-ne les més rellevants i, finalment, però sobretot, estudiar si a partir de totes elles podem trobar la informació suficient per reflectir les particularitats de l'execució penal femenina. Per cada una de les particularitats examinades, verificar la informació suficient per anar desenvolupant l'enfocament no androcèntric de l'execució penal femenina.

Finalment, les conclusions són diverses. En primer lloc, sobre una hipotesi previa: unes bases de dades que per definició, a ben segur que haurien de ser androcèntriques i no complertes (ja l'anàlisi dels documents del Departament de Justícia així ho indicava), es demostra la seva falsetat: les bases de dades no són androcèntriques. La nostra explotació així ho verifica. Ans al contrari, es tracta d'una molt bona recollida d'informació i – encara que en menor mesura – una acceptable producció de dades sobre les dones sota mesures d'execució penal, i que la seva adequada i justa explotació ha de permetre fer bones recerques i anàlisi per a les polítiques públiques sobre el tema.

En segon lloc, es partia de la idea de que mancarien moltes dades a les bases de dades per a poder elaborar indicadors no androcèntrics, i que això exigiria molta més producció d'indicadors “desitjables”, ja que els possibles no ho eren “de possibles”, perquè no existien les dades per fer-los. Però després del minuciós anàlisi portat a terme, hem trobat que la principal mancança es refereix a l'absència d'explotació adequada de la base de dades existent, i no a l'absència de dades de la mateixa. Les dades hi són, però no han estat explotades (omissió) o han estat explotades amb criteris androcèntrics. Això no vol dir que no hi hagin “indicadors desitjables” (que n'hi ha i bastants, sobre tot respecte a la quantificació d'aspectes i informació qualitativa ja continguda a les bases de dades), però també n'hi ha molts, fins i tot més encara, de “possibles”.

En tercer lloc, la doble lectura: la bona notícia de la viabilitat d'un bon treball no androcèntric de construcció d'indicadors a partir d'una bona explotació de les bases de dades, però alhora, la

invisibilitat, desídia o indiferència amb el que es tracta la qüestió de l'execució penal femenina, especialment quant a l'obtenció d'estadístiques i indicadors es del tot viables. Això comporta, sense cap mena de dubte, un greuge comparativa incontrastable.

En quart lloc, cal dir algunes observacions, més que del contingut de les bases de dades en sí (reiterem, de les qüestions més positives a destacar), als professionals o persones responsables que omplen i carguen les informacions als camps i caselles corresponents. Resulta que molts de les variables sociològiques rellevants com les relacionades amb la maternitat – i/o paternitat-, nombre i edat dels fills i filles, situació que tenen, nombre de visites, situació del pare, o bé les caselles on hi ha d'haver la informació no estan complertes o bé només es troben en alguns casos i directament a la majoria estan buides. El mateix passa amb d'altres variables, com la “d'antecedents psiquiàtics” o en d'altres de caràcter més qualitatiu, com ara el tema de l'addicció a les substàncies psicotròpiques o el tipus de “família adquirida” (tal com s'anomena a la base de dades), etc. O sia que, en alguns casos, ja sigui pel caràcter qualitatiu de la dada o per la no recollida per part de la persona que ho hauria de fer, les informacions són incomplertes o inexistents, per la qual cosa no es poden utilitzar o si se'n fa ús, representen una mostra tan petita del total de casos, que no serveixen per definir tendències o situacions específicament significatives. Tot això va lligat a un altre problema que volem destacar, com a conclusió, en cinquè lloc, que està relacionat amb la manca de codificació i/o tabulació de moltes de les dades. Principalment dades sociològiques, principalment però no exclusivament qualitatives, que ajudarien a definir el perfil sociològic de les dones i, en conseqüència, permetrien dibuixar també les possibles exclusions, discriminacions o opressions que aquestes dones hagin sofert. Com que no estan codificades no es poden quantificar i potser aquesta és una de les raons per les quals els professionals no omplen les caselles corresponents. Doncs, si no estan codificades, el tractament informàtic no permet recollir-les en llistats estadístics, de manera que no es poden obtenir percentatges de les variables en qüestió, ni fer operacions de creuament amb altres variables, etc. Així, el pesat treball de càrrega d'informació es redueix a la seva digitalització i possible

utilització enfront de la consulta pel cas individual. Però si se sap que les informacions qualitatives no codificades no es podran quantificar i consegüentment, no serveixen per fer estadístiques o indicadors, és evident que s'esta expasant al professional a una minusvaloració i desinterés a l'hora d'omplir les fitxes de variables que toqui en aquell moment. O sia, un peix que es mossega la cua, el cercle viciós que acaba perjudicant als col·lectius que menys hi tenen que veure en el procés estadístic de recollida d'informació i producció de dades, quals són els grups empresonats, i entre ells els més vulnerables -les dones principalment, de les que com veiem, no per casualitat se saben estadísticament i relativament moltes menys coses-.

En sisé lloc, hem de comentar que hi ha variables que directament es pot afirmar que no surten reflectides, de cap de les maneres a les bases de dades, o que si en tot cas surten, es com si no sortissin, ja que no es fan gaires referències: totes les variables relacionades amb la violència contra les dones, els maltractaments físics i psicològics i les seves circumstàncies; el conjunt de variables relacionades amb els trams d'edat de les dones que són més significatives, ja que justament quan tenen responsabilitats en tasques de reproducció i cura (generalment, durant el període compres entre els 31 i 40 anys), és quan les dones ingressem més a les presons. Però també variables relacionades amb l'edat d'emancipació de la seva família d'origen, l'edat d'acabament dels estudis, l'edat a la primera maternitat o l'edat d'inici a la delinqüència. Variables familiars, com la tipologia de llar abans de l'ingres a presó, la tipologia de llar de la família d'origen; variables entorn del delicte, com les que fan referència a les particularitats o mobil(s) del delicte; les variables de classe social, relacionades sobretot amb el nivell d'ingressos, el tipus de pensions que es reben o s'han rebut, el tipus d'activitats laborals realitzades i les seves característiques (contracte, duració, SS, remuneració...). A partir de moltes d'aquestes variables es podrien construir indicadors "desitjables" de l'execució penal femenina. Indicadors de tarannà més sociològic i no tant criminològics o penal/penitenciaris, que són els que abunden més, que permetrien examinar millor la situació de les persones privades de llibertat, per després dissenyar polítiques més afins a les seves necessitats i problemàtiques que,

en definitiva, és la raó bàsica que haurien de tenir totes aquestes bases de dades: la justificació principal de la seva existència.

Per acabar, però, afegir que tot i ser unes bases de dades molts potents i molt rica d'informacions i possibilitats, és bastant complexa de manipular i consultar i, per tant, en aquesta recerca, se'n ha fet una primera explotació exploratòria, però en tot cas una explotació insuficient que haurà de continuar en el futur en posteriors etapes de la recerca amb una clara incorporació de nous i més amples coneixements tècnics i informàtics, els quals pressuposa allunyar-se clarament dels coneixements requerits com a simples usuaris de bases de dades. Així és que cal aclarir que es tracta d'un primer anàlisi en el que s'establiran les línies bàsiques per a poder seguir investigant a fons en aquestes bases de dades. Les seves dimensions superen també de llarg, els objectius inicialment plantejats en aquesta investigació i, ho hem de recalcar, els resultats que s'han obtingut superen clarament les previsions que teniem en un primer moment. De tal manera, estem del tot satisfetes i satisfets respecte d'aquesta primera explotació.

D. La recerca qualitativa: recol·lecció d'informació amb estructures participatives i intersectorials amb informants claus

La fase de treball qualitatiu de la recerca va procurar l'adquisició d'informació i producció de dades qualitatives, principalment a partir de la realització d'unes Jornades de treball sota la modalitat de seminaris-tallers semipresencials i intersectorials amb informants claus sobre la formació, producció i utilització de dades sobre execució penal femenina. Dissenyar un dispositiu logístic i operatiu per celebrar les jornades, amb totes les taules rodones i tallers proposats, fer les transcripcions dels estudis presentats i en darrer terme, dur a terme el buidat d'informació per redactar-ne les conclusions. El treball dut a terme amb aquesta metodologia ha estat força interessant, i sense dubte, ha estat l'opció metodològica més acertada, ja que ha permès l'interacció, confrontació crítica i el debat plural i obert sobre temàtiques molt complexes, que només es poden abordar des del treball grupal. A més a més, la participació de persones que actualment encapçalen

experiències innovadores en l'àmbit de l'execució penal femenina arreu de l'estat espanyol, així com també de més d'una desena de dones recluses o ex-recluses, ha estat del tot adequat i inriquidor. Cal destacar també la capacitat d'incidir en la realitat penitenciària, tota vegada que han participat les responsables polítiques directament implicades en l'execució penal femenina, així com la gran capacitat de producció de dades qualitatives d'alta contribució per tal de desenvolupar el treball quantitatiu ja esmentat.

Cal assenyalar, per últim, la contribució que han fet al procés metodològic, els variats i sempre generosos informants claus d'aquesta recerca, especialment el personal del Departament de Justícia, que en tot moment ha respost amb rapidesa, disponibilitat i sense cap inconvenient, a tots els requeriments sol·licitats pels membres de l'equip de recerca.

E. La difusió de resultats i transferència de coneixements

Respecte a la difusió del projecte i els seus resultats, es va desenvolupar –en el marc de les bases d'aquesta convocatòria- un conjunt d'accions de difusió i divulgació: elaboració de textos científics i acadèmics; presentacions i xerrades en la comunitat acadèmica i en la societat civil; transferència en cursos de formació de funcionaris, doctorats, masters i postgraus sobre gènere, sociologia i control penal, així com també a través d'assessorament a les associacions implicades; organització de jornades en la modalitat de seminaris-taller intersectorials; difusió *on line* en espai web com a extensió cap a la societat mitjançant l'us de les TIC's, etc. Per tal de fer tota aquesta transferència, comentem molt especialment varies actuacions d'alt impacte:

- h) el seminari-taller que va tenir com a principal característica metodològica, la de generar un espai intersectorial en el qual es van potenciar les veus de les pròpies dones recluses i/o ex-recluses.
- i) L'organització d'activitats d'extensió comunitària a presons de Catalunya.
- j) La capacitat difusora que es va traduir en participacions en mitjans de comunicació massius.

- k) La contribució per tal de incloure continguts, competències i assignatures sobre gènere i sistema penal en ensenyaments universitaris.
- l) La participació en xarxes socials i científiques sobre la temàtica, incloent la coordinació de la Xarxa Internacional sobre Gènere i Sistema Penal (Xarxa GEISPE).
- m) La construcció d'un portal web de divulgació social sobre la temàtica.

Barcelona, Novembre de 2009.-

Elisabet Almeda Samaranch

LLISTAT DE TAULES I GRÀFICS DE LA RECERCA QUANTITATIVA

1. Dades oficials explotades estadísticament: Anàlisi de l'execució penal femenina a Catalunya en el marc espanyol i europeu

1. Dades generals de la població reclusa (o condemnada)

Totals de població reclusa i la seva evolució

Catalunya

- Gràfic 1. Evolució de la població reclusa a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 2. Creixement de la població reclusa a Catalunya (nombres relatius)

Espanya

- Gràfic 3. Evolució de la població reclusa a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 4. Persones condemnades per CCAA per cada 100.000 habitants el 2007 a Espanya

Europa

- Gràfic 5. Taxa de població empresonada per cada 100.000 habitants a Europa
- Taula 6. Població reclusa als països europeus el 2005 (nombres absoluts)
- Gràfic 7. Població reclusa als països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 8. Població reclusa als països europeus i a Catalunya el 2007 per cada 100.000 habitants
- Taula 9. Percentatge del creixement i la disminució de la població reclusa als països europeus del 2006 al 2007

Població reclusa femenina i masculina

Catalunya

- Gràfic 10. Evolució de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 11. Creixement de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres relatius)

Espanya

- Gràfic 12. Evolució de la població reclusa femenina a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 13. Creixement de la població reclusa femenina a Espanya
- Gràfic 14. Dones condemnades per CCAA per cada 100.000 habitants el 2007 a Espanya

Catalunya i Europa

- Gràfic 15. Població reclusa femenina als països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 16. Percentatge de població reclusa femenina als països europeus i a Catalunya el 2007

Població reclusa estrangera

Catalunya

- Gràfic 17. Evolució de la població estrangera a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 18. Evolució anual de la taxa de població reclusa estrangera per cada 100.000 residents estrangers a Catalunya
- Gràfic 19. Evolució de la taxa de població reclusa estrangera

- per cada 100.000 residents estrangers a Catalunya per sexe
- Gràfic 20. Evolució de la població reclusa femenina estrangera a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 21. Creixement de la població reclusa femenina espanyola i estrangera a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 22. Percentatge de població reclusa masculina espanyola i estrangera sobre el total de població reclusa masculina a Catalunya

Espanya

- Gràfic 23. Evolució de la població reclusa estrangera a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 24. Evolució de la població reclusa femenina estrangera a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 25. Creixement de les poblacions recluses femenines espanyola i estrangera a Espanya
- Gràfic 26. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina a Espanya per nacionalitat
- Gràfic 27. Evolució de la població reclusa estrangera per cada 100.000 estrangers residents a Espanya
- Gràfic 28. Percentatge de població condemnada per país d'origen a Espanya el 2007 (països agregats)
- Gràfic 29. Percentatge de població condemnada femenina per país d'origen a Espanya el 2007 (països agregats)

Europa

- Taula 30. Població reclusa femenina i població reclusa estrangera femenina i masculina, als països europeus (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 31. Percentatge de població reclusa estrangera als països europeus i a Catalunya el 2007
- Gràfic 32. Percentatge de població reclusa femenina estrangera als països europeus i a Catalunya el 2007

2. Dades sociològiques de la població reclusa

Edat

Catalunya

- Gràfic 33. Edat de la població reclusa a Catalunya per sexe el 2007 (nombres relatius)

- Gràfic 34. Evolució de la població reclusa de 18 a 21 anys a Catalunya
- Gràfic 35. Evolució de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 36. Evolució de la població reclusa per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 37. Evolució de la població reclusa femenina per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 38. Evolució de la població reclusa masculina per edat d'ingrés a la presó a Catalunya (nombres absoluts)

Espanya

- Gràfic 39. Distribució en percentatges de la població reclusa a Catalunya el 2007
- Gràfic 40. Percentatge de població reclusa per grups d'edat a Espanya el 2007
- Gràfic 41. Evolució de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Espanya
- Gràfic 42. Evolució en percentatges de la distribució de la població reclusa per grups d'edat a Espanya
- Gràfic 43. Percentatge de població reclusa per grups d'edat i per sexe a Espanya el 2007
- Gràfic 44. Percentatge de població condemnada de 18 a 20 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007
- Gràfic 45. Percentatge de població condemnada de 26 a 30 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007
- Gràfic 46. Percentatge de població condemnada de 31 a 40 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007
- Gràfic 47. Percentatge de població condemnada de més de 70 anys per sexe i CCAA a Espanya el 2007

Nacionalitat

Catalunya

- Gràfic 48. Evolució de la procedència de la població reclusa femenina a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 49. Distribució de la població reclusa femenina en els 10 primers països més representats a Catalunya el 2008 (nombres absoluts i relatius)

- Gràfic 50. Distribució de la població reclusa masculina en els 10 primers països més representats a Catalunya el 2008 (nombres absoluts i relatius)

Espanya

- Gràfic 51. Procedència de la població reclusa femenina a Espanya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 52. Procedència de la població reclusa masculina a Espanya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 52. Procedència de la població reclusa masculina a Espanya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 53. Distribució en percentatges de la població reclusa estrangera per procedència i sexe a Espanya el 2007

3. Dades penals i penitenciàries de la població reclusa

Situació processal-penal de la població empresonada

Catalunya

- Gràfic 54. Percentatge de població reclusa estrangera a diferents països europeus i a Catalunya el 2007 (nombres relatius)
- Gràfic 55. Evolució de la població reclusa preventiva a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 56. Evolució de la població reclusa penada a Catalunya i a Espanya (nombres relatius)
- Gràfic 57. Evolució de la població reclusa preventiva a Catalunya i a Espanya (nombres relatius)
- Gràfic 58. Evolució de la població reclusa femenina penada a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 59. Evolució de la població reclusa femenina penada a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa femenina
- Gràfic 60. Evolució del creixement de la població reclusa femenina penada a Catalunya
- Gràfic 61. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 62. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa femenina (nombres relatius)

- Gràfic 63. Evolució de la població reclusa masculina penada a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa masculina (nombres relatius)
- Gràfic 64. Evolució de la població reclusa masculina preventiva a Catalunya i a Espanya sobre el total de població reclusa masculina (nombres relatius)
- (nombres relatius)
- Gràfic 65. Evolució del percentatge de població reclusa penada espanyola i estrangera a Catalunya
- Gràfic 66. Evolució del percentatge de població reclusa preventiva espanyola i estrangera a Catalunya (nombres relatius)

Espanya

- Gràfic 67. Evolució de la població reclusa penada a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 68. Evolució de la població reclusa penada a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 69. Evolució de la població reclusa femenina penada a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 70. Evolució de la població reclusa femenina preventiva a Espanya (nombres absoluts)
- Gràfic 71. Població reclusa per situació processal-penal i CCAA a Espanya el 2007 (nombres relatius)

Delicte

Catalunya

- Gràfic 72. Percentatge de població reclusa per codi penal aplicat a Catalunya el 2007
- Gràfic 73. Delicte principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007 (nombres absoluts)
- Gràfic 74. Percentatge del delicte principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007
- del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007
- Gràfic 75. Percentatge del delicte principal de totes les causes de la població reclusa en aplicació
- Gràfic 76. Percentatge del delicte principal de totes les causes

de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007

- Gràfic 77. Percentatge del delicte principal de la població reclusa masculina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007
- Gràfic 78. Percentatge del delicte principal de la població reclusa femenina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007
- Gràfic 79. Percentatge del delicte principal de la població reclusa femenina en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2007
- Gràfic 80. Percentatge del delicte principal de la població reclusa en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2007
- Gràfic 81. Evolució de la població reclusa femenina per delicte principal en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya
- Gràfic 82. Percentatge del delicte principal de la població reclusa espanyola i estrangera en aplicació del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2008
- Gràfic 83. Percentatge del delicte principal de totes les causes de la població reclusa espanyola i estrangera en aplicació del Codi Penal derogat i del Codi Penal de 1995 a Catalunya el 2008
- Gràfic 84. Delicte principal de la població reclusa estrangera en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2008 (nombres absoluts)

Espanya

- Gràfic 85. Percentatge del codi penal aplicat a Espanya el 2007
- Gràfic 86. Població reclusa per delicte en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007
- Gràfic 87. Població reclusa per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007
- Gràfic 88. Percentatge de la població reclusa per delicte en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007
- Gràfic 89. Percentatge de la població reclusa femenina per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007
- Gràfic 90. Percentatge de la població reclusa femenina per

- delicte en aplicació del Codi Penal derogat a Espanya el 2007
- Gràfic 91. Percentatge de la població reclusa per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 i per sexe a Espanya el 2007
- Gràfic 92. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007
- Gràfic 93. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina per delicte en aplicació del Codi Penal de 1995 a Espanya el 2007

Catalunya

Condemna

- Gràfic 94. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per condemna a Catalunya
- Gràfic 95. Pena imposada en aplicació del Codi Penal de 1995 per sexe a Catalunya el 2007
- Gràfic 96. Evolució del percentatge de la població reclusa masculina per condemna a Catalunya
- Gràfic 97. Evolució del percentatge de la població reclusa femenina per condemna a Catalunya
- Gràfic 98. Distribució de població reclusa espanyola i estrangera segons la pena més greu aplicada el 2008

Centres penitenciaris

- Gràfic 99. Distribució de població reclusa als centres penitenciaris de Catalunya el 2008
- Gràfic 100. Distribució de població reclusa espanyola als centres penitenciaris de Catalunya el 2008
- Gràfic 101. Percentatge de població reclusa estrangera als centres penitenciaris de Catalunya el 2008
- Gràfic 102. Distribució de la població reclusa femenina als centres penitenciaris de Catalunya el 2008
- Gràfic 103. Distribució de la població reclusa femenina espanyola als centres penitenciaris de Catalunya el 2008
- Gràfic 104. Distribució de la població reclusa estrangera als centres penitenciaris de Catalunya el 2007

Descriptors de "rehabilitació"

- Gràfic 105. Població reclusa femenina en centres de deshabitació a Catalunya

- Gràfic 106. Evolució del percentatge de població reclusa en centres de deshabituació per sexe a Catalunya
- Gràfic 107. Evolució de població reclusa en medi obert a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 108. Evolució de població reclusa en medi obert per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 109. Evolució del percentatge de població reclusa en medi obert per sexe a Catalunya
- Gràfic 110. Població reclusa classificada en art. 82 per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 111. Evolució del percentatge de població reclusa classificada en art. 82 per sexe a Catalunya
- Gràfic 112. Població reclusa classificada en unitats dependents per sexe a Catalunya
- Gràfic 113. Evolució del percentatge de població reclusa classificada en unitats dependents per sexe sobre el total de població reclusa en 3r grau a Catalunya
- Gràfic 114. Llibertats condicionals per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 115. Evolució del percentatge de població reclusa en llibertat condicional sobre el total de classificats per sexe a Catalunya
- Gràfic 116. Evolució del nombre de permisos per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya
- Gràfic 117. Evolució de la població reclusa que ha gaudit de permisos per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 118. Evolució de la població reclusa que ha gaudit d'un o més permisos per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya
- Gràfic 119. Evolució anual de la població reclusa que ha gaudit de cada tipus de permís per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 120. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 2n grau cedits per sexe a Catalunya
- Gràfic 121. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 3r grau cedits per sexe a Catalunya
- Gràfic 122. Evolució del percentatge de permisos de cap de setmana cedits per sexe a Catalunya

- Gràfic 123. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris sense força cedits per sexe a Catalunya
- Gràfic 124. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris amb força cedits per sexe a Catalunya
- Gràfic 125. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 2n grau cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya
- Gràfic 126. Evolució del percentatge de permisos ordinaris de 3r grau cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya
- Gràfic 127. Evolució del percentatge de permisos de cap de setmana cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya
- Gràfic 128. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris sense força cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya
- Gràfic 129. Evolució del percentatge de permisos extraordinaris amb força cedits a la població reclusa femenina per nacionalitat a Catalunya

Descriptors de "disciplina i control"

- Gràfic 130. Evolució de població reclusa en règim tancat per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 131. Evolució del percentatge de població reclusa en règim tancat sobre el total de classificats per sexe a Catalunya
- Gràfic 132. Evolució del percentatge de població reclusa (dones, homes, joves i estrangers) en règim tancat a Catalunya
- Gràfic 133. Nombre d'incidents per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 134. Evolució del nombre d'incidents de la població reclusa per sexe a Catalunya (nombres absoluts)
- Gràfic 135. Nombre d'expedients disciplinaris incoats, dades acumulades, per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 136. Evolució de la població reclusa implicada pel total de població reclusa per sexe a Catalunya
- Gràfic 137. Evolució de la ràtio d'expedients disciplinaris

- incoats per la població reclusa implicada per sexe a Catalunya
- Gràfic 138. Nombre d'expedients disciplinaris "molt greus" incoats, dades Evolució de la ràtio d'expedients disciplinaris incoats, dades acumulades, per sexe a Catalunya
- Gràfic 139. Nombre de mitjans coercitius aplicats per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 140. Evolució del mitjans coercitius per cada 100 persones recluses diferents per sexe a Catalunya
- Gràfic 140. Evolució d'evasions per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 141. No presentació de permís per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 142. No presentació de permís pel total de població reclusa qua han gaudit de permisos per sexe a Catalunya (nombres absoluts i relatius)

Dades sanitàries

- Gràfic 143. Seroprevalença de HIV per sexe a Catalunya el 2007 (nombres absoluts i relatius)
- Gràfic 144. Seroprevalença d'hepatitis C per sexe a Catalunya el 2007 (nombres absoluts i relatius)

2. Dades oficials no explotades estadísticament: Anàlisi de les bases de dades del Departament de Justícia de la Generalitat de catalunya en relació a l'execució penal femenina

- Taula 1: Trams d'edat de les dones preses segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 2: Nacionalitat de les persones empresonades estrangeres segons sexe. Catalunya, 2008
- Gràfic 2.1: Continent de nacionalitat de les persones empresonades estrangeres segons sexe. Catalunya, 2008
- Taula 3: País d'origen de les dones empresonades estrangeres segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Gràfic 3.1: Continent d'origen de les dones empresonades estrangeres segons centre penitenciari. Catalunya, 2008

- Taula 4: Estat civil de les dones empresonades segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Gràfic 4.1: Estat civil de les dones empresonades. Catalunya, 2008
- Gràfic 5: Dones empresonades que tenen o no parella. Catalunya, 2008
- Taula 6: Distribució de les dones segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Gràfic 6: Distribució de les dones segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 7: Tipus d'establiments penitenciaris per a dones a Catalunya, 2008
- Taula 8: Tipus d'establiments penitenciaris per a homes a Catalunya, 2008
- Taula 9: Dones que tenen la parella empresonada segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 9.1: Dones que tenen la parella empresonada per la mateixa causa segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Gràfic 9.1: Parella de les dones a presó per la mateixa causa que la interna. Catalunya, 2008
- Taula 10: Dones empresonades amb fills/es segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Gràfic 10: Dones empresonades amb fills/es segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 11: Nombre de fills/es de les mares empresonades segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 12: Departaments maternals i unitats dependents de mares i fills/es segons població. Catalunya, 2009
- Taula 13: Evolució del nombre de mares i de menors als Departaments maternals. Catalunya, 1994-2009
- Gràfic 13: Evolució del nombre de mares i menors al Departament maternal. Catalunya, 1994-2009
- Taula 14: Unitats dependents segons sexe i capacitat. Catalunya, 2009
- Gràfic 15: Activitats de programes de tractament per a dones sobre total de programes per a dones. Catalunya, 2008
- Gràfic 15.1: Programes de tractament per a homes sobre total de programes per a homes. Catalunya, 2008

- Taula 16: Activitats de programes de tractament per centre segons sexe. Catalunya, 2008
- Taula 17: Activitats en programes de tractament especialitzat segons centre segons sexe i presó. Catalunya, 2008
- Taula 18: Implicats/des en activitats productives segons tipus d'activitat i sexe. Catalunya, 2008
- Gràfic 18.1: Implicats en activitats productives segons tipus d'activitat i sexe. Catalunya, 2008
- Taula 19: Nombre de activitats productives i persones implicades per sexe, segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 20: Persones implicades en formació reglada i no reglada per centre, segons centre penitenciari. Catalunya, 2008
- Taula 21: Tipus d'activitats lúdiques i culturals i persones implicades per sexe, segons els centres penitenciaris. Catalunya, 2008
- Gràfic 22: Nombre d'expedients per intern/a segons sexe. Catalunya, 2008
- Gràfic 23: Nombre d'expedients per intern/a segons presó. Catalunya, 2008
- Gràfic 24: Nombre d'expedients per intern/a segons presó. Catalunya, 2008
- Gràfic 25: Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb la família segons sexe. Catalunya, 2008
- Gràfic 26: Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb la parella segons sexe. Catalunya, 2008
- Gràfic 27: Mitjana per intern/a de comunicacions externes amb fills/es segons sexe. Catalunya, 2008

DOCUMENTACIÓ I BIBLIOGRAFIA CITADA I DE REFERÈNCIA

1. Documentació i Bibliografia general

ALMEDA SAMARANCH, E. (1992): "El control social sobre la mujer" en Revista Poder y Libertad, Nº 19: Presas (ed. Lidia Falcón), pp 6-9, Madrid: Vindicación Feminista Publicaciones.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1994) (Traducción): "La mujer del discurso jurídico" Autora: Carol Smart) en E. Larrauri (comp.) en Mujeres, Derecho Penal y Criminología (1994) pp. 167-189. Madrid: Siglo XXI.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1994): "L'associacionisme altruista" en el Sistema de Justícia Penal. El cas de Catalunya", en Actas del II Congreso Catalán de Sociología (Girona 15-17 de Abril de 1994). Volumen I, II, Barcelona, Societat Catalana de Sociologia, Institut d'Estudis Catalans.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1994): "Reflexions sobre la problemàtica de la dona empresonada a Catalunya", en Actas del II Congreso Catalán de Sociología (Girona 15-17 de abril de 1994). Volumen I, II, Barcelona, Societat Catalana de Sociologia, Institut d'Estudis Catalans.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1997) (coord.): "Una aproximació a la situació de les dones empresonades de l'Hospitalet de Llobregat" en Programa Municipal para la mujer, Equipo de investigación del Centro de Atención e Información de la Mujer. Hospitalet de Llobregat: Servicio de Publicaciones del Programa Municipal para la Mujer.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1998): "Avance del estudio de caso realizado en la cárcel de mujeres de Brians" en Bodelón, E; Picontó, T (coord.). Transformaciones del Estado y del Derecho Contemporáneos. Nuevas perspectivas de la Investigación Socio-Jurídica, pp. 305-316. Madrid: Dickinson.

ALMEDA SAMARANCH, E. (1999): "Passat i present de les presons de dones: Un estudi de cas al centre penitenciari de Brians" en Edició Microfotogràfica. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2000): "Las discriminaciones de género en el sistema penitenciario: un estudio de caso en la cárcel de mujeres del Centro Penitenciario de Brians" en Un cacheo en la cárcel. pp. 195- 217. Barcelona: Asociación contra la Cultura Punitiva y la Exclusión Social,

ALMEDA SAMARANCH, E. (2001): "Particularidades de las cárceles de mujeres: un enfoque de género" en Revista Panóptico, núm.2, nueva época, 2º semestre (2001), pp. 135-153. Barcelona: Editorial Virus.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2002): "Corregir y castigar. El ayer y hoy de las cárceles de mujeres". pp.271. Barcelona: Ediciones Bellaterra.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2003): "Mujeres encarceladas". pp.213. Barcelona: Ariel.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2004) (coord.): "Mujeres lesbianas encarceladas" en Revista Zero núm 60, 2004, pp. 54-56 Madrid.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2004): Dones (Capt. 6), en Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans, L'empresonament a Catalunya, pp. 177-186. Barcelona: Edicions 1984.

Almeda Samaranch, E. (2004): La carcel no sirve para reinserir. Conversaciones; en Revista El Ciervo, N° 642-643; pp. 16-21. Barcelona: El Ciervo 96 SA.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2005): "La política penal/penitenciaria en relación con la mujer: un enfoque de género" en Iñaki Rivera (Coord.) Política Criminal y Sistema Penal. Viejas y nuevas racionalidades punitivas, pp. 348-366. Barcelona: Anthropos Editorial.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2005): "Las experiencias familiares de las mujeres encarceladas. El caso de Cataluña" en Las cárceles de la democracia. Del déficit de ciudadanía a la producción de control (2005) pp. 69-104. Madrid: Ediciones Bajo Cero

ALMEDA SAMARANCH, E. (2005): "Women's imprisonment in Spain" en Punishment and Society. The International Journal of Penology, volume 7, number 2, April 2005.pp. 183-199. London: Sage Publications

ALMEDA SAMARANCH, E. (2006): "Dones i presons: passat i present de les presons femenines en Espanya" en La funció social de la política penitenciària. pp. 159-180, Barcelona: Generalitat de Catalunya-Departament de Justícia

ALMEDA SAMARANCH, E. (2006): "Las experiencias familiares de las mujeres encarceladas" en Roigé, X.: Familias de ayer, familias de hoy. Continuidades y cambios en Catalunya pp.305-338 Barcelona: Icaria Institut Català d'Antropologia.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2006): "Pasado y presente de las cárceles femeninas en España" en Sociológica. Revista de Pensamiento Social. Nº 6. 2005-2006. pp. 75-106. A Coruña: Universidad de A Coruña

ALMEDA SAMARANCH, E. (2007): "Ejecución Penal y Mujer en España. Olvido, Castigo y Domesticidad", pp.27-66. En "Mujeres y castigo: Un enfoque socio-jurídico y de género", Colección Oñate: Derecho y Sociedad. Madrid: Dykinson.

ALMEDA SAMARANCH, E. (2007): Las carceles femeninas en España (Capítulo 1 de Mujeres encarceladas. Barcelona.Ariel); en "Género, discurso jurídico y administración de justicia penal": <http://www.pensamientopenal.com.ar/dossier/>

ALMEDA SAMARANCH, E. (2009): "Para unas nuevas estadísticas sobre la ejecución penal femenina" en Gemma Nicolás y Encarna Bodelón (ed.): "Género y Dominación. Críticas feministas del derecho y el poder". Barcelona: Anthropos Editorial.

ALMEDA SAMARANCH, E. I E. BODELÓN GONZÁLEZ (2007): Presentación, pp.13-24. En "Mujeres y castigo: Un enfoque socio-jurídico y de género", Colección Oñate: Derecho y Sociedad. Madrid: Dykinson.

ALMEDA SAMARANCH, E. I E. BODELÓN GONZÁLEZ (ed.) (2007): "Mujeres y castigo: Un enfoque socio-jurídico y de género", Colección Oñate: Derecho y Sociedad. Madrid: Dykinson.

ALMEDA SAMARANCH, E., N. I E. BODELÓN (2005): "Rastreando lo invisible: mujeres inmigrantes en las cárceles" en Colección "Migraciones" (2005) Barcelona: Anthropos.

ALMEDA SAMARANCH, E., N. RIBAS I E. BODELÓN (2002): "La criminilización femenina de la inmigración: Resultados de una investigación" en F. Javier García Castaño, C. Muriel López (eds.) (2002) La inmigración en España. Contextos y alternativas, pp. 111-123. Volumen II. Granada: Laboratorio de Estudios Interculturales.

AÑAÑOS BEDRIÑANA, F.; F. J. DEL POZO SERRANO, I I. MAVROU (2008): "Educación Social en el ámbito penitenciario: mujeres, infancia y familia" Ponència presentada al I Congreso Internacional de acción socioeducativa en el Medio Penitenciario: Mujeres, Infancia y Familia, organitzat per la Universidad de Granada (10, 11 i 12 desembre).

ARENAL, CONCEPCIÓN (1991 [1891]): El visitador del preso. Asociación de Colaboradores con las Presas. Madrid.

ASSOCIACIÓ CATALANA DE DONES DE CARRERES JURÍDIQUES (1995): "Medidas alternativas a la cárcel", Document intern, Barcelona.

AZAOLA E. (1994): "Prisiones para mujeres: un enfoque de género". Programa interdisciplinario de Estudios de la Mujer. México.

AZNAR, B. (1968): Notas para un estudio sobre la Biología Criminal de la Mujer, Madrid: Escuela de Medicina Legal.

BAMASEDA, J; CARRERA, M.J. (1995): "Discriminación de la mujer en el ambito penitenciario", Ponència presentada al Noveno Congreso Estatal de Mujeres Abogadas, organizado por la Coordinadora Estatal de Mujeres Abogadas, Alicante (2-4 noviembre).

BARTOLOMET GUTIÉRREZ, R. (2001): "Delincuencia Juvenil Femenina". Universidad Castilla la Mancha.

- BERISTAIN, A. I DE LA CUESTA, J.L. (1998): "Cárcel de mujeres". Instituto Vasco de Criminología..
- BERTRAND, M.A (1993): Prisons pour femmes. Montréal: Les Éditions du Méridien, 449 pp.
- BERTRAND, M.A. ET AL. (1993): "Etude compare de prisons pour femmes en USA, UK, Canada et Europe du Nord", Ponència presentada al XI Congrés internacional de Criminologie: "Socio-political change and crime-A challenge of the 21st century" organitzat per International society of criminology, Budapest (22-27 agost).
- BONA, R. (1994): "Problemas específicos de la mujer reclusa", Ponència presentada al II Seminari Cristianisme i Justícia: "Presons. La reinserció avui", organitzat per Cristianisme i Justícia i el SEPAP, Barcelona (11 octubre-20 desembre)
- BORRILL, J.; A. MADEN I ALTRES (2003): Differential substance misuse treatment needs of women, ethnic minorities and young offenders in prison: prevalence of substance misuse and treatment needs, Londres: Research Development and Statistics Directorate, Home Office. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr3303.pdf>
- BUENO ARÚS, F. (1995): "La mujer y el sistema penitenciario español", Poder Judicial, núm.39 2ª época: 65-95.
- BUENO ARÚS, F. (1995): "Mujer, Derecho y sociedad. El mundo prisional". Sevilla.
- CAMPELLI, E. ET AL. (1992): Donne in carcere, Milano: Feltrinelli.
- CANTERAS MURILLO, A. (1990): Delincuencia Femenina en España: Un analisis sociologico, Madrid: Ministerio de Justicia.
- CARIO, R. (1988): "El control social de la delinquència femenina a França", a Papers d'Estudis i Formació, núm.5 "Condicció femenina i justícia penal": 31-65, Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació especialitzada, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya.
- CARIO, R. (1989): "Particularidades de la situación carcelaria de las mujeres", a A.Beristain, J.L de la Cuesta (comp.) (1989): 119-151.
- Cario, R. (1990): "Jovenes y mujeres encarceladas", Eguzkilore, núm.4: 117-131.
- CARLEN, P I A. WORRALL (2004): Analysing Women's Imprisonment, Portland, Oregon, USA: Willan Publishing.

- CARLEN, P I A. WORRALL (eds.) (1987): Gender, Crime and Justice, Milton Keynes-Philadelphia: Open University
- CARLEN, P. (1983): Women's Imprisonment. A study in Social Control, London: Routledge and Kegan Paul.
- CARLEN, P. (1985): "Introduction", a P. Carlen et al. (1985): 1-14.
- CARLEN, P. (1998): Sledgehammer. Women's Imprisonment at the Millenium, London: Macmillan.
- CARLEN, P. ET AL. (1985): Criminal Women, Oxford: Basil Blackwell.
- CARLEN, P. ET AL. (1987): "Women's Imprisonment in England, Wales and Scotland: Recurring Issues", in P.Carlen; A. Worrall (eds.) (1987): 176-191.
- CARRASCO, CRISTINA (2007): "Estadístiques sota sospita. Proposta de nous indicadors des de l'experiencia femenina". Institut Català de les Dones. Barcelona
- CASTILLO, J. I M. RUIZ (2006): "Mujer extranjera en la prisión española actual", en Bosch, E. (comp.), Los feminismos como herramientas de cambio social, Palma de Mallorca, Universidad de las Islas Baleares, pp. 263-276.
- CASTILLO, J. I M. RUIZ (2007): "Un reto educativo en el siglo XXI: la educación de delincuentes dentro del ámbito penitenciario. Una perspectiva de género", XXI Revista de Educación, vol. 9, pp. 301-315.
- CERVELLÓ, V. (2006): "Las prisiones de mujeres des de una perspectiva de género" Revista General de Derecho Penal, Núm Extra 1: 129-150.
- CLEMENTE DÍAZ, M. (1987): "Delincuencia femenina: un enfoque psicosocial". UNED
- COMISIÓN DE PREVENCIÓN DEL DELITO Y JUSTICIA PENAL (2009): Reglas complementarias específicas para el tratamiento de las mujeres detenidas o sometidas a medidas privativas o no privativas de la libertad, Naciones Unidas, Consejo Económico y Social.<http://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ-session18/CCPCJ18-Documents/ECN152009L03rev1-S.pdf>
- CONSEJO EUROPA (2006): "Recomendación de ministros de los estados miembros sobre las reglas penitenciarias europeas"

CORTES GENERALES (1994): "De los Derechos de la Mujer. Situación de las mujeres reclusas". Diario de Sesiones. 14 de Diciembre.

COYLE, A. (2002): "La administración Penitenciaria en el contexto de los derechos humanos. Manual para el personal penitenciario", en International Centre for Prison Studies (Reclusas, Pp. 131-136)

CRITES, L. (1976): The female offender, Massachussets: Lexington Books.

CRUELLES, M. I N. IGAREDA (2005): Mujeres, Integración y Prisión, Barcelona: Aurea Editores.

CRUELLES, M; M. TORRENS I N. IGAREDA (2005): Violencia contra las mujeres, Barcelona: SURT.

http://www.surt.org/cast/docs/estudio_final_cast.pdf

DAHL, T.S; SNARE, A. (1978), "The coercion of privacy", a C.Smart i B. Smart (eds.) (1978): 8-27.

DE LA CUESTA ARZAMENDI, J. L. (2005): "Retos principales del sistema penitenciario hoy". Director del Instituto Vasco de Criminología. UPV/EHU. Jornadas en Homenaje al XXV Aniversario de la Ley Orgánica General Penitenciaria, Madrid, pp.119-137.

DE LA CUESTA, M. P. (1992): Perfiles criminológicos de la Delincuencia Femenina. Revista de Derecho Penal y Criminología nº 2 Madrid.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1988): Informes, Estudios y Documentos. Situación penitenciaria en España, Madrid: Publicaciones del Congreso de Diputados, Secretaria General, Dirección de Estudios.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1990): Informes, Estudios y Documentos. Situación penitenciaria en Cataluña, Madrid: Publicaciones del Congreso de Diputados, Secretaria General, Dirección de Estudios.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1997): Informe Anual: Cortes Generales.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1997): Situación penitenciaria y depósitos municipales de detenidos, Madrid: Servicios de Publicaciones.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1998): Informe Anual 1997 y debates en las Cortes Generales, Madrid: Publicaciones del Congreso de Diputados, Secretaria General, Dirección de Estudios.

DEFENSOR DEL PUEBLO ANDALUZ (2006): Mujeres privadas de libertad en centros de Andalucía, Sevilla: Defensor del Pueblo Andaluz.

DEFENSOR DEL PUEBLO ANDALUZ (2006): Nota para los medios de comunicación acerca del Informe Monográfico sobre Mujeres privadas de libertad en Centros Penitenciarios de Andalucía, Sevilla: Defensor del Pueblo Andaluz.

DEPARTAMENTO DE CRIMINOLOGÍA DE LA UNIVERSIDAD DE GREIFSWALD (2005): "Estudio internacional sobre el Régimen penitenciario de mujeres de la comunidad europea", Sevilla.

DOBASH, R P.; R.E. DOBASH I S. GUTTERIDGE (1986): The imprisonment of Women, Oxford: Basil Blackwell.

DÜNKEL F., C. KESTERMANN. I J. ZOLONDEK (2005): "Estudio internacional sobre el régimen penitenciario de mujeres. Evaluación, estudio de necesidades y mejores prácticas". Universidad Greifswald.

EMAKUME ETA JUSTIZIA (SALHAKETA) (1994): "Informe General sobre las cárceles de mujeres", Documento interno. Vitoria.

ERRICO, M. (1996): "Cuando la familia cumple condena: Perspectivas sobre la madre y sus hijos en prisión", Ponencia presentada al Seminari: "Mujer y prisión: Problemáticas y necesidades especiales", organizado por el Instituto Andaluz Interuniversitario de Criminología, Sevilla (18-20 gener)

FACCIOLI, F. (1987): "Il comando difficile.Considerazioni su donne e controllo nel carcere femminile", a T.Pitch (a cura di) (1987): 117-139.

FARRINGTON, D.I A. MORRIS (1983): "Sex sentencing and reconviction", British Journal of Criminology, núm. 3, volum 23: 229-248.

FERNÁNDEZ IGLESIAS, A, N. GARCÍA DEL MORAL I A. URBANO ALJAMA (2007): "Prisión y diferencias de género. Incidencia del encarcelamiento en hombres y mujeres presas y en su entorno familiar", Asociación Zubiko, Bilbao.

FERNÁNDEZ, M. ET AL. (1995): "La discriminación por razón de sexo en el Derecho Penitenciario", Comunicació presentada al Noveno Congreso Estatal de Mujeres Abogadas, organizat per la Asociación Española de Mujeres Abogadas, Barcelona (20 octubre).

FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO (1991): Sobre menores ingresados en los Centros Penitenciarios de mujeres con sus madres presas.

FITZGERALD, M.; SIM, J. (1979): British Prisons, Oxford: Basil Blackwell.

FORNACE, P. (1994): "L'esecuzione della condanna penale e la tutela della maternità e dell'infanzia nell'ordinamento italiano", Ponència presentada a les Jornades: "Relais enfan-Parents", organitzades per Bernard Van Leer Foundation, Marseille (1-9 febrer).

GARCÍA MAS, M.P. ET AL. (1987): La droga en una cárcel de mujeres, Cuadernos de Trabajo, Madrid: Instituto Regional de Estudios (I.R.E.S), Consejería de Salud y Bienestar Social, Comunidad de Madrid.

GARCÍA MAS, M.P. ET AL. (1989): Juventud femenina marginal. Delincuencia y drogas, Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Asuntos Sociales.

GELSTHORPE, L.; MORRIS, A. (eds.) (1990): Feminist perspectives in criminology, Buckingham: Open University Press

GENDERS, E.; PLAYER, E. (1987): "Women in Prison: The treatment, the Control and the Experience", in P.Carlen; A.Worrall (eds.) (1987):161-176.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (1993): Memòria del Departament de Justícia 1992, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya; Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (1994): Memòria del Departament de Justícia 1993, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA GENERALITAT DE CATALUNYA (1998): Memòria del Departament de Justícia 1997, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2001): Les dones a les presons de Catalunya, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya,, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006): Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Desembre 2006, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya,; Barcelona

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006): Estadística bàsica, Publicació semestral, Juny 2006, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Juny 2006, Departament de Justícia: Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2006): L'opinió de les dones recluses a Catalunya sobre l'encarcerament, Barcelona: Justidata, núm 45. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Departament de Justícia Generalitat de Catalunya. Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2007): Descriptors estadístics, Les dones a les presons de Catalunya, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. Desembre 2007, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2008): Butlletí mensual, 2008 Serveis Penitenciaris i Rehabilitació, descriptors estadístics, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Octubre 2008, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2008): Descriptors estadístics, Els estrangers a les presons de Catalunya, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Àrea de Planificació i Projectes estratègics. Setembre 2008, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2008): Estadística bàsica, Publicació semestral, Gener 2008, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2008): Programa de mares i llars d'infants, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2008): Programa EVA, Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, Departament de Justícia Generalitat de Catalunya. Barcelona.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2009): Memòria del Departament de Justícia 2008, Generalitat de Catalunya: Barcelona

GIALLOMBARDO, R. (1974): The Social World of Imprisoned Girls, New York: Wiley.

GIBSON, H. (1973): "Women's prisons: Laboratories of penal reform", a L. Crites (1976).

GIMÉNEZ-SALINAS, E. (1989): "Condena o privilegio", a J.L. de la Cuesta et al. (comp.) (1989):1153-1168.

GIMÉNEZ-SALINAS, E. (1997): "Mujeres Delincuentes: del mito a la prisión". Revista del Poder Judicial 48, pp. 267-288.

GIMÉNEZ-SALINAS, E.; RIFÀ I ROS, A. (1992), Introducció al Dret Penitenciari. Teoria i pràctica, Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Generalitat de Catalunya.

H.M. PRISON SERVICE (1999): Report of a Review of principles, Policies and Procedures on Mothers and Babies/ Children in Prison.

HEIDENSOHN, F.M. (1985), Women and Crime, London: Macmillan.

HERR, T I L. S. WAGNER (2007): Workforce Attachment Approach That Addresses Unpredictability, Halting Progress, and Human Nature. Project Match 2007. A la xarxa: http://www.pmatch.org/barriers_feb_ohseven.pdf.

HERRERA, M. (1993) "Mujeres y Prisión", Cuadernos de Política criminal, núm.49: 339-354, Madrid: Instituto Universitario de Criminología, Universidad Complutense de Madrid.

HM CHIEF INSPECTOR OF PRISONS (1997): "Women in Prison: A thematic review".

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICAS (2007): "Estadísticas sobre población reclusa". <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft18%2Fa052&file=inebase&L=0>

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICAS (2007): "Estadísticas sobre población condenada". <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t18/p466&file=inebase>

JABARDO, M. (1993): "La mujer y sus hijos en prisión", Eguzkilore, núm.7: 93-106.

JABARDO, M. (1993): La Mujer sus hijos en prisión. Eguzkilore nº 7 San Sebastián.

LARRAURI, E. (1996): "La mujer ante el derecho penal" Revista de la Asociación de ciencias penales de Costa Rica. n 11. En red: <http://www.poderjudicial.go.cr/salatercera/revista/REVISTA%2011/larrau11.htm>

LAURENZO COPELLO, P. (1999): "La discriminación por razón de sexo en la legislación penal." Jueces para la Democracia. Nº 34, pp. 16-23.

LINES, R., R. JÜRGENS I ALTRES (2004): L'échange de seringues en prison: leçons d'un examen complet des données et expériences internationales, Canada: Réseau juridique canadien VIH/sida. <http://www.aidslaw.ca/publications/interfaces/downloadFile.php?ref=1171>

LOMBROSO, C. I W. FERRERO (1895): The Female Offender, Londres: Fisher Unwin.

MANDARAKA-SHEPPARD, A. (1986): The Dynamics of Aggression in Women's Prisons in England, London: Gower.

MARLASCA, M. I L. RENDUELLES (2004): Mujeres Letales. Asesinas, policías y ladronas, Temas de Hoy, Madrid.

MARTÍNEZ GALINDO, G. (2002): Galerianas, corrigendas y presas. Nacimiento y consolidación de las cárceles de mujeres en España (1608-1913). Edisofer. Madrid.

MARTÍN-PALOMO, M. T. (2007): "Mujeres extranjeras en prisión." Pp. 25 a 41 en Mujeres migrantes, viajeras incansables, editat Cristina Berlanga and Leyre Trigueros. Bilbao: Harresiak Apurtuz.

MIGALLÓN, P. I A. VORIA (2007): Guía práctica para la Intervención Grupal con Mujeres Privadas de Libertad. Programa de Intervención en Salud desde un Enfoque de Género, Madrid: Instituto de la Mujer. Serie Salud 11. <http://diseno-web-madrid.es/penitenciarias/materiales.php>

MINISTERIO DEL INTERIOR (1989): Informe general 1985, Dirección General de Instituciones Penitenciarias, Madrid.

MINISTERIO DEL INTERIOR (1993): Informe general 1989, Dirección General de Instituciones Penitenciarias, Madrid.

MINISTERIO DEL INTERIOR (1994): Informe general 1992, Secretaria General de Asuntos Penitenciarios, Madrid.

MINISTERIO DEL INTERIOR (1996): Informe general 1993, Secretaria General de Asuntos Penitenciarios, Madrid.

MINISTERIO DEL INTERIOR (2002): Intercambio de jeringuillas en el medio penitenciario. Programa marco, Dirección General de Instituciones Penitenciarias, Madrid. <http://www.msps.es/ciudadanos/enfLesiones/enfTransmisibles/sida/prevencion/actividadesEnPrisiones/docs/programaMarco.pdf>

MINISTERIO DEL INTERIOR (2009): Programa de acciones para la Igualdad entre mujeres y hombres en el ámbito penitenciario, Dirección General de Instituciones Penitenciarias, Madrid.

- MIRANDA, I. I E. GUERRA (1995): "Comentario a la Ley General Penitenciaria Española y su Reglamento en relación a la mujer y a los hijos", Comunicació presentada al Noveno Congreso Estatal de Mujeres Abogadas, organitzat per la Coordinadora Estatal de Mujeres Abogadas, Alacant (2-4 novembre).
- MIRANDA, M. J. (1998): "Delincuencia femenina y situación social de las mujeres". Las mujeres y la ciudadanía en el umbral del siglo XXI. Universidad complutense. Pp. 249-252.
- MIRANDA, M. J. (2002): "Cárceles ¿Para qué? Política y sociedad. Vol. 39, nº 2, pp. 377-398
- MIRANDA, M. J. (2005): Delitos y fronteras: mujeres extranjeras en prisión, Madrid: Editorial Complutense.
- MIRANDA, M. J., R. BARBERET, R. I ALTRES (2002): "Análisis de la eficacia y adecuación de la política penitenciaria a las necesidades y demandas de las mujeres presas"
- MONTERO, P. (2009): "Dones i execució penal a Catalunya. Cada dia més visibles", Direcció General de Recursos i Règim Penitenciari Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil Departament de Justícia Generalitat de Catalunya. Seminari Taller sobre Execució penal Femenina a l'Estat Espanyol, 28 i 29 de maig: Copolis-Copalqui Editorial. Barcelona.
- MONTOYA, V. (2003): "Inquisición y brujería". Disponible en <http://www.sololiteratura.com/mon/montoyainquisicion.htm>.
- MORRIS, A. (1987): Women, Crime and Criminal Justice, Oxford: Basil Blackwell.
- MORRIS, A., C. WILKINSON I ALTRES (1988): "La atención a las necesidades de las mujeres encarceladas". (Home office, U.K.) Informe encargado por el Departamento de interior. Traducido por Aguilar de los Santos, R.
- N. GARCÍA DEL MORAL, E. ARÓSTEGI I A. FERNÁNDEZ IGLESIAS (2004): "Acercamiento a la problemática de las mujeres con pareja en prisión", Asociación Zubiko, Bilbao.
- NAREDO MOLERO, M. (2004): "¿Qué nos enseñan las reclusas?: La criminalización de la pobreza desde la situación de reclusas extranjeras y gitanas", Humanismo y trabajo social, núm 3: 67-94.

NATIONAL INSTITUTE FOR CORRECTIONS (2004): One Less Bed: Report on Alternatives to Incarceration Female Offenders, Minnesota: Minnesota Department of Corrections <http://www.doc.state.mn.us/publications/documents/OneLessBedReport.pdf>

OLMEDO, I. (2004): "El juez de las sentencias ejemplares", Mundo, el Magazine, núm 6 de juny de 2004. <http://www.elmundo.es/magazine/2004/245/1086188096.html>

OTTENHOF, R. (1989): "Por un análisis específico de la criminalidad femenina", a A.Beristain i J.L Dela Cuesta (comp.) pp. 47-53.

PALACIOS, J. I J. JIMÉNEZ (1998): Estado del desarrollo psicobiológico de los niños residentes en los Centros Penitenciarios. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, en colaboración con el Organismo Autónomo de Trabajos y Prestaciones Penitenciarias. Universidad de Sevilla.

PANTOJA VARGAS, L. (2008): "Actuación socioeducativa con mujeres en prisión", Ponència presentada al I Congreso Internacional de acción socioeducativa en el Medio Penitenciario: Mujeres, Infancia y Familia, organitzat per la Universidad de Granada (10, 11 i 12 de desembre)

PARLAMENT EUROPEU (2008): "Informe del Parlamento Europeo sobre la situación especial de las mujeres en los centros penitenciarios y las repercusiones de la encarcelación de los padres sobre la vida social y familiar". Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0033+0+DOC+XML+V0//ES>

PI-SUNYER, T. I N. VENDRELL (1988): Qualitat de vida al centre penitenciari de dones Wad-Ras de Barcelona, Treball inèdit, Barcelona.

PI-SUNYER, T. I N. VENDRELL (1992): "La maternitat a les presons de dones", Ponència presentada al Fòrum sobre dones empresonades, organitzat per l'Associació Catalana de Dones de Carreres Jurídiques, Barcelona (28 març).

PITCH, T. (2001): Diritto e rovescio. Studi sulle donne e il controllo sociale, Napoli: Edizione scientifiche italiane.

POLLACK, O. (1961): The Criminality of Women, Nueva York: A.S. Barnes.

RAMÍREZ ALVARADO, M. DEL M. (2006): "Entre rejas: realidad de las mujeres en cárceles españolas. Apuntes desde la perspectiva de la comunicación", Ponència presentada IX Congreso IBERCOM Sevilla Cadis (15-18 de novembre)
<http://www.hapaxmedia.net/ibercom/pdf/RamirezAlvaradoMariadelMar.pdf>

RIBAS, N. I A. MARTÍNEZ (2003): "Mujeres extranjerías en las cárceles españolas", Revista Sociedad y Economía, núm 5: 65-88.
<http://lames.mmsh.univ-aix.fr/ribas%202003%20martinez.pdf>

SÁNCHEZ-COVISA, J (1992): Menores ingresados en centros de reclusión con sus madres.

SEEAR, N. I E. PLAYER (1986): Women in the Penal System, London: Howard League.

SEPULVEDA, P. (1995): "Situación de la mujer reclusa en el sistema penitenciario español", Ponència presentada al Noveno Congreso Estatal de Mujeres Abogadas, organitzat per la Coordinadora Estatal de Mujeres Abogadas, Alacant (2-4 novembre).

SMART, C. (1976): Women, Crime and Criminology, London: Routledge & Kegan Paul.

SMITH, A. D. (1962): Women in Prison, London: Stevens.

THOMAS, W.I. (1967): The Unadjusted Girl, Nueva York: Harper & Row.

TORNS, T. (1995): "Los nuevos empleos: cualificación y valoración"; Séminaire Iris: une vision plus large, Brusel·les (22-23 juin): CEE.

VIDEIRA ROJAS, A. (2009): "Estudiantes universitarias en prisión: situación y retos de futuro", Seminari Taller sobre Execució penal Femenina a l'Estat Espanyol, 28 i 29 de maig: Copolis-Copalqui Editorial. Barcelona.

WAGMAN, D. I ALTRES (2000): "Criminalización y reclusión de Mujeres Gitanas". Proyecto Barañi.

WARD, D.A.; KASSEBAUM, G.G. (1966): Women's Prison, London: Weidenfeld and Nicolson.

YAGÜE OLMOS, C. (1997): "La Feminización de la Pobreza: Mujeres en Prisión". Seminario, Coloquio Internacional del Exilio y otras exclusiones. Málaga.

YAGÜE OLMOS, C. (2002): "Mujer, delito y prisión: Un enfoque diferente sobre la delincuencia femenina". En Revista de Estudios Penitenciarios nº 249, ISSN 0210-6035. Ministerio del Interior. pags. 135-170

- YAGÜE OLMOS, C. (2005): La maternidad en la prisión: estado actual de la cuestión. Revista de estudios penitenciarios, ISSN 0210-6035, Nº 251, pags. 9-22
- YAGÜE OLMOS, C. (2006): "Las Mujeres encarceladas". Mujeres en la periferia : algunos debates sobre género y exclusión social / coord. por Teresa Susinos Rada, Adelina Calvo Salvador, Marta García Lastra, ISBN 84-7426-886-9, pags. 121-146. Icaria
- YAGÜE OLMOS, C. (2006): "Madres en Prisión. Historia de las cárceles de mujeres a través de su vertiente maternal" ISBN 84-9836-180-X. Ed. Comares
- YAGÜE OLMOS, C. (2007): "Mujeres en prisión. Intervención basada en sus características, necesidades y demandas". Revista Española de Investigación Criminológica: REIC, ISSN 1696-9219, Nº 5
- YAGÜE OLMOS, C. (2009): "Políticas y medidas para la igualdad y la infancia en las prisiones españolas: logros y retos", Seminari Taller sobre Execució penal Femenina a l'Estat Espanyol, 28 i 29 de maig: Copolis-Copalqui Editorial. Barcelona.
- YAGÜE OLMOS, C.Y M. I, CABELLO (2002): "La atención socioeducativa en los centros penitenciarios de mujeres", en Educación social : análisis de recursos comunitarios / coord. por Pedro Antonio Luque Domínguez, ISBN 84-472-0703-X, pags. 249-270
- YAGÜE OLMOS, C.Y M. I, CABELLO (2005): "Mujeres jóvenes en prisión", en Revista de Estudios de Juventud., nº 69, pp. 30-49. ISSN 0211-4364
- YOUNG, V. D. I R. RIVIERE (2006): "Women behind bars: gender and race in US prisons". Lynne Rienner Publishers, Inc., London.
- YUXTE, A. (1999): "Situación en la que se encuentran los módulos y cárceles de mujeres". Comparecencia Director general de IIPP ante las Cortes Generales.
- ZAITZOW, B. H. I J. THOMAS (edits) (2003): "Women in prison: gender and social control". Lynne Rienner Publishers, Inc., London.

2. Normatives destacades

- Acord de Govern de Catalunya de 14 de març de 2006, relatiu a la producció i el desenvolupament d'estadístiques desagregades per sexes (fet públic per la Resolució ASC/437/2007, de 5 de febrer).

- Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (articles 21 i 23).
- Decisió del Consell de la Unió Europea de 20 de desembre de 2000, per la qual s'aprova el V Programa comunitari en matèria d'igualtat entre les dones i els homes (2001-2005) (article 4.1.b).
- Decisió núm. 2367/2002/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 16 de desembre de 2002, per la qual s'aprova el Programa Estadístic Comunitari 2003-2007.
- Estatut d'Autonomia de Catalunya (apartat 2 de l'article 8; Article 9.33).
- Ley orgánica general penitenciaria 1/1979, de 26 de setembre.
- Llei 23/1998, de 30 de desembre, d'estadística de Catalunya.
- Llei del Pla estadístic de Catalunya 2006-2009, aprovada pel Parlament de Catalunya el dia 16 de febrer de 2006 (article 14).
- Plataforma d'Acció de Pequín l'any 1995
- Reglament (CE) núm. 322/97 del Parlament Europeu i del Consell, de 17 de febrer de 1997, sobre l'estadística comunitària
- Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat per Decret N° 329/2006, de 5 de setembre.
- Reglamento Penitenciario, aprovat per Reial Decret N° 190/1996, de 8 de Febrer 1997.
- Tractat constitutiu de la Comunitat Europea (apartat 2 de l'article 3).
- V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007

3. Altre material disponible a la web

- Web de EURODESIP: <http://www.eurodesip.org/>
- Web Programa de Intervención en Salud desde un enfoque de género con mujeres privadas de libertad. Instituto de la Mujer: <http://www.diseno-web-madrid.es/penitenciarias/>
- Web de Smart Justice for women: <http://www.smartjustice.org/indexwomen.html>.
- Web de Programmes pour les délinquantes. Stratégie des programmes pour délinquantes août 2004. Service correctionnel du Canada: <http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/fsw/fsw18/toce-fra.shtml>

- Projecte documental "No ser dios y cuidarlos. Estudiar en la cárcel" de Juan Carlos Andrade y Dieguillo Fernández:
<http://www.noserdiosycuidarlos.com.ar/home.html>
- Documental "UTE, l'altra presó" 30 minuts TV3 (17 de maig de 2009): <http://www.tv3.cat/videos/1227129>
- Reportatge fotogràfic "Argentina, Los Hornos, women in jail" d'Adriana Lestido (1993):
<http://www.agencevu.com/stories/index.php?id=386&p=57>
- Documental "Mujeres en la historia. Concepción Arenal":
<http://www.rtve.es/alacarta/la2/temas/documentales.html#509559>
- Departament de Justícia (2009) Memoria del Departament de Justícia 2008:
http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/memoria_dj_2008.pdf

 COPALQUI
EDITORIAL

www.copalqui.org
info@copalqui.org

© Copalqui Editorial, 2010
Calle Rabassa 27 2n 1era,
08024 Barcelona, España

LES NOSTRES COL·LECCIONS

- Famílies monoparentals i diversitat familiar
- Memòria i identitat
- Dones i sistema penal
- Textos universitaris
- Relats socials

Aquesta obra es va acabar d'imprimir el mes d'abril del 2010,
a l'Associació d'Acció Social i Cultural Adalquí,
Carrer Rabassa 27 2n 1era, 08024 Barcelona, Catalunya
Quantitat: 90 exemplars

EXECUCIÓ PENAL FEMENINA A CATALUNYA

DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA COMPARADA

DEBATS, DADES, INDICADORS I TALLERS PARTICIPATIUS

ELISABET ALMEDA SAMARANCH (COORD.)

Amb aquest llibre pretenem analitzar des d'una perspectiva no androcèntrica i comparada, les estadístiques sobre l'execució penal femenina del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, per tal de proposar nous indicadors quantitatius i qualitatius, apropar-nos adequadament a les necessitats i expectatives de les dones recluses i ex-recluses i millorar la qualitat de la seva atenció integral. Aportem un munt de reflexions teòriques des dels feminismes que visibilitzen les greus discriminacions que pateixen les dones privades de llibertat en relació als homes en la mateixa situació. Analitzem una extensa i minuciosa recerca quantitativa sobre dades penals i penitenciàries, criminològiques i sociològiques de les dones empresonades a Catalunya, Espanya, i Europa, il·lustrades a més a més, en un total de 171 taules i gràfiques. I per complementar tot el material, afegim una recerca qualitativa partint de les idees i debats dels grups de discussió i tallers de treball duts a terme a les I Jornades sobre execució penal femenina, realitzades com a colofó de la recerca, a la Universitat de Barcelona.

Contribuïm a un nou enfocament en els estudis de l'execució penal femenina combinant les diverses perspectives, quantitativa, qualitativa, amb estadístiques, dades, relats i discursos, per poder aprehendre tota la realitat i complexitat de les dones recluses i ex-recluses i el conjunt de les seves discriminacions i opressions. I fer-ho amb perspectiva feminista, des de l'acadèmia, dels i les professionals que hi treballen, de les activistes que els hi donen suport, i sobretot des de les pròpies dones empresonades que han de tenir-ne la veu principal en la lluita a favor dels seus drets. Per tal que, des de tots els fronts, es reivindiqui una política crítica i no androcèntrica que transformi la seva realitat i les posi d'una vegada a l'agenda política, social i feminista del nostre país.

Elisabet Almeda Samaranch
Coordinadora

Copolis

Bienestar, Comunidad y Control Social
Grupo Interuniversitario
GRC Universidad de Barcelona

Gènere i Sistema Penal

Xarxa Temàtica Internacional

